

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΗΡΑΚΛΗ ΚΑΙ ΡΕΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ — χωρίς αλλοίωση, χωρίς δέσμευση, χωρίς σκοπιμότητα, χωρίς δειλία, χωρίς λογοκρισία, από τον Ρ-ΤΙ ΣΧΕΣΗ ΕΧΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟ 1821; Ξαναζήστε τις φλόγες που μᾶς χάρισαν τὸν λίγο Τόπο ἐλεύθερο! - ΠΕΤΡΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ: Τὸ Σούλι κ' ἡ Μόσχα Τζαβέλα - Ὁ Ἄλῃς κ' οἱ Σουλιῶτες, ὡς τὸ 1803. — Η ΦΙΛΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ: Ζωσιμᾶ ἔπαινος, ἀπὸ τὸν Ηρακλῆ Ν. Ἀποστολίδη. — Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ: Κίνητρα καὶ χαρακτηριστὸ τοῦ 1821, ἀπὸ τὸν Ἄντρέα Νέζο, ἐπίτιμο καθηγητὴ τῆς Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς. — ΤΑ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ καὶ τὰ μυστικά της συνθήματα. — ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ 1821 Φόροι, μέσα, ἐσωτερικὰ δάνεια (τοῦ 1822, τοῦ 1823) κ' ἐξωτερικὰ (τοῦ 1824, τοῦ 1825). Τὸ μηδὲν - κὶ ὡστόσο! Ἀπ' τὸν Κοσμέτο Φωκᾶ-Κοσμετάτο, σύμβουλο τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος - ΟΙ ΦΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ: Μπουμπουλίνα, ἡ Κυρὰ τῆς Θάλασσας! - Ντόμα, ἡ Θεαμιώτισσα καπετάνισσα! Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ: Παναγιώτης Σπηλιωτόπουλος, Ἡ κατηγορία - ΚΡΙΤΙΚΗ: Φθορισμοὶ τοῦ Ἀφίνθου, ἡ: Κάποιες σκέψεις γιὰ τὴν «Ἀναφορὰ περιπτώσεων» τοῦ Ἀ. Σχινᾶ, καὶ ἄλλα τινὰ γενικώτερα. — ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ: Στάμος Μπράννας, Τὸ ντόμινο. — ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ Τὸ Χρονογράφημα. (Μελέτη) - Α.». ΜΕ ΤΟ ΦΑΝΑΡΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΠΟΥΛΑΝΤΟΖΑ. (Λογῆς-λογῆς, ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Ρ. Α.). Οἱ τὰ φαῖα φέ-

ροντες! Χουρμούζιος-Μινωτῆς κ.λ. - Ἄλλοι βόθροι! Τὰ φασιστόμουτρα τῆς Τετάρτης Αὐγούστου καὶ τὰ κοπρο-κιδανικά» τους Ἐπιτοίχιες ἐπιγραφές στὴ Νεάπολη καὶ τὰ Εξάρχεια: Ζήτω ἡ Φρειδερίκη! Θὰ σᾶς φάμε, κομμουνία! Ζήτω κ' ἡ Ἀστυνομία! Πυρῆνες νεοφασιστῶν στὸ Ἀμερικανικὸ Κολλέγιο, κ. ἄ π. - Κ' ὕστερα μᾶς λέει ὁ κύριος Πετράκης Γαρουφαλιάς!.. — Παναγιώτης Κανελλόπου-

λος: Ὁ ὑπεραπολογητὴς τοῦ «Κατεστημένου» καὶ ψευτο-αντίπαλος τοῦ κυρ-Ἄντρέα! Τὸ ἀπολωτικὸ σχῆμα» τῶν ψευτο-«αντιθέσεων» μεταξὺ «Δεξιᾶς» καὶ Κρυπτοδεξιᾶς κ.λ. - ΡΙΣΤΕ ΑΚΥΡΑ στὶς βρωμοκάλπες τους! Μανθρίστε τους δ' λ ο υ ς, κὶ ἄς σᾶς ποῦν ἀναρχικούς!.. (Καιρὸς εἶναι, σιγά-σιγά νὰ μετριάμαστε!..) — Κι ἄλλα ΕΝΑ-

ΡΙΘΜΑ (506-547) καὶ ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ. Συμπληρώματα [Β'] στὴν ΠΟΙΗΤΙΚΗ: Γ. Νεγρεπόντης, Σπ. Ξανθάκης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Ν. Παππάς - ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ Ζαχαρίας Παπαντωνίου: Ἀναμόλυνε τὴν ψυχὴ του. — ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ: Πῶς αλλοιώνεται κάθε μέρα τὸ πνευματικὸ μας πρόσωπο! - Ὁ ἐσμός τῶν λογοτεχνικῶν σπηλῶν - Οἱ κλίμακες κ' οἱ σπείρες - Οἱ ἀντίστοιχες ἀθλιότητες τῆς «ἀριστεράς» ψευδοδημοσιογραφίας κ.λ. ΤΑ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ, ὡς τὶς 23-2-67, κὶ ὡς τὸ Μῦ — ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ. Ἡ συνέχεια τῆς ΕΧΗΒΙΤΙΟ ΔΙΣΤΑΤΟΡΙΣ, ἦτοι τῆς Ἀνατινάξεως τοῦ Κεντρικοῦ Θρόλου τῆς «Δεξιᾶς» μας, μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ Ἡμερολογίου Ἰ Μεταξὺ ἀπ' τὸν δεῦτερο τόμο του, 170 ('12 κ.έ.)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

Πού άρμενίζε ο καός σας,
στην Στάγια,
ΤΣΣ ΕΡΜΗΣ
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(για έπιβάτες και φέρι-μπότ)

Στην Κύπρο;
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(για έπιβάτες και φέρι-μπότ)

Στα νησιά του Αιγαίου;
ΜΝ ΣΕΜΙΡΑΜΙΣ
Διήμερες και πενήδημερες
κρουαζιέρες

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ 2
ΠΕΙΡΑΙΑΣ
410 562, 477 946, 475 686

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΡΕΝΟΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΒΙΑ Ρ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ - ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΗΘΥΜΝΗΣ 43 (Τ Τ 823), 846-977

Εμβάσματα, έπιταγές, συνδρομές Βικτωριαν Ρ 'Αποστολιδη Τυπογραφεία Χρ Μανουσαρίδη, Κωλέττη 24, 628-263 Κλισέ Θ Χατζηγιάννου, Χρυσοσπηλιώτισσας 7/γ', 235-490 Πίσεις έξωφύλλου: Δαβίας, Εύριπίδου 14 (Κάτω Στοά), 313-313 Βιβλιοδεσία Μαργ Δημητρομανολάκη, 'Ακροπόλεως 48, 571-996 - Τò περιοδικò είναι μηνιαίο Βρίσκεται σέ περίπτερα και βιβλιοπωλεία Παλαιά τεύχη και τόμοι στού Κολλάρου, Σταδίου 38, 223-136 Τιμή τού τύχους 15 δρχ Καί τού δεμένου τόμου . 100 δρχ Συνδρομές, μόνο προπληρωτές, 12 τευχών 180 δρχ για δώ, 250 για τò έξωτερικό, 400 για Ιδρύματα και οργανισμούς - Χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται, δοκίμια δέν δίδονται, άνάτυπα δέν γίνονται. ΤΝΕ έχουν ιδίαν άντίληψιν εϋθύνης και δέν θεωρούν ότι «καλύπτονται» ώς πρός αύτήν με τήν ύπογραφή όποιοϋδήποτε άλλου — Κείμενα δίχως ύπογραφή είναι όλα τοϋ Ρ Α — Έπιτρέπεται έλευθέρως ή άναδημοσίεσις όποιοϋδήποτε κειμένου (ΤΝΕ δέν άντιλαμβάνονται τήν έννοια πνευματική ιδιοκτησία), ύπό τόν μόνον όρο τής παραπομπής εις ΤΝΕ — Δωρεάν και τιμής έννεκεν δέν δίδονται

ΤΟΜΟΣ Γ'

'Αθήναι, Μάρτιος '67

ΤΕΥΧΟΣ 15

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

- χωρίς άλλοίωση
- χωρίς δέσμευση
- χωρίς σκοπιμότητα
- χωρίς δειλία
- χωρίς λογοκρισία

Η ΑΠΟΧΗ στή Γαλλία, τò '62, ήταν 32%. Δηλαδή τò τρίτο τών Γάλλων, περίπου, στέλναν άηδιασμένοι στού διάβολο τήν «πολιτική» τους και τics άθλιότητες της! Γενικώτερα, στίς έλεύθερες και καλλιεργημένες κι άληθινά πολιτισμένες χώρες, τò ποσοστό τής άποχής είναι ψηλό. Τόσο δε ψηλότερο, όσο πιό έλεύθερες και ύποψιασμένες, πιό θαρραλέες και στοχαστικές οι συνειδήσεις - πιό συνειδήσεις! Στίς ύπανάπτυκτες, τics έξαθλιωμένες, τics άμόρφωτες κι άνυποψίαστες μάζες, ó φανατισμός κατακαλύπτει τò πών, κ' ή άποχή σχεδόν μηδενίζεται. Φανερό πώς πιστεύουν οι πίθηκοι στήν «πανάκεια» τής «πολιτικής»! Κ' οι άνθρωποι: τόσο πιό άνθρωποι, και πιό έλεύθεροι, όσο δυσπιστοϋν στήν «πολιτική» πρωτίστως!

Σ' έμάς, κατά κορυφήν τής οπισθοδρομούσης νοτιοβαλκανικής - κομμυτατζηδικής παρΕυρώπης — με «πρωθηγούμενη» (πού τόσο μάς. . «παρηγορεί»!) τήν ύπερήφανα άκόμα πιό τσαρουχοπροκοϋσα μας 'Αρβανιτιά τοϋ Χότζα — ή άποχή και άπαγορεύεται και τιμωρείται κατά τò «Σύνταγμα»! . Νομοθέτησαν τήν ψήφο «ύποχρεωτική» — τοϋτο τ' όξύμωμο — οι «έθνοπατέρες» μας!.. Βέβαιοι για τήν βαθύτερη περιφρόνηση πού τους έχουνε όλοι, κ' έντρομοι πώς αύτή θά δυνάμωνε με τά χρόνια, βρέθησαν σύμφωνοι νά διώκουν τήν άποχή. δηλαδή τή μόνη έλεύθερη γνώμη έδωμέσα!

Λοιπόν κ' έσεΐς, φίλοι, ρίξτε τους άκυρα! "Όσοι φρονείτε έλεύθερα, κι όσοι τούς βλέπετε όλους διαφανέστατους στή μασκαροσύνη τους, γράψτε δ,τι θέλετε, ρίξτε λευκό, διαγράψτε όποιο ρυπαρό άπ' τά ρυπαρά τους ψηφοδέλτια σάς κάθεται περισσότερο στομάχι, ή δώστε τò φάκελλο άδειο, ή ψηφίστε τή γάτα σας, τò σκύλο σας, τò καναρίνι σας, ή καταρτίστε τους τίμια ψηφοδέλτια, ανθρώπων όχι πολιτικών - δέν ξέρω πώς, με τί, με ποιό κόλλο και ποιό γούστο, αλλά μαυρίστε τους όλους!

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ ΕΞΕΡΡΑΓΗ ΤΟ ΜΑΡΤΗ ΤΟΥ 1821 στην Πελοπόννησο δὲ βρήκε τὸ Ἔθνος ἀνέτοιμο Ἡ ἐτοιμασία ὑπῆρξε μακρά, βχθειά κ' ἐπίπονη. Στὸ ἔργο αὐτό, τῆς τερατάδους μυστικῆς προεργασίας, οἱ σκοτεινοὶ πλόκαμοι τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἔπαιξαν φαίνεται ἓνα ρόλο πολὺ σπουδαῖο - πού ὥστόσο μένει ἀνερευνήτος ἀκόμα, κι ἄγνωστος στὶς λεπτομέρειες.

Δὲν ἦταν ἀπλὸ νὰ ὀργανωθοῦν, κάτω ἀπ' τὴ μύτη τοῦ βάνουσου κυριάρχου, ἑξακόσιες χιλιάδες συνειδήσεων — σὲ τόσους ἀνεβάζουσι οἱ σύγχρονοι τῆς δράσης ἐκείνης τὰ μέλη καὶ τοὺς ὀπωσδήποτε «μεμνημένους» ἢ ἐντολοδόχους τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας κατὰ τίς παραμονές τοῦ '21 — καὶ νὰ συντονιστοῦν οἱ παράτολμες ἢ διστακτικὲς προθέσεις τους, οἱ συχνὰ ἑαφνικὲς κι ἀκατάσχετες ἢ ἄστοχες ἀποφάσεις τους, οἱ ἄνισες δυνατότητες κ' οἱ χωριστὲς ἢ ἀλληλοσυγκρουόμενες ἐνέργειές τους, γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως «Κοινοῦ Σκοποῦ».

Ἐνας λόγος εἶναι: «Νὰ κινηθῇ τὸ Ἔθνος» !.. Ἀμα ὅμως κινηθῇ, φέρεται, πολλὰς φορές, ἀκάθεκτο κι ἀλλοπρόσαλλο ἓνα δοῦλο κι ἀπαίδευτο ἔθνος, πρὸς τὴν ἴσως καὶ καταστροφικὴ μονάχα πράξη, δίχως στέρεο καὶ θετικὸ ἀποτέλεσμα. «Ὅλα γίνονται ἢ «νωρίτερα» ἢ «ἀργότερα», ἀμέθοδα κι ἀσυνταίριαστα, ἀν ἐμπιστευθοῦμε στὴ «φυσικὴ ἐξέλιξη» τῶν πραγμάτων Ἡ «φυσικὴ» αὐτὴ «ἐξέλιξη» δίνει μιὰ στὶς χίλιες μόνον τὸ θαυμαστὸ ἀποτέλεσμα πού τὴν κάνει θρύλο. Στὶς ἐννιακόσιες ἐνενηντα ἐννιά ὅμως δίνει τὸ μηδέν.

Ὡστε, ὅσο δύσκολο ἦταν «νὰ κινηθῇ», ἄλλο τόσο καὶ δέκα φορές πιὸ δύσκολο ἦταν «νὰ ὀδηγηθῇ» τὸ Ἔθνος. Γι' αὐτὸ κ' οἱ «συνετοί», οἱ «φρόνιμοι», ἄλλο ἀπὸ «συνετοί» καὶ ἀπὸ «φρόνιμοι» δὲν πρέπει νὰ θεωροῦνται, πού ψύχραιναι τοὺς πολλοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ «μουδιασμένα» ἀκολουθοῦσαν. Ἄλλο, βέβαια, ἀν τὰ ἱστορικὰ ἄλλατα εἶν' ἀλήθεια πὼς δὲν γίνονται ποτὲ ἀπ' τοὺς «συνετοὺς» κι ἀπ' τοὺς «φρόνιμοις», παρὰ ἀπὸ τοὺς νέους, ἀπ' τοὺς θερμοὺς καὶ τοὺς ἀ π ο φ α σ ι σ μ ἔ ν ο υ ς, ἀπ' τοὺς ἀπογνωσμένους

Ἐτσι, μιὰ ἰδέα «ρίχνεται»: ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι π ὶ ς «περπατάει» καὶ π ὶ ς «φθάνει»

Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ ζήτημα πού τόσο εὐστοχα ἀνέλαβε μὲ τὴ δράση τῆς ἢ Φιλικῆς Ἐταιρίας. Κι ἀν τὸ ἔφερε σὲ πέρας, καλύτερα ἀπ' ὅσο θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἐλπίζη κι ὀλιγώτερο «συνετὸς» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοῦτο ὀφείλεται βέβαια στὸ ὅ,τι ὑπῆρξε ἀλήθεια πρότυπο ἐπαναστατικῆς συνωμοτικῆς ὀργάνωσης. Γι' αὐτὸ κι ἄφησε πίσω τῆς τόσο δίκαιο μὰ καὶ τόσο ἐμπνευστικὸ θρύλο, μέσα στὸν πρὸς ἀκριβὸς χῶρο τῆς νεοελληνικῆς μνήμης, ὅπου πολλὰς φορές κατόπιν πρόστρεξε τὸ πάλι δοκιμαζόμενον Ἔθνος, ἀποζητῶντας τὴν ἀνασύστασιν τοῦ ὀργανωτικοῦ ἐκείνου θαύματος, γιὰ μιὰ νέα «Κοινὴ Σωτηρία» Συχνά, πρὶν ἀπ' τὸ '97, καὶ μετὰ τὸ '97, καὶ στὸ '12, καὶ μετὰ τὸ '22, καὶ μετὰ τὸ '36, καὶ στὴν Κατοχὴ, ξανακούστηκε ὁ ψίθυρος, ὁ κοινὸς πόθος ἐκείνος. Δὲν εἶναι τυχαῖο τοῦτο· κάτι δείχνει...

«Τὴ δύναμη τοῦ θρύλου», θὰ πῆτε. Μὰ ὄχι μόνον. Κ α ἰ τ ῆ ν ὑ φ ῆ τοῦ θρύλου! Ἐνὸς θρύλου ἐνωτικοῦ, ὅπου ἢ σύμπνοια ὄλων, ἢ βαθεῖα κι ἀκλόνητη ἀναμεταξύ τους ἐμπιστοσύνη, ἀλλὰ, πρωτίστως, ὁ νόμος τῆς ἀπόλυτης ἀνανυμίας, καὶ τῆς πρὸς αὐστηρῆς προσωπικῆς ἀφιλοδοξίας κάθε ἐνεργοῦντος μέσα στὰ πλαίσιά του, ἐξασφάλισαν ἓνα τόσο ἐκπληκτικὸ ἀποτέλεσμα Αὐτὸ τοῦτο τὸ θεμέλιο τῆς πρώτης ἐθνικῆς μας ἀπελευθερώσεως.

Οί άρχηγοί - κανείς δέν ξέρει ποιοί πράγματι ήταν. Ήταν οί αιδρύσαντες» και οί όνομαστί γνωσθέντες ύστερα ώς «άρχηγοί»; Ή, μήπως, άρχηγοί στην πραγματικότητα διόλου δέν ύπήρξαν! Μήπως ή ίδια, ή καθαρά Ήργανωτική Ήδέα στάθηκε στην ουσία ό διαρκώς έμπνέων όλους «άρχηγός»; Μήπως, δηλαδή, ή Κοινή Συνείδηση τοϋ δουλωμένου Ήθνους, σέ μιá θαυμαστή και δραστήρια αυτόσυστάσή της, ύποκατάστησε, μόλις τó ζήτησε ή ιστορική στιγμή, τήν ανάγκη τοϋ «άρχηγού»;

Ήν έγινε έτσι, είναι «ή μιá στίς χίλιες φορές» Ήλλά μόνο έτσι άν έγινε, μπορεί νά έξηγηθῆ άβίαστα αυτό πού λίγο-πολύ διαπίστωσε κατά καιρούς ή ιστορική έρευνα. Ότι, δηλαδή, έλάχιστα γνώριζαν, κ' έλάχιστα άπ' τά «δρώμενα» κυβερνούσαν πράγματι οί τυπικοί «άρχηγοί» τῆς Φιλικῆς. Στ' όνομά τους, ώστόσο, δηλαδή στά συνθηματικά άλφαβητικά στοιχειά τους, και στ' όνομα τοϋ τίτλου τους — «Διαταγή Κεφαλῆς!» — γίνονταν όλα.

Ήλλά ποιás «Κεφαλῆς»; Τó χταπόδι δέν έχει σπουδαία κεφαλή· κ' έχει, ώστόσο, δύναμη σπουδαία και περίπτυση συνθλιπτική τοϋ έχθροϋ. Οί πλόκαμοί του αυτόματα «νοοϋν» μέ τó κάθε κύτταρό τους - σωστά πάντα «νοοϋν», και τελείως εύστοχα δροϋν. Κ' οί πλόκαμοι οί άεικίνητοι ποτέ δέν θνήσκουν, διαρκώς άναγεννώνται!.. Μήπως κάτι παρόμοιο στάθηκε ή ξαφνικά ώργανωμένη χάρη σ' ένα καιρία ριγμένο σύνθημα Κοινή Συνείδηση κ' Ένιαία Βούληση τοϋ Ήθνους - ή Φιλική Έταιρία;

Είναι νά μὴν ώριμάση κάτι, σ' έποχές έπικές, βαθιά μέσ στην καρδιά ένός Λαοϋ. Ήμα όμως ώριμάση, είναι άπίθανα όσα ξαφνικά συμβαίνουν κι όσα αυτόρρυθμιστά μέ τρόπο θχυμαστό συλλειτουργοϋν.

Μ' άς ίδοϋμε μερικά άπ' τά μὴ αυτόρρυθμιστά: άπ' τά «τεχνικά» τοϋ μηχανισμού τῆς συνωμοτικῆς αὐτῆς ώργανώσεως, πού τόσο άποδοτικά προσυντόνισε για τήν Ήπανάσταση τίς ώριμες κ' έξανεστημένες συνειδήσεις τοϋ δούλου Ήθνους. Είναι πολὺ χαρακτηριστικά, κ' ύσως-ύσως πολὺ χρήσιμα:

Ο ΤΑΝ Ο ΤΟΥΡΚΟΣ ΜΑΘΑΙΝΕ πώς ό τάδε γίνηκε άδερφοποιτός — βλάμης, άρκαντάσης, μπράτιμος, σταυραδερφός — κακό δέν έβαζε ό νοϋς του. Τιμημένη ή φιλία σ' όλη τήν Ήνατολή· αίμα για αίμα ν' αλλάξει κανείς, μπέσα για μπέσα νάχουν οί γκιασούρηδες συναμετάξυ τους - τί πιό φυσικό, Τ' άγαπάει δά κι ό θεός, και δέ βλάφτει μιá φορά τó «Ντοβλέτι» τους. «Οί δούλοι νάν' άγαπημένοι - για νάνα και πιό δούλοι, όλοι μαζί, σάν πονάη ό ένας τόν άλλον και σκύφτη κι ό ένας καθώς σκύφτη κι ό άλλος!»

Και κοιμοϋνταν ό Τουρκος ήσυχος...

Μ' άν άκουε πάλι, πώς ό δείνα μπήκε στο Ναό, και τόν κατήχησε ό Ήερέας, κ' ύστερα λέει έφυγε συστημένος, μέ συστατικό «πρός όλους τούς φίλους» κ' «έμπιστευμένος εις τήν φιλική τους άγάπη», πώς είναι πιστός πατριώτης και τίμιος άνθρωπος, και «νά τοϋ φερθοϋν καταπώς πρέπει» - τί κακό νά βάλῃ ό νοϋς του;

Ή άν έβλεπε, μέρα μεσημέρι, στο παζάρι, δυό γκιασούρηδες νά συναπαντιοϋνται, νά κάνουνε χαρές ό ένας στον άλλον, κι ό ένας νά τρίβῃ φχαριστημένους τά χέρια του — μόλις κλείσαν μιá δουλειά! — κι ό άλλος νά ξύνη τ' άφτί του, Ήχεις κána τσιμπούκι; νά τοϋ λέῃ, Ήχι, έχω τσαρούχι! ν' άπαντάῃ - έ, δέν είμαστε καλά! Ήλλη δουλειά δέν είχε ό Τουρκος, μόν' ν' ακούῃ τίς καθημερινότητες τοϋ ένός και τ' άλλουνοϋ στο παζάρι!..

Ήκου κεί λέει Ήχεις τσιμπούκι; Ήχι, έχω .. τσαρούχι!.. - και νά σκάν στα γέλοια! Γέλαε κι ό Τουρκος, κάτου άπ' τά μουστάκια του, κ' έδιάβαινε. «Σοϋ 'χουν όμως κάτι κουτουράδες τοϋτοι οί γκιασούρηδες!.. Λοξοί λιγάκι ειν' όλοι τους, μά τόν Ήλλάχ!»

Σωστά. Μόνο πού εκείνος ό Ναός ήταν μπαρουταποθήκη, κ' εκείνος πού έφυγε συστημένος — πά' νά πῆ μνημένος — κείς τήν φιλική άγάπη» όλων τών βλάμηδων και τών άρκαντάσηδων, κάποιο τσιμπούκι πήγαινε ν' άνάψῃ κάτου άπ' τῆ μύτη τοϋ Τουρκου: νά τινάξῃ στον άέρα όλο του τó Ντοβλέτι!

Και δὲν ἦταν μυῖγες στὸ παζάρι, πού γαργάλαγαν τ' ἀφτί ἐκείνου, οὔτε ἦταν δὰ καὶ τόσο χωρατατζήδες οἱ γκιασούρηδες, νὰ κλείνουνε χαρούμενοι τέτοιες «χρυσές δουλειές» — τράμπα ἓνα. . τσαρούχι μ' ἓνα... τσιμπούκι !. — τρίβοντας κιόλας τὰ χέρια τους (τὸ κατόρθωμά τους!), παρὰ ἦταν συνθηματικά διὰ τοῦτα, καὶ κουτὸς ὁ Τούρκος μοναχά, δίχως παρέα, πού κοιμόταν τὸν ἀξέυπνητο ὡς τὸ 21, δίχως οὔτε τὸ τσιμπούκι νὰ τοῦ πολυμυρίση, οὔτε τὸ τσαρούχι νὰ τὸν παραψυλλιάση!

ΕΤΣΙ ΔΟΥΛΕΥΕ Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ Ὁργανωμένα, συνωμοτικά, ὑπολογισμένα, μὲ διάλεκτο μυστικὴ καὶ κώδικα μυστικὸ, μὲ συνθήματα καὶ εἰδικὲς ἀναγνωρίσεις τῶν συναδελφῶν της ἀναμετάξυ τους.

Νὰ πῶς γίνονταν ἀκριβῶς μιὰ τυπικὴ ἀναγνώριση·

- 1 - Τρίβει ὁ ἓνας τὶς παλάμες του, σὰ νὰ νίβεται (μὲ τὰ δάχτυλα ἀνοιχτά). [Δεσμὸς καὶ νύμφιον λέγεται αὐτό, στὴν ὑπ' ἀρ. 17919 Κατήχηση τῆς Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας.]
- 2 - Πιάνει ὁ ἄλλος τ' ἀφτί κ' ὕστερα τὸ χεῖλι του, μὲ τὸ δεξί του χέρι [Ἀκοή καὶ περιέργεια, σιωπὴ καὶ σκέψις.]
- 3 - Χτυπάει ὁ πρῶτος μὲ τὰ δυὸ δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τὴ γροθιά τοῦ ἀριστεροῦ του - ἂν θέλῃ νὰ μιλήσῃ [Πρόκληση προσοχῆς]
- 4 - Πιάνονται κ' οἱ δυὸ ἀπ' τὰ χέρια. [Ὁλοκλήρωση τῆς ἀναγνώρισης]
- 5 - Ἄπο πολὺ τὸ ἐπιθυμοῦσα! λέει ὁ πρῶτος.
- 6 - Ὅμοίως καὶ ἐγώ! ὁ δεῦτερος.
- 7 - Ἐπειτα προφέρουν, διαδοχικὰ κ' ἐναλλάξ, τὰ ἔξη γράμματα τῆς δίχως νόημα λέξης: ΛΑΝΤΟΝ.

Ὁ πρῶτος. Λ

Ὁ δεῦτερος. Α

Ὁ πρῶτος. Ν

Ὁ δεῦτερος. Τ

Ὁ πρῶτος. Ο

Ὁ δεῦτερος. Ν

Κ' ΥΣΤΕΡΑ ΜΙΛΟΥΣΑΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑ

Ἔτσι ἀναγνωρίζονταν οἱ συστημένοι Ἄλλὰ συστημένοι ἦταν μόνο ἐγγράμματοι. Νὰ πῶς κ' οἱ «κατώτεροι», οἱ ἀπλοὶ ἀγράμματοι ἀδερφοποιοί:

- 1 - Τρίβει ὁ ἓνας τὶς παλάμες του, σὰ νὰ νίβεται [Τοῦτο εἶναι καὶ ἀθῶο σχῆμα χαρᾶς γιὰ τὴ συνάντηση ἢ δεῖγμα εὐφρόσυνης ἀναμονῆς γιὰ θερμὴ συνομιλία καὶ καλὴ δουλειά, κ' εἶν' ἐπίτηδες διαλεγμένο σὰν πρῶτο σημεῖο, ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ μὴν ὑποψιάζῃ τὸν ἀμύητο ἢ τὸν ἐχθρό.]
- 2 - Παίζει ὁ ἄλλος τὰ δυὸ δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ στὴν ἀριστερὴ παλάμη. [Σχῆμα σκεπτικῆς ἀναμονῆς.]
- 3 - Κάνει κὶ ὁ πρῶτος τὸ ἴδιο - ἂν θέλῃ νὰ μιλήσῃ. [Ὁλοκλήρωση τῆς ἀναγνώρισης]
- 4 - Πιάνονται κ' οἱ δυὸ ἀπ' τὰ χέρια. [Σχῆμα ἐγκαρδιότητος καὶ παλιᾶς φιλίας. Ὁ κίνδυνος εἶναι πιά μόνο ἀπ' ἔξω]
- 5 - Λέει ὁ πρῶτος: Ἐχεις κἀνα τσιμπούκι;
- 6 - Ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος: Ἐχω τσαρούχι!

Κ' ΥΣΤΕΡΑ ΜΙΛΟΥΣΑΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑ

Τὰ πρότυπα τῶν «σημείων» αὐτῶν ἀνευρίσκονται στοὺς κώδικες τῆς Μασονίας, καὶ στὰ ἀρχαιότατα συνωμοτικὰ ὄργανά της τῶν Σικελῶν Οἱ ἰδρυτὲς τῆς Φιλικῆς φαίνεται πῶς εἶχαν σχέση μὲ τὴ Στοά, ἢ ὀπωσδήποτε ἐγνώριζαν στοιχεῖα τοῦ συνωμοτικοῦ μηχανισμοῦ της. Κ' ἔστησαν, ὅπως βλέπετε, ὄργανωση ἑκατὸ τὰ ἑκατὸ συνωμοτικὴ Ἡ μυστικὴ παρασημαντικὴ της — μὲ τοὺς Ἱερεῖς καὶ Ποιμένες [ἀνώτερους δηλαδὴ μνημένους], τὸ Ναὸ [: ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία στὸ σύνολό της (ἀλλὰ κ' ἡ κάθε το-

πικὴ κάστα τῆς]), τὶς Κατηγήσεις [μῆσεις], τοὺς Ἀφιερωμένους ἢ τοὺς Ἀδερφοποι-
τούς, τοὺς Βλάμηδες, τοὺς Σταυραδερφούς, τοὺς Μπράτιμους, τοὺς Ἀρκαντάσηδες,
καὶ τοὺς Συστημένους, μὲ τὰ Συστατικά ἢ Συστάσεις καὶ τὰ παρόμοια — ἦταν μιὰ
παρασημαντικὴ καλὰ ὑπολογισμένη, ὥστε νὰ μὴν ὑποψιάζῃ τὸν Τοῦρκο εἶναι δὲ πο-
λὺ χαρακτηριστικὸ — ὅχι τῆς εὐφυΐας μοναχὰ τῶν ἰδρυτῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ βαθύ-
τερου, τοῦ ὀργανικοῦ καὶ πηγαίου ἐκείνου δεσμοῦ τῆς ὅλης συνωμοτικῆς τους προσ-
πάθειας μὲ τὸν ζωντανὸ κορμὸ τῆς λαϊκῆς καὶ θρησκευτικῆς παράδοσης, ἀπ' τὴν μιά,
τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πραγματικότητος τοῦ βαλκανικοῦ χώρου (καὶ ἰδιαί-
τερα τοῦ ἑλλαδικοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) ἀπ' τὴν ἄλλη — ὅτι ὅλοι οἱ συνθηματικοὶ
αὐτοὶ ὄροι τοῦ μηχανισμοῦ τῆς Ἑταιρίας, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ «διὰ κινήματων» σημεῖα,
βγαῖναν κατευθεῖαν μέσα ἀπὸ τοὺς τρεῖς «θεμιτοὺς» — κι ὅπωςδῆποτε ἀδέσμευτους —
κύκλους ὑπόδουλης ζωῆς, ὅπου σχετικῶς ἀνετα ἀπλώνονταν, τρισήμεισυ αἰῶνες, ἢ πιὸ
«φυσικῆ» καὶ «ἀθῶα» δραστηριότητα τοῦ εἰρηνικοῦ γκαιοῦρη.

Ἡ θρησκεία του ἦταν, λίγο-πολύ, σεβαστὴ Δικαίωμά του νὰ κατηχέται, λοιπόν,
στοὺς Ναοὺς του, ἀπὸ τοὺς Ποιμένες του, καὶ νάναι ἀφιερωμένος, ὠρμισμένος - «στὸ
Χριστό, τζάνεμ, ποῦ ἄλλοῦ!»

Κ' ἡ λαϊκὴ του παράδοση, μὲ τὰ ἔθιμά τῆς, σεβαστὴ ὅπωςδῆποτε Δικαίωμά του
νὰ γίνεται ἀδερφοποιτός — κατὰ τὸ παμπάλαιο ἔθος — νάναι βλάμη καὶ σταυραδε-
ρός, μὲ τοῦτον ἢ μὲ κείνον τὸ φίλο τῆς καρδιάς του.

Τὸ ἐμπόριο, τέλος, ἐλεύθερο κι ἀνθηρό· καὶ πολὺ τ' ἀλιβερίσι καὶ τὸ παρεδῶσε.
Φυσικὸ, λοιπόν, καὶ τὸ συρεκέλα ἀπὸ τόπο σὲ τόπο — μὲ συστατικά στὸν κόρφο —
τόσων καὶ τόσων συστημένων κτίμιων νέων! «Πατριωτάκι» ὁ καθένας τους, «ἐδικός
μας, ἐφέντη μου!» - «πιστὸς εἰς τὴν σύστασιν» κ.λ.

Κι ἄντε τώρα ὁ Τοῦρκος νὰ ψυλλιαστῇ, τί ἐδικός τους δηλαδὴ καὶ εἰς ποῖαν σύ-
στασιν πιστός!

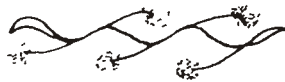
Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ὄροι ἴσα-ἴσα δείχνουν πόσο ἐμπεδωμένη στὴν κατάστρωσή τῆς, καὶ
κατὰ μέγα μέρος αὐτογενῆς στὴν ἀνάπτυξή τῆς, παρὰ τὴν μασονικὴ προέλευση πολ-
λῶν στοιχείων τῆς, ἦταν ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία.

Δὲν εἶναι μόνο «σύνεση» σπουδαία· εἶναι ἱστορικὴ συνείδηση πηγαία, κ' εἶναι ἀπὸ
βίωμα θερμὸ τῆς παράδοσης καὶ γείωση γερῆ μὲ τὰ ζωντανὰ πράγματα τοῦ καιροῦ
καὶ τοῦ τόπου τους, ποῦ οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι τῆς Ὀδησοῦ — ὁ Σκουφάς, ὁ Τσακάλωφ,
ὁ Εἰάνθος — κ' οἱ ἄλλοι πρωτεργάτες ἔστησαν τὴ συνωμοτικὴ ἐπαναστατικὴ ὀργάνω-
ση τοῦ ἔθνους, μένοντας ὅσο μπορούσαν πιὸ πιστοὶ μέσα στοὺς κλειστοὺς κύκλους
τῆς κοινῆς ζωῆς τοῦ δούλου Γένους.

Ἡ Θρησκεία, τὸ ἔθιμο, τὸ ἔμπόριο, ἦταν οἱ κύκλοι αὐτοί, ποῦ σώζονταν μισο-
ελεύθεροι, «ἀνεκτοὶ» ἀπ' τὸν Τοῦρκο. Μέσα στὰ δοσμένα αὐτὰ ὄρια «ἀνοχῆς» κινήθη-
καν. Μίλησαν στὸν ὑπόδουλο μὲ δρους καὶ μὲ γλῶσσα, ποῦ καὶ «ὑποπτῆ» δὲν ἦταν
καὶ πολλὰ «τοῦ ἔλεγε» ὡστόσο.

Δὲν ἦταν δὲ τόσο ὁ Τοῦρκος π' ἀποκοίμιζαν ἔτσι· ἦταν ὁ ρωμιὸς πρωτίστως, ποῦ
κέρδιζαν καὶ κράταγαν ξυπνὸ μ' αὐτά, μὲ ζῶσα καὶ ἐνεργὸ μέσα του ὅλη τὴν Παρά-
δοση, κι ὅλη τὴν Πίστη, κι ὅλη τὴν Ἀρετὴ τῆς δύστυχης ζωῆς του: Τοὺς ἱερεῖς
του τοὺς σέβονταν - κ' ἔστεκε ὁ Θεὸς ἀποπάνω τους· τοὺς σταυραδερφούς του τοὺς
ἀγάπαγε διπλὰ κι ἀπ' ἀδερφούς ὁ καθένας τὴ σύσταση τὴ λογάριζε ἢ κοινῆ ὑπόλη-
ψη τότε, ὅσο κανεὶς ἴσως σήμερα.

Μὲ Ἱερεῖς, λοιπόν, καὶ Σταυραδερφούς, καὶ Συστάσεις — μὲ Πίστη, μὲ Ἀρετὴ,
μὲ Μπέσα — ἔκανε τὴ σπουδαία δουλειὰ τῆς ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία. Σ' αὐτὰ τὰ τρία βα-
σίστηκε τὸ συνωμοτικὸ οἰκοδόμημά τῆς, ποῦ ἔτίναξε μέσα σ' ἑπτὰ μόνο χρόνια τὸ
φοβερὸ Ντοβλέτι στὸν ἄερα!

ΝΤΟΜΝΑ ΒΙΣΒΙΖΗ

Η ΘΡΑΚΙΩΤΙΣΣΑ ΚΑΠΕΤΑΝΙΣΣΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

ΒΑΘΥΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΟΣ Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΣΤΗ ΓΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ, κ' οί δλόξανθοι σιτώνες του κυρού τής Ντόμνας άπλώνονταν, άπό γενιές, σ' άπέραντα τσιφλίκια μέσ στην Αίνο.

Σάν έπιανε να φυσάη, πότε-πότε, σιγανό άεράκι του Θεριστή, φιλικό κι άκίνδυνο, σάλευαν εκείνα τά στάχια χρυσά και θρούζαν γιάλινα, σε μεγάλα κύματα, πέρα ως πέρα, κ' έμοιαζε, παράξενα, αυτό τ' άρχοντικό, καράβι που ξεκίνησε και πλέει, για πού ποιός ξέρει, μέσα στη λαύρα και την άκρα σιωπή των κάμπων ..

.. Έτσι να την κρύβουν πάντα, ως τα 24 χρόνια της, και να παίζουν μεστά δίπλα στα μαλλιά της, καθώς έτρεχε ανάμεσά τους για τὸ λόφο των κολλήγων ή για τ' άρχοντικό, μεγάλωσε ή Ντόμνα, χαιδεμένη κι άνέμελη... Μά τὸ ριζικό της ήτανε μακρὰ πολύ, κι άλλιώτικο άπ' αυτή τή γή...

Σά γεννήθηκε, τὸ 1784, οί ροδῶνες δῶσαν ὅ,τι πιὸ λαμπρὸ τριαντάφυλλο είχαν, κι ὄλοι τὴν εὐχθήθηκαν, τὴ νέα ψυχούλα, για μιάν άνθόσπαρτη ζωὴ στη γῆ τὴν πάμπλουτη... Κ' ἔτσι θὰ ἦταν... Μεγάλωσε άμέριμνη, τρυφερή, κ' ἡ ζωὴ έμοιασε ὀλότελα ως τὴν ὠριζε ἡ γῆ κι ὁ πλούτος κ' ἡ ἡρεμία των κάμπων!. Χαρωπή, προικισμένη, εὐνοημένη ἡ Ντόμνα, κάτω άπ' τὴ σιακά του πατέρα, μέσ στη χούφτα τῆς άγάπης ανθρωπων δικῶν, μπιστεμένων άπό γενιά σε γενιά. Θὰ μπορούσε ἔτσι να πάη, ως τὸ τέλος. Και να ζήση μιὰ καλοκυρά, λατρεμένη, μέσα σε παιδιὰ και σε δώματα, με τὸν ἥλιο πάντα φεγγερὸ στη μορφὴ της, ως τὰ κάτασπρα μαλλιά.

ΕΥΑΙΝΑ ΑΛΕΤΡΙΑ ΚΑΙ ΣΦΥΡΗΛΑΤΑ ΥΝΙΑ, πὸ ξαστράφτουν παράξενα. . Καλύβες και ὑποστατικά των κολλήγων· αλώνια, θημωνιές, άχερωνες· μαγγάνια κι άμπολές, περβόλια και μαρμάρινες στέψεις πηγαδιῶν - ὄλα, ὄλα, κ' οί γιορτές οί πατρογονικές, οί πανάρχαιες, ὅπου γλένταγαν φτωχοὶ και πλούσιοι, άδελφωμένα, για μιὰ ζωὴ πὶ ὁ ανθρωπινή, κάτω άπ' τὸν Τουρκο· κ' εκείνα τὰ ἡμερα δειλινά, πάνω στὸν κάμπο, στα ἔργα ὄλων, έμοιαζαν ἕνα φτερὸ να τὰ σιαάζη, σαν τελειωμένα - άπό καιρὸ τελειωμένα, πὸ μόνο μιὰ διορία τὰ σώζει άκόμη ..

Θὰ πρέπει να τόνιωθε ἡ Ντόμνα, μόνη μέσα κει με τὴν ψυχὴ της, πὸς αυτά «δὲν ἦταν ὠστόσο», κι ἄς φαίνονταν - πὸς αυτά δὲν ἦταν ὅ,τι θὰ ζήση (κι ἄς φαίνονταν αυτό πιὸ άπίθανο κι άπ' τὰ ὄνειρα).

ΚΙ ΑΞΕΦΝΑ, ΤΟ 1808, ΝΑ Η ΘΑΛΑΣΣΑ μέσ στη γῆ αυτή, πὸ τὴ συνεπαίρνει!. Παντρεύεται τὸν πάμπλουτο καπετάν Βισβίζη. Καραβοκύρη τῆς Αίνου, άπό τὸς λίγους!.. Κι ὄχι μόνο ἡ θάλασσα· να κ' ἡ φλόγα· Φιλικὸς άπ' τὸς πρώτους, κι άπ' τὸς θερμότερους, ὁ Άντώνης Βισβίζης, γενναῖος κ' ένθουσιῶδης, έμπορος σ' ὄλα τὰ πέλαγα, για ὄλους — μά για τὸς Τουρκοὺς κουρσάρος — και ξεοδιάζοντας σπάταλα τ' άμύθητα πλούτη του στην 'Ιδέα και στὸν 'Αγῶνα!

Ζαλίστηκε ἡ Ντόμνα. Του 'πε πολλές φορές — είχαν και παιδιὰ — πὸς ὁ πλούτος δὲν εἶν' άτέλειωτος, πὸς κανείς πλούτος δὲ σώνει για τέτοια σπατάλη .

— Μά εἰς συνήθισες στὸ στεριανὸ του κύρη σου ., τῆς άποκρίθηκε Στέρεο - μά ἦταν τίποτε! Ντόμνα, ἐγὼ χτίζω χρυσὸ παλάτι 'Ελευθερίας - τί λὲς εἰς!.. «Πολλά»; «Λίγα» σοῦ λέω, για κεινο πὸ θὰ γίνη! .

Κ'ΗΡΘΕ ΕΝΑ ΠΡΩΙ, τὴν ἄλλη τῆς πρωτομαγιάς τοῦ '21, πού νά τέσσερα πλοῖα κατάμαυρα, ἴσα κατὰ τὸ κάστρο!. Ψαριανά, τοῦ καπετὰν Γιαννίτση! Καῖνε, ρημάζουν, παίρνουνε τὸ κάστρο, καὶ σηκώνουνε καὶ τὰ 24 κανόνια του!.. Μαζί τους κι ὁ Βισβίτζης, ἀκράτητος πιά! Μπαρκέρνει τὴ Ντόμνα καὶ τὰ τέσσερα παιδιὰ — κι ὅσα εἶχε μετρητά, καὶ μαλάματα, καὶ κονίσματα, καὶ ὄπλα — κι ἀκουλουθᾶ μὲ τὸ μπρίκι του — στ' ὄνομά της! — τὸν καπετὰν Γιαννίτση, καταπόδι!

Χτήματα, ἔχει, σπίτια, στέρνες ἀδειανές ἀπὸ φλουριά, καὶ τὰ τσιφλίκια, καὶ τοὺς σιτῶνες, καὶ τοὺς ροδῶνες, καὶ τοὺς κολλήγους, καὶ τοὺς σέμπρους, καὶ τὰ ὑποστατικά, τ' ἄφησε ὅλα πίσω, καὶ δὲν ἦταν νά τὰ ματαδῆ, οὔτ' αὐτὸς οὔτ' ἐκείνη! (Τί ἄνθρωποι, τί μέταλλο, τί καιροί!.. Ἐμεῖς, ἕνα σπίτι νοικιαστὸ ν' ἀφήσουμε - καὶ λύπη μᾶς κρατεῖ, γιὰ τὸ τίποτα πού ἔχουμε "Ὅχι τέτοια ν' ἀφήνουν ἐκεῖνοι!)

.. Καὶ τὸ μπρίκι ν' ἀστράφτη, νά σκίζη τὴ θάλασσα, ὡς ὅμοιο δὲν ἐστάθηκε σὲ χέρια ποτὲ δούλου караβοκύρη.. Καὶ πίσω νά σβήνουν τὰ πάντα, ὅλη ἡ πρότερη ἀνθηρὴ ζωὴ ..

Δοῦλος; Ναί Μὰ ἀντάρτης! Δεκάξη τὰ κανόνια τῆς Ντόμνας του, καὶ τσοῦρμιο πάνω της ἑκατὸν σαράντα, διαλεχτοὶ ἕνας κι ἕνας!

Νά πού ἔπλεε τὸ ριζικό — τ' ἀρχοντικό — τῆς Ντόμνας: Καράβι ἀρματωμένο σίδερο καὶ μπαρουτί! Καὶ ποίημα τὸ σκαρί του, δεμένο, ἀτσαλωμένο, χτισμένο ἀλογάριαστα, ν' ἀντέχη ὡς τὰ ἔσχατα!. Καὶ νά τί φώτιζαν, σὰν τελειωμένα, οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, τὰ βασιλέματα στὸν κάμπο καὶ στὰ ὑποστατικά τῆς πλούσιας Αἴνου. .

Τώρα, ὁ ἴδιος χρυσὸς ἡλῖος στὰ караβίσια ξύλα καὶ τὰ χαλκώματα τῆς λαμπρῆς «Αἰθουσας» τῆς Ντόμνας, ἄλλα ἱστορεῖ καὶ συνοδεύει... Ποιὸς ξέρει τί, καὶ πῶς, στὸν κόσμο τοῦτο,

Δὲν κεντᾶ μὲς στὴν «Αἰθουσα» ἡ Ντόμνα, τίς ὥρες πού ὁ ἡλῖος χαιδεύει τὰ μάβνια καὶ τίς ὀξιές μὲς ἀπ' τὰ φιλιστρίνια. Γυναίκα καπετάνισσα! Πούδε τίς μπάλλες νά σφυρίζουνε, πρώτη φορά, μόλις καλομπαρκάρησε, μπρὸς στὸ κάστρο τῆς Ἴμπρος. Καὶ μὲς στὴν «Αἰθουσα» τούτη — πού ἄλλο πλοῖο δὲν εἶχε μὲ τόση χλιδὴ —, πόσες φορὲς δὲν ξανακούει, σὰ ζωντανές, τίς φωνές τοῦ Νικήτα καὶ τοῦ Ἄντροῦτσο, καὶ τὰ πάθη πού ἀναφαν μέσα κεῖ, στὴν Σπερχειάδα καὶ στὸ Μαλακό!. Πάθη καὶ βροντερές φωνές, πού δὲν ἔσβησαν οὔτε μὲ τ' ἀντρός της τὸν ὑποπτο θάνατο — ἴσως τὸν σκότωσε βαλτὸς τῶν ἀρεοπαγιτῶν, πάνω στὴ μάχη τῆς Ἁγία Μαρίνας, γιὰτι δὲ δέχτηκε νά συνομῶση κατὰ τοῦ Ἄντροῦτσο — οὔτε μὲ τοῦ Ὀδυσσέα τὸν ἄγριο φόνο.

ΦΩΤΙΖΕ Ο ΗΛΙΟΣ ΜΕΣ ΑΠ' ΤΑ ΦΙΛΙΣΤΡΙΝΙΑ καὶ τὸ πλοῖο ἔσκιζε τὰ νερά παντοῦ γοργοπετούμενο, πλοῖο-φάντασμα σ' ὄλο τὸν Εὐβοικό, καὶ τὸν Παγασητικό, καὶ τὸ Θερμαϊκό - σ' ὄλο τὸ Αἰγαῖο, ὅπου φλόγα κ' ἀνάγκη τὸ καλοῦσε!.. Στὴν Ἴμπρο, τότε - κ' ὕστερα στὴν Κασάντρα, μέσα τοῦ Μάη, γιὰ νά συντρέξῃ ἐκεῖ τοὺς ξεσηκωμένους! Κ' ὕστερα στ' Ἁγιονόρος, παγερὸ Δεκέμβρη, γιὰ νά σηκώσῃ ἐτοιμοθάνατο τὸν προδομένο ἀπ' τοὺς ἄγιογορίτες Μανόλη Παπά, σὰν συνθηκολόγησαν μὲ τὸν Ἀβδουλαβουδ τῆς Θεσσαλονίκης! Κ' ὕστερα στὴν Ἵδρα! Καὶ πάλι στὸ Τρίκερι, καὶ στὸ Βόλο! Καὶ ξανά στὸν Εὐβοικό, νά βοηθήσῃ τὸν Ὑψηλάντη καὶ τὸν Ἄντροῦτσο, γιὰ τὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα, ἀρχές τοῦ '22!..

Νύχτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, πρωταπριλιά, ξεμπορκέρνει ἡ Ντόμνα στὸν Ἀχινό τῆς Στυλίδας, τὸν Ὀδυσσέα, τὸ Νικήτα καὶ τὸ Δουβουνιώση, γιὰ τὸ κάστρο τῆς Λαμίας καὶ τὸ Πατρασιόκι (Ἵπάτη) - τὰ κλειδιὰ τῆς Στερεᾶς. Κ' ἐκεῖ, σ' ἐκεῖνες τίς μάχες, στὴν Ἁγία-Μαρίνα, ἐνῶ χαλοῦσε ὁ κόσμος — στὴν ξηρά, μὰ ὄχι στὴ θάλασσα — πέφτει νεκρὸς ὁ Βισβίτζης!..

Δὲν ἔσκουζε καὶ δὲν ἐφώναζε ἡ καπετάνισσα Παρὰ ἔστειλε τὸ νεκρὸ στ' ἀμπάρι, γιὰτ' ἦταν μάχη καὶ τὰ παλληκάρια ἔπρεπε νάχουν ζωντανὸ στὸ νοῦ τὸν καπετάνιο!

Καὶ τὸν ἔθαψε τὴν ἄλλη μέρα, τὸ λατρευτὸ της, ἡ γενναία, στὴ Λιβιάδα τῆς Εὐβοίας, στοὺς Ἁγιαναργύρους.

ΝΤΟΜΝΑ ΚΑΠΕΤΑΝ ΒΙΣΒΙΖΑΙΝΑ, τὴν ξέφουν κι ἄλλα τρία χρόνια μετὰ νὰ πολεμή ἀνίκητη! Ὡςπου τὸ κρᾶβι, διάτρητο ἀπ' τὰ βόλια πιά, κ' ἡ Ντόμνα πάμπτωχη! Πλήρωσε, ὡς τὸ '24, τοὺς μισθοὺς τῶν ἀντρῶν, τὶς ζημιές, τὶς συντάξεις τῶν ἀπόμαχων ναυτῶν του, τὰ πυρομαχικά του. Καὶ τὸ '24, ἄχρηστο πιά γιὰ μάχη, τὸ χάρισε στὴν Κυβέρνηση, νὰ τὸ κάμη ὅ,τι κρίνει.

Σήπεται τώρα τὸ μπρίκι στὸ Ναύπλιο. Μὰ ἡ ψυχὴ του ὄχι, δὲ σήπεται! Ἡ Ντόμνα, πούσκισε τὸ Αἰγαῖο τόσες φορές, ξέρει νὰ πεθαίνη στὴ φλόγα, καταπῶς τῆς πρέπει!

Ζητάει τὸ σκάφος ὁ ψυχωμένος Πιπῖνος. Τὸ φορτῶνει φλόγα καὶ θάνατο. Τὸ παίρνει μαζί του ..

... Στὴν «Αἰθουσά» του, τώρα, στερνὴ φορά, φωλιάζει ἄλλη μιὰ πράξη φλόγας .. Δὲ μιλιέται ἡ πράξη αὐτή, δὲν κινεῖ βροντερὲς φωνές καὶ ξαναμμένα στήθη. Βουβὰ κι ἀσάλεπτα, γεροδεμένα, στέκουν τὰ φοβερὰ βαρέλια μὲ τὸ μπαρούτι. Καὶ τρίζει τὸ σκαρὶ τῆς Ντόμνας, καθὼς μὲς ἀπ' τὸ δάσος τῶν ἐχτρικῶν καταρτιῶν τ' ὀδηγεῖ ἀσφαλτα ὁ Πιπῖνος, γιὰ τὴ στερνὴ του μάχη.

ΤΟ ΜΠΡΙΚΙ ΝΤΟΜΝΑ ΑΝΤΩΝΗ ΒΙΣΒΙΖΗ πέθανε ἀναμμένο! Πυρακτωμένα μέσα στὰ σπλάχνα τῆς δέχτηκε ἡ θάλασσα τὰ χίλια του γενναῖα κομμάτια! Καὶ μαζί, τ' ἄλλα χίλια κομμάτια καὶ κορμιὰ τῆς θεόρατης φρεγάτας τοῦ Χαζνὲ Γκεμισί, πού τὸ πυρπολικὸ «τέως Ντόμνα Βισβίζη» πῆρε μαζί του στὸ βυθό, γιὰ στερνὸ ἀντίτιμο θανάτου, τὸ '24.

Κ'ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΙΣΣΕΣ, ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΕΣ, Πού τάδωσαν ὄλα στὸν Ἀγῶνα, ὡς τὸ τελευταῖο τάλληρο; Πῶς πεθαίνουν αὐτές, ἅμα δὲν ἔχουν μπρίκι πιά ν' ἀλωνίζουν τὰ πέλαγα, νὰ καῖν τοὺς Τούρκους, νὰ φανερώνονται, θάμα θεόσταλτο, ὅπου τὶς χρειάζονται οἱ ξεσηκωμένοι;

Αὐτές — ἔτσι; — πεθαίνουν πάμπτωχες καὶ λησμονημένες;.. Ἡ Ντόμνα καπετὰν Βισβίζαινα, ἔτσι νὰ πεθαίνη, «σ' ἔσχατη ἔνδεια», στὸν Πειραιᾶ, τὸ 1850, μὲ 30 μόνο δραχμὲς σύνταξη τὸ μῆνα;

Ἔτσι οἱ ἄξιες καπετάνισσες; Πού τάδωσαν ὄλα στὸν Ἀγῶνα; .

Ἔτσι!.. Ἔτσι ἡ Ψωροκώσταινα, τὶς γενναῖες τῆς! . Ἔτσι, καὶ χειρότερα, πάντα τῆς!

A2

[Λογῆς - λογῆς, ἀπὸ τὸ Ἄρχεϊο Ρ. Α.]

Οἱ τὰ φαιὰ φέροντες!

Πολὺ μ' ἀρέσουν, νὰ πάρη ὁ διάβολος, κάποιου-κάποιοι πολλὰ «εὐπρεπεῖς» μας, πόσο «εὐπρεπέστατα» καὶ «καθωσπρεπέστατα» γράφουν στὶς «κωλοανατεθραμμένες» μωροφυλλάδες ποὺ διευθύνουν, ὅταν γιὰ προσωπικά, προσωπικούλια τους πρόκειται! Εἰλικρινὰ μ' ἐνθουσιάζουν - καὶ περσότερο ποὺ ξεσκεπάζουν ἔτσι τὸ φαρισαισμὸ καὶ τὴν ὑποκρισία τῶν ἄλλο τόσο «εὐπρεπῶν» ἀναγνωστῶν τους "Οἱ αὐτοὶ οἱ «καλοανατεθραμμένοι» μας, ξέρετε, παθαίνουν «ἀλλεργία», «φρίκη», ὄρθαι εἰς τὴν κεφαλὴν τους σκώνονται οἱ τρίχες, ἅμα τύχη νὰ διαβάσουν καμμιά ἴσια κουβέντα, «τοῦ θεοῦ», ἀπὸ ἄνθρωπο ἀνυπόκριτο, καὶ γιὰ τὶς κ α τ ἄ ν τ ι ε ς θυμωμένο, ὄχι «γιὰ λόγου του» καὶ γιὰ προσωπικά του μὲ κανέναν." Ὅταν, ὅμως, διαβάζουν τὸ τοῦ πολλὰ «εὐπρεποῦς» καὶ ἀρχιφαρισαίου κ Αἴμ Χ[ουρμούζιου], διευθυντοῦ τῆς πολλὰ «εὐπρεπέστατης» *Καθημερινῆς* τους, κατὰ Μινωτῆ, προχτές¹, τί λένε τάχα, Ἄπολαῦστε τους:

[] Διὰ τὰ ἄλλα τῆς χθεσινῆς τριστῆλου «ἀπαντήσεως» του — τοῦ Μινωτῆ — εἰς τὴν κριτικὴν — τοῦ ἴδιου τοῦ κ Αἴμ Χουρμούζιου — περὶ «Μακμπεθ» — ὡς τώρα «Μάκβεθ» τὸν ἐλέγαμε στὰ Ἑλληνικά, τώρα «Μακμπεθ» οἱ «πολλὰ» ἀγγλομαθεῖς καὶ σούπερ-«βίπες» μας! — ἀρμόδιοι βεβαίως εἶναι οἱ ἐκκενωταὶ βόθρων!

Καὶ ὑπογραφή, φαρδιά-πλατιά Αἴμ Χ [Μὲ τιμὴν δέ!]. (Προφανῶς τὴν ταρίφα τῆς ἐκκενωσεως βόθρου - ποὺ ἔχει γιὰ τιμὴν¹ Ποιάν ἄλλη;)]

Ἄλλοι βόθροι!

Τὰ τσογλάνια, λοιπόν, τῆς Τετάρτης Αὐγούστου — γιὰ νὰ μιλήσουμε κ' ἐμεῖς τὴν «καθωσπρέπει» γλῶσσα τοῦ κ. Αἴμ Χ καὶ τῆς τόσο «καλοανατεθραμμένης» *Καθημερινούλας* μας — παρασταίνουν πὼς «ἐνωχλήθησαν» ἀπ' τὴν κριτικὴν τοῦ Ἡμερολογίου Μεταξᾶ². Εἶναι κάτι σκατόπαιδα, οὔτε δέκα τὸν ἀριθμὸ, ποὺ κάποια ψωροπενητάρικα ἔχουν βάλει στὸ χέρι — ἓνας τους εἶναι καὶ γνωστὸς κίναιδος — καὶ βγάζουνε κ' ἓνα λαθρόβιο πρωκτόφυλλο, μὲ τὸν τίτλο τοῦ κοπρο-αιδανικοῦ» τους ζετσίπωτα πάνω-πάνω!.. Τὰ τσογλάνια λοιπόν αὐτά, «χολωθέντα» μὲ τὰ ὅσα ὄχι ἐγὼ ἀλλὰ τὸ «Ἴνδαλμά» τους τὸ ἴδιο «ἐξομολογεῖται» στὸ ρυπαρώτατο Ἡμερολόγιό του — ναί, ναί¹ πὼς πρέπει νὰ κόψῃ, λ χ., τίς κακὲς μεσημβρινὲς συνήθειες, διότι τοῦ φέρνουν πολλήν... κόπωση, ἢ νὰ κάμνη συχνὰ πλύσεις ἀποκάτω του, διότι πολὺ τὸν εὐχαριστοῦν, κ.ἄ. παρόμοια! — μὲ βρίζουν ὅσο ἀδέξια μποροῦν, ἔστω καὶ χωρὶς οὐτ' ἓνα στοιχεῖο ἐναντίον μου, γιὰ τίποτε!.. Φυσικά - τί νὰ ποῦν; Ἡ ζωὴ μου εἶναι τόσο παστρική κι ὅ,τι πιστεύω, τόσο ἀπὸ παιδί τὸ πιστεύω· κι ὅ,τι ἔχω πράξει, ἦταν πάντα τόσο ἀνοιχτὸ — ἀνυπόκριτο, τέλει, κ' εὐθύτατο — ὥστε τὰ τσακάλια δὲ βρῆκαν ἄλλο ἀπὸ ψέματα νὰ γράψουν, ξέροντας κιόλας — ἀπὸ μένα τὸν ἴδιο, ποὺ δὲν παρχειπῶ κάθε τόσο νὰ τὸ ξαναδηλῶνω καὶ νὰ τὸ ξαναγράφω — πὼς ἐγὼ στὸ μπάριμπα (στὸ Νόμο, στὸ Χωροφύλακα) δὲν προσφεύγω ποτέ, κατὰ κανένος, ὅ,τι κι

1 3-3-67, 2β

2 ΤΝΕ 3, 7, 9, 11, σ 209-31, 524-33, 692-8, 865-8 καὶ ἔπεται συνέχεια στὸ ἐρχόμενο!

ἀν γράψη ἢ πῆ ἐναντίον μου - ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ! Τὸ ξέρουν λοιπὸν οἱ κίναιδοι, καὶ βρίζουν - ἀφοῦ τζάμπα καὶ βερεσὲ εἶναι τὸ «ἄθλημα» (ὅπως κι ὁ ἀυνανισμός)! .
 Ἔ, καὶ νὰ πού τὸ κατάφεραν, τὰ μαιμουδάκια μου, νὰ βριστοῦν καπηλικώτερα τώρα, ἀπὸ δῶ, ὅπου περσότεροι πάντως διαβάζουν — ἔστω καὶ «φρίττοντες» μὲ τὸ «ὔφος» καὶ τὴ «γλῶσσα» μου — ἀπ' ὅσους ἀυνανίζονται μὲ τὴ λαθρόβια λαχανοφυλάδα τους!

Ὅμως ἐγὼ θέλω νὰ πῶ, καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα· Βρέ ἀνῆτοι, πὸ σω χρόνῳ ἤ-σα σταν σὰν ἔγιν' ἐδῶ ἡ Δικτατορία; Γιὰ τὸν κίναιδό σας, πού με βρίζει χωρὶς οὔτ' ἓνα στοιχεῖο, ρώτησα μιὰ παλιοπαρέα του, κ' ἔμαθα: Ἦταν τριῶν ἢ τεσσάρων! .
 Ἔ, τί στὸ διάβολο γνώρισες, Γανυμήδη, ἀπὸ Τετάρτη Αὐγούστου, . Τί ποτε ἐξ ἰδίῳ σου! Ἐνῶ ἐγὼ, ἀλήτη, ὄχι μόνον ἤμουν 12-17 ὅσο διάρκεσε, καὶ τὴ γνώρισα, στὰ σκολεῖα τοῦλάχιστον πῶς δείχονταν — καὶ στὴν Ἀθῆνα μέσα, καὶ στὶς συνειδήσεις τῶν σοβαρώτερων ἀνθρώπων, καὶ τῶν τιμιώτερων — παρὰ κι ὁ πατέρας μου εἶχε 25 χρόνια στενὴ γνωριμία μὲ τὸ νᾶνο σου — πρὶν γίνῃ χαζοδικτάτορας τῆς ὀπερέττας σας — καὶ ζοῦσα μὲς στὸ σπῆτι μου, διαρκῶς, τὴν ἀπήχηση, τὴν ἀνάλυση, τὴν κρίση τῶν ἀνοησιῶν, τῶν φαμπαρονισμῶν, τῶν γελοιοτήτων του - καὶ πρὶν ἀνακηρυχθῆ καὶ μετὰ πού ἀνακηρύχθηκε «μέγας ἄνδρας»! Ἄλλ' ἔστω· ἄς ἀφήσουμε ὅποιον ἄλλου, πέρ' ἀπ' τῆς ἴδιας μας συνειδήσεως, τίς γυνῶρες καὶ τίς κρίσεις - ἀκόμα κι ἂν εἶν' ὁ πατέρας μας ὁ ἴδιος τοῦ καθενός. Ἐσύ, τσογλάνι μου, κ' ἐσεῖς τ' ἄλλα τσογλάνια του μαζὶ του, πού δὲν εἶστε μεγαλύτερα — μπιμπίλα κάνατε ἀκόμα (ἀφοῦ κι ἀκόμα κάνατε, καὶ μπιμπίλα καὶ τὰ συναφῆ!) — τί διάβολο ξέρετε ἀπὸ καθεστῶς τοῦ πρώτου-πρώτου καιροῦ τῆς πρώτης-πρώτης μπιμπίλας σας; Ὅτι «διαβάσατε»; Ὅτι «σᾶς εἶπαν»; . Ποιοὶ «σᾶς εἶπαν», Ποιοὶ ἔχουν ὀρνιθοσκαλίσει ὅτι «διαβάσατε» (ἢ «διαβάζετε») - τὸ ἐξετάσατε αὐτὸ ποτέ, . Φτάνει κάτι νὰ γράφεται, νὰ λέγεται, γιὰ νάναί κ' ἔτσι, . Ἀλλὰ πῶς δουλεύει τὸ πιθηκίσιο σας μυαλό, στὸν ὅποιο «ἐλεγχος» ἢ «ἐξέταση» καὶ «ζύγισμα» ὅποιων «πηγῶν», δὲ φαίνεται λοιπὸν ἀπὸ τοῦτο ἴσα-ἴσα; : Ὅτι γιὰ νὰ λιβελλογραφήσετε — μὲ ὅτι: μὲ τρίχες, μὲ βρισιές, ἔστω καὶ φέματα ξετσιπίωτα — τὸν P.A., πού σᾶς «ἐνώχλησε» ἢ κριτικὴ του γιὰ τὸ κοπορο «ἰνδαλμά» σας, «ἀρύεσθε» — «ἄκρω δεξιόι», «ἐθνικοφρονέστατοι», «τεταραυγουστιανοὶ» ἐσεῖς κίναιδοι — ἀπὸ τήν... Ἀγῆ! Καὶ τί τῆς Ἀγῆς τάχα; Μήγαρις τίποτα πού νάχη καὶ τὴν ὄψη ἔστω «στοιχείου», «γεγονότος», «εἰδήσεως», ... Ὅχι! Παρὰ ὅτι ὅμοια σας καὶ παρόμοια σας τσογλάνια, μὲ ὅμοιες καὶ παρόμοιες κιναιδικές «ποιότητες», τελειῶς ἐκτὸς κ' ἐναντίον ὅποιασδήποτε πραγματικότητας, ἀλήθειας, μπέσας, ντροπῆς, σκάρωναν στὸ δικό τους βρωμόφυλλο, ὅταν ἄλλο τόσο «ἐνωχλήθη-καν» ἀπ' τὴν *Εἰσβολή* κατὰ τοῦ Σκυλοβουλίου τῶν Παπατζήδων τους τὸ '64!

Τέτοια τσογλάνια, κι αὐτοὶ κ' ἐσεῖς.

Λέτε, κίναιδοι, «νὰ ρωτηθοῦν» — τάχα! — «γιὰ μένα», τὰ παιδιὰ πού βρέθηκαν στὸ σκαμνὶ ἐξαιτίας μου στὴν *Εἰσβολή* ἐκείνη. Μὰ δὲν τὰ ρωτᾶτε, ἀλήθεια; Μ' ὄλο πού καὶ ἦταν (καὶ εἶναι) μὲ τίς πιὸ ἀντίθετες «ιδέες» καὶ «φρονήματα» — κι ἀκουλούθησαν, ὡστόσο, κατὰ τοῦ Σκυλοβουλίου τῶν σκύλων σας καὶ τῶν ἀντισκύλων σας — δὲ ρωτᾶτε, ἀλήθεια, ποιά γνώμη ἔχουν γιὰ κεῖνον πού, πέρα ἀπὸ φτωχὲς ψευτο-αιδέες τῆς πολιτικῆς ἀτιμοεπιφάνειας, ἀκουλοῦθησαν γιὰ τὸ Τίμιο, τὸ Εὐθύ καὶ τὸ Ἀντρίκειο τὴ στιγμὴ ἐκείνη τῆς Ἀπάτης ἐναντίον ὅλων μας! Δὲν τοὺς ρωτᾶτε, ἀλήθεια; Προσέξτε, ἐγὼ δὲν παίζω· ἢ θὰ τοὺς ρωτήσετε, ψευ-τες, ἢ θὰ τοὺς βάλω νὰ σᾶς δείρουν - αὐτοὺς θὰ βάλω νὰ σᾶς δείρουν, δημοσίαι, καὶ θὰ γελᾶσῃ τὸ παρδαλό κασίκι ἀλήθεια, σ' αὐτὸν τὸν Τόπο, νὰ σᾶς δοῦν δαρμένους καὶ ξεβρακωμένους, ὄχι ἀπὸ ἄλλους, ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς ἴσα-ἴσα πού τάχα «ἐπικαλεῖσθε» γιὰ «μάρτυρες» κατ' ἐκείνου πού προφέρουν τ' ὄνομά του καὶ — μ' ὄλες τίς (ὅσο σφοδρὲς θέλετε) «ἀντιγνωμίες» τους — κολλάει μέλι τὸ στόμά τους! Πολὺ θὰ γελᾶσω, κίναιδοι, ὅταν ὁ Ἥλιος ὁ Χοντρολέος, λ.χ., ἢ ὁ Μιχαλομάκος τοῦ Κυνοσάργους, ἢ ὁ Σαράντης Βασιλείου τῶν Πατησίων, ἢ ὅποιος ἄλλος μὲ μαδέρια χέρια, καθῶς σᾶς πρέπει, σᾶς ἀπαντήσουν, ναί, ποιοὶ εἶναι πράγματι ἐκεῖνος πού, ἀντί-

γνωμοσ, κι ὅμως δὲν τοὺς πρόδωσε, γιατί δὲν προδίνουν οἱ ἄντρες ποτὲ στὸ Νόμο, κανέναν - καὶ ποὺ ἀντίγνωμο, ναί, ἀκολούθησαν, γιατί τοὺς ἄντρες ἀκολουθάει, τσογλάνια, πάντα ὁ νέος, πέρ' ἀπὸ «ιδέες» καὶ ψευτόλογα, ὅταν ὅ,τι λὲν οἱ ἄντρες μπροστὰ τὸ πράττουν, οἱ ἴδιοι, καὶ δὲ φεύγουν τὸν κίνδυνο, δὲν κρύβουν οὔτε τὴ λύπη, οὔτε τὴν ὀργή, οὔτε τὸ κλάμα - τίποτα δὲν κρύβουν οἱ ἄντρες!

Μὰ καὶ πέρ' ἀπ' αὐτὰ - νὰ σᾶς δώσω μιὰ δασκαλίστικη συμβουλή: Θέλετε, ἀλήθεια, νὰ «σώσετε» τὸ νᾶνο σας δικτάτορα, στὴ «μνήμη» αὐτοῦ τοῦ Τόπου, .. Θέλετε, πράγματι, νὰ τὸν «προασπίσετε» ἀπὸ τὸν Ρ.Α. - μιὰ καὶ κανεῖς ἄλλος, ἔννοια σας, δὲν πρόκειται νὰ καταπιαστῇ μὲ τίποτα ποὺ θέλει κόπο ἐδωμέσα, καὶ μόνο ἀπ' τὸν Ρ.Α. ὄντως κινδυνεύει ὁ γελοῖος σας; .. Στρωθῆτε χάμω, λοιπόν, τεμπέληδες, καὶ βαλθῆτε νὰ βρῆτε ἔστω κ' ἓνα σημεῖο τῆς κριτικῆς μου, ὅπου ν' ἀλλοιώνω τὸ παραμικρὸ ἀπ' ὅ,τι ὁ ἴδιος ὁ ἄθλιός σας ἐξομολογεῖται στὸ *Ἡμερολόγιό* του! Ἰσα ντέ! Ἀνασκουμπωθεῖτε, κίναϊδοι! Νὰ δοῦμε. θὰ βρῆτε; . Ἀλλιῶς, ὅσο νὰ βρίζετε, ὅ,τι ψέματα ν' ἀφρίσετε, δὲν πείθετε κανέναν!

Θὰ μοῦ ποῦν, πάλι, οἱ τὰ φαιὰ φέροντες, «ἂν ἀξίζη τὸν κόπο ν' ἀπαντᾷ κανεὶς σὲ τόσο ποταποὺς καὶ τόσο ἀνάξιους» .

Τὸ συμπλήρωμα τῆς φράσης εἶναι, συνήθως: «Ποὺ κανεῖς δὲν τοὺς λογαριάζει» Ἡ. «Ποὺ δὲν παίζουν κανένα ρόλο» Ἡ: «Ποὺ βρωμίζεται κανεὶς ὁ ἴδιος, ὅταν τοὺς ἀντικρύση.» Ἡ. «Ποὺ οἱ καθωσπρέπει ἄνθρωποι τοὺς ἀντιπαρέρχονται.» Ἡ: «Ποὺ τοὺς πρέπει τὸ *Guai da e passa!* - καὶ τὰ παρόμοια . Μὰ μιὰ στιγμή, φίλοι! Σοβαροί μου πράγματι ἄνθρωποι, ἐπιτέλους, ποὺ κ' ἐσᾶς διαβρώνει ἢ «λογικὴ» κ' οἱ καθημερνὰ σφυροκοπούμενες — μὲ ὑπομονὴ κ' ἐπιμονὴ σκώρου — κουβέντες τῶν φαιὰ φερόντων. Τέτοια τσογλάνια δὲν ἦταν οἱ χτεσῖνοι - ποὺ στήσαν καθεστῶς ἐδῶ, μὲ τὸν καφενὲ Μανιαδάκη στὶς «ἐπάλλξεις» του, μὲ τέτοιο νᾶνο καὶ τέτοιους νάνους θρασύτατα στὸ σβέρο σας; Ποὺ ἂν ὁ θάνατος τοῦ νάνου κ' ἡ Κατάκτηση τοῦ Τόπου δὲν τοὺς ἐσάρωνε, ἐδῶ θὰ μᾶς ἦταν ἀκόμα - ἄλλο ποὺ μᾶς εἶναι τὰ γεννήματα καὶ τ' ἀποσπέρματά τους! Τὸ ξέρετε πῶς ἡ Νεάπολη καὶ τὰ Ἐξάρχεια εἶναι γεμᾶτα στοὺς τοίχους πάλι μὲ τὰ βρωμερὰ *Ζήτω ἡ Τετάρτη Αὐγούστου!* *Ζήτω ὁ Ἰωάννης Μεταξάς!* Πηγαίνετε στὶς ἄνω τῆς Σκουφᾶ παρόδους, ὡς τὸ τέρμα Ἰπποκράτους, καὶ μαζὶ μ' αὐτὲς τὶς ἀηδίες θὰ διαβάσετε στοὺς τοίχους — τώρα, πρόσφατα γρυσμένα — ἀπὸ τὸ ἴδιο πινέλλο, μὲ τὴν ἴδια μπλὲ μπογιὰ — «ἐθνικοφρονέστατοι» γὰρ οἱ «νέοι»! — καί. . *Ζήτω ἡ Ἀστυνομία!* *Θὰ σᾶς φᾶμε κουμμούνια!* *Ζήτω ἡ Φρειδερίκη!!!*

Ἄχι, Δέν τὰ ξέρετε αὐτὰ; Δέν ξέρετε ὅτι μαίνονται οἱ σπουδαστὲς κ' οἱ φοιτητὲς — στὸ Πολυτεχνεῖο, στὸ Πανεπιστήμιο, στὴν Πάντειο, στὴν Ἀνωτάτη — γιατί τὰ λίγα αὐτὰ τσογλάνια τοὺς ἔχουν καταπνίξει ἓνα χρόνο τώρα μὲ τὰ θρασύτερα καὶ τὰ πιὸ ξεστσίπωτα τεταρταγουστῖανά ἔντυπα; . Ὡς τὸ σημεῖο μάλιστα — κάτι ποὺ μοῦ τὸ ἀναφέρουν γιὰ δεύτερη φορὰ φίλοι νέοι ποὺ βοηθᾶν *Τὰ Νέα Ἑλληνικά* κι ἀπὸ καλὴ τους διάθεση μοιράζουν πότ-πότ-περισεύματα διαφόρων τυπογραφικῶν μας φύλλων, γιὰ διαφημιστικά, μ' ἓνα ὅποιο ἀνάτυπο ἐξωφύλλου μας ἀπόξω, στὶς Ἀνώτατες Σχολές — πῶς οἱ σπουδαστὲς τόσο ἐξαλλοὶ εἶναι πιά κατὰ τῶν παλιόχαρτων αὐτῶν τῆς Δικτατορίας, ὥστε ὅταν ἔτυχαν σὲ κάποιους — στὸ Πολυτεχνεῖο καὶ στὸ Χημεῖο — διαφημιστικά τέτοια τοῦ περιοδικοῦ μὲ ἀνάτυπο ἐξωφύλλου τοῦ 11^{ου} τεύχους μας, ὅπου βιαστικά, καθὼς τοὺς τὰ δῶσαν τὰ παιδιὰ, πῆρε τὸ μάτι τοὺς *ΕΡΕΝ*. στὴν πρώτη στήλη καὶ *ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΕΤΑΞΑ* στὴ δεύτερη ἀρχίζαν νὰ βλαστημᾶν καὶ νὰ τὰ σκίζοῦν, θαρρῶντας πῶς εἶναι πάλι ἀπὸ κεῖνα, τῶν φασιστόμουτρων, ποὺ τοὺς ἔχουν πνίξει κάθε μέρα! . Καὶ ξέρετε ἀκόμα, φίλοι, πῶς στὸ Ἀμερικανικὸ Κολλέγιο ὑπάρχει πυρήνας ὀλάκερος «τεταρταγουστῖανῶν», ὄργανωμένος καθὼς μοῦ λὲν «συνωμοτικά», μὲ «συνθήματα» καὶ «πορασυνθήματα», μὲ «μυστικά» κλόπα συνεννοήσεων κι «ἀναγνωρίσεων», μὲ «συνεδριάσεις» καὶ «βα-

«θμοφόρους» κι «ἀξιωματούχους», πού χαλᾶνε κόσμο κ' ἔξω ἀπ' τις αἴθουσες καὶ τὰ γήπεδα τοῦ Κολλεγίου, καὶ στὰ διάφορα χαζόπαιδα τῆς καλῆς μας τάξεως, καὶ στὶς κουβέντες, καὶ στὶς παρέες, καὶ στὶς διασκεδάσεις, κερδίζοντας συνεχῶς κορόιδα στὴν κοπρο-«ιδεολογία», ..

«Ἄστεϊα» κι αὐτά; Μὰ μήπως ἦταν δὴ «σοβαρά», μὲ τὰ σωστά μας, σὲ τίποτε, τὰ ἴδια «ἄστεϊα» κι ἄνω ποταμῶν ἄλλοτε, πρὶν 30 χρόνια,

«Ὅτι κινδυνεύουμε ἀπὸ Νεοφασισμό» ἂν ἐννοῶ,

Ἄχι. Δὲν τὸ ἐννοῶ. Δὲν κινδυνεύουμε - καὶ νὰ μὴν τὸ ἐννοῆτε οὔτε τουλόγου σας, νὰ μὴ δεχτῆτε νὰ τὸ «ἐννοήσετε» ποτέ, ὅσα «κουμμούνια» κι ἂν σᾶς τὸ κοπανᾶνε, κάθε μέρα, κάθε ὥρα, κάθε στιγμή, διατεινόμενοι καὶ διατείνοντας τὸ ἐλάχιστο σὲ μέγιστο καὶ τὸν κοριδὸ σὲ ἐλέφαντα! Ἄχι! Ὅμως καὶ νὰ θυμᾶστε, πὼς ὁ κοριδὸς εἶναι ἓνα πολὺ δυσάρεστο ζῴψιο, πού κι ὅταν τὸ σπᾶς ἀκόμα εἶναι πιὸ δυσάρεστο μὲ τὴ δυσωδία του, καὶ πὼς πρὶν ἀπ' τὸ Ντί-ντί-τί μᾶς εἶχαν πνίξει οἱ κοριοί, καὶ τοὺς πιὸ παστρικούς, καὶ τοὺς πιὸ ἐπιμελεῖς κ' εὐσυνειδήτως καίγοντας συνέχεια τὰ ντιβάνια καὶ τοὺς σαμιέδες τους, καὶ μᾶς ρουφοῦσαν τὸ αἷμα οἱ ἄτιμοι, καὶ ντρεπόμασταν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον — πόλεις δλάκερες, ἔθνη δλάκερα — νὰ τ' ὁμολογήσουμε πὼς, καθαρῶτατοι ἐμεῖς, πεντακάθαροι σ' ὅλα μας, τὴν ἡμέρα, ἤμασταν βορὰ τὴ νύχτα τῶν πιὸ ἀκάθαρτων ζῴψιων τοῦ πλανῆτη, τῶν πιὸ δυσωδῶν, καὶ δίναμε μάχη διαρκῆ — χωρὶς Ντί-ντί-τί ἀκόμα — καὶ τὴ χάναμε διαρκῶς, ὥσπου μᾶς ρούφηξαν κάποτε τὸ αἷμα ὅλο, μονομιᾶς, σ' ὅλο τὸν Κόσμο, καὶ τέλος, μὲ τέτοια μνήμη — πού πρέπει νὰ τὴ συντηροῦμε λοιπὸν — βρέθηκε, ἄς ποῦμε, τὸ Ντί-ντί-τί καί, γιὰ τὴν ὥρα, ὅ,τι ἄλλο θέλετε, μὰ τὰ κρεββάτια μας τελοσπάντων, κάθε πρωί, δὲ χρειάζεται νὰ τοὺς ξαναβάζουμε φωτιά, καὶ δόστου νὰ τὰ καῖμε, καὶ δόστου νὰ σπάζουμε, καὶ δόστου νὰ σιχαινόμεσθε τὴν ὑπαρξή μας, νὰ ντρεπόμαστε τὰ σεντόνια μας, νὰ τρέμουμε τὸν ὕπνο μας! .

Ταῦτα, σὺν τοῖς ἄλλοις, γιὰτὶ ἔχεις καὶ τὸν κύριο Πετράκη Γαρουφαλιά, πού «καταγγέλλει» προχτὲς στὴ δίκη τοῦ ΑΣΠΙΔΑ τοῦτο κ' ἐκεῖνο, τὸ «δημοκρατικώτατο» κι ὅλο κόψιμο καὶ μάραμά του γιὰ τὸ Ἔθνος καὶ τὸ Στρατό του — γιὰ νάναι, λέει, «ἐθνικός», «ἀκοιμάτιστος», καὶ τὰ ρέστα γνωστὰ ἐκεῖνα — μὰ *συνεφρονήσαμεν*, λέει, *μὲ τὸν κύριο Γεώργιο Παπανδρέου* — ὑπουργὸς τότε αὐτὸς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, μὲ τὸν Παπατζῆ του γιὰ πρωθυπουργὸ — τὸ συμβούλιον [τὸ ἀνακριτικὸ γιὰ τὸν ΑΣΠΙΔΑ] *νὰ καταρτισθῆ ἀπὸ κεντρῶους!* ³

«Δημοκρατία» μιὰ φορά! Καὶ «δημοκρατικοὶ» ἄνδρες - μὴ σᾶς τοὺς βασκάνω! Καὶ τότε — πού ἦταν «δημοκρατικώτατοι» ὑπουργοὶ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, μὲ «δημοκρατικώτατο» Παπατζῆ πρωθυπουργὸ — καὶ μετὰ πού ξεγίνονταν, καὶ τώρα πού ξαναξεεῖναι ἢ θὰ ξαναξεγίνουν γιὰ νὰ ξαναεῖναι καὶ γιὰ νὰ ξεγίνουν ξαναγίνουν, καὶ νὰ μᾶς ξεκάνουν, μιὰ φορά, βεβαίωτατα ὅλοι τους!

Ἄ, μασκαράδες!.. Τί Τριώδιο εἶν' αὐτὸ πού περνᾶμε μαζί σας, παλιομασκαράδες!

Κι ὅσο γιὰ τὰ τσογλάνια τῆς Τετάρτης Ἀγούστου - νὰ μένουν ἡσυχα: Ἡ κριτικὴ ἀξιοποίηση τοῦ Ἡμερολογίου τοῦ νάνου κοπρο-αινδάλματός» τους, θὰ συνεχιστῆ ἀπ' Τὰ Νέα Ἑλληνικά, ὡς τὸ τέλος του! Δὲ θὰ μείνη κοκκαλάκι τοῦ κοπρο-θρύλου - τοὺς τ' ὀρκίζομαι!. Ἄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ μὴ χαλάσω καὶ τὸ χατίρι τοῦ φίλου Παναγῆ Κανναβοῦ — μὰ καὶ τόσων, καὶ τόσων ἄλλων — πού «γιὰ τὴν κριτικὴ τοῦ Ἡμερολογίου», λέει, «παίρνουν, κυρίως, Τὰ Νέα Ἑλληνικά!» [Ἄλλὰ γιὰ τὸ χατίρι — δὲν τὸ ξεχνῶ! — κ' ἐνὸς ἄλλου «Παναγῆ», αὐτοῦ Παναγιωτάκη, πού λέγει: *Μετὰ τὴν κριτικὴ αὐτῆ, τί μένει ἀλήθεια ἀπὸ τὸν θρύλο*

3 Μεσημβρινὴ 3-3-67, πρακτικὰ τῆς δίκης ΑΣΠΙΔΑ 2-3-67, 2ε, ἀπάντησή του στὸν «βασιλικὸ ἐπίτροπο»

«*Ιωάννης Μεταξάς*», («Έτσι, τουλάχιστον, μου μεταφέρει ο φίλος Πάρις Τακόπουλος, από τον φίλτατό του κ Παναγιώτη Κανελλόπουλο! Και θά φταίει, προφανώς, και τοῦ Κανελλόπουλου ἡ . «γνωστή ἐμπάθεια» κατὰ τοῦ ὑπηρετοῦ του σήμερα καφενέ-Μκνιαδάκη!.. Κάτι τέτοιο μάλλον!»)

Μὰ λέγει καὶ ἄλλα ὁ κ. Π. Γαρουφαλιάς!

. Καὶ ἄλλα - καὶ πιὸ ἐνδιαφέροντα! Λχ. Πὼς οἱ ἐπιστολὲς τῆς κυρίας Μάργκαρετ [Ἄντριους Παπάντριους] ἐστάλησαν καὶ στὸν Κέννεντυ καὶ στὸν κύριο ἢ τὴν κυρία Τζόνσον! Καὶ πὼς ὁ συντάκτης, βέβαια, εἶν' ὁ κύριος Ἀντρέας!..

Μὰ τί γλαῦκας εἰς Ἀθήνας κομίζει μ' αὐτὲς τὶς χαρτο-«βόμβες» του, τώρα, ὁ κ. Πετράκης μας! Ὅτι δὺ ὁ εἶν' οἱ «γραμμὲς» τῆς πολιτικῆς ἐπιφάνειας ἐδῶ, τὸ ξέρουν πιά κ' οἱ γάτες· ἡ μιά, ἐνώνει ἀπευθείας τ' ἀνάκτορα τῆς πιὸ συντηρητικῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν ὁδὸν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τὰς παρόδους τῆς 15ης Ἰουλίου — ἀκριβῶς καὶ «ιδανικῶς» ἀντιβαινούσης, ὡς γνωστόν, τὰς ὁδοὺς τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου καὶ 28ης Ὀκτωβρίου, τεμνούσης δὲ στὰ δυὸ (ἢ στὰ χίλια κομματάκια) τὴν Πλατεία τοῦ Συντάγματος [ἔτσι θὰ γράφουμε, ἂν ἡ «Δημοκρατία» τοῦ κυρίου Πετράκη μας «νικῆση» ἐπίσης!] — καὶ ἡ ἄλλη, ἡ «φαινοτέρα» σὰν «ιδέα» πιὸ πανοῦργιας — ἔχει ἡ φαρέτρα τῶν Κυριάρχων αὐτοῦ τοῦ κομματιοῦ μπακλαβᾶ τῆς Γιάλτας ἐδῶ ὅσα θέλετε! — πιάνει «γραμμὴ» ἀπ' τὴ «δημοκρατικὴ Κενεντικὴ» (ἂνευ «ἐνοχλητικοῦ» Κέννεντυ πιά!) λεωφόρο τῆς Ἀμερίκας, στὴν ὁδὸ Σουηδίας ὡς χτές τοῦ κυρ-Ἄντριους!

Διπολικὸ — καὶ ψευτοπολιτικό, μεταξὺ μὴ πράγματι ἀντιθέσεων — εἶναι τὸ κόλπο! . Θέλεις μῆλον ἔπαρε, θέλεις .. κυδῶνι, πού δὲν καταπίνεται! . Καὶ γιατί αὐτό, Μὰ γιατί, καλοὶ μου, ἡ ἀληθινὴ ἀντίθεση ἴσα-ἴσα πρέπει νὰ συγκαλυφθῆ, μεταξὺ Λαοῦ, ἀφ' ἑνός, πού πράγματι ἀπομόνος του σιγά-σιγά ξεσηκώνεται, καὶ Κατεστημένου, ἀφ' ἑτέρου, πού εἶναι καὶ Κανελλόπουλος κι Ἀντρέας μαζί, καὶ Καραμανλῆς καὶ Παπατζῆς συνάμα, καὶ τσογλάνια τῆς Τετάρτης Αὐγούστου μὲ τσογλάνια τῆς Αὐγῆς, σύμφωνα πάντα κατὰ τῶν ἐλευθέρων ὄλων καὶ μὴ «δικῶν» τους - καὶ γι' αὐτὸ δὰ «πιάνονται» τάχα καὶ «τρώγονται», κ' ἐναλλάσσονται στὶς «δημοκρατίες», τὶς κυριαρχίες τὶς ὠμότατες! [Νά, διαβάστε καὶ τ' ὠραῖο διήγημα, τὴν Κατηγορία, τοῦ Παναγιώτη Σπηλιωτόπουλου — στὶς σελίδες 1172-6 —, νὰ δῆτε τί λαμπρὰ πού ἐναλλάσσονται καὶ θὰ συνχλλάσσονται αὔριο - καὶ τί «ἤσυχα», τί μαλακούλικά, «ἠργασιμμένα», «τακτοποιημένα», «φρόνιμα-φρόνιμα»!]

«Τί προτείνουμε;» πάλι. . Μὰ νὰ τοὺς μαυρίσετε, εἶπαμε, ὄλους, ρίχνοντας ἄκυρα στὶς βρωμοκάλπες τους - γιὰ νὰ μετρηθοῦμε τουλάχιστον, κατ' ἀρχὴν, κ' ἐμεῖς, μιὰ φορά, κ' ὕστερα βλέπουμε (ἔταν θὰ ξέρουμε πόσοι βλέπουμε)! .

Θὰ πῆτε: «Λίγοι!» . Τί νὰ γίνῃ; Λίγοι πάντα ἔβλεπαν - μὰ σὰν τὸ συνειδητοποιοῦσαν πὼς ἦταν οἱ μόνοι πού ἀλήθεια ἔβλεπαν, κατάφερναν πολλὲς φορές καὶ τῶν ἄλλωνῶν τὰ στραβὰ ν' ἀνοίγουν!

Πάντως: Ἄλλος δρόμος δὲν ὑπάρχει. Γιὰ ὅσους βλέπουν

Ἄλλιῶς: Κλειστε μιὰ ὄρ' ἀρχήτερα τὰ μάτια! Τί τὰ θέλετε, Γιὰ νὰ σᾶς φυσᾶνε; Νὰ σᾶς μπάζουνε κρῦο ἀπὸ τὶς τρούπες,.. (Θὰ σᾶς τὰ βγάλουν, ἄλλωστε, σύντομα - ἔννοια σας! Τὰ ἴδια σας τὰ χέρια, μὲ τὰ πηροῦνια τέτοιων ψήφων, τέτοιων «ἐλευθεριῶν» καὶ «ἀντιπροσώπων» σας «ἐκλεκτῶν» - «ἐκλεκτότατων»!)

Κάπηλοι και ἀπολογηταὶ τοῦ Κατεστημένου

Ἄν δὲν κάνω λάθος, σ τ ὀ σ π ί τ ι μ ο υ, ἐνώπιον 30 μαρτύρων, λίγο μετὰ πού βγῆκα ἀπ' τὰ κάτεργα τῆς «Δημοκρατίας», τὸ '64 — Ὀκτώβρη — ὁ κ. Παναγιώτης Κανελλόπουλος εἶπε χαριτολογῶν πὼς θὰ γράφῃ ἴσως κάποτε μέγα δρᾶμα μετὸν τίτλο . «Ὁ Ρένος κ' ἡ Ἐξουσία» ! Ἐγὼ τὸν κ. Κανελλόπουλο τὸν συμπαθῶ — ἴσως γιὰτ' εἶναι μορφωμένος κι ὄχι ἀμόρφωτος, κλασικοθερμεμένος κι ὄχι μετ' ἄκατέλεστες, τραγικώτατα ἐναντίος (στὸ βάθος του) κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὅ,τι εὐγενικώτερου ὠνειρεύτηκε νέος νὰ γίνονταν (ἀλλ' ἡ ἔρμη ἢ αἴσθησις Ἐξουσίας εἶναι βλέπετε γλυκεῖα !) — καὶ γι' αὐτὸ πιστεύω πὼς πράγματι ἔχει τὰ προσόντα, ἴσως, ἂν δὲν τὸ ρίξῃ στὸ προχειρογράψιμο πάλι, νὰ σκαρώσῃ κάνα τέτοιο δρᾶμα ! [Κίνδυνος εἶναι, βέβαια, μὴ μοῦ τὸ καταντήσῃ . κωμωδία, ἢ καὶ τραγέλαφο, ἂν τυχὸν θελήσῃ ν' ἀνακατώσῃ καὶ τὴν «περίπτωσή» του μέσα - ἀλλά, τελοσπάντων, τί νὰ κάνω, Δὲν ἔχω κι ἄλλον «τραγικό» μας νὰ μέ . «δραματοποιήσῃ» !] Πέρα ἀπ' αὐτὰ ὅμως τὰ εὐτράπελα, εἶμαι, νὰ πάρῃ ἢ ὀργή, καὶ μ ν ἡ μ ω ν ! Θέλω νὰ πῶ . Θ υ μ ᾶ μ α ι — καὶ θυμοῦνται καὶ ἄλλοι, πολλοί ! — πὼς ἡ κουβέντα εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὸ Κομφόρμ καὶ τὸ Κατεστημένο, πού πειρακτικὰ με ρώταγε ὁ καλὸς μου κύριος Μίμης Μπαμπάκος — σὰν ἄλλοτε ὑπουργὸς καὶ «Δικαιοσύνης» δά ! — τί πᾶ' νὰ ποῦν, πού τὰ χρησιμοποιοῦ τόσο συχνὰ στὴν κουβέντα μου, καὶ στὰ γραφτά μου ;.. Ἐγὼ πάλι — πού ἀφορμὴ γύρευα — «ἐξηγῶντας» τάχα, καταλεπτῶς, στὸν καλὸ μου δικηγόρο τοὺς «νεότευκτους» ὄρους — ὄχι ὅμως καὶ τόσο «νεότευκτους», καθὼς τοῦ ἴεγα, γιὰτὶ ἀπ' τὸ '58 τοὺς γράφω, σὲ διάφορα ἄρθρα καὶ κριτικὲς (Ἐλευθερία καὶ Προσπικτή, Εἰκόνες καὶ Κριτικὴ τοῦ Μεταπολέμου, ὅπου καὶ μεθοδικώτατα δουλεύονται κι ἀναλύονται) — τὸ πῆγαινα βέβαια, φυρὶ-φυρὶ πού λένε, στὴν οὐ σ ί α κι ὄχι στὴ λέξη, ὥσπου ἄναψε ὁ ἀγαθὸς συντηρητικὸς μου — ὑπερσυντηρητικώτατος ! — καὶ μοῦ ρίχτηκε, μ' ὅλη τὴν τῆ γνωστὴ πατρικότητα, πὼς .. εἶμαι, λοιπόν, ἕνας σκληρὸς ἐ ξ τ ρ ε μ ι σ τ ῆ ς, καί... καλὰ τὰ παθαίνω (πού μόλις «εἶχε δῆ, κ' εἶχε πάθει» νὰ με γλυτώσῃ ἀπ' τῆς «Δικαιοσύνης» τοῦ Παπατζῆ τὰ δόντια !)

Ἄουπου ἡ βραδιά παίρνει ἄξαφνα τὴν πιὸ πικάντικη τροπὴ τῆς — ἀλλά . ν τ ρ ο π ῆ τῶρα ἡ τροπὴ ἐκείνη γιὰ τὸν κύριο Κανελλόπουλο — ὅταν ὁ ἴδιος, ἀπλώνοντας καθηγητικώτατα τὸ χέρι, μοῦ ἀφαιρεῖ λέει τὸν λόγον, καὶ διεκδικεῖ τὴν... ὑπὲρ ἐμοῦ «ἀπάντησι» στὸ φίλο του κύριο Μίμη ! [Ἔτσι στὰ σαλόνια πάντα, οἱ «καθωσπρέπει» - κίπποτικώτατα !]

Τί νὰ κάνω ;.. Σῶπασα !.. Γιατί, σὺν τοῖς ἄλλοις, τοὺς γέρους, ὅταν εἶναι χαριτωμένοι, τοὺς ἀγαπῶ — ὅπωςδῆποτε δὲ καὶ τοὺς «καθηγητές», πού τοὺς ἀφήνει κανεὶς βέβαια νὰ ἐκθέτουν, πάντα, «κατ' ἀρχήν», τὰ π ε ρ ἰ τὸ θέμα — ἀλλ' εἶχε ἐπιτέλους καὶ πολὺ γοῦστο (τὸ φαντάζεστε !..) ἡ τρελλὴ αὐτὴ «ὑπεράσπισι» ἐνὸς ἐξτρεμιστῆ ἀντικοφορμιστῆ, ἀπὸ τὸν πιὸ ἐντὸς τῶν ὀρίων καὶ κατεξοχὴν κοφορμιστῆ τοῦ Τόπου !

Ἄφρηνα, λοιπόν, πολλὴ ὥρα, τὸν «ἡγέτη» τῆς μακάριος ΕΡΕ μας, νὰ ξεμαλλιάζῃ τὸ πιὸ τραβηγμένο, καὶ νὰ δίνῃ τὸν πιὸ ἄχαρο τώρα ἀγῶνα : Κοφορμιστῆς αὐτός, ὡς τὸ μεδούλι, καὶ τοῦ Κατεστημένου — παντὸς τοῦ Κατεστημένου πάντοτ' ἐδῶ — ὑπεραπολογητῆς, νὰ ξεσκαλίξῃ, ξεσυνήθιστος πιά, στόφφες τριμμένες, σκωροφαγωμένες μέσα του, ἀπὸ χρόνια καὶ χρόνια «ῶριμων» καὶ «παρῶριμων» συμβιβασμῶν του μ' ὄλους καὶ μ' ὅλα — μ' ὅ,τι καὶ μ' ὅποιους κατὰ καιροὺς «ἐχρειάσθη» — σὲ παλιά καταπλακωμένα (μετ' ὀνόνομα Κομφόρμ καὶ Κατεστημένου) σεντούκια τῆς κάποτε «συνειδησέως» του κ' ἴσως «νιάτων» του — πού «θᾶχε κι αὐτός», λέω, «δὲν μπορεῖ» (ἀλλ' ἴσως κανεὶς ποτὲ καφενε-Μανιαδάκης του δὲν τὸν ἐξώριζε, οὔτε κατὰ λάθος !) — γιὰ νὰ «ὑπερασπίξῃ» τῶρα — ὁ «κίππότης» ὄλους τοὺς «ὑπερασπίζεται», σὰν «ἀνώτερος», καθὼς κι ὁ Δὸν Κιχώτης, σὰν «τραγικός» — τὸν ἀγαπητό του Εἰσβολέα, πού χρειάζεται, λέει, σ' αὐτὸν τὸν Τόπο — ἔστω καὶ γιὰ τίς φυλακὲς (ἢ καὶ τίς πιὸ «φυλακὲς»-ἀπομονώσεις, ἔ;) — γιὰτὶ ὄλοι ἐμεῖς κύριε Μίμη μου, γιὰ νὰ κάνουμε ὅπως ξέ-

ρετε, κ' ἔνα βηματάκι μοναχά, τὸ παραμικρό, χρειάζομαστε κάποιον ποὺ νὰ δοῦμᾶ καὶ νὰ κατηγορή διὸ δὲν κάνουμε τὰ δέκα, τὰ ἑκατό, τὰ χίλια ποὺ ἐπιβάλλονται!.

Ἄκουσον, ἄκουσον! . Δηλαδή ἐμεῖς — καταλαβαίνετε; — εἶμαστε τὰ φόβητρα! Ποὺ ἐπισειοῦν οἱ φαρισαῖοι αὐτοί, καὶ πανικοβάλλουν τοὺς περιδεεῖς γιὰ τὰ χίλια ἐπιβαλλόμενα βήματα, κάμπτουν τοὺς διστακτικούς καὶ γιὰ τὸ ἕνα καὶ γιὰ τὸ μισὸ καὶ γιὰ τὸ σημειωτὸν ἀκόμα, καὶ κάνουν τὴν καλουπολογισμένη τους δουλίτσα: Σ υ ν τ η ρ ο ὦ ν τὸ Κατεστημένο τους - χρυσώνοντας καὶ τὸ χάπι πὼς τάχα ἀρχίζουν μὲ τὸ «πρῶτο» ἀπὸ τὰ «χίλια ἐπιβαλλόμενα» βήματα!..

Ἦ, εὐχαριστῶ τὸν κ. Κωνελλόπουλο, κ' εἶμαι «ταπεινῶς εὐγνώμων», ποὺ «τόσο» κ' «ἔτσι» καὶ «τόσο» χρήσιμα γιὰ τὸν Τόπου μ' «ἀγαπᾶ»! . Περίπου, δηλαδή, σὰν τὸν Σάμσα ἐκεῖνον τῆς Μεταμόρφωσης, ποὺ ὅταν γίνεται σαύρα, μαμουῖνι, κατσαρίδα, δὲν ξέρω τί σερπετὸ δύστυχο κ' ἔρρο μὲς στὸ ἴδιο του τὸ σπῆτι, τὸ κλείνουν ὑποῦλα κάποιαν ὥρα στὸ ἀδειασμένο κι ἀπὸ ἐπιπλα δωμάτιό του, μὰ... «ἐξακολουθοῦν» ξέρετε κνὰ τ' ἀγαποῦν» οἱ «δικοί του» - μέχρι ποὺ τὸ σκοτώνουν, «with love»! .

Ἄλλὰ δὲν εἶναι ὁ λόγος, τώρα, γι' «ἀγάπη» ἢ γιὰ ὅποιον πράγματι φόνου τοῦ ἐλευθέρου. Ὁ λόγος εἶναι — αὐστηρά, κ' ἐν ἀκρόασει τοῦ συνόλου ἐδῶ, ποὺ καταδυναστεύεται — γιὰ τὸ Κατεστημένο, μόνο! . Δηλαδή, τὸ ξέρετε — λαμπρά τὸ ξέρετε — ὁ κ. Κωνελλόπουλος, ὅτι κανένας κυρ-Ἄντρέας ποτέ, κἀπηλοσ ἀστόχαστος κι ἀλλοιωτῆς στραγγαλιστῆς δὲν τὸ «ἐφεῦρε»! . Πῶς, Ποῦθεν' ποὺ ὁ κυρ-Ἄντρέας, Ἄφοῦ ὁ ἴδιος μας ὁ κυρ-Παναγιωτάκης θάγραφε δά, μᾶς ἔλεγε, τὸ «δράμα» ἐκεينوῦ ποὺ ὠνόμασε τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ γεωγραφοῦσε! Ποιὸς κυρ-Ἄντρέας, ποὺ δὲν τόξερε κἀν σὰ λέξη ὁ ἀστοιχείωτος! . Ποιὸ κατεστημένο — καὶ τὸ πιδὸ ἀσήμαντο — νὰ χτυπήσει ποτέ στ' ἀλήθεια ὁ κυρ-Ἄντρέας; . Καὶ νὰ χρειάζεται, τάχα, νὰ τὸ «σώση» — ἀπ' τὸν κυρ-Ἄντρέα μας δῆθεν! — ὁ κυρ-Παναγιωτάκης!..

Μὰ ἔλατε τώρα νὰ ποῦμε καὶ τ' ἄλλο ἐδῶ μαζί: Πῶς αὐτὸς ὁ κυρ-Παναγιωτάκης εἶναι πράγματι — καὶ μὴν πλαγιέστε — ὁ κατεξοχὴν ἀπολογητῆς τοῦ Κονφόρμ σ' αὐτὸν τὸν Τόπου, καὶ σὰν τέτοιος ξέρετε, καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, πῶς τὸ Κατεστημένο δὲν κινδυνεύει ποτέ ἀπὸ παρόντας πολιτικούς, με «συνθηματικές» παρόλες κι ὡς τὰ μπούνια τοῦ Κατεστημένου — ἀφοῦ καὶ «παρόντες» στὸν ἔτοιμο «στίβο» καὶ «πολιτικοὶ» πάντως (δηλαδή: μασκαράδες) — κινδυνεύει ὅμως ἀπὸ «ἐπικίνδυνους σπερμολόγους νέων λέξεων κ' ἐννοιῶν», ποὺ ὠρμάζουν σὰν τὸ ταλάντεμα τοῦ καπακιοῦ πάνω ἀπ' τὴ βράζουσα χύτρα - καὶ Ἄπ' πιάστε το! Πατᾶτε το τὸ καπάκι, μ' ὅ,τι βοήθε, μ' ὅ,τι μορδεῖτε! Ἔστω γιὰ λίγο, λιγάκι ἀκόμα - κι αὔριο βλέπουμε!.. [Κι ἂν εἶναι «λέξεις» μόνο, γιὰ τὴν ὥρα, τῶν «ἐπικίνδυνων σπερμολόγων», κλέψτε τίς λέξεις!.. Κι ἂν δὲν μορδεῖτε οἱ ἴδιοι νὰ τίς καπηλευθῆτε, νὰ τίς φθειρετε, νὰ τίς στραγγαλίσετε — εὐνουχίζοντας μέσα τίς ἐννοιες — δῶστε τες «πάσσα», ἔντεχνα, «ἐπιδέξια», ἔστω καὶ στὸν — τάχα — ἄσπονδο «ἀντίπαλο» — τὸν κυρ-Ἄντρέα, λογουχάρη! — «ἀναγνωρίζοντάς» του τες, νὰ τίς καπηλευθῆ αὐτός, γιὰ «δικές του», δῆθεν, νὰ τίς στραγγαλίσει αὐτός — με τίς ἐννοιες μέσα — ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ σας Κονφόρμ, τοῦ κοινοῦ σας Κατεστημένου - (σ υ λ λειτουργοί του)! .]

Ἄ, κύριε, κύριε Κωνελλόπουλε, ποιὸς τελευταῖος θὰ γελάσει, σ' αὐτὸ τὸν Τόπου!.. Καὶ τί ἀστεῖος ποὺ ἔστε, τόσο ἀμνήμων - τόσο τρέχων νὰ ζουπήξετε τὸ καπάκι, με ὅ,τιδῆποτε, τὸ καπάκι, τὸ καπάκι, με ὅ,τι νάναι, ἀκόμα καὶ με κυρ-Ἄντρέα, κονφορμιστικώτατέ μου, φτάνει ὅχι τὰ γνήσια μέσα δῶ, ποτέ τὰ γνήσια! (Τί ἀστεῖος, θε' μου, νὰ τότε βλέπω κιόλας, μαζὶ με τὸ καπάκι του — καὶ μ' ὅλα τὰ δικά σου τὰ καπάκια — στὰ οὐράνια σου!)

ΣΤΑΜΟΣ ΜΠΡΑΝΙΑΣ

Τὸ ντόμινο

Καθὼς ἦταν κρεμασμένο ἀπὸ τὸ μακρὸ κοντάρι — γιὰ νὰ εἰδοποιῆ πὼς «Ἐνταῦθα ἐνοικιάζονται ντόμινα» — τὸ ἀπὸ τριανταφυλλὶ ἀτλάζι ντόμινο, ὁ περαστικός βραδινὸς ἀέρας τὸ ἐκολάφιζε χαιδευτικά, κι αὐτὸ ἐταλαντεύετο ἀργά, ἐλικνίζετο ἀπαλά, καὶ οἱ πτυχές του ἀνέτρεμαν ράθυμα . Καὶ κάποτε πού ὁ ἀέρας ἔπεφτε ἀπάνου του ὀρμητικὸς καὶ παιγνιδιάρης, κ' ὕστερα ἐτρέπωνε κάτω ἀπὸ τὰ κουνουνοφόρα κράσπεδά του, κι ἀνέβαινε ἴσαμε τὴν τραχηλιά του, κ' ἐχώνονταν μέσα στὰ πλατιά μανίκια του, τὸ ντόμινο ἐζωντάνευε ! Ἐφούσκωνε, ἀπλωνε μιὰ πλατεῖα φλογισμένη ἀγκαλιά, στριφογύριζε τρελλὰ στὸ κρεμαστάρι του, ἐχόρευε κάποιον παράξενο χορὸ - καὶ οἱ πτυχές του μικρές, γυαλιστερές, κόκκινες γλωσσίστσες, πού ἀναδεδύονταν κι ἀνεβοκατέβαιναν τρεμουλιαστές ἀπὸ τὰ κράσπεδα στὸ στήθος, στὴν τραχηλιά, στὶς μασχάλες . Κ' ἔρχονταν στιγμὴ, πού τὸ τριανταφυλλὶ ἀτλαζωτὸ ντόμινο, φωτισμένο ἀπὸ τὸν πλαγιὸν φανὸν τοῦ δρόμου, ἐφάνταζε σὰν ρόδινο κορμί, πού τόκαναν νὰ σπαρταρᾷ ἡδονικὸὶ φρικιασμοί ! Ἐφευγε πάλι ὁ τρελλὸς ἀέρας, καὶ τὸ ντόμινο ἐμαζεῖονταν, ἐζάρωνε στὸ κρεμαστάρι του, κ' ἐλικνίζετο ἀργὰ καὶ θλιβερά, σὰν καὶ νὰ ψιθύριζε τὸ στίχο τὸν πικρὸ, πού λέει πὼς δὲν ὑπάρχει πιὸ τρανὸς καημὸς ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶται κανεὶς στὶς δυστυχισμένες του στιγμὲς τὴν περασμένη εὐτυχία . Ἐταλαντεύετο ἀργὰ καὶ θλιβερά, σὰν κάποια χιονισμένη κεφαλὴ πού ἀναθυμᾶται, τὴν ἀνοιξη πού πέθανε, τὸν ἥλιο τὸ ζεστὸ πού σβήστηκε - καὶ ψιθύριζε :

«— Δὲν ὑπάρχει πιὸ τρανὴ λύπη ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶται κανεὶς, στὴ δυστυχία του, τὶς περασμένες ὡραῖες ἡμέρες . Δὲν ὑπάρχει πιὸ βαθὺς πόνος καὶ πιὸ πικρὸς καημὸς ἦταν, ἀλήθεια, τότε, μεστὸ καὶ ζεστὸ τὸ ρεανικὸ κορμί, πού ἐγὼ τοῦ σκέπασα τοὺς πρώτους πόθους... Ἐπέρασαν ἀπὸ πάνω μου δάχτυλα καὶ παλάμες σὰν φλόγες καὶ σὰν πηγές, κ' ἐφλόγισαν τ' ὄνειρο, κ' ἐδρόσισαν γιὰ λίγο τ' ὄνειρο . Σφυροκοποῦσαν οἱ κρυφές δίνες καί, καθὼς ἀπλωναν τὰ χέρια τους κάτω ἀπ' τὴ σκέπη μου, μ' ἔκαναν ν' ἀνατρέμω τὶς ποθοπλάνταχτες φρίκες... Κοίταξε τὶς πτυχές αὐτές... δρομάκια στενὰ κι ἀπόκρυφα, ὅπου πέρασαν οἱ πόθοι, καὶ στάθηκαν καὶ παραμόνεψαν κι ἀφουγκράστηκαν . . Καὶ δὲν μπορῶ νὰ λησμονήσω τὴ στιγμὴ, πού σ' ἕνα δυνατὸ ἀγκάλιασμα στροβίλου μᾶς ἄρπαξ' ἕνα μουσικὸ μεθύσι, καὶ μᾶς ἔδωσε φτερά, καὶ πετούσαμε ἀπάνου ἀπὸ κόκκινες θάλασσες καὶ κάτω ἀπὸ θαμποὺς οὐρανοὺς, καὶ κάποια γαντωμένα χέρια εἶχαν κουλουριαστή, σὰν χάλκινα πυρακτωμένα φίδια στὴ μέση μου, καὶ γυρίζαμε, γυρίζαμε, γυρίζαμε - νά ! ἔτσι γυρίζαμε, φτερουγίζαμε, στριφογυρίζαμε, ἀπάνου σὲ μιὰ θαμπὴ κόκκινη θάλασσα κρυφῶν στεναγμῶν ! »

.. Ἦρθε, πάλι, πιὸ τρελλὸς, πιὸ ὀρμητικὸς καὶ πιὸ παιγνιδιάρης ὁ βραδινὸς ἀέρας, κ' ἐτρέπωσε κάτω ἀπ' τὰ κουνουνοφόρα κράσπεδά του, ἐχύθηκε στὰ μανίκια του, ἐπέρασε τὸ κεφάλι του μὲς ἀπ' τὴν τραχηλιά του, καὶ τὸ ἀπὸ τριανταφυλλὶ ἀτλάζι ντόμινο ἀναπήδησε χαρμόσινα, ἐφούσκωσε, ἀπλωσε μιὰ πλατεῖα τριανταφυλλένια ἀγκαλιά, αἰωρήθη, ἐστροβιλίσθη, ἐτραντάχθη, ἐτινάχθη, σὰν μιὰ μαινάδα πού ἐσφάδαζε κάτω ἀπὸ τριανταφυλλένιους πέπλους, ἐχόρευεν ὄλους τοὺς ὀργιώδεις χορούς, ἐδιπλώθη, ἐκορδακίσθη - καὶ τὰ κουνουνάκια τῶν κρασπέδων του ἐτροίλιζαν :

«— Ἐτσι !.. ἔτσι ! . ὅπως καὶ τότε ! . Ἐτσι χτυπούσαμε καὶ τότε, σὲ κάποια ζεστὰ κι ὀλοστρογγυλά σφυρά . - ἔτσι !.. νά, ἔτσι ! . ντριγκι-ντριγκ, ντρίν-γκτριγκ . ντριγκι-ντριγκ . . ντρίν-ντρίν-ντρίν-ντρίν-ντρίν-ντρίν . . »

Ἐφευγε, πάλι, ὁ ἀέρας - καὶ ξεψύχισαν, κ' ἔσβησαν τὰ κουνουνάκια, καὶ τὸ ντόμινο ἐμάζεψε τὴν ἀγκαλιά, ἐζάρωσε στὸ κρεμαστάρι του, κ' ἐταλαντεύετο ἀργὰ καὶ θλιβερά, σὰν κάποια χιονισμένη κεφαλὴ πού ἀναθυμᾶται, μιὰν ἀνοιξη πού πέθανε, τὸν ἥλιο τὸ ζεστὸ πού σβήστηκε - καὶ ψιθύριζε στὴς νυχτὸς τὴ σιωπὴ :

«— Δὲν ὑπάρχει πιὸ τρανὴ λύπη ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶται κανεὶς, στὴ δυστυχία του, τὶς περασμένες ὡραῖες ἡμέρες . . Δὲν ὑπάρχει πιὸ βαθὺς πόνος, δὲν ὑπάρχει πιὸ πικρὸς καημὸς - δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει . . »

ΗΡΑΚΛΗΣ Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ¹

Τὸ χρονογράφημα² εἶναι ἰδιότυπον εἶδος τῆς ἐφημεριδογραφίας, ἀφορμώμενον ἐκ τῆς εἰδησεογραφίας καὶ ὑπηρετοῦν τὴν κοσμικὴν ἐπικαιρότητα, ἐπικουρούμενον ἀπὸ παραστατικὴν ἱκανότητα καὶ ἀφηγηματικὴν χάριν, τροφοδοτούμενον δέ, συνήθως, ἀπὸ εὐρηματικὸν καὶ ἀναμνηστικὸν πλούσιον, μετ' ἐκφραῆς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, τὴν τάσιν πρὸς τὸ παιγνῶδες καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν. Θυμόσοφος ἐπιστάσις τῆς ἐπιφανείας τῶν πραγμάτων καὶ τῶν κατ' ἐπιπολὴν ἐκφάνσεων τῆς κοινῆς πείρας, ἀντιρρητικὸς διαστοχασμὸς πρωτότυπος μέχρι τοῦ παραδόξου καὶ φιλοπαίγμων μέχρι τοῦ ἀκροβατικοῦ, τὸ χρονογράφημα ἀποτελεῖ τὸ ἅλας τῆς πνευματικῆς τροφῆς τῆς ἡμέρας (Ζέγγελης), τὴν καθημερινὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς - μίαν ἱστορίαν τοῦ λεπτοῦ καὶ τοῦ δευτερολέπτου (Νιρβάνας) καὶ μίαν φιλοσοφίαν περιέχουσαν μόνον δύο-τρεῖς σταγόνας φιλοσοφίας, ὅσας ἀνέχεται ὁ στόμαχος τοῦ ἀναγνώστου ἐφημερίδος (Μενάρδος). Κατὰ τὸν Φ. Πολίτην, χρονογράφημα εἶναι τὸ λογογραφικὸν ἐκεῖνο εἶδος ἐπισκοπήσεως τῶν ἡμερησίων γεγονότων, πού εἴτε εἰρωνεύεται τὴν ἐξωτερικὴν των ἐμφάνισιν, εἴτε, λαμβάνον ἀπλῶς ἀφορμὴν ἐξ αὐτῆς, παραθέτει συνεπεστάτους «σωρείτας» σκέψεις, τῶν ὁποίων ὁμως ἡ βᾶσις εἶναι τεχνητῶς ἀφελῆς καὶ παράδοξος. Τὸ χρονογράφημα εἶναι, πολλάκις, ἡ ἀσθαίρετος ἀρνησις τῆς κοινῆς λογικῆς - μία ἀρνησις μὴ προυποθέτουσα οὐδεμίαν βαθύτητα σκέψεως, ἀλλὰ δικαιολογημένην μετ' ἀραχνούφαντες δαντέλλες εὐτραπέλων συλλογισμῶν, πού κεντοῦν ἀπλῶς τὴν περιέργειαν καὶ φέρον ἐσχάριστον μεϊδιάμα εἰς τὰ χεῖλη. Ἐστία τῆς περὶ τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως τοῦ χρονογράφου εἶναι τὸ γυναικεῖον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ παραδόξου καὶ τοῦ ἔδωσεν ὡς κύρια μέσα ἐκφράσεως τὴν λεπτὴν εἰρωνείαν καὶ τὸν αἰσθητισμὸν. Ἐτσι ὁ χρονογράφος στολίζει τὴν σκέψιν του, ὅπως ἡ γυναῖκα τὸ σπῖτι τῆς καὶ τὸ κορμί τῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ κυριώτερα του τέχνη, καὶ ἡ καλύτερα σκέψις δι' αὐτὸν εἶναι ἐκείνη πού ἐπιδέχεται ἀφθονώτερον στόλισμα μετ' λέξεις καὶ μετ' λογοπαίγνια.

Συμβάντα, ἐπεισόδια, σκηναὶ τῆς ζωῆς, ἀσήμαντα πολλάκις γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἢ κρίνονται χαρακτηριστικὰ μιᾶς καταστάσεως ἢ μιᾶς νοοτροπίας τῆς ἐποχῆς, παραλαμβάνονται, κατὰ τὸν Νιρβάναν, ἀπὸ τὸν χρονογράφον, ἱστοροῦνται, διυλίζονται, καλοῦνται νὰ ἀποδώσων τὴν βαθύτεραν των οὐσίαν καί, κάποτε, τὴν βαθύτεραν των ἔννοιαν. Οὕτως ὁ χρονογράφος ἀντλεῖ συχνὰ τὰ θέματά του ἀπὸ τὰς πλέον διαφορετικὰς πηγὰς: ἀπὸ μίαν μικρὰν εἰδησιν ἐφημερίδος, ἀπὸ μίαν ἐντύπωσιν τοῦ δρόμου, ἀπὸ ἓνα ἀστynomικὸν χρονικόν, ἀπὸ ἓνα θέμα γενικῆς συζητήσεως, ἀπὸ ἓνα τίποτε - καὶ ἀπὸ τὸ πᾶν. Ὅπως ἔγραφε σχετικῶς ὁ Ν. Ἐπισκοπόπουλος, κανὲν πλαῖσιον δὲν περιορίζει τὴν δικαιοδοσίαν του, καὶ κανὲν δὲν τοῦ εἰδικοποιεῖ τὴν ἔκτασιν. Ὅλα τὰ θίγει, χωρὶς νὰ τὰ συγκρατῇ ἢ γραφίς του. Καὶ προσέθετεν, ὅτι ὁ καλύτερος

1 Ὡς τὸ 1934.

2 Ἐν τῇ μικρᾷ μελέτῃ μου εἶχον ὑπ' ὄψιν Ν. Ἐπισκοπόπουλου, *Τὸ δεκαπενθήμερον, ἐν Παναθηναίοις*, Α' (1900) σ. 35 - Φ. Πολίτη, *Ἐπιφυλλίδες ἐν Νέα Ἑλλάδι*, Νοεμβρίου 1915, καὶ *Πρόσδω*, Ἰανουαρίου 1917 - Ἀ. Καμπάνη, *Διάλεξις περὶ τοῦ Ἰ. Κονδυλάκη*, εἰς τὸν *Παρθασόν*, ἐν Ἑλληνικῷ Ἔτει, Α' (1929), σ. 66 κ. ἐξ - *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, Γ' (1928), σ. 171 κ. ἐξ - Τὰ αὐτὰ κείμενα ἐν τομίδῳ, ὑπὸ τὸν τίτλον *Δεξιῶσις ἀκαδημαϊκοῦ Παύλου Νιρβάνου*, 8 Μαρτίου 1928. Προσφώνησις Κ. Ζέγγελη καὶ Σ. Μενάρδου Ἀντιφώνησις Π. Νιρβάνου, ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη, Ἀθ. 1928 - Τέλος, τὰ χρονογραφήματα τῶν Γρ. Ξενοπούλου καὶ Σ. Μελά, εἰς τὰ πρῶτα φύλλα τῶν ἐφημερίδων Ἐλευθερος Λόγος καὶ Ἀθηναϊκὰ Νέα

τρόπος διὰ νὰ γίνη κανεὶς καλὸς χρονογράφος εἶναι, ὅπως εἶπε καὶ ὁ Λεμαίτρ, νὰ ἐργασθῆ προηγουμένως ἐπὶ τινα χρόνον ὡς ἀκροβάτης! Εἰδικώτερον, χρειάζεται ἕνα δῶρον διασκεδαστοῦ, ἕνα τάλανιον ἐξομολογητοῦ, ἕνα ἔνστικτον μελίσεως, μίαν εὐκαμψίαν ἐντελῶς ἐξαιρετικὴν, μίαν περιέργειαν ὀξυτάτην, μίαν ἰδιοφυίαν μοναδικὴν εἰς τὸ νὰ κουρδίζεται εἰς τὴν διαπασῶν, μὲ τὰς μᾶλλον διαφόρους εὐαισθησίας, νὰ παίξῃ ἐν πάσῃ ἀνέσει μὲ τὰς φράσεις, νὰ χειρίζεται ταχυδακτυλοφυγικῶς τὰ θέματα, νὰ φαιδρύνῃ μὲ μειδιάματα τὰς ἰδέας, νὰ στολίζει μὲ εἰρωνείας τὰς σοβαρότητας, νὰ συγκιρνεῖ μὲ μέθυ τὰς μονοτονίας, νὰ εἶναι ἐγκυκλοπαιδικὸς χωρὶς εὐρυμάθειαν προσβλητικὴν, φιλόσοφος χωρὶς βαθύτητα ἀδιάκριτον, ἐν ἀπολύτῳ δὲ ἀνάγκῃ καὶ ὀλίγον φιλόλογος!

Ἀναμφισβητήτως, πρόκειται περὶ ὑπερβολῶν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ περὶ ἐθελήμενης ἐξάρσεως «δευτερευόντων» - ἀμφοτέρων τόσον προσφιλῶν εἰς τοὺς χρονογράφους. Οὐχ ἦττον, ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν αὐτὴν «ἐξ οἰκείων» ἐπίκρισιν, τὴν ἐν μέρει δὲ καὶ ἐσκεμμένην συνεκφορὰν οὐσιασῶν καὶ ἐπουσιασῶν, ἀναγνωρίζομεν, χωρὶς δυσκολίαν, ὅτι αὐτὰ, περίπου, εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους καὶ αὐταὶ αἱ ἰκανότητες, αἱ ὁποῖαι, ἂν μὴ τι ἄλλο, κατέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἀπαιτηταί, τρόπον τινά, ἀπὸ τὸν χρονογράφον. Ἡ φιλομουσία τοῦ κοινοῦ ζητεῖ διασκεδάσιν τῶν φροντίδων, ὄχι γέννημα νέων ἰδεῶν, καὶ τὸ χρονογράφημα τοῦ παρέχει ὅ,τι θέλει. πείραγμα, ἀστεί-σμον, κακολογίαν - ἀλλ' ὄχι μόνον, διότι τότε θὰ πρέπει νὰ εἶχε δίκαιον ὁ Κονδυλάκης, λέγων ὅτι τὸ νὰ διαβάξῃ ἕνας λεπταίσθητος ἄνθρωπος χρονογράφημα εἶναι ὡς νὰ ἐβαρύνθη τὴν κρεοφαγίαν καὶ θέλει μίαν ἡμέραν νὰ γρασιδοφαγήσῃ ὡς ὑποζύγιον! Δὲν εἶχεν ὅμως δίκαιον, διότι, ἐν πρώτοις, ἡ στήλη τοῦ χρονογραφήματος δὲν περιλαμβάνει πάντοτε ὅ,τι δύναται νὰ ὀνομασθῆ κυρίως χρονογράφημα, ἀλλὰ τὰ πλέον ἐτερόκλητα εἶδη τοῦ λόγου: ἐντυπώσεις, ἀπομνημονεύματα, κριτικὴν, ἐπιστολήν, αἰσθητικὰς, ἀκόμη, καὶ κοινωνιολογικὰς συζητήσεις - μέσα δὲ εἰς τὰ χρονογραφήματα τοῦ οὕτως ἀποφανθέντος, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χρονογράφων, ὑπάρχουν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Καμπάνης, χαριτωμέναι σελίδες, ἐξαιρετοὶ ἀφηγήσεις, εἰρωνικαὶ περιγραφαὶ προσώπων καὶ πραγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ θὰ ἤξιζαν τὰς τιμὰς τοῦ βιβλίου, καὶ τὰς ἠξιώθησαν πράγματι, ἐκδοθέντος κατὰ καιροὺς καὶ ἐκδιδομένου συνεχῶς εἰς τόμους ἰκανοῦ μέρους τοῦ καθημερινοῦ ἔργου πολλῶν χρονογράφων. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ποι-κίλων καὶ ἀξιολόγων παραχρονογραφηματικῶν μορφῶν, ἠδρύνθη τόσον ἐν τῷ μεταξὺ τὸ καὶ φύσει εὐρὺ πλαίσιον τοῦ καθ'αυτὸ χρονογραφήματος, ὥστε, ἀπὸ τῆς πλευ-ρῶς τοῦλάχιστον αὐτῆς, νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε νὰ ζηλεύσῃ ἀπὸ τ' ἄλλα δημοσιογραφικὰ καὶ λογοτεχνικὰ εἶδη, τὸν μεταξὺ τῶν ὁποίων σύνδεσμον ἀποτελεῖ

Ἐκ τῆς θέσεώς του ταύτης, τῆς πολυμορφίας του, τῆς αὐταρκειᾶς του, καὶ τῆς ζητήσεώς του, τὸ χρονογράφημα εἴλκυσεν ἐνωρὶς καὶ ἀπερρόφησε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου πολλοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς ἐργάτας τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ λόγου, ὑπὸ τὴν σύντονον καλλιέργειαν τῶν ὁποίων, ἐξελιχθὲν γοργά, ἀνήχθη — ἰδίως ἀφ' ἧς περιέλαβε καὶ ἐξειργάσθη τὸν διάλογον — εἰς περιωπὴν δικαιώνουσαν τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Σ. Με-νάργδου ἐν Ὁξφόρδῃ, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ χρονογραφήματα καὶ τὰ ἑλληνικὰ κατὰ δύνα-ται νὰ συγκριθοῦν πρὸς τὰ ἄριστα τοῦ κόσμου.

Ἡ δημοσιογραφία μας ἰδιαιτέρως ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸ χρονογράφημα, ἀλλ' ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν τιμὴν ὅτι, ὑπὸ τὴν συνειδητὴν προώθησίν του, ἐξῆρε τὴν συμβολὴν τῆς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀστικῆς μας γλώσσης. Ἡ ὀλονὲν προιοῦσα γεφύρωσις τοῦ μεταξὺ καθαρευούσης καὶ δημοτικῆς χάσματος εἶναι τοῦ χρονογραφήματος κυ-ρίως ἔργον καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐπηρσεασμῶν.

Ἡ μελέτη τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης καὶ μόνον τοῦ χρονογραφήματος ἀπὸ τοῦ 1848, ἦτοι ἀφ' ἧς ὁ πιθανολογούμενος γενάρχης τοῦ εἴδους Κ Πῶπ ἐγκαινίασεν, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Γοργίας, εἰς τὴν *Εὐτέρπην*, τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἔργα καὶ ἡμέ-ραι ἀνεκδοτολογικὴν ἐπισκόπησιν τῶν συμβάντων τοῦ μηνός, μέχρι τοῦ σημερινοῦ γνηρίμου εἰς ὅλους χρονογραφήματος*, θὰ ἦγεν εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι οὐδὲν εἶδος

ἐπραγματοποίησε σταθερωτέρας προόδους ἐπὶ εὐρυτέρου θεματογραφικοῦ καὶ πολυπληθεστέρου ἀναγνωστικοῦ κύκλου Δὲν ἔτυχεν, ἀπλῶς, ἀκόμη, τῆς δεούσης γραμματολογικῆς ἐξετάσεως καὶ εἰδολογικῆς ταξινομήσεως.

Αὐτὰ τὰ περὶ τῶν προδρόμων καὶ γεννητόρων τοῦ εἶδους παραμένουσι, κατὰ τὸ πολὺ, ὑποθετικά καὶ ἀμφισβητήσιμα - φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἐφ' ὅσον ὁ μὲν τὸ θεωρεῖ ὡς ἀντικαταστήσαν τὸ ἀπὸ Πλινίου τοῦ νεωτέρου φιλολογικὸν εἶδος τῆς ἐπιστολῆς (Κονδυλάκης), ὁ δὲ ὡς παρέκταμα τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς μετέπειτα χρονογραφίας, ἀναγνωρίζων κάποιους σπόρους του εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μαλάλα (Νιρβάνας), ἄλλοι ὡς προελθὸν ἐκ τῆς ἀνάγκης ὅπως σχολιάζονται μερικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν ἐπιδεικτικά σοβαρᾶς ἀρθρογραφίας (Φ. Πολίτης), καὶ ἄλλοι, γενικώτερον, ἐκ τῆς πολυπλαπλῆς χρησιμότητος, ἦν πρωιαίτατα ἐνεφάνισεν ἡ διαμόρφωσις μεσάζοντος εἶδους μεταξὺ δευτέρου ἀρθρου καὶ χρονικοῦ — ἐξ οὗ καὶ χρονοκογράφοι, μέχρι τινός, ἐκαλοῦντο οἱ χρονογράφοι — πρὸς δὲ ἀνεξαρτήτου πως ἀπὸ τῆς ἐφημερίδος, διὸ καὶ ἐνυπογράφως ἢ ὑπὸ ψευδώνυμον ἀνέκαθεν δημοσιευομένου, ἀλλ' ὑπὸ μόνιμον ὑπερτιτλον καὶ ἐν παγίᾳ — συνήθως πρωτοσελίδῳ — θέσει.

Ὅπως δὴποτε, ἀφήνοντες κατὰ μέρος τὴν ἀναγωγὴν εἰς τὸν Λουκιανὸν — ἢ τινα ἄλλον, ἀρχαιότερον — πρέπον νομίζομεν νὰ ἐκκινῶμεν, ὡς οἱ πολλοί, ἀπὸ τὸν Κ. Πῶπ καὶ τὰ προημιονευθέντα πρωτοφανῆ διὰ τὴν ὕλην των χρονικὰ τοῦ μηνός, τὰ ὁποῖα, ὅπως ἔγραψεν ὁ ἐκδότης τῆς *Εὐτέρτης* Γρ. Καμπούρογλου, *εἰρηέστησαν ἀρκοκόντως* τότε τὸ κοινόν, προσέχοντες ἅμα καὶ τὰ τοῦ Δ. Βρατσάνου, ἐν τῷ *Ἀβδηρίτῃ*, τοῦ Δ. Πανταζῆ, ἐν τῇ *Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν*, τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, ἐν τῇ *Χρυσάλλιδι* καὶ τῷ ἡμερολογίῳ του (*Ἐπινομίδες*), τοῦ Ἐμμ. Ροΐδου, πολλαχοῦ, τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου (*Ἀθηναϊκαὶ ἐπιστολαί*, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σοφία*), τοῦ Μ. Λάππα (*Ραδαμάνθους*), ἐν τῷ *Ἄστει*, τοῦ Δ. Καμπούρογλου, ἐν τῷ *Πολιτικῷ Συλλόγῳ* (*Πάρρηγα*) καὶ ἄλλων. Εἰς τὰς *Πινακίδας*, ἀφ' ἑτέρου, τῆς *Ἐφημερίδος* τοῦ Κορομηλᾶ — τὰς ὁποίας ἔγραψον, κατὰ καιρούς, οἱ : Κ. Ξένος, Χ. Ἄννινος, Δ. Κακλαμᾶνος, Κ. Παλαμᾶς, Ἰ. Κονδυλάκης, Θ. Βελλιανίτης κ.ἄ. — διαφαίνεται ἡ προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν φιλολογικωτέρου καὶ μᾶλλον πρὸς βραχύλογον χρονογράφημα τείνοντος χρονικοῦ. Ἄλλ' ἀφοῦ τοῦτο ἐπὶ μακρὸν διετηρήθη ὡς χρονικόν, ἀπαντᾷ δὲ ἔτι εἰς τοὺς κόσμους τῆς *Ἐστίας*, παρεχώρησεν ἐντέλει τὴν θέσιν του εἰς τὸ χρονογραφηματίον τῆς β' σελίδος ἢ τὸ *τριτοσέλιδον* ὠρισμένων ἐφημεριδῶν : *Νέου Ἀστεως* καὶ ἄλλων

Βραδέως, μόλις ἀπὸ τοῦ 1890, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὸ χρονογράφημα ἐχειραφετήθη ὡς εἶδος ἀπὸ ἄλλων. Εὐθύς ὅμως ἀμέσως ἤρχισε διαφοροῦμενον καὶ καθ' ἑαυτὸ, ἀναλόγως πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κυρίαν ροπὴν ἢ ἐπιτήδευσιν τῶν χρονογράφων, καὶ τὴν μᾶλλον ἢ ἥτιον ἐκσεσημασμένην τάσιν των πρὸς τὸ εὐθυμολογὸν ἢ τὸ ψυχογραφικόν, τὸ διηθησιμὸν ἢ τὸ κλασσικίζον κ. ἔξ. Ὀριστικῆ ἐν τούτοις διαίρεσις κατὰ κατηγορίας καὶ, πολὺ ὀλιγώτερον, κατὰ σχολάς, δὲν εἶναι ἀκόμη, διὰ πολλοὺς λόγους, δυνατὴ, παρὰ τὸ ὅτι διακρίνομεν ἤδη ἀπὸ χρόνων τὸν τύπον τοῦ *λαϊκοῦ*, φερ' εἰπεῖν, χρονογραφήματος, ἀπὸ ἄλλων.

Εἰς τὸ χρονογράφημα ἐπεδόθησαν οἱ : Ἰ. Κονδυλάκης, Π. Νιρβάνας, Γρ. Ξενόπουλος, Ν. Ἐπισκοπόπουλος, Τ. Μωραϊτίνης, Δ. Ταγκόπουλος, Γ. Τσοκόπουλος, Δ. Χατζόπουλος, Ζ. Παπαντωνίου, Τ. Σταθόπουλος, Σ. Μελάς, Δ. Κόκκινος, Κ. Χαυρόπουλος, Γ. Πῶπ, Γ. Βλάχος, Τ. Παπαμιχαήλ, Σ. Μπράνιαν, Ἀ. Χρυσάνθης, Χ. Σταματίου, Γ. Σερούσιος, Γ. Φτέρης, Π. Χόρον, Κ. Ἀθάνατος, Α. Δούζας, Ν. Πετιμεζιάς, Μ. Κανελλῆς, Κ. Μπαστιάς, Α. Ψαθᾶς, Χ. Καβαφάκης, Σ. Χαρμίδης καὶ ἄλλοι, δὲν ἐνέμειναν ὅμως πάντες εἰς τὸ εἶδος, ἀσυγκρίτως δὲ περισσότεροι ἐδοκίμασαν ἐπὶ βραχὺ ἢ ἐπιμονώτερον τὰς ἰκανότητάς των εἰς αὐτό. Κατὰ κανόνα ἄλλωστε οἱ νεόφυτοι εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, μάλιστα δὲ οἱ αὐτόκλητοι, χρονογράφημα τὸ πρῶτον γράφουν, τινὲς δὲ καὶ παραδίδουν, δειλά, εἰς τὸν ἀρχισυντάκτην ἢ τὸν ἐπὶ τῆς ὕλης, οὐδέποτε ὅμως ἢ τοιαύτη ἀρχὴ προσημαίνει καλὸν τέλος. Διότι, ὅσον καὶ

ἂν τὸ εἶδος δὲν ἀπαιτεῖ προσωπικότητα, παρὰ μόνον κέφι (Σπ. Μελάς), εἶναι εἶδος δύσκολον, καὶ τόσον, ὥστε ὁ Γρ. Ξενόπουλος νὰ βεβαιώνη, ὅτι *ἓνα χρονογράφημα εἶναι δυσκολώτερον ἀπὸ ἓνα δράμα*. Καὶ ἂν δὲν εἶναι τόσον, πάντως εὐκολον δὲν εἶναι, ἐπὶ πλέον δὲ — καὶ διὰ τὴν σπάνιν ἐνίοτε τοῦ θέματος — εἶναι λίαν κοπιῶδες καὶ τὸ ἐν ἀκὸμη τὴν ἡμέραν, πολὺ δὲ περισσότερον τὰ τέσσερα καὶ τὰ πέντε τινῶν χρονογράφων.

Συνεργούντων καὶ ἄλλων δυσμενῶν παραγόντων, τὸ χρονογράφημα λείπει ἤδη ἀπὸ πολλὰς ἐφημερίδας, πολὺ περισσοτέρας ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι δημοσιεύουν, ὡς ἄλλοτε, τακτικῶς πλείονα τοῦ ἑνὸς - καὶ λείπει, λέγουν, μᾶλλον ἀζημίως. Μήπως εἶχε δίκαιον ὁ Ἐπισκοπόπουλος, θεωρῶν αὐτὸ εἶδος μεταβατικόν, προσιδιάζον εἰς ἔθνος μὲ νηπιώδη πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν, ... Δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εἰπώμεν, ἀλλὰ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τοῦ Τύπου, καὶ τοῦ δημοσιογραφικοῦ σώματος, οὐδὲν ἐγγυᾶται.

Ἐπιτομή. Ὅτι τὸ χρονογράφημα εἶναι *ιδιότυπον ἰθαγενές εἶδος* (Νιρβάνας) καὶ δὴ ἀθηναϊκόν (Φ. Πολίτης) δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῆ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν λείπει ἀπὸ τὸν ξένον Τύπον — μ' ὅλον πού ἐκεῖ ἔχει ἄλλην μορφήν καὶ ποιότητα — ἀλλ' ἀπὸ ἐτῶν καλλιεργεῖται καὶ εἰς τὸν ἐπαρχιακόν. Ἡ ἀνέκαθεν σοφιστικὴ καὶ φιλοσκόμων διάθεσις τοῦ μεσημβρινοῦ ἐξαντλεῖται, συνήθως, εἰς τὸ κουρεῖον, τὸ καφενεῖον, τὸ φαρμακεῖον, τὴν ἐν οἰκογενειακῷ κύκλῳ συναναστροφὴν, καί, ἂν δὲν συνείργουν τοπικοὶ ἑκασταχοῦ λόγοι, καὶ τῆς δημοσιογραφίας ἀνάγκαι ζωτικαί, δὲν θὰ ἦτο ποτὲ μόνη ἱκανὴ νὰ ὑπερβῆ τὰ στενὰ ὄρια τῆς, νὰ ἐμπλουτισθῆ μὲ τόσας ἄλλας διαθέσεις καὶ δεξιότητας, νὰ ἐκφρασθῆ εὐθὺς ἐξαρχῆς κατὰ τρόπον ἐξηγουῦντα ἐνδυνάμως τὴν τελείωσιν ἑνὸς Κονδυλάκη, ἑνὸς Harduin, ἑνὸς Jérôme-Jérôme — τῶν τελευταίων, ἂν δὲν σφάλω, καὶ μὴ μεσημβρινῶν — καί, εἶτα, ἑνὸς σμήνους καλλικελᾶδων ἡμεροβίων, ὡς ὁ Clément Vautel, ὁ Gaston Téry — τῶν ὁποίων χρονογραφήματα μετεφράζοντο ἄλλοτε τακτικῶς εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας —, οἱ λαμπρόστολοι ἀνώνυμοι τῶν *τριτοσελίδων* Discorsi di farmacia τοῦ ἰταλικοῦ Τύπου, οἱ ἰδιοτυπάτατοι καὶ ἀδρότατοι ἀμειβόμενοι διασκεδασταὶ τοῦ πολυφρόντιδος ἀμερικανοῦ ἀναγνώστου ἐφημερίδος, οἱ chroniqueurs fantaisistes τοῦ γαλλικοῦ Τύπου Maurice Prax, G. de la Fouchardière, καὶ τόσοι-τόσοι ἄλλοι, ξένοι καὶ ἰδιοί μας, ἀναλώσαντες πολυτίμους δυνάμεις καὶ φθειρόντες δημιουργικὰς ἱκανότητας εἰς τὴν καλλιέργειαν ἑνὸς ἐκλεκτοῦ μὲν ἀλλὰ καὶ ἀχαρίστου εἴδους, μὴ εὐρόντος ἀκόμη μίαν θέσιν εἰς τὴν Γραμματολογίαν οὐδεμιᾶς χώρας.

Η.Ν. ΑΠΟΣΟΛΙΔΗ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ

Β

ΣΤΗΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ

Τὸ διαζύγιο

Μιά κουβέντα ἦταν, | καὶ τώρα τόσο διαφορετικά!

Ἡ αἴθουσα — ποτὲ δὲν ἔγινε | καὶ νὰ τὴ φανταστῆ —, τὰ πρόσωπα | κ' οἱ δικαστὲς τόσο δεμένοι | μὲ τὴν αἴθουσα, | σὰν ὅλα ἐκειμέσα τὰ ἐπιπλα.

Κάτι πρέπει νὰ γίνεται, | κάτι νὰ λέγεται... | Λέξεις γνωστὲς τῆς | μοιάζουν τώρα μὲ γρίφους, | ἔτσι ἀπογυμνωμένες ἀπ' τὸ πρῶτο νόημά τους | - πῶς νὰ μιλήσῃ; τί νὰ πῆ; | πῶς νὰ δώσῃ νὰ καταλάβουν | αὐτὰ τὰ πράγματα, πού σχήματα | ἀνθρώπων ἔχουν πάρει... | μιὰ γλῶσσα, πού οὔτε ἡ ἴδια | θὰ μπορούσε νὰ μιλήσῃ!..

(Τὰ μάτια, κάθε φορά, [] σὰν πληγωμένου ζώου | καὶ τὸ κορμί του | σὰν ἀπὸ μέσα διαλυμένο· | κάθε φορά σὰν τὸ κρεβάτι | κάτω τῆς νὰ χάνονταν | καὶ νὰ τὴ ρούφαγε μαζί του | στὸ κενό· πῶς νὰ μιλήσῃ | γι' αὐτὸ τὸ ἀπέραντο | γαλάζιο τοῦ ἀτσάλιου | πού ἔζησε μαζί του ;..)

Ἄσυμφωνία χαρακτήρων!

Μὰ τί θὰ πῆ ἀσυμφωνία χαρακτήρων! | Τί θὰ ποῦν αὐτὲς οἱ φωνές | σὰν ἀπὸ μαγνητόφωνο;

᾽Ω, νάξεραν, νὰ καταλάβαιναν; .

Κ' ἔγινε μιὰ στιγμή | τόσο πολὺ μαζί του | πού τῆς ἤρθε τρέλλα!

Σ' ἓνα μικρὸ διάλειμμα | ἐκεῖνος ἤρθε καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι | μέσα στὰ δικά του:

- Καταλαβαίνεις ἐσὺ τίποτ' ἀπ' ὧν αὐτά;
- Δὲν ξέρω, δὲ μὲ νοιάζει· μόνο νὰ τελειώω...
- Μήπως κατάλαβαν τίποτα τὰ παιδιὰ;
- Τοὺς ἔχω πῆ πὼς ἔφυγες ταξίδι.
- Ἦταν ἄραγε ἀπαραίτητο νὰ γίνῃ ἔτσι;
- Δὲν ξέρω· εἶμαι σὰν σ' ἄλλον κόσμο...
- Ἀλήθεια, σκέφτηκες ποιὸς | ἀπ' τοὺς δυὸ μας θέλαμε τὸ διαζύγιο;
- Τὸ διαζύγιο; Μὰ ἔπρεπε νὰ τὸ πάρουμε | - δὲν ἔπρεπε; Δὲν ξέρω καθόλου ἀπ' αὐτά...

Τὸ κουδούνι ἔσπασε σὲ μεγάλα κομμάτια | τῆ σιωπῆ γύρω τους, | καὶ μὲς στὴ βουὴ χάθηκε ὁ ψιθύρός τους: | «— Ἀγάπη μου!» | «— Ἀγάπη μου!»

ΣΠΥΡΟΣ ΞΑΝΘΑΚΗΣ

Τρεῖς κρεμασμένοι

Δὲ μένει χῶρος τ' οὐρανοῦ νὰ κατοικήσουν οἱ ἄγγελοι -
 τρεῖς κρεμασμένοι τὴν αὐγὴ σκοτείνιασαν τὴ μέρα!

Δὲ μένει δρόμος καθαρὸς νὰ περπατήσῃ τ' ὄνειρο -
 τρεῖς πεινασμένοι ἀποβραδὶς ματώσανε τὶς στράτες!

Τρεῖς λιποτάχτες τῆς ζωῆς μᾶς ἔφτυσαν στὸ πρόσωπο,
 κ' ἐμεῖς στὶς πλάτες κρύψαμε τὰ ματωμένα χέρια.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

Μὲ ὄλους καὶ μὲ κανένα!

Ἦρθε ἡ ὥρα.

Ἀπὸ καιρὸ ἔρχεται,
 ἀπὸ χρόνια δὲν ἔρχεται καὶ τὴν περιμένω·
 ἦρθε ἡ ὥρα νὰ φύγω, νὰ φύγωμε,
 ν' ἀνοίξουν τὰ παράθυρα νὰ δείξουν
 τοπία ὀλοκαίνουργα.

Μεγάλος χωρισμός,
 μεγάλη λησμονιά μᾶς περιμένει.

Δὲ φτάνουν τὰ ποιήματα,
 δὲ φτάνουν ὄλοι. Κανένας
 δὲ σημαδεύει τὰ βήματα γιὰ διάσωση.

Κανείς δὲν ξέρει τὸ γιατί.
 Κανείς δὲν ξέρει πόσο δρόμο θὰ διανύσῃ,
 ὅσο νὰ φτάσῃ μὲς ἀπ' ἄνδρες διαδρομῆς
 στὴν πιὸ μεγάλη καταδίκη του...

[Ἀποσπασματικά]

[Μιὰ ἀνάλαφρη κουρτίνα] κούνησε τὴν καρδιά-μου!

Λίγο ἂν ἀνοίξῃ | <ὕστερ'> ἀπὸ σαράντα χρόνια τὸ μπαλκόνι, | θὰ βγῆ νὰ μᾶς
 κοιτάξῃ | ὠραῖος ἄγγελος!

Οἱ καρδιές μας <περίμεναν> | ἐκεῖνο πού δὲν ἦτανε ναρθῆ!

Δύσκολο ν' άκουμπήσω σ' ένα χέρι | πού έξήντα χρόνια μου χρειάστηκαν | νά διαπιστώσω πώς δέν ήταν δικό μου!

Μαλακός [μά κι ανάληγτος ό κόσμος], | ό κόσμος μέ τούς ανθρώπους, | ό κόσμος δίχως τούς ανθρώπους, | ό κόσμος ό μεγάλος, ό κόσμος ό μικρός!

Μάς <ξεχνούνε και> τήν ώρα πού μιλούν!

Θά <τούς> τιμωρήσω [] μέ ποιήματα!

Φεύγεις. | Έφυγες | από τήν ώρα πού ήρθες!

Τά σίδερα <στο παράθυρο τής φυλακής> τετράγωνοι σταυροί.

Οί δρόμοι τής ξενιτιάς άνοιξαν τούς χειμώνες, | πού δέν μπορεί νά τούς ζεστάνη άνοιξη!

Θά γυρίζω, [] άσυμβίβαστος, | [] μέ όλους και μέ κανένα!

Θά φύγω. Θά φύγωμε όλοι! | [Θεαματική επίσκεψη] ήταν όλα μας | και κράτησε όλόκληρη ζωή!

Πόσο άσήμαντα πεθαίνουν οί άνθρωποι | στα χωριά, στις μικρές πολιτείες, | [] <μές> στα σπίτια πού στεριώνουν | για νά εγκαταστήσουν τήν πλήξη τους!

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

<Καλημέρα!>

Σήμερα θέλω νά σοῦ πῶ «καλημέρα». | «Καλημέρα και πάλι.» | «Καλημέρα, άγάπη μου.»

Μή λάχει και νιώσης τοῦτο τό λόγο, | φωνή ανθρώπου πρὸς άνθρωπο | - βήμα σιμά στα βήματά μου, | χέρι στο χέρι μου, | άγρύπνια στην άγρύπνια μου, | στοχασμέ μου παράπλευρα, | στεναγμέ μου όμόζυγα, | παραφροσύνη άντιφερόμενη στην παραφροσύνη μου, | μοναξιά μου παράλληλη, | παρεμβολή στην παρεμβολή μου, | άνάπαυσή μου και παρηγόρια μου.

Σήμερα θέλω νά σοῦ πῶ «καλημέρα», | έτσι πού μεγαλώνεις μέσα μου, | πού φαρδαινεις, | πού μέ κατακλύζεις, | πού μέ κατέχεις, | πού έρχεσαι νά μετρήσης τό χρόνο σου μέ τό χρόνο μου, | νά γίνης τό άνοιξιάτικο νερό άνάμεσα στα φλεγόμενα δάχτυλά μου, | νά γίνης ή πράσινη μυρτιά στην πόρτα μου, | ή μυρτιά, ή μυρτοῦλα!

Είσαι ή άπαραμύθητη σιμά στον άπαραμύθητο. | Μ' ό,τι κι άν πῶ, δέν κατορθώνω νά σέ προσπεράσω. | Είσαι ό δρόμος μου, είσαι τό τέρμα του δρόμου, | ίσαμε τό πέρα νερό, | ίσαμε τόν άκεανό του ζόφου, | μιá συμτύκνωση, μιá συσπείρωση, άδυσώπητη, άμείλιχτη, σπαραχτική - ή άγάπη!

<Καληνύχτα!>

[] Μέ τοῦτο τό φῶς, [τό άρωστο φῶς], πού πέφτει λοξό στο παράθυρο, [θ' άνοίξουμε <κάποτε> τόν ύστατο δρόμο], | [θά σταθοῦμε κάπου], | ό ένας θά φύγη, | θά ποῦμε «καληνύχτα», θά ποῦμε «εύχαριστῶ». | Εύχαριστῶ για τήν άγάπη, για τήν έπιθυμία, για τήν έλπίδα, για τή μεταμέλεια· | εύχαριστῶ για όλα κοιτάξαμε μαζί, | για όλα συνωμιλήσαμε | εύχαριστῶ για τή φίλια, | εύχαριστῶ για τήν κόρη, | για τό άγόρι· | εύχαριστῶ για τά νεκρά παιδιά, | για τήν κόρη πού έφυγε, | για τό άγόρι πού πιά δέν ύπάρχει· | εύχαριστῶ για ό,τι άπομένει άκόμη, για τήν άγρύπνια, για τήν τρυφερότητα, για τή θλίψη, για τήν προσπάθεια, για τό θάρρος, για τήν κατάκριση.

Ἐποσπασματικά ἀπὸ Τὸ παράθυρο τοῦ κόσμου

109. Ὄταν ὠριμάζει ἡ ποίηση μέσα μας, δὲν ἀπομένει παρὰ ὁ θάνατος.
94. Τὸ σκοτάδι []: σχεδία ὀνείρων.
85. Ἡ πατρίδα []· μιὰ δέσμη Κυριακές.
118. [Τὸ κάρρο τρίζει] στὴ δημοσιά. | [] ...Κυδῶνι χρυσὸ [στὸ καλάθι...] <...Τὸ> [σκυλὶ γαβγίζει] <κ'> ἡ νύχτα ὀλοένα βαθαίνει. - | τί γλυκὰ ποὺ βαθαίνει, | μὲ τὸ κάρρο στὴ δημοσιά, | [] τὸ κυδῶνι τὸ χρυσὸ στὸ καλάθι, | [] τὸ σκυλὶ ποὺ γαβγίζει...
81. Ἐπόψε βρέχει. | Νερὸ φιλικὸ - ὄλο σπίτι. [] Βρέχει. | .. Θέλω νὰ κλάψω καὶ δὲ μπορῶ. | [] Νὰ κλάψω. Γιὰ σένα, γιὰ μένα, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. - | <καὶ δὲ μπορῶ.>
45. <Μέσ> στὴ νύχτα, στὸ ἀδιέξοδο, ἓνα κοπάδι τυφλὰ σκυλιά. .
124. Προσπαθοῦμε νὰ μιλοῦμε τὴ γλῶσσα τῶν ἄλλων, | αὐτὴ τὴν κολασμένη σύμβαση | ἀγαποῦμε τὴ λογικὴ τῶν ἄλλων, | γιὰτὶ οἱ ἄλλοι δὲν ἀγαποῦν τὴ δικὴ μας· | ἀφήνουμε τὴν ἠθικὴ τῶν ἄλλων νὰ μᾶς κυβερνήσῃ...
122. Εἴμαστε τὸ ρῶτημα, ποὺ δὲν προσμένει ἀπόκριση. [] Ἐναζητοῦμε τὴν ἄ λ λ η ἀπόκριση.
124. [Εἴμαστε ἢ παρένθεση.] [] Φταίξαμε γιὰ ὄλα. Ἐκόμη κ' ἡ παρουσία μας εἶναι [] φταιξιμο. [Ἡ ἄρνηση: φταιξιμο.] [Ἡ ποίηση: φταιξιμο.]
41. Ὁ ἄνθρωπος περπάτησε χιλιάδες χρόνια - γιὰ νὰ φτάσῃ στὴ Χιροσίμα!
24. Πεινασμένο λιοντάρι []. | Ἐνα στόμα. | [] Προσωπεῖο <ποῦ> σκεπάζει τὸ στόμα, | <- προσωπεῖο κι ὄχι πρόσωπο>. | Πεῖνα καὶ δίψα.
22. Ἡ σιωπὴ τῆς ἐκατόμπυλης Θήβας, | ἡ σιωπὴ τῆς Μυκῆνης, | ἡ πολύχρυση σιωπὴ, ὅπου τὸ προσωπεῖο ἔχει ἀντικαταστήσει τὸ πρόσωπο.
49. Ἐλλάζω τὰ προσωπεῖα, γιὰ νὰ κερδίσω τὸ πρόσωπο.
53. Ἐν δὲν ὑπῆρχε ἡ μεταμέλεια, θὰ μποροῦσα καμμιά φορὰ νὰ ὑπάρξω.
112. Μᾶς πρόσφεραν τὴ ματαιότητα | <Τὴν> ἀγαποῦμε τὴ ματαιότητά μας. | Οἱ θεοὶ [] εἶναι μακάριοι. | <Δίχως> πάθος, <δίχως> ἔκσταση, <δίχως> παραφορά | δὲν ἔχουν παραφρονήσει ποτέ <τοὺς αὐτοί> | [τὴ βεβαιότητα μόνο κατέχουν <αὐτοί>].
- Ἐγαποῦμε τὴ ματαιότητά μας, | <καὶ σ'> αὐτὸ τὸ ἀνάμεσα, | πλάθουμε ἀπὸ τὴ ματαιότητά μας τὴν ἀθανασία μας, | ζοῦμε τὰ μάτια μας, τὰ χέρια μας, | ζοῦμε τὸ στόμα, | ζοῦμε τὸ δέρμα [... | Οἱ θεοὶ εἶναι αἰώνιοι, ἀσάλευτοι, ἀναλλοίωτοι. | Εἴμαστε ἢ κίνηση. | [] Εἴμαστε ἢ πεῖνα, ἢ δίψα. | Οἱ θεοὶ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία | - ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ δόξα μας. | Οἱ θεοὶ συνομιλοῦν μὲ τοὺς ἠθικολόγους | - αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερὸ πεπρωμένο τους· | ἡ ἐκδίκησή μας!
- Ἐνθρωποι, ἀδερφοί μου, | ἄς συμμαζώξωμε τὴ ματαιότητά μας σπειρὶ τὸ σπειρὶ καὶ ρίζα τὴ ρίζα, | ἄς μεταμορφώσουμε τὸ σύντομο χρόνο | σ' ἓνα πλῆθος στιγμῆς ἀθανασίας.
79. Θὰ πᾶμε ν' ἀπλώσουμε τὰ σπλάχνα μας στ' ἄστρα. | Θὰ γεμίσουμε τοὺς κόσμους μικρὲς ματαιότητες
73. Τὸ πρόβλημα εἶναι, ἂν θὰ μπορέσουμε νὰ φυτέψουμε ἓνα γαρούφαλο στὴν παγερὴ Ἐφροδίτη, [] ἂν θὰ μπορέσουμε νὰ πάρουμε στὴν ἀγκαλιά μας ἓνα κοτσύφι, | ἓνα κοτσύφι ἑωθινὸ, | στὴ νύχτα τῶν κόσμων
129. Οἱ «ἄνθρωποι» ποὺ ἔρχονται, εἶναι οἱ τιμωροί. | [] Δὲ θὰ ξέρουν τί ἐσήμαινε κάποτε ὁ πόνος τούτης τῆς γῆς, [] ἡ ἐπιθυμία τούτης τῆς γῆς, [] ἡ πεῖνα κ' ἡ δίψα τούτης τῆς γῆς.

τὸ
 ΔΙΨΙΓΨΙΜΑ
 ἀνθολογημένο
 ἀπὸ τὸν
 ΠΡ. Ν. ΑΠΟΖΟΛΙΔΗ

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἀνακάλυψε τὴν ψυχὴ του

“Όταν ὁ γάτος τοῦ κ. Συνετοῦ ἔνωσε πὼς ἦρθε ἡ τελευταία του ὥρα, ἐπειδὴ εἶναι φυσικὸ στὴ ράτσα του νὰ τελειώγῃ μ’ ἀξιοπρέπεια, κρύφτηκε σὲ μιὰ τρύπα κι ἀπὸ τότε δὲν τὸν ξαναεἶδαν. Ὁ κ. Συνετὸς δὲν εἶχε δάκρυ νὰ κλάψῃ τὸ γάτο του. Τὸ τελευταῖο (αὐτὸ ποὺ χύνεται μὲ τόση δυσκολία) τὸ εἶχε δώσει ἄλλοῦ. Ἀπὸ κεῖ και πέρα, γιὰ ὅ,τι κακὸ θὰ τὸν εὔρισκε, ἓνα μόνο μποροῦσε νὰ κάνῃ: Νὰ τὸ συλλογιστῇ, νὰ τὸ μετρήσῃ και νὰ τὸ κρίνῃ, σὰν νάγινε σὲ ξένον Λοιπὸν, μαθαίνοντας ἀπ’ τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς πὼς ὁ γάτος του ψόφησεν, ἔκαμε κάτι ἀνάλογο πρὸς τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀγαπημένου του ζώου: Συλλογίστηκε γιὰ τελευταία φορὰ τὸ γάτο του. Τὸν ἄφηκε νὰ περπατήσῃ μὲς στὴν ἐνθύμησή του μ’ ὅλα του, τὰ μεγάλα μουστάκια και τὴν καμπύλη τῆς οὐρᾶς του - κ’ ἔπειτα, ἀφοῦ πολὺν καιρὸ τοῦ ἔγινεν ἐφιέλτης ἢ βελούδινη ἀφὴ τῆς γούνας του, και τὸ ρουθούνισμά του, τὸν ξέχασε.. Ναί, τὸν ξέγραψε τέλεια. Εἶχε πάρει τὴν ἀπόφασή του: Θὰ ξεχάσῃ, εἶπε, τὸν τελευταῖο ποὺ ἔχασε. Θὰ σβήσῃ κι ὅλους τοὺς ἄλλους! Ὁ γάτος ἦταν ὁ τελευταῖος. Ἔτσι τελείωσεν ἡ ἱστορία τῆς στοργῆς, τῶν πόνων και τῶν παθῶν τοῦ κ. Συνετοῦ, μ’ ἓνα ὀργισμένο κίνημα τῆς λογικῆς του. Ἔμεινε μονάχος. Ὁση ζωὴ τοῦ μένει τώρα θάνατι πλέον δική του.

— Ἀπὸ μιὰ γουλιὰ νερὸ ποὺ θὰ πίνω στὸ ἐξῆς, εἶπε, δὲν ἔχει νὰ πάρῃ τίποτα κατένας!

Λοιπὸν ὁ κ. Συνετὸς ἔβγαλε τὰ διαβατήριά του κ’ ἔτρεξε νὰ χαρῆ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ ἐχυτοῦ του στὰ «διεθνῆ ἔθνη», καθὼς ἔλεγε, στοὺς πολυτάραχους τόπους, ὅπου κατένας μπορεῖ και βρίσκειται μονάχος μέσα σὲ μυριάδες ἑαυτοὺς ἀπολυτρωμένους. Τώρα κατάλαβε τοὺς ταξιδιώτες ἐκείνους, ποὺ βουβαίνονται στὰ τραῖνα και στὰ πλοῖα, ἀποφασισμένοι νὰ μὴ δώσουν στὸν ἄλλον οὔτε λέξη, οὔτε χαμόγελο, γιὰτὶ τὸ βρίσκουν

καὶ τοῦτο φθορὰ τῆς ἀτομικῆς των περιουσίας. Τώρα νιώθει τὴν ἡδονὴ τῶν ἀνιαρῶν ἐκεῖνων τύπων, ποὺ ταξιδεύουν καὶ σφίγγουν μέσα των μὲ φιλαργυρία τίς λύπες καὶ τίς ἀσκήμιες - ἀρκεῖ πῶς εἶναι δικές των! Αὐτοὶ ποὺ ἀκίνητοὺν στὶς πολυθρόνες τῶν ξενοδοχείων, ποὺ γίνονται γιὰ τὸ ὕφος των ἀντιπαθητικοί, καὶ βρίζονται στὶς γλῶσσες ποὺ δὲ γνωρίζουν, τὰ σκιαχτρά των τραίνων καὶ τῶν βαποριῶν, προστατεύουν ἀπλούστατα τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ὁ κ. Συνετὸς ἔγινε σὲ λίγο νούμερο τῶν ξενοδοχείων τῆς Εὐρώπης. Μὲ πόση ἡδονὴ στὸ ταξίδι του ἀκούει τώρα νὰ ὀνομάζεται ἀπ' τοὺς καμαριέρηδες τὸ «έντεκα», τὸ «εἰκοσιτρία», τὸ «ὄγδονταδύο»! Θριαμβευτικὰ κλειδώνει τὴν πόρτα του. Περήφανα σιωποῦσε. Τὸ ἑλαφρὸ κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ, ποὺ ἔκανε γιὰ νὰ χαιρετήσῃ, μπαίνοντας στὴ σάλα τοῦ φαγητοῦ, τὸ θεωροῦσε θυσία. Ἦταν ρῆγμα στὸ κάστρο τοῦ ἀτόμου του. Στὸν ἀνύποπτο ξένο, ποὺ κάποτε τοῦ μιλοῦσε, ἀπαντοῦσε μὲ σχῆμα ἢ μὲ μονοσύλλαβα Ἄλλο ρῆγμα. Γιὰ τίς μικρὲς αὐτὲς ὑποχωρήσεις μετανοοῦσε κατόπιν καὶ προσπαθοῦσε νὰ τίς διορθώσῃ μὲ μιὰν ἀτελείωτη σιωπή.

— Μὴ μὲ κοιτάξεις, φίλε μου, ἔλεγε μέσα του ἀπαντῶντας στὸ βλέμμα τῶν ἀνθρώπων. Δὲ θὰ μοῦ πάρῃς λέξη! Τίποτα δὲ μοῦ περισσεύει γιὰ σένα. Ἄρκετά! Ἄρκετά! Εἶμαι ὁ ἑαυτὸς μου! Εἶμαι τὸ έντεκα! Τὸ εἰκοσιτρία! Τὸ ὄγδονταδύο!

Καὶ τότε συλλογίστηκαν ὅλους, ὅσοι δὲν τὸν ἀφησαν νὰ ζῆσῃ τὴ ζωὴ του... Ἦταν ἀτελείωτη σειρά ἀνθρώπων. Ἦταν ἡ γυναῖκα του. Ἐσπατάλησε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του, γιὰ νὰ τακτοποιήσῃ τίς μικρὲς τῆς ἀδυναμίες, ποὺ τοῦ παρουσιάστηκαν μὲ τεράστιες ἀξιώσεις, καὶ νὰ περιποιηθῇ τοὺς ρευματισμούς τῆς Χώρισαν, καὶ δὲν ἔμαθαν ποτὲ γιὰτὶ εἶχαν ζήσει μαζί. Ἦταν οἱ συγγενεῖς τῆς γυναίκας του. Ἦταν οἱ δικοὶ του συγγενεῖς. Ἦταν οἱ φίλοι του. Ἦταν οἱ περαστικὲς γνωριμιὲς του, ποὺ κι ἀπ' αὐτὲς ἀκόμα μερικὲς — ἡ τύχη του τὸ εἶχε βέβαια — τοῦ πρόβαλαν ἀξιώσεις καὶ τοῦ κόστισαν ἀπίστευτες φροντίδες. Γιὰ νὰ ξεκολλήσῃ κι ἀπ' αὐτὲς, ἀφῆκεν ἕνα κομματί ἀπ' τὸ πετσί του.. Καθένας ἀπ' τοὺς δικούς του, ἀπ' τοὺς φίλους, ἀπ' τοὺς γνώριμους, εἶχε γιὰ τὸν κ. Συνετὸ τὴ διάψευσή του στὴν τσέπη Ἄλλος τὸν πρόδωσε νωρίς, ἄλλος ἀργά. Ἐπὶ τέλους ὁ γάτος του, ἀφοῦ τὸν πρόδωσε κι αὐτὸς — τί ἄλλο εἶναι ὁ θάνατος; —, τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ κἀνῃ τὸ ἱστορικὸ κίνημά του καὶ νὰ ζῆσῃ μοναχὸς του.

Ἐνῶ ἀπολάμβανε τὸ θρίαμβο τοῦ ἀτόμου του ὁ κ. Συνετὸς, πηγαίνοντας μὲ τὸ τραῖνο ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀπ' τὰ διεθνή του ἔθνη, σὲ μιὰ μεθόριο, στὴν ἄκρη μιᾶς σταχτιάς θάλασσας, ποὺ δὲν εἶχε οὔτε γαλάζιο χρῶμα γιὰ νὰ συγκινήσῃ, οὔτε ὠραία κατάρτια, οὔτε ἀποχαιρετισμούς, μπῆκεν ἔξαφνα στὸ βαγόνι του ἕνας κουβαλητῆς μὲ δυὸ βαλίτσες. Πῶς; Ἐρχεται κι ἄλλος ἐπιβάτης! Ἄ! Πέτυχε ὁ σύντροφός του. Οὔτε χαιρετισμό! Οὔτε λέξη! Ὁ κ. Συνετὸς ἔκλεισε ἀμέσως τὸν ἑαυτὸ του σὰ μεσαιωνικὸ φρούρια. «Μὴν προσπαθήσῃς, κύριε, εἶπε μέσα του, νὰ μοῦ διηγηθῆς τίς ἐλπίδες σου, τίς διαψεύσεις σου, τὰ κέρδη σου, τίς γρίπτες σου, τίς εὐτυχίες σου! Δὲν καταλαβαίνω τίποτα. Εἶμαι μοναχὸς μου! Εἶμαι ὁ ἑαυτὸς μου!.. Ἄρκετά! Ἄρκετά!»

Καί, καρφωμένος στὴ θέση του, κρατῶντας ἕνα Μπαίντεκερ — τὸ ἀγαπητό του βιβλίον, ποὺ δὲν τοῦ ζητοῦσε νὰ συγκινήθῃ γιὰ καμμιά ὑπόθεση ξένη —, ἐκοίταζε στὴν πόρτα, γιὰ νὰ ἰδῇ ποιὸς εἶναι ὁ δύστηνος γελασμένος, ποὺ ἔρχεται μὲ τὴ βεβαιότητα πῶς βρῆκε τὸν εὐχάριστο συνεπιβάτη! Δυὸ κορίτσια, μιὰ γριά, ἕνας ἄντρας, ἕνας ἀσπρομάλλης γέρος, μπῆκαν μέσα. Ὅλοι τοῦ ῥιξαν ἕνα βλέμμα. Ἀφοῦ τὸν ἐκοίταξαν, ἀσφάλισαν μιὰ θέση. Ἐνας λοιπὸν θὰ ταξίδευε. Ἀφοῦ ἔρριξαν σ' αὐτὴ τὴ θέση ἐπανωφόρια, σκεπάσματα, βιβλία, τσαντάκια, καὶ στὸ ράφι τῆς τοποθέτησαν δυὸ βαλίτσες, πῆραν πάλι τὸ πρόσωπο ποὺ θὰ ταξίδευε καὶ βγῆκαν ἔξω γιὰ νὰ περιμένουν τὸ ξεκίνημα. Ὁ κ. Συνετὸς δὲν εἶχε καμμιά περιέργεια νὰ μάθῃ ποιὸν ξεκινοῦν. Ἀδιάφορος, μὲ τὸ δάχτυλό του μέσα στὸ Μπαίντεκερ, βγῆκε στὸ παράθυρο τοῦ βαγονιοῦ. Ἐκεῖ εἶδε πῶς οἱ πέντε αὐτοί, ἀργοβαδίζοντας στὸ μάκρος τοῦ σταθμοῦ, εἶχαν χάσει πλέον τὴ ζωηρότητα ποὺ ἔδειξαν στὸ βαγόνι κι ἄρχισαν νάχουν κινήσεις πολὺ ἀδέξιες. Τὰ

κορίτσια πῆραν μιὰ ἀκαμψία συνηθισμένη μόνο σὲ παλιές εἰκόνες. Οἱ ἄντρες εἶχαν τὸ ὕφος ἀνθρώπων ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ πείσουν τὴν ἡλικιωμένη κυρία πῶς, αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ γίνη σὲ λίγο, δὲ θάχη τόσο μεγάλη σημασία καὶ πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ κοιτάζῃ τις κακὲς στιγμὲς μὲ ἀτάραχη λογικὴ. Μὰ ἔξαφνα χτύπησε ἡ καμπάνα τοῦ τραίνου. Καὶ τότε ἀποφασίστηκε μεταξύ των ὁ χωρισμός. Ἡ σεβάσμια γυναῖκα δίστασε, ἂν πρέπει νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ αὐτὴ τῆ στιγμῆ, ἂν πρέπει νὰ τῆς παραδοθῇ. Στάθηκε λίγο, σὰ νάθελε ν' ἀντισταθῇ. Ἐπειτα ρίχτηκε στὸ νεώτερο ἀπ' τὰ κορίτσια καὶ τὸ φιλοῦσε στὸ κύμα τῶν μαλλιών, στὸ λαϊμὸ καὶ στὰ μάτια, μ' ἀληθινὴ ἀπελπισία. Οἱ δυὸ ἄντρες παραιτήθηκαν ἀμέσως ἀπ' τὴν περηφάνεια τοῦ γένους των. Τὰ γόνατά τους λύθηκαν, τὸ μαντίλι βρέθηκε στὰ μάτια τους. Μετὰ τὸ νεώτερο κορίτσι ἡ γυναῖκα ἔκλεισε στὰ χέρια της τὸ μεγαλύτερο ἔπειτα τὸν ἕνα ἄντρα καὶ τὸν ἄλλον. Καὶ πάλι ξανάρχισε νὰ φιλῇ τὸ μικρότερο. Κι ἀπ' τὸ φόβο μήπως δὲν προφτάσῃ ν' ἀφήσῃ σὲ ὄλους τὸ ἴχνος της γιὰ πάντα — ἐπειδὴ φαίνεται πῶς θάφευγε τόσο μακριά, ὥστε ἄλλη συνάντηση δὲ θὰ εἶχε πλέον στὴ ζωὴ αὐτῆ μαζί τους —, ψηλαφοῦσε πότε τὸ λαϊμὸ τοῦ ἑνός, πότε τὰ μαλλιά καὶ τὸ μέτωπο τοῦ ἄλλου, καὶ προσπαθοῦσε στὴν ἀφῆ τοῦ χεριοῦ της νὰ πάρῃ σὰ φωτογραφία τὸ αἶσθημα ποὺ δίνει ἡ ἐπιδερμίδα τῶν ἀγαπημένων της προσώπων. Χτύποι μπαούλων, κραυγὲς βασιτάζων, τριγμοὶ βαγониῶν, ἀλαλαγμοὶ ἀνθρώπων ἔπεσαν ἐπάνω στὴν ἱερὴ αὐτῆ στιγμῆ, μὲ τὴν ἐπιμονὴ ποὺ ἔχουν τὰ χοντρά καὶ τὰ χεροπιαστά πράγματα νὰ συντρίβουν κάθε μας ἀδυναμία ποὺ τολμᾷ νὰ φανερωθῇ σὲ τέτοιες ὥρες "Ὅλος ὁ σταθμὸς ἦταν ἕνα τραγούδι, ἕνα ἔμπρός, ἕνα πρέπει, ἕνα αὔριο! Μόνο αὐτοὶ οἱ πέντε πάλευαν μὲ τὴν ψυχὴ των. Κι οὔτε ὁ κίνδυνος νὰ φύγῃ τὸ τραῖνο, οὔτε τὸ λαχάνιασμα τοῦ σταθμοῦ τοὺς βίαζε γιὰ ν' ἀποφασίσουν νὰ ξεριζωθοῦν ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον. Ὡς πού, ἐπὶ τέλους, ἡ γριά, δαγκάνοντας ἕνα μαντίλι, ἀνέβηκε στὸ βαγόνι. Ἀπ' τὸ παράθυρο πρόφτασε νὰ κινήσῃ λίγο τὰ χέρια της πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἔμειναν. , νὰ ἰδῇ γιὰ τελευταία φορὰ τὰ τέσσερα μαντίλια..., ποὺ ἀνέμιζαν μὲ μανία... ὡς πού ὅλα χάθηκαν... Καθὼς τὸ τραῖνο ἄρχισε νὰ τρέχῃ, καὶ βρέθηκαν οἱ δυὸ ἐπιβάτες μόνοι τους στὸ βαγόνι, ὁ κ. Συνετὸς ἄρχισε νὰ φοβᾶται πῶς στὴν κατάλειστην ὑπαρξή του ἔγινε κάποιο ράγισμα - τέτοιο ὥστε νὰ μὴ μπορῇ νὰ μείνῃ αὐτῆ τῆ στιγμῆ κατόμονος, καθὼς τὸ εἶχεν ἀποφασίσει.

Ἡ γριά, πεσμένη ἀπέναντη στὴ γωνιά, τώρα μόλις ἄρχισε νὰ νιώθῃ τὸ χωρισμό. Ἐκλαιγε. Εἶχε γίνῃ μιὰ βρυσούλα, σὰν αὐτὲς ποὺ τρέχουν σὲ σκοτεινὸ ἀνοιγμα βράχου κάτω ἀπὸ φύλλα. Καί, σχεδόν, ὁ κ. Συνετὸς ἔνωσε μιὰ ζηλοτυπία. Αὐτὸς, εἶναι καιρὸς ποὺ ἔδωσε τὸ τελευταῖο δάκρυ. Δὲν ἔχει ἄλλο. Καὶ τώρα βλέπει μιὰ γριά πού, σὲ τέτοια ἡλικία, ἔχει ἀκόμα νὰ δώσῃ! Καὶ πόσα! Μὰ τ' εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀνοίγει τέτοιες βρῦσες; Δέ φοβᾶται λοιπὸν ὁ πόνος οὔτε τ' ἀγκομαχητὰ τῶν σταθμῶν, οὔτε τὴν ἀπόφαση τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸν ἀρνήθηκαν καὶ θέλουν νὰ τὸν καταστρέψουν, καθὼς, λόγου χάριν, ὁ ἴδιος ὁ κ. Συνετὸς;.. Ἡ γριά ζήτησε νὰ γελάσῃ τὸν ἑαυτὸ της. "Ἄνοιξε ἕνα βιβλίο... Μάταια. Δὲν ἔβλεπε τίποτα... Τ' ἀνοίξε σ' ἄλλη σελίδα. Τόκλεισε. Ἐπειτα ἀνοίξεν ἕνα σακκίδιο κ' ἔβγαζε ἀπὸ μέσα μικροπράγματα, ποὺ δὲν εἶχαν αὐτῆ τῆ στιγμῆ καμμιά ἀπολύτως χρησιμότητα: ἕνα ψαλιδάκι, ἕνα πορτοφόλι, δυὸ ἐπιστολές, μιὰ θήκη. Τὰ γύρισε στὰ χέρια της πολλές φορές, ποὺ νομίζεις πῶς τὰ παρακαλοῦσε κάτι νὰ τῆς χρειαστοῦν. Κι αὐτὰ δὲ μπορούσαν, φαίνεται, νὰ τῆ γελάσουν. Τὰ ξανάβαλε στὸ σακκίδιο. Ἐπειτα ἔρριξε τὰ μάτια της ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο. Πράσινα τοπία χωρὶς νόημα, δέντρα ὀρθά, πυκνά, μονότονα, μυριάδες, ὅλα τὰ ἴδια. Ἀκατανόητος ὄγκος ἡ δημιουργία στὸν ἄνθρωπο, ὅταν δὲ μπορῇ νὰ τοῦ δώσῃ βοήθεια! Ἐπέρασε μιὰ μικρὴ πόλη - μὰ τὸ θέαμα τῆς ἡσυχίας τῶν σπιτιῶν της καὶ τῶν τζακιῶν ποὺ κάπνιζαν τῆς ἔφερε πάλι στὸ νοῦ τὸ χωρισμὸ κι ἀνοίξεν ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ βρῦση τῶν γαλανῶν της ματιῶν. Αὐτῆ τῆ φορὰ ἔκλαψε πάρα πολύ, ὡς πού, τέλος, τὰ μάτια της στέγνωσαν κ' ἔμεινε κοιτάζοντας τὸ ἀνοιγμένο βιβλίο - χωρὶς νὰ διαβάζῃ οὔτε μιὰ γραμμῆ.

"Ὅπως οἱ πλημμυρισμένοι κάποτε νιώθουν τὸν κίνδυνο πολὺ ἀργά, τῆ στιγμῆ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κάμουν τίποτε, καὶ παραδίνονται, ἔτσι ἀργά κι ὁ κ. Συνετὸς ἔνωσε

πὼς τὸ δρᾶμα τῆς ἄγνωστης ἠλικιωμένης γυναίκας εἶχε περάσει πλέον σ' αὐτόν Σάν ὑπουλη πλημμύρα ἀνέβαινε στὸν ἐσωτερικό του κόσμο. Ὁ κ. Συνετὸς βρῆκε μέσα στὸν ἑαυτό του μιὰν εἰσβολὴ πού δὲν τὴν περίμενε Ποτὲ δὲν εἶχαν συναντηθῆ. Ποτὲ δὲ θ' ἀπαντήσῃ ἄλλη φορὰ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ποτὲ δὲ θὰ θυσιάσῃ ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλον οὔτε τόσο δὲ ἀπ' τὴν ἡσυχία του. Καὶ ὅμως, ἀπ' τίς κλεισμένες σιδερόπορτες, τὰ σηκωμένα γεφύρια, τοὺς πύργους καὶ τίς πολεμίστρες τοῦ ἀτόμου τοῦ κ. Συνετοῦ, μπῆκε ἡ δυστυχία τῆς ἄγνωστης γυναίκας καὶ γέμισε ὅλο τὸ ἄδειο τῆς ψυχῆς του!.. Κ' ἐνῶ ντρέπεται μπροστὰ στὸν ἑαυτό του — πόσο εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ τὸν προφυλάξῃ, καὶ πὼς τὸν ἀφῆκε στὴν τύχη του! —, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος θαυμάζει τὴν ἀνθρώπινη λύπη, πού δὲν ἐννοεῖ νὰ κλειστῆ μέσα στὰ σύνορα μιᾶς ψυχῆς μοναχῆς. Πάντοτε γυρεῦει τὴν ἄλλη. Καὶ βλέπει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ κ. Συνετὸς, σὰν τὰ δέντρα ἐκεῖνα, πού μέσα στὴ γῆ φάχουν μὲ χιλιάδες ψιλὲς ρίζες νὰ βροῦν νερό, καὶ τρυποῦν τοὺς τοίχους τῶν πηγαδιῶν γιὰ νὰ πιοῦν... Βλέπει πόσο ἀδιάφορη εἶναι στὰ σχέδιά του, στὴν ὀργή του καὶ στὴν ἀπόφασή του, ἡ δύναμη πού μεταφέρει τίς περιπέτειες ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ψυχὴ: ἡ συμπάθεια

Ἡ γριά, μὲ τὰ μάτια κόκκινα, συλλογιζόταν, ἀκίνητη στὴ θέση της, βυθισμένη στὴ νάρκη ἐκείνη πού ἀκολουθεῖ τίς μεγάλες ταραχές. Κάτι εἶχε καταλάβει. Κάποιος τὴν εἶχε ἀλαφρώσει. Ποιός; Δὲν τὸ ξέρει Ἐνωσεν ὅμως, μὲ τὴν εὐαισθησία τοῦ λυπημένου, πὼς τὸ δρᾶμα της πέρασε στὴ συνείδηση κάποιου ἄλλου ἀνθρώπου τῆς γῆς. Ἔτσι, καθὼς εἶχε κλείσει τὰ μάτια της ἀπ' τὴ νάρκη, νόμισε πὼς τάχα τὴ χάιδεψε μιὰν ἀπαλὴ ἀνοιξιάτικη ἀτμοσφαῖρα. Σὲ λιγάκι, σηκώθηκε ἀπ' τὴ γῆ αὐτῆ. Τ' ἄστρα πλησίασαν τὸ ἓνα στ' ἄλλο, τάχατες. Κι αὐτὴ περνοῦσε ἀπὸ ἄστρο σὲ ἄστρο, μόνο μὲ τὴν παραμικρὴ βοήθεια πού τῆς ἔδιναν ἄλλοι, κρατῶντας ἐλαφρὰ τὸ ζαρωμένο της χέρι. Οἱ κόσμοι, λέει, ἔστελναν φῶς ἡσυχο καὶ γλυκό, πού χάιδεψε τὰ κλαμένα μάτια της. Κ' οἱ ἄγγελοι, χωρὶς νὰ σαλεύουν πολὺ τὰ μεγάλα ἄσπρα φτερά των, τὰ κρατοῦσαν σχεδὸν ἀκίνητα, κ' ἔπλεαν ἄλλος ἐπάνω σὲ ρόδινο κι ἄλλος σ' ἀχνογάλανο σύννεφο. Καί, σ' ὄλην αὐτὴν τὴν ἡσυχία, ἀκούστηκεν ἡ θεία ἁρμονία τοῦ ψαλμοῦ των, πολὺλαλη, ἀλλὰ σοβαρὴ καὶ ἡσυχῆ, σὰν γαληνὸ ποτάμι ἤχων, πού γινόταν, νομίζεις, ἓνα μὲ τὴ σιωπὴ καὶ μὲ τὸ φῶς. Κι ὅταν ἀνοιξε τὰ μάτια της ἡ γριά, καὶ βρέθηκε πάλι στὴν ἴδια θέση τοῦ βαγονιοῦ, μὲ τὸν ἴδιο ταξιδιώτη μπροστὰ της, δὲν ἐρώτησεν οὔτε γιατί, οὔτε πὼς ἐγίνεν αὐτό. Ἐνωσε, μόνο, πὼς στὸ οὐράνιο τοῦτο ταξίδι, ὠδηγήθηκε ἀπὸ ἄλλη ἀνθρώπινη ψυχὴ. Κάποιος τὴν εἶχε συμπονέσει. Δὲν ἤξερε ποιός. Ἴσως κάποιος ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους πού ἔτρεχαν μέσα στὸ χάος τοῦ σταθμοῦ... Κάποιος ἄγνωστος θ' ἄρπαξε τοὺς λυγμούς της στὴ σκηνὴ τοῦ χωρισμοῦ... Ἴσως καμμιά γυναῖκα. Κανένας ἐργάτης.. Κανένας δυστυχισμένος... Ποιός τὰ μαθαίνει αὐτὰ, Ποτὲ δὲν ξέρομε πού πέφτουν οἱ στάλες τῶν δακρῶν μας καὶ πού γίνονται κρίνοι γιὰ μᾶς.

Δὲν προδόθηκε λοιπὸν ὁ κ. Συνετὸς. Στὰ μάτια τῆς γριάς πέρασε γιὰ ἓνας ἀδιάφορος ταξιδιώτης, πού βιάζεται κάπου νὰ φτάσῃ. Τόσο καλὰ κράτησε μπροστὰ της τὸ ἀτάραχο ὕφος του. Ἡ γριά εἶδε τὸν ἄγνωστό της συνταξιδιώτη νὰ κατεβαίνη σ' ἓνα σταθμὸ καὶ νὰ χάνεται μὲς στὸ πλῆθος. Ποτὲ δὲ θὰ ὑποψιαστῆ πὼς αὐτὸς ἦταν πού τὴν εἶχε ὠδηγήσει ἀνάμεσα τῶν ἄστρων! Ὁ κ. Συνετὸς κατέβηκε σὲ μιὰ πόλη γεμάτη ξένους, ἀνθρώπους μονάρχους, νοῦμερα ξενοδοχείων - ἐντεκα, εἰκοσιτρία, ὀγδονταδύο... Ἀδιαφοροῦν, σωπαινούν, πίνουν ὀλόκληρη τὴ γουλιὰ τους. Ἀλλὰ δὲν ἦταν πλέον ἓνας ἀπ' αὐτούς! Δὲν ἔγινε ποτέ! Ἡ παράδοξή περιπέτειά του τὸν πληροφοροῦσε πὼς εἶχε γελαστῆ Ὅχι! Δὲ μπορεῖ νὰ πιῇ τὴ γουλιὰ του ὀλόκληρη! Ἐπάρχει ἀκόμα στὴν ὑπαρξή του χῶρος γιὰ μυριάδες πόνους... Εἶναι πλασμένος γιὰ τοὺς ἄλλους! Ἀδύνατο νὰ μείνῃ μέσα στὸν ἑαυτό του! Ὅσα ὑπόφευρον ὡς τώρα, ἦταν σωστὸ νὰ τὰ ὑποφέρῃ! Κ' ἐκεῖνα τὰ δεινὰ πού θὰ τὸν περιμένουν, πάλι θὰ τοῦ πρέπουν!.. Τὰ πάντα εἶναι γραμμένα.

Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ταξιδέψῃ σὲ μακρινὲς θάλασσες γιὰ νὰ τὸ μάθῃ;. Ἐπῆγε στὰ «διεθνῆ ἔθνη» μονάρχους, γιὰ νὰ βρῆ στὸ δρόμο πάλι τὴν ψυχὴ του;

ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΔΙΔΗΣ

ΕΝΑΡΙΘΜΑ

506

— Ὅδηγός ὀδηγούμενος ;
— Καί κατὰ γκρεμοῦ !

507

Δέν τεντώνουν τὸ σκοινὶ ὅταν τρέμουν
μὴν κοπῆ !

508

— Ἀχουσεσ νὰ λέν σέ κάποιον : «— Αὐτό, ἂν θέλουμε τὸ πιστεύουμε» ; Τὸ πού θὰ πῆ, παρεκτός ἄλλων, πὼς μπορεῖ νὰ πιστεψαν γιατί... τὸ θέλησαν ! Πόσα, τότε, δὲ μᾶς βολοῦν, δὲ μᾶς καλαρέσουν, δὲ θὰ θέλαμε νὰ πιστεύουμε, γιατί τὰ πιστεύουνε πολλοὶ - καὶ «τὴν ἀράζουν» ὅσοι τὰ πιστεύουν !..

509

Μόν' ὄχι ἄζωος - κι ὅ,τι ἄλλο !

510

— Καὶ βασανίζεσαι καὶ βασανίζεις !

511

Φύγ' ἐσὺ - κι ὅπως ἂν φύγῃς, κι ὅ,τι ἂν ἀφήσῃς πίσω σου : τὸ ἴδιο !

512

Ψευτόλογος ὁ λόγος πού στάζει σὰν μύτη συναχωμένου !

513

Καὶ στὸν καιρὸ σου — δὲ λέω ! — μὰ ποῦ σήμερα τὰ καμώματα τῆς λογικῆς ἀγέλης !..

514

Τὸ σαλτοὶ νοθεύει τὸ φατ - καὶ τὸ πιοτὶ τὸ φαρμακεύει !

515

— Ἀπὸ φεγγῖτες, ἓνα σωρό.. ἄλλο τί φέγγουν !.. Ἀπὸ σκοτῖτες - οὐτ' ἢ λέξη !

516

Φυγὴ πόνου ἢ πορεία πρὸς τὸν πολιτισμό· φυγὴ θανάτου ἢ φόρα πρὸς τὴ ζωὴ. Ὁ πόνος ὅμως ἐκεῖ ! Κι ὁ θάνατος παρέκει ! Ἐγγύς !

517

— Γιὰ νὰ ξεχνᾶς, συχνά, τὸ ἀνάστημά σου, δὲ θὰ τόχες ἀληθινὰ ποτέ !

518

Γυμνὸς γυμνῶνεις πειστικά !

519

Σ' ἀνθρώπους πῆγες - καὶ δὲ σ' ἀλάφρωσαν ;

520

Περσότερα πράγματα παρὰ πρόσωπα ἀκοῦς, ὥρες καὶ στιγμές, νὰ σὲ καλοῦν μὲ τὸ μικρὸ σου τ' ὄνομα !

521

— Τοῦ εὐχομαι πολλὰ χρήματα, πολλὰ ἀξιώματα, πολλὰ χρόνια !
— Μὰ γιατί ; Τί σοῦ 'καμε , .

522

. . Μεγάλη 'ν' ἢ κατεβασιά, κ' ἐσὺ ξυλένιος φράχτης !

523

“Ὅσους ξέκαν' ἢ γαλήνη δὲν ξεπάστρεψε ἢ φουρτοῦνα !

524

— “Ὅλο ἤμουν, ὅλο ἦταν, ὅλο κάποτε καὶ κάπου ! Λίγο εἶμαι, λίγο εἶναι, λίγο τώρα κ' ἐδῶ δὲν ἔχει ;

525

Σπονδυλοειδεῖς γεννιόμαστε, σπονδυλωτοὶ γενόμαστε - ἂν τὸ θελήσουμε καὶ τὸ μπορέσουμε !

526

— Ἄν πρόσερχες κατὰ ποῦ ἦτανε στραμμένη ἢ τουρλωτῇ κοιλιὰ τῆς μάνας του πρὶν λευτερωθῆ ἀπὸ δαῦτον, θάβλεπες πὼς ἰδανικὸ βορρά της εἶχε τὸ Δημόσιο Ταμεῖο!

527

Βρόχοι οἱ ἴδιοι! Οἱ λαιμοὶ ἄλλοι!

528

— Νὰ μὴν ἔχῃ ὁ ἄλλος λόγον ὑπάρξεως ἐξ αἰτίας σου!

529

Φίλος: ἐχθρὸς ἐν τῷ γενναῖσθαι.

530

— Καὶ ποῦ δέν ἐκουτσούλησε; Ἄν κελάδησε νὰ μοῦ πῆς!

531

Πολλές μικρές ἀπιστίες σὲ κάθε μεγάλη πίστη!

532

Διότι κινᾷ ἀπ' τῆ σιωπῇ καὶ σκοπεύει τὴν ἄκρα σιωπῆ πρακταίνει τὴν ἀγνή λαλιά!

533

— Πᾶμε γι' ἄλλα;
— Καὶ δέν πᾶμε; Τί τὰ ἴδια, τί τ' ἄλλα!

534

«Δῶσ' ἓνα χέρι!..» τοῦ λές, συμβουλὴ σου δίνει!.. «Μπρέ, χέρι, σου εἶπα· ὄχι πόδι!..»

535

— Franchement, γιατρέ μου!.. Ἐγὼ σὲ κάποιους-κάποιους, ποὺ πειραματίζονται κατὰ κανόνα, κι ἀπροειδοποίητα, πάντα, στοὺς ἀσθενεῖς, θάστελνα τὸ μπόγια!..

536

Μὲ τὰ «ναὶ μὲν ἀλλά», «ἐφ' ὅσον» καὶ τὰ τοιαῦτα, δὲ γίνεται τίποτε! Κ' εἶπαμε νὰ γίνῃ!

537

— Ἀπαιτεῖς πολλὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι περσότερ' ἀπ' τὸν ἑαυτὸ σου;

538

Ἄλλοι ἐκεῖνοι ποὺ πεθαίνουν - ἄλλοι ἐκεῖνοι ποὺ ψοφοῦν!

539

— Μά, σοβαρῶς, ὅταν τὸ λέῃ τὸ καλαντάρι ξημερώνει γιὰ σέ, κι ὅταν αὐτὸ τὸ λέῃ νυχτώνει;

540

Ἐποκρισία ποὺ παραχρονίζει, μπολιάζει γιὰ πάντα τὸν ὑποκρινόμενο!

541

— Νὰ μὴ σοῦ ὑποκρίνεται πιά δὲ μπορεῖ!.. Μετὰ κάποια, λοιπόν, δυσεξήγητη ψυχρότητα, θὰ περάσῃ σὲ προσχηματισμένη δυσαρέσκεια, καὶ θὰ πάρῃ, λίγο-λίγο, πῖσω ὅ,τι δικό σου παίνευε μέχρις ἀηδίας!

542

Δουλευτῆς δὲ θὰ πῆ τίποτε· δουλευταράς, ὅπου νὰ σὲ πιάνῃ τρόμος!

543

...Καλὰ τοὺς ὠργισμένους!.. Ἐκείνους ποὺ παρασταίνουν τοὺς ὠργισμένους;..

544

— Ὡστε ἐκδίδεσαι κ' ἐσὺ!..
— Παρακαλῶ!..
— Δέν πᾶ' νὰ παρακαλῆς! Ἐκδίδεσαι, καὶ πολὺ φρόντισες τὴν ἀγλαὴ μορφὴ σου. Τί νέος! τί ὠραῖος!.. Καὶ σγουρῆ φωνή!

545

Ἡ θύμησις: τὸ σαράκι ποὺ νταντεύει τὴν καρδιά ὡς ποὺ τὴν ἀποκουτταίνει!

546

— «Παντογνώστης»; Κανεῖς! Εἶπαν: «ὁ θεός!» ἀφοῦ πρῶτα βεβαιώθηκαν πὼς δέν ὑπάρχει! Πολυγνώστες πολλοὶ καί, φυσικά, πιὸ ἀξιολύπητοι γι' αὐτό!..

547

Στὴ σκάλα τῆς Ἀγάπης τὸ κάθε σκαλὶ πόνος - καὶ στὸ πιὸ ψηλὸ ἢ πλάνη!..

[Ἄλλοτε ἄλλα.]

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΕΖΟΣ
ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ

ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ '21

‘Ο αγών τῆς Ἐλευθερίας μας εἶναι μοναδικὸς στὴν Ἱστορία τοῦ Κόσμου! Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ γιὰ τὴν Ἐλευθερία, ἀληθινὰ ἐθνικὸς, κι ὅσο κανεὶς ἀνεξάρτητος τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὶς ὁποῖες διεξήχθη ἀπ’ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, πάσης τάξεως, παντὸς φύλου, πάσης ἡλικίας, ἐναντίον τοῦ Δυνάστου, ἐναντίον τῶν φιλικῶν καὶ ἐχθρικῶν πρὸς αὐτὸν Κυβερνήσεων, ἐναντίον πασῶν τῶν Κυβερνήσεων, πασῶν τῶν Συμμαχιῶν, πασῶν τῶν Ἐξουσιῶν, ἀγὼν σκληρότατος, ἐπὶ συναπτῶν χρόνων, τῶν ἐδῶ συγκεντρωμένων, ἐκεῖ ἀπομονωμένων, παντοῦ σκορπισμένων Ἑλλήνων, τῶν ἐδῶ ὑπερτερούντων, ἐκεῖ ὑστερούντων, γενικὰ ὑστερούντων, εἰς ἀριθμὸν, εἰς πλοῦτον, εἰς μέσα, εἰς δύναμις στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν, ἀπὸ τοὺς τυράννους τῶν - ἀγῶν ἐνεργός, ἀγὼν ἐθνικὸς, ὄχι γιὰ τὸ περισσότερον, παρὰ γιὰ τὸ ἐλάχιστον (ποὺ ὅμως, γιὰ νὰ εἶναι οὐσιῶδες, εἶναι καὶ τὸ πᾶν), ὄχι καὶ γιὰ ἄλλα δικαιώματα, παρὰ γιὰ τὸ ἔ ν α, τὸ π ρ ῶ τ ο (ποὺ μόνο μετ’ αὐτὸ παίρνουν νόημα κι ἀποκοτῶν ἀξία καὶ τὰ ἄλλα), ἀγὼν ὄχι γιὰ ἐλευθερίες (καὶ ἄλλες, πολλές, μάταιες ἐλευθερίες), ἀλλὰ γιὰ τὴν μ ι ἄ, τὴν ὑπεργλυκυτάτη!

Κ’ ἡ ἐπέτειος τοῦ Ἀγῶνος αὐτοῦ — μ’ ὄλο ποὺ δὲν ἄρχισε (καλά-καλά, δὲν ξέρουμε καὶ πότε ἀκριβῶς ἄρχισε) στὶς 25 Μαρτίου τοῦ '21 — κανονίσθηκε (καὶ σωστὰ) νὰ γιορτάζεται Ἐνοίξη, καὶ δὴ τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τὴν ἐποχὴ δηλαδὴ ποὺ ἡ μὲν Φύσις δίδει τέλος εἰς τὴν νάρκη τοῦ Χειμῶνος (κ’ ἐμφυσᾷ σφρίγος εἰς τὴν παλαιὰ καὶ ὄρημν εἰς τὴν νέα ζωὴ), ὁ δὲ Θεὸς εἰς τὴν ὄρημν του, εὐσπλαχνιζόμενος τοὺς δύσμοιρους τοὺς ἀνθρώπους καὶ προαγγέλλων μὲ ἓνα *Χαίρε* στὴν Κεχαριτωμένην πῶς ἔρχεται, ἔφθασε ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς Του, λυτρωτής.

Ὅτι πράγματι, μὲ τὴν φοικτὴ (μὰ καὶ γόνιμη) δουλωσύνῃ τεσσάρων αἰῶνων, εἶχε σιγά-σιγά ὠριμάσει στὴ συνείδηση τοῦ πολυπάθου Γένους. Πού, τώρα-τώρα, σὰν Ἕθνος, δὲ στέργει πιά - τὸ βλέπεις... Καὶ στὰ Γράμματα, καὶ στὸ Ἐμπόριο, καὶ στὴ Ναυτιλία μὲ τὰ σχολεῖά του, τὶς ἐκκλησιῆς του, τὶς φιλανθρωπικὲς του ὁργανώσεις μὲ τὶς κοινότητες τὶς συνεταιρικές, τὶς συντεχνίες του· τοὺς σπουδασμένους, τοὺς σοφοὺς, τοὺς διπλωμάτες, τραπεζίτες, ἐφοπλιστές, τοὺς μεγαλουσιάνους του, ποὺ τοὺς ἐξήλευαν καὶ τοὺς ἐνέμονταν οἱ ξένοι· μὲ τοὺς ἔσοχους στρατιωτικὸς καὶ ναυτικὸς του, ποὺ τοὺς οἰκειώνονταν ἓνας Ναπολέων, καὶ δὲν τοὺς χαλοῦσε, χαριζόμενος εἰς τὴν ἀξία τους, ἓνας Νέλσον!

Καὶ κοντὰ σ’ αὐτούς, πόσο πλήθος, ἀμιλλώμενο νὰ τοὺς φθάση, μὲ τὸν τρόπο του, στήνοντας ἐδῶ ἓναν ταρσανά, ἐκεῖ ἓνα νηματοργεῖο, παρέκει ἓνα ἐλαιοτριβεῖο, ἢ στρώνοντας μιὰν ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία ὑποδειγματικὴ καὶ μιὰ λογιστικὴ ὁργάνωση ἐντελῶς εἰς τὸ ὕψος τῶν βενετσάνικων, τῶν λιβορνέζικων, τῶν ἀνσεατικῶν· χτίζοντας κοσμοξάκουστα ἀρχοντικά καὶ τεχνουργῶντας θαυμάσια ξυλόγλυπτα· φτιάνοντας ἀσημικά, γουναρικά, τρίχαπτα περιζήτητα στὸ Παρίσι, τὴν Λόντρα, τὴν Πετρούπολη, τὴν Βουμβάη!

Κι ὄχι μόνο ποιότητα, παρὰ καὶ ποσότητα! Σὲ εἶδη δὲ πρώτης ἀνάγκης!.. Καὶ πῶς! Μ’ ἐσωτερικὴ κατανάλωση μηδαμινὴ Μὲ προστασία τῶν ξένων ἐξουθενωτικὴ γιὰ τοὺς ρωμιούς Μὲ μεταφορικὰ ὡς τὸ κοντινότερον λιμάνι — ἀπ’ τὴν Καλαμαριά,

λ χ., ὡς τὴ Θεσσαλονίκη — πού διπλασίαζαν τὸ κόστος. Μὲ τέτοιες τιμές, ὅπου ν' ἀφήνουνε στοὺς φράγκους πού τ' ἀγόραζαν ἀπὸ 60% κέρδος — τὸ λιγώτερο (: στὰ γεννήματα) — ὡς 400 καὶ 500% (: στὸν καπνὸ)!

Ὅμως ἔ κ ε ἰ τὸ πεισμομένο Ἔθνος!.. Δουλεία καὶ δουλεία! Στέρηση καὶ δουλεία!.. Πιὸ πολὺ δουλεία καὶ πιὸ πολὺ στέρηση! Ὡσπου νὰ δοῦμε κοῦ θὰ πάη!.. Ἔτσι, ἡ ἄμυνα πλαταίνει καὶ σκληραίνει. Οἱ κοινότητες γίνονται ὀλοένα περισσότερο καὶ οἰκονομικοὶ ὄργανισμοί, συνδεσμολογούμενες ὅποτε ἐνδείκνυται, ἀδιστάκτως, καὶ τὰ ἐσνάφια προμηθεύονται μαζικὰ πολλὰ ἀπ' τὰ ὑλικά πού δούλευαν κάθε χρονιά οἱ σύντεχνοι, προπωλώντας ἓνα μέρος τῆς παραγωγῆς τοῖς σὲ «κρατημένες» τιμές, ἢ κανονίζουν κατώτερο ὄριο πωλήσεως τῶν προϊόντων καὶ ἐποπτεύουν τὴν τήρησή του. Καὶ δὸς του πανηγύρεις κ' ἐμποροπανηγύρεις, μικρὲς καὶ μεγάλες, ἐποχικὲς καὶ «ἐπώνυμες» — πάνω ἀπὸ 4000 κοινοτικὲς καὶ διακοινοτικὲς, καμμιά σαρανταριά περιφερικὲς, ὡς δέκα πανθεσσαλικὲς, παμπελοποννήσιες, παμμακεδονικὲς — μερικὲς γνωστὲς καὶ στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Μεσευρώπη καὶ στὴ Δύση!

Ἄλλ' ὄχι μόνο! Παρὰ τοὺς συνεχεῖς κατατρογεμοὺς καὶ τοὺς κινδύνους, παρὰ τὸ ἀδιάκοπο καὶ ἐξαντλητικὸ «χρῦσωμα» τῶν λογῆς λογῆς τοπικῶν, περιφερικῶν, κεντρικῶν ἐξουσιαστῶν, καὶ τῶν κάθε τόσο περιτρεχόντων τὴν ἐπικράτειαν ὀφφικιούχων — πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν — λυμεῶνων, πόσοι εἰσαγωγικοὶ κ' ἐξαγωγικοὶ ἑλληνικοὶ οἴκοι ἐπιφανεῖς, ὄχι μόνο στὴ βασιλεύουσα καὶ στὶς μεγάλες πόλεις, παρὰ καὶ σὲ δευτερώτερα μεσόγεια καὶ παραθαλάσσια κέντρα, μὲ ἀντιπροσωπεῖες στὴ Βενετιά, τὴ Ραγοῖζα, τὴν Ἀγκόνα, τὸ Τριέστι, τὴ Τζένοβα, τὴν Μάλτα, τὸ Λιβόρνο, τὴ Μαροσία, τὴν Ἀμβέρσα, τὸ Ἀμβούργο, ἀλλὰ καὶ τὴ Βλαχία, καὶ τὴν Αὐστρία, καὶ τὴ Ρωσία, πρὸς βορρᾶν, τὴν Αἴγυπτο, ὡς καὶ τὸ Τούνεζι, πρὸς νότον! Μόνο το ὤ Μωριά οἱ ἐξαγωγῆς — λάδι, μετάξι, στάρι, σταφίδα, δέρματα, κερὶ, στύψη — ἐν ὅς ἔτους, τοῦ 1768, καὶ μόνο στὴ Γαλλία, πέρασαν, κατὰ τὰ βιβλία τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Μασσαλίας, τὰ δύο ἑκατομμύρια ἑφτακόσιες χιλιάδες τουρνουάζικες λίρες! Καὶ ἡ Στερεά, Ἡ Ἡπειρος, Ἡ Μακεδονία, Ἡ Μικρασία, Ἡ Κρήτη... Ὡς καὶ τὰ Τζουμέρκα προμήθευαν ξυλεία - καὶ δὴ στὰ νεώρια τῆς Τουλῶνος! Κι ὅσο γιὰ τὸ μαλλι — μ' ὄλο πού οἱ Ἑβραῖοι, μὲ τὸ νὰ κατασκευάζουν, κατ' ἀποκοπήν, τὰ ροῦχα τῶν Γενίτσαρων, τόχαν μονοπωλήσει — πάνω ἀπὸ 20.000 μπάλες τὸ χρόνο τραβοῦσαν, μονάχα ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, μόνο οἱ Οὔγγροι! Κι ὄλ' αὐτὰ — στα ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ προσθέσετε καὶ τὸν καπνὸ καὶ τὸ βαμβάκι καὶ τὰ νήματα καὶ τὰ τσίτια καὶ τὰ σφουγγάρια καὶ τὴ μαστίχα, ἀλλὰ καὶ τὶς ματαίστες τοῦ Τυρνάβου καὶ τοὺς ἀλατζάδες τῆς Σμύρνης καὶ τὰ ὑφαντὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ μεταξωτὰ τῆς Ζαγορᾶς καὶ τῆς Χίου — ἑλληνικά, κατὰ τὸ πλεῖστον, καράβια τὰ μετέφεραν, μὲ αὐστριακὴ ἢ ὅποια ἄλλη σημαία στὸν ξυλένιο τους ἰστό, ἑλληνικὴ, ἑλληνικώτατη καρδιά στὰ στήθη караβοκυρέων καὶ πληρωμάτων! Ἐπὶ κινήσεως 500 τόσων πλοίων τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας — τὸ 1784 — τὰ 150 ἦσαν ἑλληνικά!..

Αὐτὰ τὰ λίγα, μὰ ἐνδεικτικά, γιὰ τὰ οἰκονομικά δεδομένα τῶν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνων. Σπουδαῖα καὶ ἀπαράβλεπτα!

Ὅμως θὰ σφάλονταν κανεὶς τρομερὰ, ἂν τὰ θεωροῦσε ἱκανὰ γιὰ τὸ 21, ὄχι στὶς παραμονὲς του, παρὰ καὶ πενήντα χρόνια μετὰ, αὐτόνομα κὶ ὄχι ἑτερόνομα, ὑπερκεῖμενα κὶ ὄχι ὑποκεῖμενα στὰ ἐθνικά. Λησμονώντας πῶς, ἂν ἡ ἐμπορεία ἀνέβαινε, ὅσο αὐξαίνει ἢ καταπίεση ἀνέβαινε (κὶ ὄχι ἡ προστασία της), ὅσο πιὸ γερὰ κὶ ἀποτελεσματικὰ μάχονταν τὸν προστατευόμενον ἀπ' τὴν Ἐξουσία καὶ τὴν ἐπίσημη Εὐρώπη λεβαντῖνο, ὅσο πιὸ «ἀκραιφνής», φιλογενής, ἐθνικὴ ἐμπορεία γινόταν!.. Ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιο τοῦτο, κανένα προεπαναστατικὸ ξεκαθάρισμα δὲν παραβάλλεται μὲ τὸ μουλωχτὸ ἀλλ' ἀπηνὲς τοῦ ἑλληνος ἐμπόρου. Πού γι' αὐτὸ — καὶ τότε, καὶ ὕστερα — κράτησε τὰ σκῆπτρα τοῦ ἐθνικοῦ χορηγοῦ καὶ εὐεργέτου!

Ὅσο γιὰ τοὺς κατεπάνω τῆς Πόλης, τῶν Νήσων, τῆς Ἡπείρου, τοῦ Μωριά, τῆς

Δυτικῆς Μακεδονίας, τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, τῆς Διασπορᾶς, ὅ,τι εἶχαν νὰ κάνουν τόχαν περίπου κάνει — ποιά φανταχτότερη, ἀλήθεια, καὶ ζωντανώτερη ἀπ' τὴ δική τους βιτρίνα! — καὶ λιγότευαν ὀλοένα ἐκείνοι ποὺ μπορούσαν ἀκόμα νὰ ἠλεκτρίζουν τὰ παιδιὰ τους, σὰν οἱ Ὑψηλάντες, καὶ νὰ συντονίζονται ἀπόλυτα μὲ τὰ «τρελλὰ» κινήματά τους, τὰ παράφορα, ποὺ ξεσηκῶναν στὰ στήθη τους τὰ προγονικά κλέη, καθὼς τὰ ἱστοροῦσαν περιλάμπροι διδάσκαλοι, τὰ πολυφροντισμένα ἀπὸ βαθεῖς γνώστας καὶ καλλιτέχνας τυπογράφους ἀρχαιοελληνικά καὶ βυζαντινὰ κείμενα, τὰ ὑπαινικτικά ἄρθρα τοῦ *Λογίου Ἑρμοῦ*, τὰ φλογερὰ κηρύγματα τοῦ Ρήγγα. Κι ὅς ἦταν τὰ περισσότερα στὴν Ἀρχαία, τὴ Μέση Ἑλληνική, τὴν Καθαρεύουσα τῆς ἐποχῆς. Γιὰ κεί ποὺ προωρίζονταν, καλὰ ἦταν κι ἀφυπνιστικά στάθησαν. Ὅπως κι ὁ *Ἀγαθάγγελος*, γι' ἄλλοῦ. Ἔτσι, ἕνας αὐτογενῆς ἱερολοχισμὸς προηγήθη τοῦ Δραγατσάνιου, κ' ἐφούντωσε ὀργώδης παντοῦ ὄπου ἀρχοντιά, λεβεντιά καὶ «καλὰ γραμματα». Κ' ἦταν σπουδασταὶ καὶ «καλομαθημένοι» — ἕνας κ' ἕνας! — ἐκεῖνοι ποὺ ἔδωσαν μὲ τὸ αἷμα τους τὸ σύνθημα τῆς πολυπρόσμενης Ἐθνεγεροσύας καὶ Εὐθανασίας μαζί: *Ὡς πότε, παλληκάρια*; «Τώρα! Κ' ἐδῶ!»

Βέβαια, πρὸ τούτου, εἶχαν δουλέψει ἐντατικά οἱ Φιλικοὶ — καὶ στὰ τελευταῖα ἄπλωσαν ὅσο ἔπαιρνε τὰ δίχτυα τους. Ἄλλ' οὐτ' ἀπεριόριστα ἦταν τὰ περιθώρια μιᾶς μυστικῆς ὀργανώσεως, οὔτε πέρ' ἀπὸ ἕνα σημεῖο μπορούσε νὰ ἐλέγχει καὶ νὰ συνταριάζει τὰ καθέκαστα, οὔτε κ' ἐκ φύσεως ἦταν γιὰ τὸ ἀναμμα ἀπ' τὰ προσανάματα, γιὰ τὸ πῆδημα ἀπ' τὴν προπαρασκευὴ στὴν πράξη, ἀπ' τὴς προυποθέσεις στὴς ὑποθέσεις. Ἄλλωστε, ἐκεῖνες ποὺ ἐφρόντισε — μὲ ἱερόν, ὀμολογουμένως, ζῆλον — ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, δὲν ἦταν οἱ μόνες. Προηγουνταν καὶ ἀκολουθοῦσαν ἄλλες. Ὅπως ὁ ἀρματωλισμὸς, ἡ αὐξουσα ἀνασφάλεια τῶν μικρογεωργῶν καὶ μικροσελιγγάδων, ἡ ἀβάσταχτη ἀνέχεια τῶν δημογραφικῶν περισσευμάτων τῆς Ρούμελης, τῆς Ἡπείρου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Χαλκιδικῆς.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τοὺς Ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς Κλέφτες, ὅσο πλησιάζουμε τὸ '21 τόσο τοὺς βλέπουμε ἀφθονώτερα ν' ἀνανεώνουν καὶ νὰ πυκνώνουν τὴς τάξεις τους, νὰ χειραφετοῦνται ἀπ' τοὺς τοπικοὺς ἀρχοντας, νὰ συνειδητοποιοῦν τὴν αὐτοδυναμία τους καὶ τὴν προπαιδευτικὴν στὴν τέχνη τοῦ πολέμου ἀποστολὴν τους. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς δὲ αὐτῆς, ἡ μεγάλη σχολὴ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ δὲν ἦταν πιά ἀπὸ καιρὸ ἡ μόνη.

Ὅσο γιὰ τὴν ἀνασφάλεια τῆς μεσοπεδινῆς ὑπαίθρου, αὐτὴ πιά εἶχε ἀπογίνει — γιὰ πολλοὺς καὶ διάφορους λόγους. Τὰ σπαρτά, τὰ κηπευτά, οἱ καρποί, τὰ ζῶα τῶν χωρικῶν ἦταν στὴν ἀπόλυτη διάκριση τοῦ πρώτου νιζάμη ἢ ζαπτιέ, μὲ τὴν πρόφαση πὼς ὁ κύριός τους δὲν ἐπλήρωνε, ὅπως ὁ μεγαλοκτηματίας, ἄνομα φύλακτρα, ἢ καὶ χωρὶς πρόφαση, τότε δὲ καὶ μὲ κίνδυνον ζωῆς τοῦ ραγιαῖ, ἀφοῦ καὶ τὸ ἐλαφρότερον παράπονον χαρακτηρίζονταν ἀντίσταση στὴν Ἀρχὴ καί, σὲ περιοχῆς ἀπομακρυσμένες ἀπὸ φρουρῆς, τιμωροῦνταν ἀποινεὶ μὲ θανάτωσιν ἐπὶ τόπου. Γι' αὐτό, ὄλο καὶ σὲ μεγαλύτερον βαθμὸν καλλιεργοῦσαν πολὺ μακρυνὰ ἀπ' τὰ χωριά, σὲ ἀπρόσβατα καὶ ἀθέατα μέρη — ἅμα δὲ καὶ τοῦτο δὲν ὠφελοῦσε, οἱ πιὸ ἐλεύθεροι ἀπὸ ὑποχρεώσεις, ἐκεῖνοι ποὺ ἕνα ξερὸ κορμὶ τὸ εἶχαν, ἐπαῖρναν, κυριολεκτικῶς, τὰ βουνά, κ' οἱ ἄλλοι προωθοῦνταν ὅσο μπορούσαν μακρύτερα ἀπ' τὰ μεγάλα περάσματα καὶ σιμότερα πρὸς τὴς φάραγγες καὶ τὰ ὄρη. Ἔτσι, οἱ ἤδη *στερεμένοι* στεροῦνταν περισσότερο καὶ κλεφτοζοῦσαν — χωρὶς νάναυ καὶ κλέφτες. Μὰ καὶ προπονοῦνταν, ἀναγκαστικά, γιὰ τὸν ἐπικείμενον Ἀγῶνα — ἀνάπνεαν κιόλα *λευτεριάς ἀγέρι*... Δὲ θὰ τ' ἄλλαζαν μὲ τίποτε!

Νὰ γιατί λίγο πρὶν ἀπ' τὴν Ἐπανάστασιν γέμισε ὁ Τόπος παλληκάρια, μὲ σκληρὸν κι ὄχι θολὸν, ὅπως ἄλλοτε, τὸ μάτι, ψημένα στὸ ρουμάνι καὶ δοκιμασμένα στὴ φωτιά καὶ στὸ σίδερο, ποὺ ὅσο πιὸ πυκνὰ καὶ πιὸ στριγγὰ ἀκούγανε τὸ *Ὡς πότε*; τόσο καὶ τοίτωναν τ' ἀφτὶ ν' ἀκούσουνε τὸ *Τώρα!* — κ' οἱ καλογέροι, οἱ παπᾶδες, ὡς κ' οἱ τρανοὶ οἱ δεσποτᾶδες δὲ μασοῦσαν πιά τὰ λόγια τους, παρὰ μιλῶσαν καθαρά, γιὰ τὸ *πλήρωμα τοῦ Χρόνου* καὶ τὸ *Μεγάλο Ξεσῆκωμα*, ποὺ ὁ Θεὸς τὸ θέλει!

Ὅσπου ὁ Παλαιῶν Πατρῶν ὕψωσε στὴν Ἁγία Λαύρα τὸ λάβαρον — καί...

— *Ἐμπρός! Ἐλευθερία ἢ Θάνατος!*

Κ' *Ἐλευθερία ἢ Θάνατος!*.. τοῦ ἀποκρίθηκε μὲ μιὰ φωνή, ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, σύμπαν τὸ Ἑλληνικόν.

Κι ἄναψε ὁ Ἀγώνας!

Πῶς διεξήχθη, ποιά ὑπέρτατη προσπάθεια, μὲ τί ψυχὴ στὸ στόμα, τόσα χρόνια, πόσες θυσίες — τί θυσίες! — δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς τὰ πῶ ἐγώ... Ὅλα σᾶς τὸ λέν, ὅλα σᾶς τὸ φωνάζουν, γιατί δὲν ὑπάρχει μὴτε μιὰ σπιθαμὴ γῆ ἑλληνικὴ μὴ σπαρμένη μὲ κόκκαλα, μὴ ζυμωμένη μ' αἷμα! (᾽ὦ! αὐτὸ εἶναι δὲ καὶ τὸ μόνο ποῦ δικοὶ καὶ ξένοι δὲν μᾶς τὸ ἀμφισβήτησαν! Ἐφθασαν μάλιστα ὡς τὸ σημεῖο ὠρισμένες μας ἀδυναμίες νὰ τίς ἀποδίδουν στὴν ὑπέρμετρη καὶ μακρόχρονη δεινοπάθεια τῶν παππούδων μας! Ὡσπου πῆραν πρώτη, δεύτερη, τρίτη ἀποστομωτικὴ ἀπάντησι· καὶ λούφαξαν!)

Ἦταν Ἀγὼν ὁ λὼν τῶν Ἑλλήνων, μὲ κίνητρα καθαρῶς ἔθνικά, δευτερευόντως, τριτευόντως οἰκονομικά, ἀκόμα λιγώτερο κοινωνικά καὶ σχεδὸν διόλου διεθνικά. Ὅχι γιατί καὶ τὰ οἰκονομικά καὶ τὰ κοινωνικά καὶ τὰ διεθνικά δὲν κινοῦν σὲ ἀγῶνες — καὶ ἀγῶνες σπουδαίους — παρὰ γιατί τέτοια σπουδαιότητα ὁ Ἀγὼν τοῦ '21 δὲν τὴν εἶχε, δὲν μπορούσε νὰ τὴν ἔχη, καὶ εἴμαστε ἔξω ἐντελῶς ἀπὸ τὰ πράγματα κολώντας τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων, γιατί «δὲν μᾶς βολεῖ» — καὶ γι αὐτὸ «δὲν μᾶς βολεῖ», δὲν τὸ καταλαβαίνω, μὰ τὴν ἀλήθεια! — νὰ τὸν βλέπουμε τέτοιοι καὶ ἦταν καὶ νὰ τὸν τιμοῦμε γι' αὐτὸ ποῦ ἦταν: τὸ ἀμιγῶς ἔθνικό! Καὶ τόσο ὑπεροχώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὥστε καὶ ὅ,τι τὸ διαφορετικὸ ριχνότανε στὸ φλογερὸ καυίνι του, νὰ λαμπικάρεται καὶ νὰ φτουραίνει — ἀπλῶς — ὄχι νὰ νοθεύῃ τὴν πεντακάθαρη οὐσία ἐκείνου!

Ἔτσι, καὶ οἱ προσωπικές, καὶ οἱ ἠθικές, καὶ οἱ κοινωνικές διαφορίσεις, ποῦ τόσα χρόνια πρὶν ἀπ' τὴν Ἐπανάστασι παίρναν μέρα μὲ τὴ μέρα πάνω τους, ἔσβησαν λίγο-λίγο, ὀλότελα, κ' οἱ ἐπανομιωθέντες, οἱ ἐπαναβαπτισθέντες κ' ἐπαναξιωθέντες στὴν κοινὴ κολυμβήθρα, ἔζουσαν τὴν παράδεισο τῆς πανεθνικῆς ἀδελφосύνης, περιζωσμένοι τῆς κόλασι!.. Κρύβαν, λοιπόν, τόσο σπλάχνος μέσα τους οἱ κατάξεροι πλούσιοι τῆς χθές; Τόσην μελιχρότητα οἱ αὐστηροὶ καὶ ἀπροσπέλαστοι προύχοντες; Τόσην ἡμερότητα οἱ ἀρχικλέφταροι κ' οἱ ἀρχικουρσάροι, Τόσην εὐγένεια καὶ λεπτότητα οἱ λογιῆς-λογιῆς *ρέμπελοι*; Μὰ καὶ τόσην ἀντιοχί οἱ ἀνθρώποι τῆς πέννας καὶ τοῦ γραφείου, οἱ γεροδάσκαλοι κ' οἱ γεροιερωμένοι, ποῦ σέφτανε στὶς ἀνηφόρες καὶ τὰ καταρράχια τὴν κουτσαμάρα τους, οἱ εὐγενεῖς τοῦ σαλονιοῦ, ποῦ βρῖσκαν προτιμότερα τὰ δρεπάνια ἀπὸ τὰ ξίφη; Τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰ σκολιαρούδια, ποῦ μεροδεύουνταν στὰ πόδια τῶν τουφεκιοφόρων, νὰ τοὺς φέρνουνε φυσέκια, νὰ τοὺς δέσουν μιὰ πληγή, μὰ νὰ ρίξουνε καὶ τὴν κοτρώνα τους - κι ἂν τόφερνε ἡ τύχη, καὶ καμμιὰ ντουφεκιά ἴσα στὸ κούτελο ἐκείνου μὲ τὴν πιὸ ψηλὴ τουρλαφέσα; Οἱ ξεραγκιανοὶ ἀπὸ χρόνια νηστεία *γραμματικοί*, ποῦ ὅταν δὲν πολεμοῦσαν μὲ ἀδειανὰ τὰ χέρια ἢ χουφτιάζοντας τὸ καριοφίλι τοῦ διπλανοῦ τους σκοτωμένοι, γράφανε πάνω στὴν ἀποκορύφωση τοῦ μακελλεῖοῦ τὴν διαταγὴ ποῦ τοὺς ὑπαγόρευε ὁ ἀρχηγός!..

Ποῦ νὰ σταθῇ, ποιά διαφορίσι ἀπ' τίς πρὶν, ποιά ἀπ' τίς μετὰ; Δέν ἔφτανε ποῦ ἡ Μπουμπουλίνα ἦταν καπετάνισσα — καὶ τί καπετάνισσα!.. — ἔπρεπε νάταν καὶ *σουφραζέττα*, καὶ γιατί χρειαζόταν καὶ καλὰ νὰ ἦταν «συνειδητὸς ἐργάτης θαλάσσης» ὁ μοῦτσος ὁ Κανάρης, Δέν φτάνει ποῦ τόλμησε νὰ ἀντείπῃ σ' ἕναν Κουντουριώτη, ὁ μπουρλοτιέρης, Ἦ νὰ μὴν εἶχε ὁ γερο-Κολοκοτρώνης ἐμπιστοσύνη καὶ στὶς στρατιωτικὲς ἀρετὲς τοῦ Δημήτριου Ὑψηλάντη, «γιατί πῶς μπορούσε νάχε τέτοιες ἕνας πρίγκιπας»...

Μὰ μὲ τόση στενοψυχία, τόση προσκόλλησι σὲ ρετσέττες, τόσο σχηματικὴ σκέψη, δὲν θὰ ἐννοοῦμε μόν' θὰ παρὰ νοσοῦμε τὰ περασμένα· καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο χανόμαστε σὲ λεπτομέρειες, ποῦ κι ἂν ἡ κάθε μιὰ χώρια εἶν' ἀληθινὴ

(συνήθως δὲν εἶναι), πάλι ψευτίζει μὲ τὸν τρόπο καὶ μόνο πὸν τὴν ἐμφανίζουμε!

Ἄλλὰ κι ἂν ὑποθέσουμε πὸς τὰ πραγματικὰ δεδομένα δὲν συνέκλιναν τόσο ἐπιβλητικὰ στὴ *Σύνθεση*, γιατί τὰ ὅποια δεδομένα θὰ βάραιναν περισσότερο ἀπὸ τὸ *Μῦθο* τοῦ '21, πὸν 150 τώρα χρόνια ζῆ στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά ἑνὸς Λαοῦ, καὶ στέκει πρῶτος μὲς σὲ τόσους καὶ τόσους ὑπέροχους *Μύθους* τῆς Ἱστορίας του, Τί δουλειὰ εἶν' αὐτὴ, νὰ διαλύουμε στὸ νεράκι μας τοὺς Μύθους πὸν ἐκαλούργησε μὲ τ' ἀφριστὸ τὸ αἷμα του ἕνα Ἔθνος - τὸ Ἔθνος μας! Βέβαια κάτι πολὺ χειρότερο ἀπ' τὸ νὰ γδύνουμε μιὰ Ἐπιστήμη ἀπὸ τὸ *Μῦθο* τῆς νὰ κάνουμε, λ.χ., τὴν Ὑψηλοτάτη Νομικὴ: δικηγορία κοινὴ — καὶ οὔτε κἀν' δικολαβία! — τὴν Ἰδιωτικὴ Οἰκονομικὴ: ἐμπειρία τοῦ ψιλικατζῆ! τὴν Λογιστικὴ: καταστιχογραφία!.. Ἐ! ὄχι! Ὁχι, ἐν ὀνόματι πλέον καὶ τῆς πιὸ στοιχειώδους νοημοσύνης μας, τῆς πιὸ στοιχειώδους ὑποχρέωσης πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μας, πὸν — ἄλλο τί πραγματοποιεῖ — δὲν θέλει νὰ εἶναι ἄδικος πρὸς ἐκείνους πὸν τοῦ ἐδώρησαν τὴν Ἐλευθερία, μόνο καὶ μόνο γιατί ἦτανε δικοὶ του καὶ δὲν ξενόφερναν ἀρκετά, ἢ γιατί τὴν Ἐλευθερία ἐκείνη δὲν τὴν ἐγέμισε πάντα μὲ τὸ περιεχόμενο πὸν τῆς ἔπρεπε!

Ἐδῶ εἶμαστ' ἐμεῖς - ἐδῶ εἴσθε προπάντων ἐσεῖς, γιὰ νὰ τὸ κάνετε! Ἄλλ' ὄχι, παιδιὰ, ἀρνούμενοι ὄχι ἀλαζονεύμενοι, κ' ἐφησυχάζοντες, καὶ ἀπρακτοῦντες παρὰ τιμῶντες ὅτι τιμιώτερο, ὅ,τι αἰωνίας ἀξίας σᾶς ἔχει κληροδοτηθῆ, καὶ τρέμοντας μὴ τὸ χάσετε - ὅπως θὰ τὸ χάσετε, ἂν δὲν τὸ ἀνανεώσετε, συνεχῶς, μὲ ἔργα ἰσάξια, λόγια ὀλίγα καὶ σεμνά!

Ἐτοι' σὰν τοὺς πὸν μᾶς ἔδωσαν μιὰν Ἐλευθερία, ὄχι τι λιγώτερο· δίχως λόγια, μ' ἔργα μόνο, καὶ ἀπειρὴ σεμνότητα - ἀνδρισμὸ λέγετέ το!

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ

Ἡ ἀδάμαστη Κυρά τῆς Θάλασσας

ΑΝΤΡΕΣ ΣΑΝ Κ' ΕΣΕΝΑ ἐγὼ τοὺς φτόνω! Τὰ βόλια μου τὰ φυλάω γιὰ σερινικά! τοῦπε τοῦ Λεβεντόπουλου, μὲς στὴν κατάγιومه πλατεῖα τ' Ἀναπλιοῦ, ἡ Καπετάνισσα, καὶ τὸν ἔφτυσε κατὰμουτρα - ἔναν ἄντρα πελώριο, ἴσαμε κειπάνω!

Κ' ἐστάθη μπρός του, ἀσάλυτη, γυναῖκα αὐτὴ πενηνταεσσάρω χρονῶ, νὰ καθαρίση τοὺς λογαριασμοὺς μὲ δαῦτον, γιὰ ὅσα τῆς ἔσουρνε ἀδικα, ἀπ' τ' ἄχτι του ἐπειδὴ κάποτες τὸν εἶχε διώξει ὄξω ἀπ' τὸ χαρέμι τοῦ Χουρσίτ-πασᾶ, στὴν Τροπολιτσά, μαζὶ μ' ἄλλους παλληκαράδες, πούθελαν νὰ βιάσουν τὶς ἀνυπεράσπιστες ἐκεῖνες γυναῖκες, σὰν ἔπεσε τὸ κάστρο.

Ὁ Λεβεντόπουλος τότε τινάχτηκε ὁλόρθος, κ' ἔβαλε τὸ χέρι στὴν κουμπούρα. Μὰ πὶδ σβέλτα ἡ Καπετάνισσα εἶχε κιόλας τραβήξει τὴ δικιά της, καὶ θὰ τοῦ ῥιχνε ἀδίσταχτα, ἂν δὲν πέφτανε ἀνάμεσὸ τους κι ἂν δὲν τραβούσανε τὸ στραπαταρισμένο τοῦτον ἄντρα μακρῶ τῆς.

ΤΕΤΟΙΑ ΗΤΑΝ Η ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ! Δὲν ἐσήκωνε πολλὰ-πολλὰ, κι ἀκόμα κ' οἱ πὶδ ψυχωμένοι ἄντρες τήνε τρέμανε!. Γεννήθηκε τὸ 1771, ἀπὸ μητέρα ὕδραία — τὴ Σκεύω, τῶν προεστῶν Κοκκίνη — κι ἀπὸ πατέρα ὕδραϊο — τὸ γενναῖο καρaboκύρη Σταυριανὸ Πινότση — μέσα στὰ μπουντρούμια τῆς Πόλης, ὅπου σὲ λίγες μέρες πέθανε ὁ γονιὸς τῆς, μὲ στερνὴ μιλιὰ του στὴ μάνα τῆς: *Τὸ νοῦ σου στὸ παιδί!*

Βαφτίστηκε *Λασκαρίνα*, ἐκεῖ, ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τῆς Μάνης Μούρτζινο, καὶ μεγάλωσε στὶς Σπέτσες, μὲ τὰ λίγα τάλληρα πούχε ἡ χήρα Σκεύω ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς.

Ἀπὸ μικρὸ κορίτσι ἀγαποῦσε τὴ θάλασσα καὶ τὰ πλεούμενα, κ' ἔξῃ χρονῶ, σὰν ἡ μάνα τῆς ξαναπαντρεύτηκε — μὲ τὸν καπετὰν Δημητρὸ Λαζάρου, τίμιο κι ἀγαθὸ ἄνθρωπο — εἶχε δικιά της βάρκα κι ἀρμένιζε στὸ γυρογιάλι. Δέκα-δώδεκα χρονῶ τοὺς τόσκασε μὲ τὴ βάρκα μόνη τῆς, κ' ἐχρειάστηκε ν' ἀνοιχτῆ μιὰ σπετσιώτικη κορβέττα γιὰ νὰ τὴ συμμαζώξουνε - μ' αὐτὴ πάλι κάτω δὲν τόβαλε, κι ἀπειλήσε πὼς θὰ πέση νὰ πνιγῆ ἂν τῆς ρίχτανε τὸ γάντζο!.. Τὴν ἀφήσανε καὶ γύρισε μόνη τῆς - μὲ πολλὴ ἐπιδεξιότητα, πού τὴ θαμάξανε κ' οἱ γέροι ναυτικοί.

Δεκάξη-δεκαεφτὰ χρονῶ, πιάστηκε μ' ὅλες τὶς σπετσιώτισσες, καὶ τάβγαλε πέρα παλληκαρία - ξὸν πούχε κι ὄλο τὸ δικίο μὲ τὸ μέρος τῆς, γιὰ δουλειὲς φτονερὲς πού τῆς σκαρώσανε στὴ βάρκα τῆς.

Δεκαεφτὰ χρονῶ παντρεύτηκε τὸν καπετὰν Δημητρὸ Γιαννούγα, παλληκάρι ἀπ' τὰ λίγα τῶν Σπετσῶν, μὲ δικὸ του καράβι.

ΠΟΤΕ ΩΣ ΤΟΤΕ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ ΠΟΥ ΣΕΒΟΤΑΝΕ ΤΑ ΜΟΥΣΤΑΚΙΑ ΤΟΥ δὲν ἔμπαζε γυναῖκα στὸ καράβι γιὰ ταξίδι μαζὶ του. Οἱ γυναῖκες ἦταν πλάσματα ὑποταχτικά, τῆς στεριᾶς· καμμιά δουλειὰ δὲν εἶχανε μὲ τὴ θάλασσα καὶ τὴν ἀμάχη τῆς. Μὰ ἡ Λασκαρίνα ἦταν ἄλλο σοῖ γυναῖκα! Θηλυκὸ τοῦ διαόλου, κι ἄξια στὴ θάλασσα καὶ στὸ καράβι πὶδ κι ἀπὸ ψημένους ναῦτες! Τὴν πῆρε λοιπὸν μαζὶ του ὁ Γιαννούγας, κι ἀπὸ τότες — νυφοῦλα δεκαεφτὰ χρονῶ — *Καπετάνισσα!*

Στὴ Μαρσίλια πού πιάσανε, γνώρισε κόσμο καὶ κόσμο - κι ἄλλους καπετανέους ψυχωμένους, πού πολεμοῦσαν τὸν Τούρκο καὶ τοὺς μπαρμπερίνους κουρσάρους, σ' ὅλα τὰ πλάτια τῆς Μεσόγειος, καὶ μιλοῦσαν φλογερά, ἀνοιχτά, γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τοῦ Γένους καὶ γιὰ σκέδια τέτοια..

Δὲν ἤθελε καὶ πολὺ ἡ Λασκαρίνα!.. Εἶχε μέσα τῆς καὶ τὸ σκοτωμένο ἀπ' τοὺς Τούρκους γονιὸ τῆς, τὸ γενναῖο Σταυριανὸ Πινότση, εἶχε κι ἀπὸ φυσικοῦ τῆς τὸ αἷμα τῆς νὰ βράζῃ, νὰ γυρεύῃ, κι ὅταν γύρισε σπίτι τῆς, στὶς Σπέτσες, ἐξανάγκης κλει-

σμένη, δέκα χρόνια και — καθὼς ἔκανε δυὸ γιουὺς και μιὰ κόρη τοῦ Γιαννοῦγα — ὄλο στριφογύριζε στὸ νοῦ της τὸ πρᾶμα, και ὄλο ἐτοιμάζονταν στὴν ψυχὴ της γιὰ κείνη τὴν ὥρα ποὺ θὰ ᾿φτανε κάποτες!..

Π ΛΟΥΣΙΟΣ ΕΓΙΝΕ, ΚΙ ΑΚΟΜΑ ΠΑΡΑΤΟΛΜΟΣ ΗΤΑΝΕ ὁ Γιαννοῦγας. Κι οὐδε τότε βαζε κάτω, μὲ τοὺς μπαρμπερίνους, ἅμα συναπαντιότανε στὰ πέλαγα. Ὅπου, τὸ 1797, πάει, χάθηκε ἀνοιχτὰ τῆς Ἰσπανίας, σ' ἓνα τράκο πούχε μὲ δαύτους, κ' ἡ Λασκαρίνα ἔμεινε χήρα 26 χρονῶ και μὲ τρία μικρὰ παιδιὰ.

Τόνε πένθησε βαριά τὸν ἄντρα της ποὺ λάτρευε: τέσσερα χρόνια! Μὰ τὸ 1801, ὁ μακρυνὸς κ' ἐπίμονος ἔρωτας τοῦ πάμπλουτου σπετσιώτη παραβοκὴρη Δημητροῦ Μπούμπουλη ἐνίκησε, κ' ἡ Λασκαρίνα βρέθηκε τώρα μ' ἕξη παιδιὰ — εἶχε και ἄλλους δυὸ γιουὺς ὁ Μπούμπουλης, και μιὰ θυγατέρα ἀπ' τὸν πρώτο γάμο του — και σὲ λίγα χρόνια μ' ἔννια, γιὰ τὸ τοῦ ἕκαμε και αὐτὴ ἄλλα τρία!

Ὅπου πάλευε μὲ τὰ παιδιὰ νὰ τ' ἀναστήση — καθὼς ἐπάλευε ὡς τὰ δεκαεφτά της, ποὺ πρωτοπαντρεύτηκε, μ' ἄλλα ὄχτῶ ἀδέρφια της, τοῦ Λαζάρου και τῆς Σκευῶς — κ' ἐβάσταε και τὸ σπίτι παλάτι, κ' ἐσόδιαζε μὲς στίς στέρνες τ' ἀμύθητα πλούτια ποὺ ᾿φερνε ὁ Μπούμπουλης σὲ κάθε γυρισμὸ του, και πόστιαζε στίς κρυψῶνες της τὰ ντουφέκια και τὰ βόλια και τὰ μπαρούτια γιὰ τὸν Ξεσηκωμὸ, και συνεδρίαζε κάθε βράδι στ' ἀρχοντικό της μὲ τοὺς ἄλλους καπετανέους τῶν Σπετσῶν, και ὅπου μάθαινε παλληκάρι τίμιο και ψυχωμένο τὸ προστάτευε νάναι βρισκούμενο στὸν Ἀγῶνα, ἢ τόπαιρνε στὴ δούλεψη τοῦ Μπούμπουλη, νὰ δῆ προκοπὴ και ν' ἀνέβη, κ' ἔδινε χρήματα ἀλογάριαστα μὲ φιλογένεια ἀσυζήτητη, κ' ἔτρεφε ἀνθρώπους φτωχοῦς, γενναίους, κυνηγημένους, και συντηροῦσε τσοῦρμα, και κράταγε κατάστιχα, και ὄλο ἔσβηνε τὰ χρωστούμενα, χάριζε τοῦ Γένους και τῆς ἀρματωσιᾶς του, και ὄλο «φούσκωναν» πάλι οἱ στέρνες της, και ὄλα τὰ πρόφταινε, ὄλα τάφερνε γύρα και τὰ κουμαντάριζε ἀκλόνητα - διάολος γυναῖκα, ὄχι ἀνθρωπος, νὰ σταθῆ νὰ πάρη ἀνάσα!..

Κ' ἡ ζωὴ δίπλα στὸν Μπούμπουλη — και μὲ τόσα σκέδια μεγάλα, τόσα ἀνοιγμάτα, τόσον πυρετὸ — δὲν ἦταν εὐκόλη!.. Τί «καπετάνιος» δηλαδή;.. Κουρσάρος ἦταν ὁ ἀνθρωπος, ἀνελέητος γιὰ κἀθε τούρκικο ἢ μπαρμπερίνικο πλεούμενο, ποὺ τὰ κατάρτεχε χρόνια στὴ Μεσόγειο, και τὰ κούρσευε, και τάσερνε ξοπίσω του, ἀρμάδα του — ἅμα ἀξίζανε — ἢ τὰ φουντάριζε σύψυχα, μὲ τ' ἀπίστα κορμιά τους, ἅμα δὲν ἀξίζανε ἢ αὐτὸς βαιζότανε γι' ἄλλα!

Μέσα σ' ἐκεῖνες τίς στέρνες τῆς Μπουμπουλίνας — ποὺ ἅμα ἀνοιχτήκαν, στὸν Ξεσηκωμὸ, τίναξαν στὰ πέρατα τοῦ Μωριᾶ τρακόσες χιλιάδες χρυσᾶ τάλληρα, κ' ἔθρεψαν τὸν Ἀγῶνα! — βόγγαε ὁ ἄνομος μόχθος και ὁ φονικὸς ἰδρωτὰς χιλιάδων ἀρπαγῶν τουρκῶν και μπαρμπερίνων, ποὺ ὁ Μπούμπουλης ἐσάρωνε χρόνια και χρόνια στὰ πέλαγα!

Ω ΣΟΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΘΡΥΛΟΣ, φόβος και τρόμος σ' ὄλη τὴ Μεσόγειο - και ζύγωσε ἡ ὥρα του. Μὰ δὲ θὰ τόνε ξεπάστρευαν ἔτσι εὐκόλα οἱ Τοῦρκοι, γιὰ τὴν ἐφτασε νάχη και δέκα καράβια, κάποτες, στὴν ἀρμάδα του, κ' ἦταν ἀνίκητος στὰ κούρσα και στὰ ρεσάλτα, ἂν ἡ κακὴ μοῖρα δὲν τόφερνε τὸ 1811 νὰ τόνε βρῆ ἓνα βόλι στὸ κούτελο, πάνω κεῖ ποὺ νίκαγε σ' ἓνα τράκο μὲ δυὸ τούρκικα, και νὰ τὸν ἀφήση ξερὸ στὸ κατὰστρωμα...

... Βαρημένο στὴν καρδιὰ γύρισε πίσω τὸ καράβι μὲ νεκρὸ τὸν καπετάνιο...

Τώρα ἡ Καπετάνισσα κουμαντάρει πιά μονάχη, και τὰ σπίτια, και τοὺς γιουὺς, και τὰ καράβια, και τίς στέρνες, και τὰ ὄπλα, και τὰ τσοῦρμα - ὄλα ἡ Καπετάνισσα, σαράντα χρονῶ γυναῖκα, κεῖ ποὺ ἄλλη θὰ τέλειωνε...

Η Α ΤΕΛΕΙΩΝΕ, Ὅχι δὰ! Αὐτὴ δὲν ἀρχίζε ἀκόμα! Αὐτὴ σὲ δέκα χρόνια θ' ἀρχίναε! Στὰ πενήντα της: τὸ πιὸ ὀλοκάφτωμα τῆς φλογερῆς ζωῆς της!.. Εἴμαστε ἀκόμα στὸ ἄγουρο 1811... Συμμάζωξε τὸ νοῦ της: Τὸ Γένος ἀργοῦσε - και δὲ γί-

νονταν ἀλλιῶς. Ὡστόσο αὐτὴ κίνδυνοι φοβεροὶ τὴν ἀπειλοῦσαν, πούχαν φτάσει τὸ μαχαίρι στὸ κόκκαλο: Σπιοῦνοι ἀπ' τὶς ἴδιες τὶς Σπέτσες, ἀρπαγες πασαῶδες τοῦ Μωριᾶ, τῆς Μάνης, δόλιοι καὶ πανοῦργοι ἀνθρώποι τῆς Τουρκιᾶς, τῆς Δουλοσύνης, εἶχαν βάλει σφόλια, κ' ἡ Πύλη γύρευε νὰ βάλῃ χέρι στὸ βίος της, γιατί, μαζὶ μ' ἄλλα τ' ἄλλα, ὁ Μπούμπουλης εἶχε βοηθήσει καὶ τοὺς Ρώσους, στὴν Ἱμπρο καὶ στὴν Τένεδο!

Ὅπου ἡ Μπουμπουλίνα, μὴ καὶ δυὸ - ὄχι ἄλλοῦ, ὄχι σὲ δευτέρα καὶ τρίτα πρόσωπα, ὄχι νὰ χάνῃ τὰ συμπάρα της καὶ νὰ ξευτελίζεται καὶ νὰ κινδυνεύῃ (ἢ νὰ βρεθῆ καὶ στὸ χαρέμι κανενοῦ πασαῶ, καὶ νὰ τὰ χάσῃ ὅλα), παρὰ ἴσα στὴ Βαλινδὲ Χανούμ, στὴ βασιλομήτορα τοῦ Πατισάχ!

Πῶς τὰ κατάφερε, ἓνας θεὸς κ' ἓνας διάολος μορεῖ νὰ τὸ ξέρῃ! Μιὰ φορά, εἶδε τὴ Βαλινδὲ τὴν ἴδια! Πῶς τὴν ἐτύλιξε, πῶς τὴν ἐκουκούλωσε - αὐτὴ ξέρει, καὶ βρέθηκε ἄξαφνα μ' ἓνα χαρτί στὸ χέρι, τοῦ Μεγάλου Βεζύρη, μὴν τὴν ἀγγίξῃ λείει κανεὶς, αὐτὴν ἢ τὸ βίος της, γιατί .. βλάφτει τὸ Ντοβλέτι καὶ θάχῃ νὰ κἀνῃ μὲ τὸ Σουλτᾶνο!

— Ἐλα σῶσον Κύριε! σταυροκοπήθηκε ὁ Πατριάρχης, ἅμα τοῦ τάπε, καὶ τήνε μύησε φαίνεται ὁ ἴδιος στὴ Φιλική, κατὰ τὸ 1814, μόλις εἶχε συσταθῆ.

Γύρισε στὶς Σπέτσες πανίσχυρη, «καθάρισε» μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Πατισάχ, τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὴ σπιουνάρανε — μοίρασε βέβαια καὶ τᾶλληρα, καμπόσα, σὲ κάτι... «τίμιους ὑπηρέτες» τῆς Τουρκιᾶς! — καὶ ρίχτηκε μὲ τὰ μούτρα στὰ καρᾶβια καὶ στ' ἄρματα, στὰ συμβούλια μὲ τοὺς προεστοὺς καὶ στὰ γράμματα πρὸς ὅλους τοὺς πιὸ ψυχωμένους καπετανέους κι ὄπλαρχηγούς τοῦ Μωριᾶ!

ΔΙΚΟ ΤΗΣ τὸ πρῶτο μπαираάκι τῆς Ἐπαναστάσεως, πάνω στὸν Ἀγαμέμνονα καὶ στὰ δυὸ μπρίκια της!.. Δικὸς της ὁ ἀποκλεισμός τ' Ἀργολικοῦ κ' ἡ ἀπόβαση στοὺς Μύλους!.. Δικιά της ἡ ἐμφύχωση στὸ Ἄργος - καὶ δικὸς της γιὸς ὁ νεκρὸς Γιάννης Γιαννούγας, στὸν ξεροπόταμο, τὸ Χάραδρο!

Κ' ὕστερα, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, στὸ πάρσιμο τοῦ Κάστρου τῆς Μονεμπασιάς κ' ὕστερα μοναχὴ της, ἡ ἀθεόφοβη, μέσα στὴν Τροπολιτσά — πρὶν πέση ἀκόμα — γιὰ νὰ ὑποσχεθῆ στὶς γυναῖκες τοῦ Χουρσίτ, πῶς μ' ὅλο τὸ νεκρὸ της γιὸ — καὶ τὶς δεκαοχτὼ παρθένας τοῦ Ἄργου, ποὺ ριχτῆκαν στὸ πηγᾶδι γιὰ νὰ σωθοῦνε ἀπ' τοὺς ἀρβανταρέους τοῦ Κεχαγιάμπη — αὐτὴ θὰ τὶς γλυτώσῃ!..

Καὶ τὸ κατάφερε! Μπήκε ἀπ' τοὺς πρώτους στὴν Τροπολιτσά τὴν ἄλλη μέρα, καὶ μὲ λίγους δικούς της ψυχωμένους ἔδιωξε τοὺς ἔτοιμους νὰ γιουργάρουν στὸ χαρέμι — μαζὶ τοὺς ἦτανε κ' ἐκεῖνος ὁ Λεβεντόπουλος — κ' ἔσωσε τὶς ἀνυπεράσπιστες γυναῖκες.

Γιατὶ γυναῖκα ἦταν, ἐπιτέλους, κ' εἶχε καρδιά!.. Καὶ καλὰ ποὺ τὶς ἔσωσε!.. Τὶς στείλανε τοῦ Χουρσίτ, καὶ λευτερώσανε ἔτσι τὴ φαμίλια τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, πούχε σκλαβῶσει ἐκεῖνος στὴν Ἡπειρο.

ΟΤΑΝ, ΠΑΡΑΛΙΓΟ, ΠΑΡΑΤΟΥΣΑΝΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ Τ' ΑΝΑΠΛΙΟΥ οἱ ἄλλοι, αὐτὴ ἀντιστάθηκε!.. Καὶ τοὺς ἔπεισε!.. Καὶ μὲ τὴ σοφὴ της γνώμη, μὰ καὶ μὲ τὴν παλληκαριά της ὕστερα, νὰ πολεμᾷ μπροστὰ πρώτη, μὲ τοὺς δικούς της!.. Κι ὅταν μάλιστα, λένε, σὲ μιὰ στιγμὴ λιγοψύχησαν τὰ παλληκάρια, καὶ κἀναν πίσω, τοὺς ἐσταμάτησε μὲ τὴ κουμπούρα - καὶ μὲ τὰ λόγια:

— Ἄντρες εἶστε ρέ, ἢ γυναῖκες;

Κ' ἦτανε γυναῖκα αὐτὴ, πάνω ἀπ' τὰ πενήντα της!

Ἄλλὰ τί γυναῖκα!.. Σὰ νέα ἀκόμα, σὰ σαραντάρια! Λεβεντόκορμη, στητὴ, μ' ἀγαθόσυνο πρόσωπο! Μὲ τρόπους ἴσιους - ἀλλὰ καὶ τί γλῶσσα, τί βλαστήμια πρόσβαρη κι ἀνελέγητη, ἅμα τήνε πιάνανε τὰ δαιμόνια της!

ΠΑΝΤΡΕΨΕ τὴν Ἐλένη της — ἀπ' τὸν Μπούμπουλη — μὲ τὸ γιὸ τοῦ Γέρου, τὸν Πάνο... Ἄναγκάστηκε ὕστερα νὰ τὴν παντρέψῃ καὶ μὲ τὸ Γρίβα, ποὺ τὴν εἶχε ξελογιάσει, ἐνῶ σκοτώνονταν ὁ Πάνος!.. Τί νάκανε,.. Γυναῖκα πολὺπειρη ἦταν, καὶ πολλὰ εἶχανε δῆ τὰ μάτια της - δὲν τὰ λογάριζε καὶ πολὺ-πολὺ κάτι τέτοια!

“Αλλα έλογάριαζε και τή ζεματοῦσαν: Τὸ Διχασμό, πούβλεπε ν’ ἀφανίζη τὸ Ἔθνος κι ὅ,τι εἶχανε προλάβει νὰ μισοστήσουνε!

“Ε, ὄχι! Αὐτὸ δὲν τ’ ἄντεχε νὰ τὸ βλέπη κι ἀπὸ κοντά!.. Μά τῆς ἐδώσανε σπίτι, καλὸ, στὸ Ναῦπλιο, νὰ μείνη - μά τήνε παρακαλέσανε... Τίποτα! Ἡ Λασκαρίνα, δὲν μπόραγε νὰ βλέπη τὰ καμώματά τους τ’ ἀναντρα κατὰ τῆς Λευτεριάς π’ ὅ,τι ἀνάσαινε τὸ Ἔθνος - κ’ ἐχάρισε τὰ καράβια της, κράτησε ἓνα μικρὸ λατίνι μοναχά, κ’ ἔφυγε μὲ δαῦτο στὶς Σπέτσες!

Α ΤΥΧΑ ΠΕΘΑΝΕ κεῖ, στὶς 22 τοῦ Μάη τοῦ ’25, πενηνταεσσάρω χρονῶ. Ὁ Γιῶργος της, ὁ Γιαννούγας, ἀγάπαγε μιὰ κόρη τῶν πλούσιων Κούτσηδων. Δὲν τοῦ τὴν ἐδίνανε. Τὴν εἶχανε, λέει, ἀρραβωνιάσει, τάχα, μ’ ἄλλον. Τοῦτος τὴν ἐκλεψε, μὲ τὴ θέλησή της, κ’ ἐκεῖνοι — ὅλο τὸ σόι της, μαζί και μ’ ἓνα θεῖο του κιόλας, Λαζάρου — πήγανε στὴν Καπετάνισσα νὰ γυρέψουνε τὸ λόγο.

“Ἀρχισε μὴ ἄσκημη κουβέντα ἀνάμεσα στὴ Μπουμπουλίνα, ἀπ’ τὸ παραθύρι, και στὸν ἀδελφὸ της τὸ Λαζάρου — πρῶτο γιὸ τῆς μάνας της — ἀπ’ τὸ δρόμο, ἐκεῖνη νὰ λέη πὼς καλὰ ἔκανε ὁ γιὸς της, οἱ ἄλλοι τὸ κοντό τους και τὸ μακρὺ τους· ὅπου ξανάβει ἡ Καπετάνισσα, τοὺς πετάει κ’ ἓνα λόγο βαρύτερο, ἀπὸ κεινοὺς - και νά, μιὰ μπιστολιά, ἀπὸ κάποιον τοῦ ξένου σογιοῦ!..

Τὸ βόλι τῆ βρήκε στὸ κούτελο - και τὴν ἄφησ’ ἄπνοη...

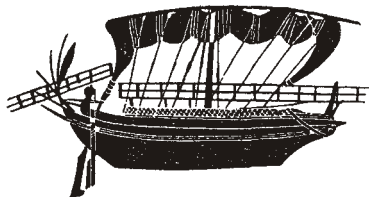
Τὴ θάψανε και τὴν ἐκλάψανε, ἔτσι ἄδοξα χαμένη κι αὐτὴν, ἀπὸ βόλι ὄχι τούρκικο, ὄχι πάνω σὲ μάχη - καθὼς τόσους και τόσους ἄλλους!..

Τ ΩΡΑ, τί εἶπανε, τί τῆς ἐσοῦσανε τῆς γενναίας τῆς Καπετάνισσας, ὅσο ζοῦσε κ’ ἐπολεμοῦσε - ὄχι, ἄς μὴν ξανακουστῆ! Τί ν’ ἀπορῆ, ἄλλωστε, κανεῖς; Ἐδῶ οἱ γυναῖκες, τότε, ἂν ξεπροβέλνανε πέρα ἀπ’ τὸ κατώφλι τους, ἦτανε ἀμέσως «ἄτιμες» και «σημαδεμένες». Τί περίμενε, τάχα, ἡ Καπετάνισσα, νὰ ποῦν γι’ αὐτὴν, πού ὄχι μόνο δὲν ἐστάθηκε ποτὲ ἄπραγη στὸ κατώφλι της, παρά ἔζησε ζωὴς ἀντρῶν δέκα μαζί, κι ὅλο στὶς φωτιὲς μέσα, και μὲ τοὺς καπετανέους, και μὲ τὰ τσοῦρμα, και μὲ τὰ βόλια, και μὲ τὰ καράβια;

“Ἄν εἶχε κι ἄντρες πού ἀπόλαψε πολλοὺς; Και καπετάνιους, και μούτσους, και κάθε λεβέντη πού τῆς ἄρεσε ἀπ’ τὰ τσοῦρμα της!.. “Ὀχι, ἀδερφέ, τέτοια θὰ λέμε τώρα, και θὰ ψειρίζουμε, πόντικες κάτου ἀπ’ τὸ στρῶμα της;.. Γυναῖκα ἦτανε, διάολος ἦτανε, στοιχειὸ ἦτανε και τὸ διάολο εἶχε μέσα της - εἶχε! Και λοιπόν; Ὁσία Μαρία ἂν ἦτανε, θὰ κάθονταν στὴ γιάλα - ὄχι στὶς φλόγες και στὰ μπαρούτια!..

Ἄλλὰ τί ποτα, ἀλήθεια, δὲν πιάνει νὰ λερώση τέτοια μορφή!.. Τί λερώνει τὴ φλόγα; Ὅ,τι νὰ τῆς ρίξης πάνω της, ὅ,τι ν’ ἀπαντήση μπρός της, τὸ κατακαίει, τ’ ἀνάβει, τ’ ἀνεβάζει ψηλὰ μαζί της!

Οἱ μορφὲς ἐκεῖνες, οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐπικοί μας, ἦταν πλάσματα πλήρη, ἀτόφια! Δὲν ἀστειεύονταν, δὲν ἦτανε λειψοί... Μεγάλια τὰ πάθη τους, τὰ κρίματά τους — μὲ τὰ κοντὰ τὰ μέτρα μας, τὰ στενὰ — μεγάλη κ’ ἡ ἀρετὴ τους! “Ὀχι, δὲν ἐπαίζανε!..

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Πώς αλλοιώνεται καθεμέρα

ΑΣ ΚΑΤΗΦΟΡΙΣΩΜΕ! ΕΝΑ ΛΟΥΤΡΟ ΛΑΣΠΗΣ ΕΝΔΕΙΚΝΥΤΑΙ! 'Ακούω πολλούς πού πολύ εύκολα συμφωνοῦν». Δέν ἔχει νοστιμιὰ ὁ ἔρωτας τῆς πάντα καλόβολης· ἄς τοὺς κάνουμε νὰ διαφωνήσουν. "Ἄλλωστε, ἡ ὀδύνη κινεῖ τὴ σκέψη - καὶ ἐν ὀδίαις τίκτουσι.

'Ἡ γεύση τῆς λάσπης εἶναι πικρὴ. 'Ἡ ἀλήθεια εἶναι πάντα πικρὴ "Ἄς βυθιστοῦμε, αὐτὸ τὸ μῆνα, στὰ πικρὰ συγκεκριμένα τοῦ πνευματικοῦ μας ἔσμου..." Ἐχουν πολλὰ συγκομισθῆ - κ' οἱ νέοι καλὸ εἶναι νὰ κατατοπίζωνται...

ΟΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΜΑΣ ΣΤΗΛΩΝ Θὰ πῆτε: «— Οἱ λογοτεχνικές μας στῆλες δέν κατατοπίζουν;...» Πῶς! 'Ἐπὶ τῶν κινήσεων καὶ τῶν «ἐκδηλώσεων» τοῦ πνευματικοῦ Μηδενός! 'Ἐπὶ πάσης κενοδοξίας, φληναφούσης γηραιοδοξίας, ἀηδιολογίας καὶ ἀθλιότητος!

"Ἄς προσδιορίσωμε ἀκριβῶς τὴν ἐνοχὴ αὐτῶν τῶν στηλῶν:

Πρῶτον: Δέν εἶναι πράγματι εἰδησεογραφικές. "Ὅ,τι ἀλήθεια ἀποτελεῖ εἶδηση πνευματικὴ, σπάνια βρίσκει θέση στὸ χῶρο τους. Καὶ «εἶδηση πνευματικὴ» βεβαίως ἀποτελεῖ τὸ βιβλίο πού κα'φτὰ προβληματίζει — τὸ οὐσιαστικὸ δηλαδὴ περιεχόμενον ἑνὸς τιθέμενου προβληματισμοῦ —, ἡ πνευματικὴ στάση πού κάτι σημαίνει, ἡ πνευματικὴ εὐθύνη, ὅπου μὲ βᾶρος καὶ ἀκεραιότητα ἐκδηλώνεται, καὶ ἄλλα τέτοια, πού ποτὲ δέν ἀπασχολοῦν τίς διαρκῶς περὶ κενὰ καὶ γλοιώδη φλυαροῦσες λογοτεχνικές μας στῆλες.

"Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπιδεικτικὰ πάντα τιτλοφορούμενη ἢ ἐμπλαστροματικὰ καταχερόμενη περιδίνησης τοῦ κενοῦ στὸ κενὸ κάθε βδομάδα — πού μᾶς σκοτίζει μὲ τίς δῆθεν «εὐθύνες» μας, ἐπεὶ δέν ἐστήθηκε λ.χ. ἀκόμα ὁ εἰς διαστάσεις Καρνάκ τοῦλάχιστον ἀνδριάντας τοῦ 100οῦ μας Ξερόπουλου ἐπὶ Βουκεφάλα, ἢ ἐπεὶ δέν ἐπισκεφθήκαμε στὴν κλινικὴ ὅπου πάσχει ἀπὸ καταρροὴ τὸν 100ῶ μας «τρισένδοξο» τοῦ τσαρλιτσαπλινικοῦ λογοτεχνικοῦ μας «πανθέου» — εἰς ἕνα, καταβάθος, πονηρότατα ἀποσκοπεῖ: νὰ καταπνίγη τὰ πραγματικὰ πνευματικὰ προβλήματα, νὰ παραπείθῃ τίς συνειδήσεις πῶς τίποτε δὲ μᾶς καίει ἐδωμέσα, πῶς ἡ πνευματικὴ μας ζύμωση - νά, αὐτό εἶναι! Τὸ ἔβδομο συνάχι τοῦ κ. ἀκαδημαϊκοῦ, τὸ πρῶτο ἀνουσιογράφημα τῆς «ἐλληνίδος Σαγκάν», τὰ ποιητικὰ βατταρίσματα μιᾶς ἄλλης νοστιμούλας, τὰ συναφῆ φληναφήματα ἄλλων νοστιμούληδων καὶ τρισενοῦμένων — λόγῳ «βολικότητος» ἢ μωροκοσμικότητος — ἀπ' τοὺς λιμασμένους γιὰ «δεξίωση» καὶ γι' «ἀνώτερη κοινωνικὴ σχέση» χαζοφθασμένους μας, κ.λ. κ.λ. παρόμοια.

Ἐἶδησις πραγματικὴ, ἀληθινὰ πνευματικὴ, πυρακτωμένη καὶ καίουσα, ποτὲ καμμία! Διότι ἀκριβῶς λειτουργοῦν λαμπρά, ὡς χειραγωγοὶ δῆθεν «πνεύματος», μὲ πλήρη συνείδηση τοῦ «λειτουργήματός» τους, οἱ τέτοιοι κύριοι τῶν λογοτεχνικῶν μας στηλῶν λειτουργοῦν τὸ Κονφόρμ!

Δεύτερον: Εἶναι λοιπὸν καὶ ἀντιδημοσιογραφικές, ὅχι μόνον ἀντιπνευματικές, οἱ στῆλες αὐτές. Δέν εἶναι λογοτεχνικές - εἶναι ἀντιλογοτεχνικές ἀκριβῶς! Προβάλλουν ὡς «ἐκδήλωση πνευματικὴ» ὅ,τι ἴσα-ἴσα εἶν' ἐκδήλωση ἀντιπνευματικὴ! Καταπνίγουν — ἐκ προθέσεως, καὶ ἀπὸ συνειδήσεως «λειτουργῶν τῆς Σηφαιμίας» (τὴν ὁποία ἔχουν εἰς τὸ ἔπακρο) — ὅ,τι τὸ πράγματι πνευματικὸ!.. Σὲ μιὰ Χώρα, ὅπου καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα θὰ εἶχαν συνείδηση τῆς εὐθύνης τους, οἱ Ἐνώσεις Συντακτῶν θὰ κάθιζαν στὸ σκαμνὶ ἐπὶ ἐσκεμμένῃ

ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

τὸ πνευματικὸ μας πρόσωπο

ἀντιδημοσιογραφικότητα τοὺς χατζηβάτες συντάκτες τῶν στηλῶν αὐτῶν.
Ἄλλ' ἢ κρίσις τοῦ Τύπου εἶναι καθολικὴ!..

Τρίτον: Οἱ λογοτεχνικὲς στῆλες εἶναι μόνον μεροληπτικὲς. Ἐχουν τοὺς «ἡμετέρους» τους, προβάλλουν τὰ μηδενικὰ τῶν «ἡμετέρων» τους, καλύπτουν ἐπιμελῶς ὅσα σκάνδαλα καὶ ἀθλιότητες διαπράττουν οἱ «ἡμέτεροί» τους. Ἐχουν τοὺς στόχους τους, τοὺς ἐχθρούς, τὰ θύματά τους. Μεροληπτοῦν - διαρκῶς, καὶ μόνον, καὶ ἀσυδότης!

Εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀντιδημοσιογραφικὲς καὶ ἀντιπνευματικὲς. Λειτουργοῦν, καὶ μ' αὐτό, ὑπὲρ αὐτῶν ἢ ἐκείνων τῶν σπειρῶν τοῦ ὄλου καθεστῶτος τῆς ζωῆς μας.

Ὅλοι τὸ ξέρουν - κι ὅμως οἱ πλεῖστοι ἐξακολουθοῦν νὰ τίς διαβάζουν. Ἡ πλειονότης τῶν «θεῶν» καὶ τῶν «διασῆμων» τῆς «πνευματικῆς» μας ζωῆς ἔχουν «θεωθῆ» καὶ «διασημοποιηθῆ» ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπ' αὐτές. Μὲ κανένα ἔργο πίσω τους, πολλὰς φορές· ἢ μὲ ἔργο μηδενικὸ κ' ἐξοργιστικὸ! Ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ ἔργο; Ἡ δεσποινίδουλα νὰ χαμογέλασε, ὁ μικρὸς κύριος νὰ ἔγλειψε, ὁ μεγάλος κύριος νὰ ἐδεξιώθη, ἢ νὰ «ἐξυπηρέτησε», σὲ «κάτι», τὸν λιμασμένο γιὰ «κοσμικὴ ζωὴ», ἢ γιὰ καμμιά «θεσοῦλα καὶ κάπου ἄλλου» κύριο δημοσιογράφο· ἐπιτέλους, κάποιος, κάποια, φτάνει νὰ κολάκεψε, νὰ ἐφαφλάτισε μαζί του μ' ἓνα οὔισκυ, νὰ ἔδωσε, νὰ ἐδέχθη ἢ νὰ ὑπεσχέθη ἔστω κάποια «ἀνταλλαγματάκια», καὶ νὰ ὁ κύριος δημοσιογράφος τοὺς διασημοποιεῖ, τοὺς ὑμνεῖ, τοὺς «θεώνει»!.. Ἔτσι, ἐνῶ χρόνια μελετοῦμε, καὶ μ' εὐθύνη «στηθοσκοποῦμε», λογουχάρη τὴν Ποίηση ἢ τὴν Πεζογραφία μας, πληροφοροῦμεθα ἔξαφνα ἓνα ντάλα μεσημέρι, ἀπὸ τὸν κύριο τάδε ἢ δεῖνα, πού ποτὲ στὴ ζωὴ του δὲν ἔχει ἀνοίξει λογοτεχνικὸ βιβλίον, πὼς ἢ δεσποινίδουλα πού ἐβαττάρισε κουνιστὴ μόλις χθές, εἶν' ἢ νέα μας Σαπφώ, κι ὁ κυριούλης πού μᾶς ἐσκότισε μὲ τίς ἀσυνταξίες του — ὅλες «πνευματικῆς ἀδείας»! — εἶν' ὁ νέος μας Καζαντζάκης (ἀφοῦ κ' ἐκεῖνος δά, ὁ συχωρεμένος, ἀπὸ τυπικὴ «μετριότητα» ἀνάμεσά μας ἐπὶ εἴκοσι χρόνια, μᾶς σερβίριστηκε ἀδόκητα — ἐλέφ Οὐνέσκο καὶ ἠλιθίων τῆς διεθνοῦς κριτικῆς — νέος Ντοντογιέβσκι τοῦλάχιστον!..) Τσιμπιόμαστε, λοιπόν, ξανατσιμπιόμαστε· ρωτιόμαστε, πολλὰς φορές, ἂν εἴμαστε ἐμεῖς τρελλοὶ ἢ ὁ κόσμος ὅλος - κι ἀκοῦμε, τὴν ἐπομένη τὸ πρωί, τὰ παιδιὰ στὸ σχολεῖο, τοὺς νέους στὸ φροντιστήριον, τοὺς φοιτητὲς στὸ πανεπιστήμιον, καὶ συλλήβδην τοὺς «μὴ εἰδικώτερον ἀσχολουμένους» (γιατ' εἶναι «εἰδικότητα», ξέρετε, τὸ πνεῦμα), νὰ μᾶς ἐγκαλοῦν κι ἀποπάνω, πὼς «τολήσαμε» νὰ μὴν ἀνθολογήσουμε, νὰ μὴν ὑμνήσουμε, νὰ μὴ γνωρίζουμε κἄν, οἱ ἄθλιοι, τέτοιους «μεγάλους» μας «πνευματικὸς ἐργάτες», πού τιμοῦν τὸ Πανελλήνιον καὶ δοξάζουν τὸν Τόπο μας σ' ὄλο τὸν Κόσμον!

ΑΥΤΑ ΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΜΑΣ ΣΤΗΛΕΣ! Καὶ παίζουσι λαμπρὰ τὸ «παιγνίδιον», μὲ φαρισαϊκάτατα «μοιρασμένους» τοὺς «ρόλους»!.. Κι ὅποιος μοῦ ὑποδείξει ἔστω κ' ἓνα ἔσχατο κομπάρσο, αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς σπείρας, πού ἢ προβολὴ του ἢ ἢ ἐναντίον του βολή, ἀπ' αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴ στήλη, δῆθεν «ἀτακτεῖ» — δηλαδὴ: διαψεύδει, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, τὸ δίκτυον ἀθλίων πλεγμάτων καὶ θολερῶν ἐπικοινωνιῶν —, ἔτοιμος εἶμαι ad hoc ν' ἀποδείξω!.. Παρακολουθῶ — κατ' ἀνάγκην, ἀφοῦ μάχομαι συνεχῶς ἐδῶ — 25 χρόνια τώρα τὸ ὄλο πνευματικὸ μας φαινόμενο κ' ἔχω εἰς χεῖρας μου εἴκοσι χιλιάδες σελίδες ἐντύπων ἀποκομμάτων, σὲ σαρανταπέντε ὀγκώδεις τόμους προσωπικοῦ ἀρχείου, κι ἄλλα καμπόσα κλασσῆρ εἰδικῆς ἀλληλογραφίας — μόνον κλο-

γίων» —, και πέντε χιλιάδες φύσες περίπου, με αντίστοιχα φακελωμένα δημοσιεύματα όλου του πνευματικού μας έσμου. στοιχειά με τὰ ὁποῖα μπορῶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν ν' ἀποδείξω ποιός ἀκριβῶς σωλήνας τοῦ ὑπονόμου αὐτοῦ λειτούργησε αὐτόματα — βάσει τοῦ μηχανισμοῦ τῆς Σηψαιμίας καὶ τοῦ παντοκράτορος Κονφορμισμού — ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἔσχατη ὑπολεπτομέρεια ὁποιας παραγράφου λογοτεχνικῆς στήλης τοῦ Τόπου θέλετε!

Διασκεδαστικοὶ ὕβρισται με ὠνόμασαν κάποτε *Α2 τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς!* Βρῆκαν οἱ ἀντίπαλοι «προσφυᾶ» τὸν χαρακτηρισμό. Δεκτός. Μὰ με τὴν εἰδική λοιπὸν αὐτὴ πείρα, καὶ με τὸ λόγο τῆς προσωπικῆς μου τιμῆς, βεβαιῶνω πῶς 25 ὀλόκληρα χρόνια δὲ διαφεύστηκε οὔτε μιὰ φορά, ἀτυχῶς, ἡ θλιβερὴ αὐτὴ γνώση μου τῆς ἀκριβοῦς λειτουργίας τῶν ἀθλιῶν ὑπερμηχανισμῶν τοῦ πνευματικοῦ μας Έσμου καὶ Κονφορμισμού ποὺ συνιστοῦν οἱ λογοτεχνικὲς μας στήλες!

Ἄλλὰ τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι μηχανή. Καὶ λέγω τὸ ἀντίθετο, ἴσα-ἴσα: Πῶς εἶναι μηχανές στημένες κατὰ τοῦ πνεύματος οἱ λογοτεχνικὲς μας στήλες!

Μὲ ἀποτελέσματα τερατώδη!.. Ἐὰν οἱ στήλες αὐτὲς κατεσιγάζοντο ἐπὶ μιὰ διετία μόνο, ἡ «πνευματικὴ μας ζωὴ» — αὐτὴ δηλαδὴ ποὺ σερβίρεται σήμερα γιὰ «πνευματικὴ μας ζωὴ» — θ' ἀφανίζοταν ἀπὸ προσώπου γῆς, καὶ θὰ μᾶς ἀπήλλασσε, ὡς διὰ μαγείας, τῆς ὕβρεως ποὺ ἀποτελεῖ, ὅλο καὶ θρασύτερη κάθε μέρα!.. Θὰ ρωτούσατε τότε: Ποῦ εἶναι οἱ «θεοὶ» μας; Ποῦ εἶναι οἱ «μεγάλοι» μας νεκροί; Καὶ οὔτε «θεοί», οὔτε «μεγάλοι νεκροί» θὰ παρασιτοῦσαν πιά, νὰ θολώνουν τὸ ἀληθινὰ πνευματικὸ μας πρόβλημα... Θὰ γυρεῦατε νὰ διαβάσετε ἕνα τους ἔργο — ἀφοῦ οἱ λογοτεχνικὲς μας στήλες δὲν θὰ σᾶς δίδαν πιά τὴν παραίσθηση πῶς κάτι ξέρετε κι ἀπὸ δαύτους — κι ὅταν ἀλήθεια θὰ πιάνατε κάτι νὰ διαβάσετε δικό τους — γιὰτι κ' ἐλάχιστα διαβάζετε, ἐφ' ᾧ καὶ τόσο εὐκόλα «θαυμάζετε» —, θαρχόσατε νὰ μοῦ πῆτε πῶς λίγα τοὺς ἔσουρα τόσα χρόνια.

Κι ὠστόσο, με τὴν κατασίγαση αὐτὴ τῆς κενολογίας — μὲς ἀπ' τὰ ἴδια τὰ κείμενα ὡς μόνον μέσα πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, κατ' ἀνάγκην —, θὰ καταφέραμε πιά ν' ἀκουστοῦν, ν' ἀναδυθοῦν, νὰ δράσουν οἱ ἀληθινὰ πνευματικὲς μας ἀγωνίες, οἱ γνήσιες πνευματικὲς φωνές, τὰ σοβὰ πνευματικὰ μας πάθη.

Γιὰτι μόνο τὸ βιβλίον! Μόνον τὸ κείμενον!

Καὶ οἱ λογοτεχνικὲς στήλες: μόνο βλάπτουν! Οὔτε κατατοπίζουν, οὔτε τίποτε ἀπ' ὄλ' αὐτά. Φενακίζουν, κυνικά.

ΟΙ ΚΛΙΚΕΣ Κ' ΟΙ ΣΠΕΙΡΕΣ Ὡς τὸ 1950 τίς εἶχαμε ἀνοργάνωτες. Τὸ 1950, μιὰ τους βρῆκε χρῆμα κι ὠργανώθηκε. Τὸ χρῆμα: τὸ δίνει ἡ λύμη τῆς «Κριτικῆς» μας κυρία Θρύλα! Κομπάρσοι: 11, κατὰ καιροὺς ἐναλλασσόμενοι!

Ἰπάρχει κι ὁ «μικρὸς μάγος»! Ἰπάρχει κι ὁ «μέγας Δαλαιλάμας» - ἀκαδημαϊκὸς κίλας! Ἰπάρχει κι ὁ δῆθεν «σοφός» κι ὁ δῆθεν «εὐθύς» κι ὁ δῆθεν «νέος»!.. Ἰπῆρξε κι ὁ δῆθεν «ζόρικός» προσφάτως εἰσῆλθε καὶ ὁ δῆθεν .. «γραμματολόγος» - ἀπαρτία! Κρατοῦν τὴν «Ἱστορία» ἀπὸ τὰ λαγαρά, τὴν «Ἀθανασία» πιά ἀπὸ τὰ λαγαρώτερα, τὴν «Αἰωνία Μνήμη», «Δόξα» καὶ «Ἰστεροφημία» ἀπὸ τὰ λαγαρώτατα!

Καὶ «κρίνουν»! Τὸν κόσμον ὅλο τῶν νεωτέρων - ποὺ τοὺς ἔκρινε χιλιάκις, καὶ τὸ ὅς ἀ π ἔ ρ ρ ι ψ ε, πολὺ προτοῦ ἀρχίσουν, ὡς δῆθεν «ἐκτὸς κρίσεως» αὐτοί, νὰ «κρίνουν»!

Μὰ, ἀτυχῶς, ἂν δὲν ἐστάθησαν ἱκανοί, στεῖροι ἔστω αὐτοί, δίκαια ὅμως ἄλλους νὰ κρίνουν, στάθησαν ὅμως ἱκανοὶ νὰ διαφθείρουν!.. Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ μας σὲ μπάζουμε, στὸ βραβεῖο μας σὲ βγάζουμε! Σκύψε ἐσὺ γιὰ νὰ χωρέσης, γλύστρα ἐσὺ γιὰ νὰ τρυπώσης! Γλείψε ἐσὺ νὰ τιμηθῆς, σῶπα ἐσὺ γιὰ νὰ τσεπώσης - κ' ἔτσι πάει λέοντας! . «Καλούλης» ὁ μικρός, ἀκόμα πιδ «καλούλης» ὁ πιδ βολικός!. «Θεοὶ» ἔ-μεῖς, «κρινόμενοι» ἐσεῖς - καὶ νὰ πῶς λειτουργεῖ τὸ «Πάνθεον»!

Ἔνας νέος μου ἔλεγε: «Νὰ ἰδρυθῆ μιὰ *Φιλικὴ Ἑταιρεία τοῦ Πνεύματος!* Τὰ ὠρσι-
σμένα μέλη της νὰ κρατοῦν πάντοτε τὸν ἴδιο τύπο μαστιγίου!.. Καὶ νὰ μὴ γράφουν
κριτικές, νὰ μὴ διατυπώνουν κρίσεις, νὰ μὴ λέγουν τίποτε «εἰς ἀπάντησιν»!.. Νὰ εἶ-
ναι, ἀπλῶς, αὐτό: Βάναυσοι πνευματικοὶ τεντυμπόυδες!.. Νὰ σηκώνουν τὸ μαστίγιο,
καὶ νὰ δέρνουν! Τὴν ἐπομένη τῆς δημοσιεύσεως ἐνὸς ἄθλιου ἄρθρου, τῆς κυκλο-
φορίας ἐνὸς ἄθλιου βιβλίου, τῆς «τιμητικῆς ἐκδηλώσεως» ὑπὲρ ἐνὸς ἄθλιου νεκροῦ!..
Νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν «βαναύσους», καὶ νὰ γίνωνται βαναυσότεροι: νὰ δέρνουν σκλη-
ρότερα!.. Νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν, κατὰ τὴ μὸδα, «νεοφασίστες» - νὰ μειδιοῦν μὲς στὴν
ἐλευθερόφιλη πνευματικὴ καρδιά τους, καὶ νὰ γίνωνται «φασιστικώτεροι» κατὰ τῶν
ἀντιπνευματικῶν καὶ τῶν ἀνελεύθερων Νὰ σηκώνουν τὸ μαστίγιο καὶ νὰ δέρνουν
τρισκληρότερα!..»

Τὸν ἐρώτησα: «— Πόσοι;»

Ἐφυγα βαθιὰ πικραμένος πού τὸν ἀποστόμωσα...

Α Σ ΣΥΖΗΤΗΣΟΥΜΕ ΛΟΙΠΟΝ ΜΕ ΤΗΝ «ΑΡΙΣΤΕΡΑ» Γιατί ὅλ' αὐτά, στὸ νοῦ πολ-
λῶν, φαντάζων τῆς «Δεξιᾶς» ἀρρώστειες μόνο!.. Καί, βέβαια, ἐλόγω της εἶν' ἡ
πρῶτη — ἱστορικῶς — διδάξασα· κ' εἶναι, ἀναμφισβήτητα, ἡ διαθέτουσα τὸ μεγαλύτερο
πλοῦτο ἀπὸ τέτοιες ἀθλιότητες. Αὐτὴ τὰ ἔχει ἀφθονα ὅλα· βεβαιότατα δὲ κι αὐτά!
'Ἄλλ' ἀπὸ τὸν ἐπαναστάτη καὶ τὸν revolté ζητάει πάντα ἡ Ἱστορία, περίπου, τὸν
ἄγγελο!.. Καὶ δίκαια τὸν ζητάει, κ' ἡ Ἱστορία κ' ἡ συνείδηση τῶν συγχρόνων του:
'Ὁ καταλύων νὰ μὴ αὐτοκαταλύεται - «ὅτι τίς ὁ καταλύσων καὶ τί τὸ καταλυτέον;»
'Ὁ ἰὼν νὰ μὴ τιτρώσκεται - «ὅτι τίς ὁ ἰὼν καὶ τί τὸ ἰώμενον,» Κ' ἐδῶ ἡ «Ἀριστε-
ρά» μας εἶναι διάβρωτη ἀπ' τὰ ἴδια!.

Μήπως ὄχι κ' οἱ λογοτεχνικὲς της στῆλες; Ὅμοιες — μαζὶ κ' ἡ δῆθεν «Κριτικὴ»
της — ἂν ἀντικαταστήσετε τὴν προσωπικὴ μὲ κομματικὴ πολιτικὴ... Ἄλλ' οὔτε δὲ
κι αὐτὸ ἐντελῶς· κ' ἐκεῖ. τῆς αὐτῆς ποιότητος ἄνθρωποι, μὲ ἴδιας ἀτυχῶς ποιότητος
μικρὰ προσωπικώτατα πάθῃ!..

Πρὸ καιροῦ, λ χ , εἶχε ἀνάψει μιὰ πολλὰ δηλωτικὴ «συζήτηση» στοὺς «κόλπους»
της: «Σκίζονταν» νὰ ἐμφανίσουν, μάνι-μάνι, τὴ δικιὰ τους» ἱεραρχία «πνευματικῶν
ἀξιῶν» τοῦ Τόπου! Παράλληλα, «δικοὶ τους» ἐκδότες λείχονταν γιὰ τὸ «ψητὸ» τῆς
κυκλοφορίας τέτοιων ἔργων στοὺς «δικούς τους»! Συμπιλοῦν λοιπόν, οἱ ἐρίφηδες, τσα-
πατσούλικα, ὅπως-ὅπως, μὲ «κριτήρια» ἄλλο τόσο ἄθλια βγαλμένα μὲς ἀπ' τὴς δικῆς
τους ἰσάθλιες κλίκες, ἓνα πανάθλιο «πανόραμα» τῆς δικιᾶς τους Σηψαιμίας, «εἰς πί-
στωσιν» τοῦ δικοῦ τους Κοινοφρομισμοῦ. Χρειάζονται νὰ κρεμάσουν στὴν προμετωπίδα
κ' ἓνα «ἄνομα», γνωστοῦ «Δασκάλου» τους. Ἐκεῖνος, ἔναντι ἀμοιβῆς, δέχεται μετα-
χαρᾶς νὰ τὸ κρεμάσουν - διχως νάχη βάλει οὔτε πενιὰ στὸ «ἔργο»!..

«Εὐθύνη», μὴν τὴ ματιάσουμε!.. Καὶ πού βρέθηκαν κάτι τίμια παιδιὰ — λίγο «ἀ-
φελῆ», λίγο «ἀψητα» ἴσως ἀκόμα — πού βάλανε κάποια φωνή: «Ἐεε! Ποῦ τὴν πᾶ-
τε τὴν κλάρα!» - τί ἔβγαλαν; Τὴν πήρανε ἄλλοι τὴν κλάρα, καὶ τὴν πᾶνε! Ἱσχυ-
ροποίηση τῆς ξύλινης «γραμμῆς» καὶ τὰ συναφῆ τροπαριακά: «Ποιοὶ εἴστε σεῖς, πού
τολμᾶτε νὰ κρίνετε!..»

Κ' ὕστερα σοῦ ὀρκίζονται — *Νά! Μά τὸ Χριστό!* (Συγγνώμη. *Μά τὸ Μάρξ!*
ἤθελαν νὰ ποῦν) — πὼς πέθανε ὁ Στάλιν!.. Ἄμ δέ!.. Ὑοφάει αὐτὸς ποτέ; Ἄθάνα-
τος ζῆ καὶ βασιλεύει!

Μὰ ἡ «Ἀριστερά», ἀτυχῶς, δὲν ὠρίμασε ἀκόμη — ἄλλο πού ἡ «Δεξιὰ» δὲ θὰ
ὠριμάσῃ ποτέ — σὲ ἀνοχὴ νὰ συζητῆ! Στὸν ὑποδεικνύοντα ἀθλιότητές της, βλέπει
πάντα τὸν «ἐξθρό». Στὸν καταδεικνύοντα. Τὸν «καταδότῃ»!.. Φράζει ἔτσι τ' ἀφτιά,
βγάζει βαθύτερα τὰ μάτια, καὶ τυφλότερη παραδίνεται, μὲ μεγαλύτερη ἔλλειψη ἀντι-
στάσεως, στὰ πιὸ ξύλινα καὶ πιὸ κούφια «μονολιθικά» κεφάλια της.

Ἄλλ' ἄς σκεφθῆ (κρυφὰ ἐπιτέλους ὁ καθένας της, γιὰ λογαριασμό του): Οἱ πολὺ
νέοι (τὰ παιδιὰ) κ' οἱ πολὺ γέροι (οἱ νεκροὶ πιά) δὲν ἀντέχουν σὲ κριτι-
κὴ καὶ συζήτηση Οἱ ἄντρες ἀκοῦν, συλλογιοῦνται, ζυγιάζουν. Κι ὅταν καταλή-

ξουν πὼς πρέπει νὰ χτυπήσουν — κι ὄχι ἀναγκαίως· πάντα «μετὰ λόγου» (καὶ παρὰ δέχονται, πολλές φορές, οἱ ἄντρες) — χτυποῦν, ναί, μὰ σκληρὰ καὶ σωστά!.. Πρὸς τὰ μέσα σκληρὰ, πρὸς τὰ ἔξω σκληρὰ!.. Σωστά καὶ σκληρὰ, καὶ πρὸς τὰ μέσα καὶ πρὸς τὰ ἔξω Πρὸς ὅπου πρέπει - ὄχι ἄστοχα! Κι ὄχι, γιὰ τὸ θεό, τσιρίζοντας σὰν παιδιὰ πρὸς τὰ ἔξω, ἀπὸ ἀδυναμία σὰ γέροι πρὸς τὰ μέσα!

Ναί, οἱ ἄντρες!

ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΓΡΑΨΑ ΠΑΡΑ ΕΝΑ ΟΝΟΜΑ! Τὸ φυλάω αὐτό, ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ τὸ πῶ τώρα: Δὲν ἔγραψα ὀνόματα, στοιχηματίζοντας μ' ὄλους, πὼς ὄλοι διάβασαν τὰ ἀκριβῆ ὀνόματα κάτω ἀπὸ τὶς ἀκριβεῖς ἀθλιότητες!.. Γιατί νὰ μνημονεύω τοὺς ἀθλίους; Πολλοὺς ἐδόξασα ἔτσι... Καὶ γιατί, ἐπιτέλους, νὰ μὴν καθίσταται ἔμπρακτα αἰσθητό, κάποτε-κάποτε, πὼς ὄλοι τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἐπίγνωση ἔχομε τῶν ἀθλίων καὶ τῶν ἀθλιοτήτων, ἀφοῦ ὄλοι νοοῦμε τὰ ἴδια ὀνόματα κάτω ἀπὸ τὰ γνωστὰ θλιβερὰ φερσίματα;.. Ὡστε καὶ τὸ χρέος ἄρα, τῆς διαγραφῆς, κοινὸ νὰ καθίσταται: Μιά κ' ἔξω! Μὲ μονοκονδυλιά!

...Βαθιὰ βουτηγμένοι στὴ λάσπη, ἄς πᾶμε τώρα νὰ πλυθοῦμε - παστρικοί γιὰ τὸν ἄλλο μῆνα!

ΤΑ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

(ᾠς τις 23 Φεβρουαρίου κι ὡς τὸ Μῦ)

Αβγ, 12/66, 1/67.— Βαρουτσῆς, Δ.: Ὁ φόβος Ποιήματα. '66.— Wifstrand, A.: Δυὸ μελετήματα. [Ἡ ἀληθινὴ ἀρχαιότητα κ' ἐμεῖς — Τὸ Βυζάντιο καὶ ἡ Εὐρώπη] Μτφρ Ἀ Μυστακίδη. '66.— Γκίκας, Γ.: Ἀρβανίτικα Τραγοῦδια τοῦ Κάβο ντ' Ὄρο. '62 — Δελτίον Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Καβάλας, 11-12/66.— Δελτίον Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας, 1-3/62.— Ἐκδ. Διευθύνσεως Μελετῶν τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Τύπου τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως.— Δραῖσις, 2/1 καὶ 30/1/67.— Ἐλευθεροτυπία, 1/67.— Ἑλληνικά, 1/67.— Ἑλληνικὰ Θέματα, 1/67.— Ἑλληνικὰ Προβλήματα, 10-1-67.— Ἑλληνικὸς Βορρᾶς, 30-12-66, 27-1-67.— Ἐπιθεώρηση Τέχνης, 9, 10, 11-12/66.— Ἐποχές, 1/67.— Ζακόπουλος, Κ.: Σπουδαί, τίτλοι, ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι. '66.— Ἡ Θεσσαλία, 24-12-66, 26-1-67.— Ἡ «Πειραικῆ-Πατραϊκῆ», 11, 12/66, 1/67 — Ἡ Τυπογραφία, 30/11, 10, 20/12/66, 1/67.— Θεασίτης, Π.: Γῦρος στὴν Ποίηση. Κριτικὰ ἀναδημοσιεύματα ἀπὸ περιοδικὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονικῆ '66.— Θέματα Κριτικῆς, 2/67.— Ἰουλιανός: Ἐπιστολαὶ καὶ Ἀποσπάσματα. Τόμ 1, μέρος 2 τῶν Ἀπάντων. Κεί-

μενον καὶ μετάφρασις J. Bidez. Ἐκδοσις Budé. Paris '24.— Ἰωαννίδης, Π.: Ποιήματα Λευκωσία '66.— Ἰωάννου, Γ.: Δημοτικὰ τραγοῦδια τῆς Κωνουρίας. Ἀνάτυπο ἀπ' τὴ «Διαγώνιο». Θεσσαλονικῆ '65.— Καββαδίας, Π.: Προϊστορικὴ Ἀρχαιολογία '14.— Κανελλόπουλος, Π.: Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος. Α, α' - β': Ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο ὡς τὸν Μιχαήλ Ἀγγελο. '66.— Καραβία, Λεία Χατζοπούλου: Οἱ καρποὶ τοῦ μικροῦ δέντρου. Ποιήματα. '63.— Κῆρυξ, 12/66, 1/67.— Κόνιτσα, 11/66.— Κυριαζῆς, Π.: Θὰ ἐπιβίωση ὁ Χριστιανισμός; Ἐκδ. «Νέας Ζωῆς». '66.— Κύρου, Κλ.: Ἀπολογία. Ποιήματα. Θεσσαλονικῆ '66.— Κωνσταντόπουλος, Ν: Θρακικὰ «ἐπιλήνια» (Ὁ «Τρόγος» τοῦ Σκοποῦ). Λαογραφικὰ στιχοῦργήματα. '65 — Λαϊκὸς Δρόμος, 28-1-67.— Λεύκης, Γ.: Ἡ τριλογία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, κὶ ἄλλα ποιήματα. Λεμεσὸς '67.— Λόρκα, Φ. Γκ.: Σὰν περάσουν πέντε χρόνια. Μτφρ. Κλείτου Κύρου. Θεσσαλονικῆ '62.— Μοιρολόι γιὰ τὸν Ἰγνάτιο Σάνχεθ Μεχίας. Μτφρ. τοῦ ἴδιου. Ὁ.π. '63.— Μακεδονία, 31-12-66, 29-1-67.— Μαρκεζίνης, Σπυρ.: Πολιτικὴ τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, 1, '66.

ΗΡΑΚΛΗΣ Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΖΩΣΙΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ¹

Ὅταν ἡ ψυχὴ δὲ ν ἀναπαύεται, δὲ γαληνεύη - ἀγωνιᾷ στὴ θέα τοῦ παρόντος, στρέφει ἱκέτις πρὸς τὸ παρελθόν .. Μάλιστα ὅταν τὸ ἀπώτατο, τὸ παλαιό, τὸ ἐγγὺς παρελθὸν εἶναι, ὅπως τὸ δικό μας, μετὸ ἀπὸ στοιχεῖα ὑπάτης ἐγκαρδιώσεως. Ἔτσι, ὁ ἀναθυμούμενος, ὁ μνημονεύων, γίνεται αὐτομάτως μνητῆς, γίνεται διδάχος, γίνεται — τί λέγω, — εἶναι ὁ πιὸ ἄδολος κριτῆς, ὁ πιὸ αὐστηρὸς τιμητῆς τοῦ παρόντος, μ' ὄλο πού, κατὰ κανόνα, δὲ μιλεῖ γι' αὐτό, ὅταν εἶναι ἀληθινὰ στὸ ὕψος τοῦ μνημονευομένου, πολὺ αὐτόφωτον, καταλάμπωντος, ὥστε νὰ χρειάζεται τὸ σκοτάδι καὶ τὸ ἔρεβος τοῦ παρόντος γιὰ ν' ἀντιτεθῆ, ν' ἀντιπροβληθῆ - νὰ δειχθῆ! Καί, καθὼς πρῶτος αὐτὸς δέχεται τὸ ἄπλετο κείμενο φῶς, γίνεται, καὶ ἂν δὲν εἶναι, φωτισμένος, γίνεται, καὶ ἂν δὲν εἶναι, ἱκανός, καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἀενείση καταπρόσωπο καὶ τοὺς ἄλλους νὰ κἀνῆ νὰ τὸ δοῦν! Μεγαλύνεται καὶ μεγαλύνει ἀπὸ δανεία μεγαλοσύνη! Ἄποχτᾶ καὶ φωνή, καὶ σθένος, καὶ σοφία πού δὲν ἔχει! Διαλέγεται πολλὰς γλώσσες - ὅ λ ε ς τῖς γλώσσες τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ λίγο πρὶν μόλις ἐβαττάριζε τὴν ἰδική του! Γίνεται οὐσσορευτῆς, γίνεται μεταλλάκτης, γίνεται πομπός, χάρη σ' ἐνεργειακὴ πηγὴ ξένη!

Καὶ ἡ πηγὴ πού πλησιάζουμε σήμερα μαζὶ εἶναι πελωρία - μοναδική, θαρρῶ, στὴν ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων! :

Ἐννέα παιδόπουλα, ἑννέα ἀδέλφια, ἕξ ἀγόρια καὶ τρία κορίτσια, χωρὶς σημαντικὴ διαφορὰ ἡλικίας μεταξύ τους, χωρὶς διόλου μεγάλη μόρφωση, κάτω ἀπ' τὴν πιὸ βαρεῖα σκλαβιά, τὴν πιὸ σκληρὴ τυραννία, νὰ συλλάβουν, νὰ συγχρονίσουν, νὰ μετουσιώσουν, νὰ ἐνεργοποιήσουν πλαστουργικὰ πρὸς ἐθνεγεργσία τὴν πολυθρύλητη μὰ ὄχι ἀναγκαστικὰ καὶ μαχητικὴ Φιλογένεια, νὰ τάξουν ὅλοι τους, ὅλη τὴ ζωὴ τους, ὡς τὴν ὑστατὴ πνοή, στὴν πραγμάτωση τοῦ Μεγάλου Σκοποῦ, πού ἀπὸ παιδιὰ τοὺς ἐθέρμαινε, τοὺς πυροπολοῦσε · εἶναι κάτι τὸ ἀνεύρετο, τὸ ἀσύλληπτο! Καθαρὴ «κλήσις», ὅπως θάλεγε ἕνας θεολόγος. (Πῶς ἀπ' τὰ βᾶθη τῶν αἰῶνων καὶ τὰ ἔγκατα τῶν καρδιῶν ὀμιλεῖ ἡ Φυλὴ! Τί ρίζες εἶν' αὐτές, πού μᾶς δένουν μὲ τὸ χῶμα, μὲ τὸν ξερόβραχο, μὲ τὸ στουρνάρι ὅπου φυτρώσαμε!.. Τί νὰ τῖς παραβγῆ - καὶ γιατί, Γιὰ τὸν ἥλιο πού δὲν ἐκλέψαμε κανενὸς - τὸ μόνο πλοῦτο μας, Ἡ γιὰ τὴν πνοή, πού τρεῖς χιλιάδες χρόνια τὴ δίνουμε τοῦ Κόσμου, ὥσπου οἱ ἴδιοι μείναμε ξέπνοοι, στὸ ἔλεος λογῆς λογῆς βαρβάρων!..)

Μὲ συγχωρεῖτε, Κύριοι, πού δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατηθῶ ἀπὸ ἕνα ξέσπασμα - καὶ προστά σας!.. Μὰ κάποιος πρέπει, ἀργὰ καὶ ποῦ, νὰ βγαίνη ἀπὸ τὰ ὄρια, γιὰ νὰ μένουν μὲς σ' αὐτὰ ὅλοι οἱ ἄλλοι... Ἄλλωστε, ὅ,τι δὲν ἤχει πολὺ καλά, δὲν εἶναι γι' αὐτὸ κι ἀχρεῖαστο...

Ἐκεῖνο πού περισσότερο λογαριάζω, ὡς τὸ νὰ δαγκῶνω τὴ γλώσσα μου, εἶναι πὼς ἀκριβῶς ἡ λαμπρὴ πλειάδα τῶν Ζωσιμάδων, πού μᾶς συγκέντρωσε εὐμνήμονας ἐδῶ, δὲ θὰ συγχωροῦσε τέτοια ἀκρότητα. Κι ὄχι γιὰτὶ δὲν τὴνε ζοῦσε τὴ συγγνή ἀγνωμοσύνη, οὔτε γιὰτὶ δὲν τὴν ἔπνιγε, πρῶτη, τὸ δίκιο τῆς φριχτὰ δουλωμένης Πατρίδας, παρὰ γιὰτὶ ὁ Μεγάλος Σκοπὸς πού τοὺς ἐπύρωνε, τὰ ἤθελε, δυναστικός, ὅ λ α δι κ ᾶ τ ο υ! Καὶ τὰ δεινὰ καὶ τὰ δεσμά, καὶ τὴν καταπίεση καὶ τὴν καταφρό-

1 Ἐκφωνήθηκε στὸ πολιτικὸ μνημόσυνο τῶν Ζωσιμάδων, 12-11 50, στὸν Παρνασσό.

νια, καὶ τὴν ὄρητα καὶ τὴν κατάρα! - ὄλα, ὄλα νὰ καταπίνωνται, νὰ καταπνίγωνται, νὰ φιμώνωνται - νὰ πιέζουν! νὰ γίνωνται ταπεινότης, ὑποχρεωτικότης, ὑποτέλεια, ὡς τὴν ποθεινὴ στιγμὴ πού θ' ἀκουγόταν στεντορεία ἢ γνήσια κι αὐθεντικὴ φωνὴ τῆς Ἐθνεγεροσύας! Ὅχι! ὄχι κραυγές! ὄχι φωνές! ὄχι κἄν λόγια! παρὰ γλυκὰ ψαλμωδῆματα σὺς ἐκκλησιές, σιγανὰ διαβάσματα στὰ σκολειά, διακριτικὰ ἀναγνώσματα στὰ σπίτια - πολλὰ πολλὰ ἀναγνώσματα, τερπνὰ καὶ καταθύμια, ἄκακα κι ἀθωότατα κατὰ τὴν κρίση τῆς ὅποιας λογοκρισίας: ὁ Ἑλιόδωρος, αἴφνης! Τί ιδεάν ἔχετε γιὰ τὸν Ἑλιόδωρο, Πέρα βρέχει! Ὁ εὐπρεπέστατος ὁμως ἐκεῖνος Ἑλιόδωρος, ὁ τιμημένος, ὁ σχολιασμένος, ὁ ἀπὸ χέρι δωρημένος, ἔλεγε, σὲ μιὰ γλῶσσα λίγο-πολύ δυσνόητη, ἀλλὰ μὲ ἔκτυπα τὰ σημάδια μιᾶς εὐγένειας καὶ μιᾶς ἀρχοντίας προσηνέστατης κι ἀφάνταστα εὐγλωττης, πὼς εἶναι καὶ δόξες, καὶ μεγαλεῖα, καὶ ἀξίες, πού, ὄχι!, δὲ σβήνουν, δὲν ἀμαυροῦνται, δὲν παύουν νὰ εἶναι φρονηματιστικὲς κι ὅταν χαριτολογοῦν, ἀναπλαστικὲς κι ὅταν ἀδολεσχοῦν, ζωοδότρες καὶ γιὰ ἐπιθάνατους, καταβασανισμένους, ταπεινούς! . Νά! Εἶν' ἐκεῖ καὶ περιμένουν, καὶ προσφέρονται - πάλι σὰν πρῶτα, σὰν ἄλλοτε, σὰν ὅ τ α ν...

Μὰ ἐπάγονται καὶ ὑποχρεώσεις γιὰ ὅσους τὸ νιώθουν αὐτὸ, μὲς στὴν ὅποια τους κατάντια - ὑποχρεώσεις πού συνοψίζονται σὲ μιὰ: νὰ κάνουν τὸ πᾶν γιὰ νὰ τὶς ἐπαναξιώσουν καὶ νὰ ἐπαναξιωθοῦν.

Καὶ τὸ Γένος τὸ ἐνωθε κ' ἐπαναξιωνόταν μέρα μὲ τὴ μέρα περισσότερο. Γι' αὐτό, κἄνε γρήγορα, σοφὲ μας Κοραή, καλοὶ μας λόγιοι, ἀξιοὶ τυπογράφοι μας! Κάντε — γιὰ τὸ θεό! — πιὸ γρήγορα, καὶ ἄς μείνουν μερικὰ λάθη - τί νὰ γίνῃ, Θὰ μείνουν καὶ μερικὰ - μόνο γρήγορα! γρήγορα! γιατί, νά! σιμώνει ἡ ὼρα, καὶ δὲ θὰ μᾶς χωρεθῆ ἀναβολή, ἂν τυχὸν δὲ θάμαστε κατὰ πάντα ἐτοιμοί! . Κάντε, λοιπόν, γρήγορα, προφτάστε τὰ ὄλα. Ἐμεῖς πληρώνουμε — τί ἄλλο μποροῦμε νὰ κάνουμε, — πληρώνουμε, καὶ στέλνουμε, στέλνουμε παντοῦ, μὰ παντοῦ!, καραβανιὲς ὀλάκερες - καὶ δωρεάν!

Καὶ δὸς του χτίζουν σκολειά, στηρίζουν ἐκκλησιές, ὀργανώνουν ἐλέη, συντηροῦν φυλακισμένους, ἀνεγείρουν ξενῶνες, ἐπιχορηγοῦν ἰδρύματα, συνιστοῦν ὑποτροφίες, πληρώνουν δασκάλους, δασκάλους, δασκάλους...

Μὰ τί ὀργασμός, τί δίψα χορηγίας, τί ἀναγεννητικὴ μανία, ἄνευ προηγουμένου, ἄνευ ἐπομένου, εἶν' αὐτὴ! Τί δὲ θὰ σκεφτοῦν, τί δὲ θὰ στρώσουν, τί δὲ θὰ πραγματώσουν οἱ οἰστροῦλατοι τοῦτοι γενάρχες... Ἐμποροὶ αὐτοί, σ' ἐποχὴν ὑλιστικώτατη, χαροκόπων κ' ἐπιδειξιῶν, ἀρχολίπαρων καὶ πλουτομανῶν, πού τὴν εὐρῆκαν τὴ δύναμη τῆς ὑπερήφανης ἐκείνης ἀσκητείας (πού σαγηγεύει ἀντὶ ν' ἀποκροῦν), τῆς ἄκαμπτης ἐκείνης ἀποχῆς ἀπὸ κάθε ἀπόλαυση (πού δὲν ἀποτελεῖ καὶ κατηγορία γιὰ ὅσους ἀκολουθοῦν τὸν ἀντίθετο κανόνα), τοῦ ἀπεριόριστου ἐκείνου πλουτισμοῦ, πού ὄχι μόνο δὲν προκαλεῖ, μὰ γίνεται, σιγά-σιγά, ἐγκαύχημα, ἐλπίδος ταμεῖον, κοινὸ θησαύρισμα τοῦ Γένους;.. Ὡς πού θὰ σηκώσουν τὴν κλίμακα Ἰακώβ τοῦ ἀναγεννώμενου Ἐθνους, καὶ σὲ ποιὸ βᾶθρο θ' ἀνεβάσουν τὸ ἐλληνικὸ πρότυπο τοῦ ἐμπόρου - τὸ π ρ ὅ τ υ π ὅ τ ο υ ς !.. Πᾶνω κι ἀπ' τοῦ δασκάλου;.. κι ἀπ' τοῦ κληρικῆ;.. κι ἀπ' τοῦ λογίου;.. κι ἀπ' τοῦ ποιητοῦ;..

Εἴπαμε: Τοῦ γενάρχου!.. Ὅπου δὲν ἔχει ἄλλο!.. Πού τὰ περικλείνει ὄλα!.. Γιατί!.. σκεφθῆτε:

Ἐναλογοσῆτε τὰ Γιάννενα, μετὰ τὴν πολιορκία, τὴν καταστροφὴ, τὸν ὄλεθρο τοῦ Ἄλῃ: Ἐρειπωμένα, ἰσοπεδωμένα, ἐρημωμένα, ἐξανδραποδισμένα!.. Ἐδῶ ἦταν μία πόλη! Μόνο; Μιὰ ἀκρόπολη! Μία κιβωτός!.. Πᾶει καὶ πᾶει!.. Νὰ ξαναγίνῃ;.. Ἀδύνατο!.. Ποιὸς τρελλάθηκε; Πῶς μπορεῖ!..

Μὰ ξάφνου - τί βοή, τί σαματάς, τί ὀρυμαγδὸς εἶν' τοῦτος; Τί βαρᾶν κασμαῖδες, τί κροτοῦν σφυριά, τί χτυπᾶν σκεπάργια;

Εἶν' ὁ Ζωσιμαῖς ὁ οἰκοδόμος, ὁ Ζωσιμαῖς ὁ ἀνακαινιστής!

«— Μὰ ποιούς νὰ στεγάσουν τώρα τὰ σκολειά, Ποιούς νὰ διδάξουν οἱ δασκάλοι;»

«— Θα βρῆ αὐτός! ξέρει αὐτός! μπορεῖ αὐτός!..»

Καὶ νά την ἢ παλιρροία τῆς ἀνθρωποθάλασσας ξαναγυρνᾶ, νά κάτση ὅπου τῆς ἔστρωσε - ὅσο ποτὲ κεφάτη γιὰ δουλειὰ καὶ γιὰ προκοπὴ!

Εἶν' ὁ Ζωσιμάς ὁ εἰδώς, ὁ Ζωσιμάς ὁ θαυματουργός!

Μὰ εἶναι καὶ ὁ νοῦς ὁ διορατικός, καὶ ὁ διπλωμάτης ὁ λεπτός, καὶ ὁ πολιτικός ὁ ὑπερφυνης.

Σὲ περίοδο δεξιάτης πάλης τοῦ νηπιάζοντος «ἀστισμοῦ» μὲ τὴν ἀποθηριωμένη φεουδαρχία, ἔστησε ἀπ' τὸν ἕναν πόλο ὡς τὸν ἄλλο, ἀπ' τὴν ὑπερόπτιδα καὶ ἀσιανίζουσα Μοσχοβία, ὡς τὴ θυμώδη κ' ἐκρηκτικὴ Τοσκάνη, τὸ σύμμα του, καὶ κινήθηκε ἄνετα πάνω σ' αὐτὸ μισὸ καὶ πλέον αἰῶνα!.. Οὔτ' ἀπ' τὴ φωτιά τσουρουφλίστη, οὔτ' ἀπ' τὸ νερὸ ἔβραχ'η!.. Δὲν ἐσυμβίβαζε τ' ἀσυμβίβαστα - τὰ προσπερνοῦσε! Μπορεῖ καὶ νά μὴν τάβλεπε τόσο ἀντιθετικὰ ὅσο οἱ ἄλλοι· μπορεῖ, ἀπὸ μιὰ φυσικὴ, μιὰ ὀλύμπια μεσότητα, νά μὴν τουρχόταν· μπορεῖ νά μὴ γουστάρειζε - κἂν τοὺς ψαράδες τοῦ ἀφροῦ, κἂν τὰ πουλιὰ τῆς τρικυμίας· μπορεῖ! Δὲν κατέχομε ἀκόμ' ἀπὸ πρῶτο χέρι σχεδὸν τίποτε. Παρὰ μόνον τοῦτο· ὅτι τὰ προσπερνοῦσε! Γιατὶ αὐτὸ βλοῦσε στοὺς σκοπούς του· γιὰτὶ ἔβλεπε μακρύτερα· Θα περάσουν! Κ' ἡ ἄφρη τῶν μὲν, καὶ οἱ θυμοὶ τῶν δέ!.. Καὶ πέρασαν! Καὶ τῆς Ἰδέας δὲν τῆς ἔστοίχισαν τίποτε! Ἐφόσον ἐξηγήθη ἀπ' αὐτόν, δὲν ἐπλήρωσε φαρδίني!

Καὶ μόνο σ' αὐτό, Μόνο τότε,

Πρὶν καλά καλὰ συμπληρωθῆ καὶ τὸ minimum πρόγραμμα στὴν πρωτοφανῆ ἐκείνη ἔκδοση τῶν Ἀρχαίων, ἀνάβει — γιὰ πρώτη ἔτσι φορὰ — τὸ χιλιοκριατισμένο τὸ γλωσσικὸ!.. Ὁ Γιακωβάκης ὁ Ρίζος παρωδεῖ, μὲ τὰ Κοραϊστικά του, τὶς γλωσσικὲς «καινοδοξίες» τοῦ Κοραῖ. Καὶ σὲ λίγο ξεσπᾶ στοὺς κύκλους τῶν λογίων, καὶ ἀπ' αὐτοὺς σ' εὐρύτερους, φοβερὴ ἀντιμαχία!.. Προτοῦ προλάβουν νά ἐννοήσουν πολλοὶ γιὰ τί ὁ λόγος, τὸ πιάσιμο, δὲν εἶχαν μείνει ἀπ' ὅλα τὰ χρώματα παρὰ δυό: τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο! Κ' ἡ φυλλάδα ἀκολουθοῦσε τὴ φυλλάδα, ὁ λίβελλος τὸ λίβελλο!· Ὁ «θεοστυγής», ὁ «ἐπικατάρατος», ὁ «ὀλετήρ»· οἱ μὲν· οἱ «νυκτοκόρακες», οἱ «ἀμαθέστατοι», οἱ «τυφλωταὶ» - ὁ δέ!.. Τὸ μονάκριβο δημοσιογραφικὸ ὄχυρό, ὁ Λόγιος Ἐρμῆς, σιεῖται συθέμελο ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴ διχοστασία καί, γιὰ μιὰ στιγμὴ, σιγᾶ! Πῶς δὲν τινάχτηκε ἀπὸ τότε στὸν ἄερα!.. Μὰ καὶ ὅπως σώθηκε... Γιατί, νὰ μὲν, μετὰ ἀπ' τὴ θέση ποῦ πῆρε, μῆκε σὲ δευτέρη περίοδο — μπορεῖ καλύτερη καὶ ἀπ' τὴν πρώτη — μὲ τὴ φωνή, ὅμως, αἰσθητῶς ἀδυνατισμένη, κρινόμενος πλέον κ' ἐπικρινόμενος ἐνίστε.. ὥσπου ἔσβησε ὀλότελα!.. Μόνο ἡ Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη τράβαε σταθερὰ τὸ δρόμο της! Μετὰ ἀπὸ στιγμιαῖο καὶ ἀδιόρατο συνοφρῶμα τοῦ καπετάνιου — ποῦ τόνωσε δὲν τόνωσε ἕνας Κοραῖς! —, μετὰ κάποια ἄλαφριά κρυάδα καὶ πρόσκαιρη σιωπὴ, συνέχισε ὀρθόπλωρη τὸ ταξίδι της μὲς ἀπ' τ' ἀντίθετα ρεύματα, βλέποντάς τα νά πιάνονται μανιασμένα μακρυνὰ ἀπ' αὐτή, κ' εὐλαβούμενα καὶ τὸν ἀφρὸ τοῦ διάβα της - ὥσπου χανόταν στὸν ὀρίζοντα... Ἐτσι, ἀπορροφημένη ἀπ' τὴ δική της, τὴν ὑπέρτερη μελωδία, δὲν ἀντιλήφθηκε τὴ Σκύλλα, δὲν ἄκουσε τὴ Χάρυβδη, καὶ διέπλευσε χωρὶς καμμιά ἄβραβια, καμμιά ζημιὰ, τὶς Συμπληγάδες, μὲ τὴ σημαία, ὅπως πάντα, ψηλά: γόητρο τὸ ἴδιο, κύρος τὸ ἴδιο!

Θὰ ξεμακραινάμε δίχως λόγο ἂν κοντοστεκόμαστε καὶ σ' ἄλλα, ποῦ δείχνουν, γενικώτερα, τὸ ἡγετικὸ τὸ χάρισμα, τὴν ἐνότητα τῆς γραμμῆς, τὴν εὐθυτένεια τῶν Ζωσιμάδων, ἐνῶ τὸ ζητάει - κάτι περισσότερο: τὸ ἐπιβάλλει ἡ περιστάση νά δείξωμε πῶς τὰ προσόντ' αὐτὰ τὰ εἶχαν καὶ τὰ φτάσανε στὴν ἐντέλεια ποῦ εἶδαμε ἀπὸ περίσσεια καθαροῦ δυναμικοῦ καὶ ὄχι, ὡς συνήθως, ἀπὸ θεληματικὴ ἢ ἄθελη στόμωση ἢ παροχέτευση τοῦ συναισθηματικοῦ, ὥσπου νά τὸ ξεράνουν ἀπὸ ρίζης καὶ νά γίνουνε, ἂν τύχη, μεγάλοι καὶ τρανοί, ἀλλ' ἀπάνθρωποι! Πλαίι στὸ δυναμικὸ εἶχανε καὶ κράτησαν ἰσόβαρο κ' ἰσότιμο, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς μακρῆς τῶν σταδιοδρομίας, καὶ τὸ συναισθηματικὸ. Διακρατημένο - ναί, ἀλλὰ πλούσιο καὶ χυμῶ-

δες! Έτσι: όχι, απλώς, κανένας δὲν ἐθρήνησε ἐξαιτίας των, παρὰ κανένας ἀπ' ὅσους μπήκανε ποτέ στὴ δούλεψή τους δὲν ἔμεινε πού — κατὰ κοινὴ ἀναγνώριση — νὰ μὴ εὐεργετήθῃ! Κ' ἦταν πολὺ σκληροὶ οἱ ἀρχόντοι καὶ οἱ ἀφεντᾶδες, τοὺς μαύρους ἐκείνους χρόνους, καὶ πολὺ δυσήνια ἢ μᾶζα τῶν τυπικὰ ἀπελευθέρων στὴ Δύση καὶ σκλάβων ἀκόμα στὴν Ἀνατολὴ δουλευτᾶδων. Ὁχι ὅμως καὶ γιὰ τὸ Ζωσιμᾶ· τὸ μεγάλο Κύριο, τὸν ἄγγελο τῆς Ἰησοῦς, τὸν ἅγιο τὸν Ἀνθρωπο!. Καὶ μὴ μοῦ λέτε πὼς ἀπὸ σκέτη δύναμη, ἀπὸ σκέτη λογικὴ καὶ ὀρθοφροσύνη, χωρὶς καὶ πλοῦτος ψυχικό, καὶ βρῦση ἐλέους μεγάλη, βγαίνει ἢ πρᾶος, ἢ μειλίχια αὐθεντία. Τὸ ὅσο θέλετε νομότυπο, ὅσο θέλετε δίκαιο, ὅσο θέλετε προβλεπτικό μάτι τοῦ ἀφέντη δὲ γίνεται ποτέ, δίχως ἔμψυχη συμπόνοια, μάτι πατέρα! Καὶ τέτοιο ἦταν τοῦ Ζωσιμᾶ: Πατέρα μάτι καὶ διὰ βίου προστάτη!.. Κι ὄχι μονάχα γιὰ ὅσους τὸν ἐδούλεψαν, παρὰ καὶ γιὰ ὅσους ἐδούλεψαν ἄλλους, καὶ μάθαινε πὼς τοὺς ἐδούλεψαν καλά, μὰ δὲ μποροῦν πιά, εἴτε ἀπ' ἀρρώστεια, εἴτε ἀπὸ γερατειά, εἴτε ἀπὸ ἀτυχίες...

Ἀφῆστε πιά γιὰ ὅσους δούλεψαν τὴν Ὀλότητα!

Καί, πρῶτα-πρῶτα, τοὺς γεροδασκάλους! :

Ποιός, ποῦ γῆς ἐσκέφθηκε, ἐδῶ κ' ἑκατονεβδομηῖντα χρόνια, νὰ συνταξιοδοτῆ ἐξ ἰδίων του τοὺς ἐρημούς, ἀγηροκόμητους — ἢ, τὸ πολὺ: μὲ ἀνήμπορους φτωχοσυγγενεῖς — δασκάλους, τοὺς σκορπισμένους στὰ τέσσερα πέρατα τῆς Διασποράς, ἀναζητῶντας τους ἕναν-ἕναν, μὲς στὰ τόσα του ἀσχολήματα, μὲ συγκινητικὴ διάκριση καὶ τρυφερότητα εὐγνώμονος μαθητοῦ, Πόσων δασκάλων, τελοσπάντων, ἦταν μαθητῆς ἐτοῦτος ὁ Ζωσιμᾶς,

Ὁ λ ω ν!

Πρὸ ἑκατονεβδομηῖντα χρόνων!.. Μά, γιὰ σκεφθῆτε, σκεφθῆτε!.. Καὶ πέστε μου καὶ τ' ἄλλο :

Ποιός τὸν ἴδιον καιρό..- ὄχι, ὄχι! Ποιός σ ἡ μ ε ρ α ἔσκυψε πονετικά, συστηματικά, ὠργανωμένα, πάνω στὸ δρᾶμα τῶν ξεπεσμένων ἄλλοτε ἀρχόντων, πού τὸ χέρι, ἀπο χρόνια ἀγκύλωση εὐγενείας, δὲν μπορεῖ νὰ τανυθῆ γιὰ ἐλεημοσύνη, καὶ πού τὸ κατάντημά τους γεμίζει θλίψη καὶ τὴ ζωὴ τῶν γύρω τους· καὶ νὰ μποροῦν!.. μόνο τοὺς θλίβει καὶ τοὺς μιλεῖ περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, ἀπ' ὅσο ἀντέχουν, γιὰ τὰ ὄχι πάντα καλά τέλη καὶ τῶν πῶ καλῶν προσπαθειῶν καὶ ἀγῶνων;..

Ὁχι - ὄχι!.. Ἀπὸ μόνο ξηρὸν ὑπολογισμό δὲ φτάνει κανεὶς σὲ ζεστά, σταθερά, στοιχηρὰ κινήματα καρδιάς, μάλιστα ὅταν ἔχη τάξει ὡς σκοπὸ τοῦ ἕνα Σκοπὸ, πού τοῦ δίνει μὲ τὸ παραπάνω τὸ δικαίωμα νὰ κλείνη τὰ μάτια καὶ νὰ σφραγίσῃ τ' ἄφτια σὲ ὅ,τι ἄλλο!.. Μολονότι, ἂν θελήσουμε νὰ δοῦμε ἀπὸ κατόφθαος — ὅπως μποροῦμε πιά σήμερα — τὸ Ζωσιμαῖον ἄθλον, δὲ θὰ βροῦμε τίποτε τὸ μὴ ὀργανικὰ ἐνσωματωμένο σ' αὐτό, τίποτε πού νὰ μὴ στοιχῆ ἀπόλυτα στὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸ Σκοπὸ: τὴν Παλιγγενεσία, τὴν πρὸς ἐθνεγεροσία γοργὴ παρασκευὴ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ!

Βέβαια, κ' ἐνσωματωμένο καὶ αὐταρκές καθ'αυτὸ! Τόσο αὐταρκές, ὥστε νὰ καλύπτῃ ἐντελῶς τὴ σύνδεση, τὴ συναρμογὴ του μὲ τὸ Ὁλο - νὰ μὴν ἐγείρῃ οὔτε ἀπὸ πέρα τὴν ὑπόνοια στοιχείου μιᾶς τεραστίας μηχανῆς. Ἀκόμα κ' ἢ πῶ καθαρὴ πρωτοτυπία — καὶ τέτοια οὔτε μιά, οὔτε δύο! — ἰσχυρὰ ἐπενδυμένη παλιὰ καὶ συνηθισμένα πρότυπα, πλέον δὲ ἢ ἐξηγούμενη ἀπὸ κίνητρα καθαρῶς φιλανθρωπικά... Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Δυνάστης τί νὰ δῆ, τί νὰ πῆ,.. Ἐλεημοσύνες, τζάνουμ! Ἐλεημοσύνες καὶ γραμματοῦλια! Αὐτὰ ἀπ' τὸ ἄχτι τους, βλέπεις, γιὰτὶ δὲν ἔμαθαν οἱ ἴδιοι ἀρεκτά! Ἐλεημοσύνες, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ἀποθιμένων τους, σὰ μεγάλοι πλούσιοι - μεγάλοι ἁμαρτωλοὶ!.. Χριστιανοὶ γιὰ!

Κ' ἔτσι κοιμόταν ἡσυχος ὁ ἀγάς - καὶ γελοῦσε κατ' ἀπ' τὰ μουστάκια του ἄγρουπνος ὁ Ζωσιμᾶς!..

Μὰ οὔτε κι ὅταν ἄλλαξαν τὰ πράγματα, κ' ἦταν πιά τὰ ὄπλα πού χρειάζονταν κι ὄχι τὰ βιβλία, δὲν παραμελήθηκε οὔτε στὸ ἐλάχιστο ἢ ἀκόμα χρήσιμη, πάντα χρήσιμη στοὺς Ζωσιμάδες, περικάλυψη! Γιατὶ σὲ πολλὰ μέρη τὰ Ἐλέη δούλευαν, καὶ

σὲ ἀκόμη περισσότερο τὰ βιβλία στέλνονταν, καὶ ὅταν στὸ Μωριά, στὴν Ἀνατολική, τὴν Κεντρική, τὴν Δυτική Ἑλλάδα, τὰ Νησιά, πρὸ πολλοῦ εἶχε ἀνάψει τὸ ντουφέκι καὶ συνεχίζονταν μυριόνεκρος ὁ Ἀγὼν τῆς Ἐλευθερίας.

Μὰ ἔτσι δὲν ἦταν μονάχα ὁ Ὑόρρανος ποὺ ἀγνοοῦσε. Κι ὁ Σκλάβος κι ὁ Ἀγωνιστὴς ὀλίγα ἤξεραν ἀπ' τὸ τί, ποῦ ἔδινεν ὁ Μέγας Χορηγός. Τόξεραν οἱ Σουλιῶτες στοὺς ἀγῶνες των κατὰ τοῦ Ἀλῆ, Τόξεραν οἱ δούλοι ποὺ ἀναπάντεχα ἐλευθερώνονταν στὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀφρικῆς... Αὐτὴ ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευση τῆς Ἱεροζήνας, στὰ '27, τοῦ ἐκφράζει τὴν αἰδίων εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἔθνους γιὰ τὰ τόσα καὶ τόσα, γιὰ ὅλα - μὰ ποῖά, δὲ λέγει, δὲν ξέρει! Ἡ Ἱστορία ἡ ἴδια, ὡς ἐτοῦτη τῆ στιγμῆ, εἰκάζει τὰ περισσότερα! Μέγιστο μέρος τῆς ὑπὲρ τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων κολοσσιαίας του πράξεως μένει στὴν ἀχλὺ - κι ὁ Ζωσιμᾶς θρύλος! Ὅπως πεισμόνως τὸ ἠθέλησε! Ἐνόσο ζοῦσε, μιά του μόνο πλευρὰ ἐνέπνεε ἀληθινὸν τρόμο σὲ ὄσους τὸν ἐλάτρευαν: ὁ δημόσιος περὶ αὐτοῦ λόγος, ὁ ἔπαινος! Ὡς τὸ νὰ σοφίζονται τῆ μνεῖα του σὲ ἀκροστιχίδες! Κανεῖς δὲν ἔζησε τόσο πολὺ στὰ χεῖρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τόσο λίγο στὴ γραφίδα τους! Μὰ τάχε ἔτσι κανόνισει, κ' ἔτσι φροντίσει, ὥστε, κι ὅταν ἔσβησε, νὰ μείνῃ θρύλος!.. Μ' ὄλες τὶς δωρεές, ὄλες τὶς χορηγίες, ὄλες τὶς προικοδοτήσεις, ὄλες τὶς ἐλεοδοτήσεις, ὄλα τὰ κτίσματα, τὰ διδασκαλεῖα, τὰ σχολεῖα, τὶς ἐκκλησίες, τὰ νοσοκομεῖα, τὶς βιβλιοθήκες, τὶς συλλογές, τὶς πρῶτες, τὶς δευτέρες μετοχές τῆς Ἐθνικῆς - θρύλος! Γιατὶ τὰ ὅσα ξέρομε εἶναι πολλοστημόριο τῶν ὄσων προσέφερε. Καὶ ὄλα εὐλογημένα! : «— Ἴί νὰ σοῦ πῶ! » μού ἔλεγε τελευταῖα ὁ Γέροντας προκαθήμενος ἐδῶ τῆς Ἑλλαδικῆς Χριστιανοσύνης: «ὅ,τι ποτὲ διέθεσα τῶν Ζωσιμάδων, μὰ ὅ,τι, γιὰ ὅποιον σκοπὸ, ἔπιασε τόπο, πέρ' ἀπὸ κάθε προσδοκία μου!..»

Μὰ καὶ τοῦ Γένους ὀλόκληρου τὶς πιὸ χρηστὲς προσδοκίες ὑπερακόντισε ἡ ἀντιλήπτωρ γενναιοδωρία, ἡ δαψιλὴς καρποφορία τῆς φιλογενείας τοῦ Ζωσιμᾶ.

Ζῶντας ἀκόμα εἶδε, μακάριος, νὰ δορυφορῆται ἀπὸ ἀστέρες πρῶτου μεγέθους τῆς ἔθνικῆς εὐεργίας.

Ἦταν οἱ ζηλωταὶ του!.. Ἐκεῖνοι ποὺ προσδικαίωσαν περισσότερο ἀπ' ὄλους τὴ θέση ποὺ ἔσαι εἶχε καταλάβει στὴ δίκαιη κ' εὐγνώμονη συνείδηση τοῦ Ἔθνους. Ὁ ἔμπορος ὁ Ζωσιμᾶς! Οἱ ἔμποροι ἀπόστολοί του!

Ἔτσι, πρῶτο φέγγος στὸ στερέωμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως ἀνεδείχθη ὁ ἀστερισμὸς τῶν ἐμπόρων! Ποῦ ἦταν ἡ πιὸ ἐπιτυχής, ἡ πιὸ ρωμαλέα, ἡ πιὸ θαυμαστὴ σύγκρασις τοῦ μεσευρωπαϊοῦ καὶ ἀνατολίτου ἐμπορίου, μὲ τὸν ἰδιοτυπώτατον ἔμπορο τῆς Ἑλληνικῆς Φιλογενείας. Γιατὶ θὰ ἦταν μὲν ἀδίκως ἐκεῖνος ποὺ δὲ θὰ ἐπεσήμαινε τὶς καταβολές του στὸν ἀρχαιοελληνικὸ ἀποικισμό, τὴν ἀλεξανδρινὴ ἐκπολίτιση, τὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων περὶ πλούτου, τὴ βυζαντινὴ εὐποιΐα, τὴ φαναριώτικη φιλάνθρωπια, ἀλλὰ μάταια θ' ἀπεπειρᾶτο μ' αὐτὲς νὰ ἐξηγήσῃ γενετικὰ τὸ ἔξαισιο ἐκεῖνο πλάσμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως, χωρὶς τὸ δυνατὸ καὶ νεογόνον ζύμαμα ποὺ συνετελέσθη στοὺς κόλπους τοῦ σκλαβωμένου Γένους. Ἀκόμα λιγώτερο, φυσικά, θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἐξηγήσῃ ἀνατρέχων σὲ οἰκονομικὰ καὶ μόνο αἷτια — ποὺ ἴσχυσαν καὶ σ' ἄλλους ὑπόδουλους, καὶ ὅμως δὲν ἐξύφαναν τίποτε τὸ ὅμοιο — ἢ σὲ ξένα πρότυπα, ποὺ καὶ σ' ἄλλους ἐπιβάλλονταν κ' ἐπιβάλλονται, μὰ εἶναι κατ' αὐτὰ ὁ ἔμπορος κατεξοχὴν τῆς πράξεως ἀνθρώπος — ποὺ ὑποτιμᾶ τὸ λόγο, τὸ συναίσθημα — ἐνῶ, ἐντελῶς ἀντίθετα, ὁ ἔμπορος τῆς Φιλογενικῆς Ἀκμῆς εἶναι ὁ ὑπὲρ πάντας ἐκτιμητὴς τοῦ λόγου, ὁ μέχρι τελευταίας ρανίδος αἱματοδότης αὐτοῦ, ὁ ἀνθρώπος ποὺ ἀκριβῶς γιατί πάρα πολὺ τιμᾶ τὸ λόγο, πάρα πολὺ ὑποφέρει ἀπ' τὴ συναισθηματικὴ λιτότητα στὴν ὁποία τὸν ἀναγκάζει τὸ καθημερινό του ἔργο, πασκίζει νὰ πλουτίσῃ, γιὰ νὰ δώσῃ στὸ λόγο, στὸ συναίσθημα, στὸν κοινὸ πόθο, σάρκα, νὰ τὰ κἀνῃ κτῆμα ὄλων - Πατρίδα, Ἑλλάδα! *Σὰν ἐφαρμογὴ τοῦ πνεύματος εἰς τὴ φύση*, ὁ πλούτος εἶναι πνευματικὸς, ἡθικὸς ἀγαθός. Τὸ δίδαξε ὁ Ἐμερσον - μὰ δὲν ἠκούσθη ἐνῶ ἑκατὸ χρόνια πρὶν ἢ Ἑλληνικὴ Φιλογενεῖα

τὸ ἀνήγαγε σὲ δόγμα, τὸ ἔκανε πρῶγμα, κ' ἔστρωσε ἀδιάσειστο τὸ θεμέλιο τῆς Ἐλευθερίας. Βέβαια, ἡ Φιλογένεια αὐτὴ βγήκε μὲς ἀπ' τὴ σκλαβιά, μὲς ἀπὸ βάσανα καὶ πίκρες, ἀπὸ κοινὲς τύχες, κοινὲς μνήμες αἰῶνων. Μὰ γιατί δέ βγήκε ἀπ' τὴ σκλαβιά τόσων ἄλλων λαῶν; Γιατί δέ διατηρήθη καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους, ὅπως ἓνας Ζωσιμᾶς, ἐπιτέλους, μπορεῖ, σὰν ἐκρηξιγενὲς φαινόμενο, νὰ ξεπηδήσῃ ἀπὸ παντοῦ! Τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι ὅμως πὸν ξεφύτρωσαν - ἀπὸ ποῦ, πῶς, ὅπως ἓνας ἀνεξάντητη ἐθνικὴ μήτρα δέν τοὺς κυοφορεῖ διαρκῶς, ἂν γενεὲς ὀλόκληρες, ἂν ὅλοι μας δέ συντηροῦμε μὲ τὴν πνοή μας τὴν πύρα πὸν χρειάζεται γιὰ ν' ἀναπτυχθοῦν, ν' ἀναδειχθοῦν, νὰ καλουργήσουν, ὅπως ἓνας ἀνεξάντητη μήτρα δέν τοὺς πείθουμε, κατάβιθα, σὲ κάθε στιγμή, μ' ὅλες μας τὲς πράξεις, πῶς ἀπ' τὸν κορυφαῖο μας ὡς τὸν ἔσχατο εἴμαστε ὅλοι μιὰ εὐχή: νὰ συνεχίσουν τὴν ἐλληνικὴ ἐμπορεία, τὴν ἐλληνικὴ φιλοπλουτία, ὅπως τὴν παρέλαβαν: ἀνθρωπιστικὴ, ἐλληνοπρεπῆ, εὐεργέτιδα, διακρινόμενη ὅσο καμμιά ἄλλη μας ἐκδήλωση ἀπ' ὅποια ξένη, καὶ — ἔστω μάρτυς μας ὁ Ζωσιμᾶς! — ὅτι ὅσο ὑπάρχει Ἕλληνα, ἢ εὐγνωμοσύνη του γι' αὐτοὺς θὰ εἶν' ἡ πρώτη στῆν καρδιά του!

ΚΟΣΜΕΤΟΣ ΦΩΚΑΣ-ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ 1821

Ἡ Ἕλληνικὴ Διοίκησις διετήρησε, γενικά, τοὺς φόρους τῆς Τουρκικῆς, κατήργησε ὅμως τοὺς φανερά «δουλικούς» — καθῶς, ἰδίως, ὁ κεφαλικὸς: τὸ χαράτσι — καὶ τοὺς ἐπαχθέστερους ἀπ' ὅσους εἶχαν κατὰ καιροὺς ἀυθαίρετα ἐπιβάλλει διάφοροι βαλῆδες. Μὰ ἔτσι δὲν εἰσέπραττε οὔτε τὰ μισά, γιατί καὶ τὸ φοροεκτελεστικὸ σύστημα εἶχε παραλύσει ἀπ' τὴν πανστρατιά, τὲς καταστροφές, τὲς ἀρπαγές, τὸ συστηματικὸν καθεστῶς περιουσιακοῦ στοιχείου σάρωμα ἀπὸ μιλλιούνια ἁσινῶν σιφῶν καὶ τουρκαλβανῶν πλιατσικολόγων, ἀπ' τὴν παρεμπόδιση τῶν μεταφορῶν καὶ τῆς ἐμπορείας, πὸν σὲ μεγάλο βαθμὸ κατώρθωναν μὲ τὲς ἐπιδρομὲς τοὺς οἱ σὲ πολλὰ μέρη σφηνωμένες κ' ἐλέγχουσες τὲς γύρω περιοχὲς τουρκικὲς φρουρὲς καὶ, προπάντων, ἡ ἀρμάδα πὸν βολτατζάριζε στὰ παραλία κ' εἶχε ὀλότελα ἀποκλείσει τὴν Κρήτη.

Ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ ν' ἀρυσθῆ ἡ Διοίκησις πόρους, ὅπως ἓνας λέει, ὅπως ἓνας, κατὰ κανόνα, τὲς ἐξάφριζαν πρῶτα τὰ παλληκάρια, πὸν ρακένδυτα κ' ἐλεεινὰ περιμέναν καιρὸ τὴν μισθοτροφοδοσίαν τοὺς - ἀπ' ὅ,τι δέ, ἀργὰ καὶ ποῦ, ἔσωνε κ' ἔφθανε στὴ Διοίκησις, σημαντικὸ ποσοστὸ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ χρῆμα, ὅπως οὔτε τὰ δημόσια κτήματα, κ' ἂς ἦταν ἓνα σωρὸ!

Ἀπὸ ἔκτακτους φόρους, Σὰν τοῦ κλήρου, λ.χ., καὶ τῶν μονῶν, ὅπως τὴν χρηματοληψία τοῦ '22, Τὸν ὑποχρεωτικὸν ἔρανο τοῦ '23, Μὰ ἐπεβλήθησαν μὲν καὶ ἀπέδωκαν μιὰ φορά, δὲν θ' ἀπέδιδαν ὅμως ἂν ξαναεπεβάλλοντο - ὅπως δὲν ἀπέδωκε ὁ πρῶτος, ὅταν ξαναεπεβλήθη, γιατί ὅ,τι ὑπῆρχε καὶ εἶχε δοθῆ δὲν ἀντικατεστάθη.

Διὰ συνάψεως ἐσωτερικῶν δανείων, ὅπως ἓνας λέει, ὅπως ἓνας, Δυνατόν. Ἐφ' ὃ καὶ συνήφθησαν τὰ δάνεια τοῦ '24 καὶ '25, μὲ ὅρους μάλιστα ὅχι καὶ ὅσο θὰ περιέμενε κανεὶς (ὑπὸ τὲς τότε περιστάσεις) ἐπαχθεὶς - ἴσως γιατί βρέθηκε συμφερότερο νὰ μὴν περιέλθῃ οὔτε τὸ μισὸ τοῦ ποσοῦ τοὺς στὴ Διοίκησις. Κ' ἔτσι ἔκαναν κακὸ ἀπείρως μεγαλύτερο ἀπ' τὸ «καλό» τοὺς.

Ὅστε κυρία — γιὰ νὰ μὴν ποῦμε μόνον — πηγὴ τροφοδοτήσεως τοῦ Ἄγῶνος ἀπέμειναν αἱ εἰς χρῆμα καὶ εἶδος — ἰδίως εἰς εἶδος — ἐκούσιες εἰσφο-

ρ ἐς τῶν γεωργῶν μὲ τις σοδειάς τους, τῶν κτηνοτρόφων καὶ ποιμένων — μὲ τὰ κτήνη καὶ τὰ ποιμνιά τους σφαζόμενα ἐπὶ τόπου γιὰ τὰ καλὰ τὰ παλληκάρια — τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν — μὲ τὸ μαζεμένο πλοῦτος τῶν προεστῶν καὶ καρaboκυρέων τους, μὰ καὶ μὲ τὰ κομποδέματα τῶν ψαριανῶν τους —, τῶν ἀγλοκρατούμενων τοῦ Ἴονίου, μὲ τις εἰσφορές τους, τῶν παροίκων τῆς Διασπορᾶς, μὲ τις δικές τους, τῶν Ζωσιμάδων καὶ ἄλλων, μὲ τις χορηγίες τους - ὅλων, δηλαδή, ὁμόθυμα, μ' ὅ,τι χρυσάφι, ὅ,τι ἀσήμι, ὅ,τι μπακίρι, ὅ,τι μολύβι, ὅ,τι χρειαζούμενο στὸν Ἀγῶνα εἶχαν κ' οἱ πιὸ στερευένοι ἀκόμα!

Βέβαια, ὅλ' αὐτὰ ἄξιζαν δισεκατομμύρια μὰ πῶς τὰ μεταπωλεῖς, τὰ «ρευστοποιεῖς», ὑπὸ συνθηκῆς καὶ βιασύνες ἐπαναστατικές, γιὰ ὅ,τι περισσότερο σοῦ ἀναγκαιοῦ; Κ' ἐν πάσῃ περιπτώσει: Συνιστοῦν, τάχα, ὅλ' αὐτὰ, *οἰκονομίαν πολέμου*, ἀπὸ κείνες ποὺ βρίσκουμε σήμερα ἐν ἀφθονίᾳ, ὠραιότατα ὁμολογουμένως διευθετημένες σὲ ὀγκώδη κ' ἐπιβλητικὰ βιβλία, Δὲν τὸ νομίζω. Καὶ δὲν θὰ τὸ νόμιζαν, δίχως ἄλλο, καὶ οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν τῶν βιβλίων, ἐὰν ἠρωτῶντο. Ἐάν, δηλαδή, ἐκείνοι ποὺ παρεσκεύαζαν τὸν Ἀγῶνα ἤξεραν πῶς θὰ βαστοῦσε ἐπὶ ὀλόκληρα χρόνια, πῶς ὁ Τοῦρκος θὰ διέθετε τὰ τεράστια οἰκονομικὰ ποὺ διέθεσε, καὶ αὐτὰ τὰ λιγοστὰ τὰ δικά τους, καὶ τοὺς ζητοῦσαν νὰ τοὺς ποῦν ξερά, σὰν *οἰκονομικοί*, ἂν εἶχαν τὴ βεβαιότητα, ἢ ἔστω τὴν πιθανότητα, τὴν ἐλάχιστη, νὰ ἐπιτύχουν τὸ ποθούμενο - θὰ τοὺς ἀπαντοῦσαν; Μῆτε τὴν ἐλάχιστη! Καὶ θάταν «σωστὸ» αὐτό. Μόνο ποὺ καὶ αὐτὸ καὶ πολλὰ ἄλλα «σωστὰ» δὲν λογαριάζονται διόλου, μὰ διόλου, μπρὸς στὸ *πρόβλεπον* - τὸ ἐπιτακτικώτατο καὶ αὐταρχο ἐκείνο *πρόβλεπον*, ποὺ ἐγείρει στὶς κρίσιμες ὥρες τοῦ Ἐθνικοῦ ἢ ἄδολη καὶ ἀκέραια πατριωτικὴ συνείδηση! Τί νὰ τῆς πῆς τώρα ἐσύ, «εἰδικέ», «τραπεζικέ», «πολυγνώστη» μου, ὅπου αὐτὴ ἀπ' ἄλλοῦ ξεκινημένη, ἄλλα σκοποῦσα καὶ ἄλλα δραματιζόμενη, ξεσηκώθηκε τρομερῆ, παντοδύναμη, ἀπαιτητικώτατη — ἀπὸ κεῖ ποὺ λαθροβιοῦσε, ὡς τὸ νὰ διερωτᾶσαι μήπως κ' εἶχε σβῆσει ὀλότελα — καὶ κατακλύζει μὲ θεῖα μανία τὰ πάντα, καὶ σὲ λίγο θὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν κάμινο τῆς ὑπατης δοκιμασίας καὶ τις δικές σου «γνώσεις», καὶ τις δικές σου τις «σοφίες» καὶ «εἰδικεύσεις», καὶ θὰ δείξῃ τὸ κατακάθαρο, τὸ πραγματικὸ, τὸ ἀληθινὸ ἦθος καὶ τοῦ τελευταίου, τὴν γνησιότητα καὶ τὴν ζωντάνια του σὰν κυττάρου ἔθνικοῦ, ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι, μορφωμένος εἶτε ἀμόρφωτος, γνώστης τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ εὐμέθοδος ἢ βιαστικὸς τοῦ πραγματικοῦ νὰ πάη μπρὸς — μὰ καὶ δίχως «μέσα», δίχως ὅπλα, δίχως χρήματα — πρὸς τὴν Ἐλευθερίᾳ παραταῦτα, ν α ἰ, πρὸς τὴν Ἐλευθερίᾳ!

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΠΗΔΙΩΤΟΠΟΥΔΟΣ

Η κατηγορία

Ὁ πρόεδρος τοῦ στρατοδικείου καθάρισε προσεχτικά τὰ γυαλιά του, ἔβηξε δυό-
τρεις φορές, τὰ ξαναφόρεσε, καὶ κοίταξε τὸν κατηγορούμενο μὲ συγκατάβαση. Πλάι
του, ἓνας σύνεδρος σκούπιζε τὴ μύτη του θορυβωδῶς, μὲ τὴν ἄκρη ἑνὸς βρώμικου
στρατιωτικοῦ μαντιλιοῦ. Τὸ ἀκροατήριον, τὶς τελευταῖες ἰδίως μέρες, εἶχε ἀραιώσει
σημαντικά, ἕξαιτίας τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως πού εἶχαν προκηρῦξει ἐσπευσμένως
οἱ τοπικὲς ἀρχές, γιὰ τὰ πράγματα δὲν πῆγαιναν καὶ τόσο καλά. Μερικοὶ μάλιστα
ψιθύριζαν, ὅτι τὰ ἔχθρικά στρατεύματα εἶχαν φτάσει κιάλας ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία —
μά, γενικά, ἡ κατάσταση δὲν ἦταν ἀπελπιστική. Κι ἄλλες φορές εἶχε συμβῆ αὐτό, ἀλ-
λά, κατὰ κανόνα, τὴν τελευταία στιγμή ἔφταναν οἱ ἐνισχύσεις, κι ὁ ἔχθρὸς ἀναγκαζό-
ταν νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ὁ δικηγόρος τοῦ κατηγορουμένου εἶχε φύγει πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα γιὰ τὸ μέτωπο,
ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε ὑπερασπίσει τὸν κατηγορούμενο ὡς τὴν τελευταία στιγμή,
γιὰ τὴν ὁ πρόεδρος ἀρνήθηκε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐκδίκαση τῆς ὑποθέσεως ἂν ὁ συνήγορος
δὲν ἐξεπλήρωνε τὰ καθήκοντά του ὅπως ἔπρεπε.

Δὲν ἀπέμενε, λοιπόν, παρὰ ἡ ἀπολογία τοῦ κατηγορουμένου.

— Ὁ κύριος κυβερνητικὸς ἐπίτροπος, ἄρχισε βαθύτατα συγκινημένος ὁ κατηγορούμε-
νος, κοιτάζοντας συγχρόνως λοξὰ ἓνα λιγνὸ γεροντάκι πού καθάριζε τὰ νύχια του μὲ
ἓνα σκουριασμένο σουγιά, καθώρισε ἐπακριβῶς, μὲ τὴ συνειθισμένη του εὐφράδεια καὶ
μὲ βία τὰ προκύψαντα εἰς βάρος μου στοιχεῖα, τὸ εἶδος τῆς ἐνοχῆς πού μὲ βαρύνει,
ἢ ὅποια, μὲ ἓνα λόγο, συνίσταται εἰς τὴν ἀπ ο υ σ ῖ α π ρ ᾶ ξ ε ω ν...

Στηριζόμενος εἰς τὰ νεώτερα δεδομένα τῆς ποινικῆς νομοθεσίας, ὁ κύριος κυβερ-
νητικὸς ἐπίτροπος, συνέχισε, ὀλοένα πιδ συγκινημένος ὁ κατηγορούμενος, ἀνέλυσε λε-
πτομερῶς τὰ τρία εἶδη τῶν ἀξιοποίνων πράξεων: τὶς καλὲς δηλαδὴ πράξεις, τὶς κα-
κὲς πράξεις, καὶ τὴν ἀπραξία, ἐπιμείνας ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῆς τελευταίας αὐτῆς κατηγο-
ρίας, ἢ ὅποια, ἄλλωστε, εἶναι καὶ ἡ πλέον ἀξιοποινῆ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐνδιαφέρει εἰδικώ-
τερα τὴν παροῦσα περίπτωση.

... Ἡ ἀπουσία πράξεων — εἶπε, περίπου, ὁ κύριος κυβερνητικὸς ἐπίτροπος — ἢ ὅποια
συνιστᾷ τὸ μέγα κεφάλαιον τοῦ νεωτέρου Δικαίου, εἶναι ὑποπτη καὶ βλαβερά, διότι
ἀποτελεῖ προσπάθειαν ὑπεκφυγῆς ἀπὸ τὸν νόμον. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν δι-
καστὴν τὸ βασικώτερον κριτήριον διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ καθήκοντός του, καὶ συνεπῶς
ἐμποδίζει τὴν ὁμαλὴ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου, εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ ἐπιζήμια, διότι δημι-
ουργεῖ κενὰ μέσα εἰς τὸ ρεῦμα τῶν ὑπὸ κρίσιν γεγονότων.

... Φαντασθῆτε λ.χ. ἂν ἐγὼ — ὑπεστήριξε πολὺ ὀρθῶς ὁ κύριος κυβερνητικὸς ἐπίτρο-
πος — ἀπεφάσιζα ἕξαφνα νὰ καταφύγω στὴν ἀπραξία. Ἡ λειτουργία τοῦ νόμου θὰ κα-
τέλανε αὐτομάτως, καὶ τὰ γεγονότα θὰ περιδινόνταν ἀσυνάρτητα μέσα στὸ κενὸ καὶ
τὴν ἀωνυμία τοῦ χρόνου.

Ἐνα γεγονός — συνεπλήρωσε, ἀκολούθως, ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος — ἀποτελεῖ
μὴν ἀπόδρασιν, τρόπον τινά, ἀπ' τὸν ἑαυτό μας, καὶ διευκρίνισε ὅτι ἀκριβῶς διὰ τὸν
λόγον αὐτὸν εὐρίσκεται ἐδῶ: διὰ νὰ κολάσῃ τὸ γεγονός καὶ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀκεραι-
ότητα τῆς συνειδήσεως τοῦ πελάτου του. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν διαφυλάττεται εἰς
ἀκέραιον ἢ ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ κολάζεται ἐπίσης καὶ ἡ παράβασις. Ἡ ἀπουσία δμως
πράξεων ἀναιρεῖ τὸν δικαστὴν καὶ καταργεῖ τὸν κόσμον. Τὸ νεώτερον Δίκαιον ἀποδί-
δει συνεπῶς μὴν ἐντελῶς ἰδιάζονσα σημασία στὴν ἀπραξία καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐρευνή-
σῃ τὰ αἷτια πὸν τὴ συντηροῦν. Θὰ ἠμπορούσαμε, μάλιστα, νὰ ποῦμε — εἶπε, σχεδὸν
ἐπὶ λέξει, ὁ κύριος κυβερνητικὸς ἐπίτροπος — ὅτι τὸ νεώτερον Δίκαιον ἀδιαφορεῖ, πε-
ρίπου, διὰ τὰς πράξεις καθεαυτάς, καὶ ἐνδιαφέρεται πρωτίτως διὰ τὴν ἀπραξίαν. Ἡ

ἐπιβολὴ κυρώσεων διὰ τὰς πράξεις, χωρὶς βεβαίως νὰ ἔχη καταργηθῆ, ἀποτελεῖ τμήμα τῆς παλαιᾶς Νομοθεσίας, τῆς ματεριαλιστικῆς περιόδου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἀπουσία πράξεων - νὰ τί μᾶς ἐνδιαφέρει τώρα! Ἴδου τὸ μέγα κεφάλαιον τῆς συγχρόνου Νομοθεσίας!..

.. Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν — συνέχισε, φανερὰ συντετριμμένος ὁ κατηγορούμενος — εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ κυρίου κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου, δὲν κατεδικάσθη οὔτε μία φορὰ! Οὔτε μία φορὰ δὲν ἔπεσα εἰς τὴν παγίδα τοῦ νόμου! Ἔτσι, οἱ ἐπιπλήξεις πρὸς μου ἀπηρθύνθησαν, κατὰ διαστήματα, ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν, οὐδόλως, δυστυχῶς, δύνανται νὰ ἐκληφθοῦν ὡς τεκμήρια βεβαρημένου μητρώου, καὶ συνεπῶς — ὅπως προέβλεπεν ὁ κύριος κυβερνητικὸς ἐπίτροπος — δὲν δύναμαι νὰ βασιζώμαι ἐπ' αὐτῶν. Παραμένει λοιπὸν ἀμετάβλητον καὶ συντριπτικὸν τὸ γεγονός τῆς ἐνοχῆς μου - ἡ μορφή τῆς ὁποίας ἄλλωστε μὲ ἐμποδίζει κατηγορηματικῶς νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ νόμου.

...Εἰς παλαιότερας ἐποχὰς — εἶπεν, ἐπὶ λέξει, ὁ κύριος κυβερνητικὸς ἐπίτροπος — ἡ στάσις τοῦ κατηγορουμένου θὰ ἐθεωρεῖτο, πιθανόν, ὡς παράδειγμα. Ἄλλ' εἰς τὰς παλαιότερας ἐποχὰς — ἔσπευσε νὰ συμπληρώσῃ, μὲ τὴν ἐπιγραμματικότητά πρὸς τὸν χαρακτηριστικὴν — ἡ ζωὴ ἠξιολογεῖτο ἀπὸ τὸ ποσοστὸν τῆς ἀφαιρέσεως πρὸς ἡσκειτο εἰς βάρος τῆς. Σήμερα δμως τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Τὸ γεγονός ὅτι μέσα στὸν Τόπο μας συνυπάρχον δύο ἀντιμαχόμεναι δυνάμεις, πρὸς διαδέχονται κατὰ κανονικὰ διαστήματα ἡ μία τὴν ἄλλη, μᾶς ἐξαναγκάζει νὰ λάβωμε τὰ μέτρα μας...

..Εἰς τὸ βάθος — ἀπεκάλυπεν αὐτὸς ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος, εἰς μίαν στιγμὴν ἐξάρσεως — εἰς τὸ βάθος αἱ ἐν λόγῳ δυνάμεις συνεργάζονται μεταξύ τους, καὶ πολλὰς φορὰς συνέβη νὰ παραχωρήσῃ ἡ μία στὴν ἄλλη τὴν ἐξουσία, τοῦλάχιστον ὅσον χρονικὸν διάστημα χρειάζεται διὰ νὰ κριθοῦν οἱ πολῖται, νὰ διεκπεραιωθοῦν ἐκκρεμότητες καὶ νὰ τακτοποιηθῇ γενικὰ ὁ πληθυσμὸς ἀπὸ δικαστικῆς πλευρᾶς. Ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε — συνεπλήρωσεν ἀκολούθως — ἐκάστη τῶν δυνάμεων δικάζει καὶ καταδικάζει τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἐτέρας.

Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν — ἀνέλυσε ὁ κύριος κυβερνητικὸς ἐπίτροπος — πᾶσα πράξις τοῦ πολίτου ἔχει διπλὸν χαρακτήρα, ὅπως ἄλλωστε εἶναι φυσικὸν καὶ δίκαιον. Ἐξ ἄλλου, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἀκριβῶς δύο ὄψεις εἰς τὰ πράγματα, διὰ νὰ μᾶς παγιδέψῃ. Τὸ ν' ἀρνούμεθα τίς δύο αὐτὲς ὄψεις τῶν πραγμάτων, εἶναι σὰ νὰ ἀρνούμεθα τὸν ἴδιον τὸ Θεόν. Κατόπιν τούτων, γίνεται πλέον φανερὰ ἡ ἀποστολὴ τοῦ δικαστοῦ, ἡ ὁποία συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ τὴν προσπάθειαν τοῦ κατηγορουμένου διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ὀρθῶν κριτηρίων, δικάζοντας πάντοτε τίς πράξεις του μὲ βάσιν τὰ ἀντίθετα τῶν ἰδικῶν του κριτήρια. Ἐκεῖνος λοιπὸν πρὸς ἀρνεῖται τὴν πρᾶξιν — συνεπέρανεν, ἐν κατακλείδι — ἀρνεῖται τὰ πράγματα, διότι ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα τὸ νόημα τῶν. Καὶ τὰ πράγματα χωρὶς νόημα ξερνοῦν ἕνα θανάσιμο δηλητήριο, πρὸς μᾶς πνίγει στὴ στιγμὴν...

Ἐαφνικὰ ἀκούστηκαν ὁμοβροντίες κανονιῶν καὶ κραυγὰς πρὸς ὀλοένα δυνάμωναν, ἐνῶ ταυτοχρόνως τὰ μεγάφωνα τῆς αἰθούσης καλοῦσαν ἐσπευσμένως καὶ τίς τελευταῖες ἐφεδρῖες τῶν τοπικῶν δυνάμεων, νὰ παρουσιαστοῦν αὐτοστιγμῆι στὰ πλησιέστερα κέντρα, προκειμένου ν' ἀποσταλοῦν ἐπείγοντως εἰς τὸ μέτωπον... Καμμιά δεκαριά γέροι, καὶ πεντέξῃ γριές, πρὸς παρακολουθῶσαν ἀδιάφορα τὴν ἀπολογία τοῦ κατηγορουμένου, σηκώθησαν βιαστικά, πῆραν τὰ μπαστούνια τους καὶ τράβηξαν κουτσαίνοντας πρὸς τὴν ἐξοδον...

— Ὅπως φαίνεται, ἔχουν καταλάβει κίβλας τὰ ἀνατολικά προάστια, εἶπε ἀνόμενος ὁ πρόεδρος, καὶ κοίταξε τὴν ὥρα, βγάζοντας ἀπ' τὸ γιλέκο του ἕνα χοντρὸ μπακιρένιον ρολόι. Τὴν ἴδια στιγμὴν, ἕνας νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς μπῆκε τρέχοντας ἀπ' τὴν κεντρικὴ εἴσοδο, διέσχισε τὴ σάλλα, καὶ ἀνέβηκε μὲ ὕφος ἐξαιρετικὰ ταραγμένο στὴν ἔδραν τῶν δικαστῶν.

— Ἡ μισὴ πολιτεία ἔχει ἤδη καταληφθῆ! φώναξε δυνατὰ, κοιτάζοντας τὸν πρόεδρον.

Ἡ Ἀνωτάτη Διοίκηση μὲ ἐπιφόρτισε νὰ σᾶς εἰδοποιήσω νὰ ἐπισπεύσετε τὴν ἐκδίκαση τῶν ὑποθέσεων, διότι ἐντὸς μιᾶς ὥρας, τὸ πολὺ, οἱ Ἐχθρικές Δυνάμεις θὰ ἔχουν καταλάβει τὸ κτήριο! Τὸ Γενικὸ Ἀρχηγεῖο ἀνεχώρησεν ἤδη ..

— Καλὰ, εἶπε ἀνδρέξα ὁ πρόεδρος. Σὲ μισή ὥρα θὰ ἔχουμε τελειώσει... Ὑστερα κοίταξε τὸν κατηγορούμενο, κάνοντας συγχρόνως μιὰν ἀόριστη διφορούμενη κίνηση, σὰ νάθελε νὰ πῆ πῶς δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ βιαστῆ καὶ τόσο πολὺ. - ἦ ὅτι, τουναντίον, παρατράβηξε τὴ φλυαρία του, καὶ καλὸ θὰ ἦταν νὰ συντόμευε κάπως τὴν ἀπολογία.

— Αὐτοὶ οἱ νεαροὶ τρομοκρατοῦνται μὲ τὸ τίποτα, εἶπε ἓνας σύνεδρος, ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς εἶχε φύγει πιά ἀπὸ τὴν αἴθουσα.

— Ποῦ ὑπηρετεῖ; ρώτησε μὲ προσποιητὸ ἐνδιαφέρον ὁ πρόεδρος.

— Ἀνήκει στὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο· ἀλλὰ ὑπηρετεῖ μᾶλλον τὸν Ἐχθρό, ἀπάντησε ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος, κοιτάζοντας εἰρωνικὰ τὸν κατηγορούμενο. Εἶναι ἀξιωματικὸς τῆς καρριέρας !.

— Αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς καρριέρας τόχον παραξηλώσει,.. συνέχισε ὁ σύνεδρος. Οἱ περισσότεροὶ ὑπηρετοῦν καὶ στίς δυνὸ παρατάξεις - καὶ μάλιστα φανερά !

— Σοῦ ἔτυχε ποτὲ νὰ δικάσῃς ἓναν ἀξιωματικὸ τῆς καρριέρας; ρώτησε τὸν κυβερνητικὸ ἐπίτροπο ὁ πρόεδρος, καὶ τὸν κοίταξε λοξά, μισοκλείνοντας τὸ μάτι του.

— Ὅχι, ποτὲ !.. ἀπάντησε εἰρωνικὰ ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος. Ἄλλωστε, πῶς μπορεῖς νὰ δικάσῃς ἓναν ἀξιωματικὸ τῆς καρριέρας; Προδίδει ἐξίσου καὶ τὰ Δυνὸ Στρατόπεδα, καὶ συνεπῶς προβάλλει, καὶ ὑπερασπίζει, τὴ διπλῆ φύση τῶν πραγμάτων ..

— Σωστά, εἶπε ὁ πρόεδρος, καὶ χασμουρήθηκε δυνατὰ Ὑστερα κοίταξε τὸν κατηγορούμενο πάνω ἀπ' τὰ γυαλιά του, καὶ σταύρωσε τὰ χέρια του ὑπομονετικά, περιμένοντας τὴ συνέχεια τῆς ἀπολογίας.

Ἀπὸ τὸ βάθος ἀκούγονταν διαρκῶς κανονιοβολισμοὶ καὶ ντουφεκιές.

— Ἡ συντριπτικὴ ἐπιχειρηματολογία τοῦ κυρίου κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου, ἐν συναρτήσει μὲ τὰ ὑλικά δεδομένα, συνέχισε ἄτονα καὶ κουρασμένα αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ κατηγορούμενος, δὲν ἀφῆνε καμμιά διέξοδο στὸν ὑπόδικο. Ἐν τούτοις, ἡ λογικὴ συνέπεια τῶν παρατηρητέων του — τὴν ὁποῖαν, ὅμως, ἐπιμελῶς ἀπέφυγε νὰ διατυπώσῃ — καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι καθήκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ ὑπηρετῆ, καὶ συνεπῶς νὰ προδίδῃ, καὶ τὰ Δυνὸ Ἀντίπαλα Στρατόπεδα !..

— Οὐδέποτε ἀπέκρυψα τὴν ἀλήθεια αὐτὴ! διέκοψε ὠργισμένος ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος. Εἶπα μάλιστα ὅτι, στὸ βάθος, ὁ πόλεμος ποὺ διεξάγεται ἀπὸ τὰ Δυνὸ Ἀντιμαχόμενα Στρατόπεδα τῆς Πολιτείας μας ἀποβλέπει ἀκριβῶς εἰς τὸ νὰ διευκολυνθῆ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς Ἔτσι, ἡ καταδίκη εἶναι βέβαιη, ἀφ' ἑνός, καὶ δίκαιη ἀφ' ἑτέρου.

— Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, γιατί δὲν καταδικάζονται καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς καρριέρας; φώναξε σχεδὸν βίαια ὁ κατηγορούμενος.

— Διότι οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς καρριέρας πολεμοῦν! οὐρλιαξε ἔξω φρενῶν ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος. Ἰντοφεικίζονται κανονικὰ στὸ μέτωπο, καὶ ἐν ἀνάγκῃ στὰ μετόπισθεν, εἴτε κατὰ τὴν περίοδο τῶν ἀσκήσεων, εἴτε κατὰ τὴν περίοδο τῶν ἀδειῶν των, εἴτε πάλι κατὰ τὴν περίοδο τῆς προβλεπομένης μεταθέσεώς των ἀπὸ τὸ ἓνα στρατόπεδο στὸ ἄλλο. Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωσι μάλιστα γίνονται τόσες πολλὲς ἐκτελέσεις, ὥστε νὰ περιττεῖ ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν !

— Ἀφοῦ, λοιπόν, οὕτως ἢ ἄλλως θὰ καταδικασθῆ κανεὶς, ὅποιος κι ἂν εἶναι πράξις του, γιατί νὰ μὴν καταφύγῃ στὴν ἀπραξία; ρώτησε μὲ προσποιητὴ περιέργεια ὁ κατηγορούμενος.

— Γιατὶ πρέπει νὰ πάρῃ μιὰ στάση ἀπέναντι στὸ Νόμο! εἶπε ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος. Ἀλλῶς ὁ Νόμος πεθαίνει - καὶ μαζί του ὀλόκληρη ἡ Πολιτεία. Ὁ Νόμος ὅμως καταστρέφει κάθε στάση, γιατί τὴν ἀναιρεῖ καὶ τὴν ξεπερνάει. Γι' αὐτό, κάθε στάση ἀπέναντι στὸ Νόμο εἶναι καταδικαστέα. Ἄλλωστε, γιατί ἔγινε ὁ Νόμος, ἂν ὄχι γιὰ νὰ καταδικάζεται κάθε στάση ἀπέναντί του;

— Δέν ὑπάρχει λοιπὸν καμμιά σωτηρία ;.. ρώτησε, σχεδὸν δακρυσμένος, ὁ κατηγορούμενος.

— Δέν ὑπάρχει καμμιά σωτηρία,. ἀπάντησε συγκινημένος ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος. Ἐκτός, βέβαια, ἀν σκοτώσης τὸ Δικαστή,.. συμπλήρωσε μὲ τρυφερότητα. Πῶς ὅμως θὰ σκοτώσης τὸ Δικαστή, ἀφοῦ μὲ τὴν πράξη ἢ τὴν ἀπραξία σου δυναμώνεις τὶς Δυνάμεις Ἀντιμαχόμενες Παρατάξεις ; Ἐτσι ὁ Δικαστὴς παραμένει στὴ θέση του, κ' ἐφαρμόζει τὸ Νόμο...

— Πέρα ἀπὸ κάθε στάση ἀπέναντι στὸ Νόμο, ρώτησε μελαγχολικὰ ὁ κατηγορούμενος, δέν ὑπάρχει κανένα κριτήριον ποῦ νὰ δικαιολογῇ καὶ συνεπῶς ν' ἀθωώσῃ τὴν πράξη;

— Ὁχι, κανένα, ἀπάντησε ψυχρὰ ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος. Ὁ Νόμος καταστρέφει ὅλες τὶς πραγματικότητες, γιατί τὶς ἀναιρεῖ καὶ τὶς ξεπερνάει, καὶ ὅλες τὶς δυνατότητες, γιατί τὶς πραγματώνει - καί, συνεπῶς, τὶς ἀναιρεῖ καὶ τὶς ξεπερνάει !

— Μὰ τί ζητάει τέλος πάντων αὐτὸς ὁ Νόμος ; φώναξε ἀπεγνωσμένα ὁ κατηγορούμενος, προχωρώντας ἀθελά του πρὸς τὴν ἐδρα τῶν δικαστῶν.

— Νὰ σ' ἐλευθερώσῃ ἀπὸ κάθε πλάνη σου, ἀπάντησε γαλήνιος ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος.

— Μὲ τὴν καταδίκη ;

— Ἡ καταδίκη εἶναι ἡ μόνη μορφή ἐλευθερίας· δέν ὑπάρχει ἄλλη,.. ἔκαμε ὑπόκωφα ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος, καὶ σταύρωσε τὰ χέρια του. Ὅσο περισσότερο ἀγαπήσῃς τὴν καταδίκη σου, τόσο περισσότερο ἐλεύθερος γίνεσαι,.. πρόσθεσε ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἐνῶ τὰ χεῖλη του στράβωσαν σ' ἓνα σαρκαστικὸ περιπαιχτικὸ χαμόγελο.

— Μὰ εἶναι σίγουρο πὼς ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ ;.. φώναξε ἀπεγνωσμένα ὁ κατηγορούμενος. Δέν ὄνειρεύομαι ;

— Ὁχι, ἀπάντησε ἀτάραχα ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος. Βλέπεις,.. πρόσθεσε ὕστερα, σκύβοντας τὸ κεφάλι του πάνω ἀπὸ τὴν ἐδρα, καὶ κοιτάζοντας μὲ πατρικὴ σχεδὸν στοργὴ τὸν κατηγορούμενο,.. ἔρχεται μιὰ στιγμή ποῦ ὅλα καταρρέουν γύρω ἀπὸ τὸν πολίτη .. Γιατί ; Γιατί ἡ ἐλευθερία εἶναι ἐτοιμη πιά, μὰ ὁ πολίτης οὐδέποτε τὴ σκέφτηκε καὶ οὐδέποτε τὴν ἀγάπησε, ὅπως εἶναι τὸ σωστό. Προτίμησε νὰ ζῇ μέσα στὰ τεῖχη, πῶς ἀπ' τοὺς μεγάλους ὀρίζοντες· κι ὅταν τὰ τεῖχη γκρεμίζονται, καὶ εἰσρῆῃ τὸ φῶς τοῦ Νόμου, ὁ πολίτης εἶναι ἀπαρασκευὸς καὶ δυσανασχετεῖ. Ἐτσι, ἡ ἐλευθερία γίνεται, φυσικὰ, καταδίκη - μὰ δὲ φταίει οὔτε ὁ Δικαστὴς οὔτε ὁ Νόμος...

— Ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, νὰ τελειώνουμε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα,.. ψιθύρισε ἄτονα ὁ κατηγορούμενος, καὶ σωριάστηκε κατάχλωμος κ' ἐξαντλημένος πάνω στὴ φάθινη καρέκλα ποῦ χρησίμευε γιὰ ἐδώλιο... Ἡ ἐλευθερία εἶν' ἐκεῖ· μᾶς παραμονεύει, καὶ μᾶς γνέφει μισοκλείνοντας πονηροῦτσικα τὸ μάτι ! Γιατί ν' ἀργοποροῦμε λοιπὸν ;..

— Σωστά, εἶπε κι ὁ πρόεδρος, καὶ κοίταξε τὴν ὥρα, ξαναβγάζοντας ἀπ' τὸ γιλέκο του τὸ χοντρὸ μπακιρένιο ρολόι... Ἄλλωστε, δέν μᾶς παίρνει κι ὁ χρόνος... Ὁ Ἐχθρός, ὅπου νάναι, καταλαμβάνει τὸ κτήριον...

— Ἐρχεται πάνω στὴν ὥρα !.. ἔκανε σαρκαστικὰ ὁ κατηγορούμενος.

Τὴν ἴδια στιγμή, ἐνῶ οἱ στρατοδικες σηκώνονταν γιὰ ν' ἀκούσουν τὴν ἀπόφαση ἀπ' τὸν γραμματέα — ποῦ ἦταν κιόλας ἐτοιμη, δακτυλογραφημένη ἀπὸ πρὶν — μιὰ ὁμάδα στρατιωτῶν, μ' ἐπικεφαλῆς ἓναν κοντόχοντρο ἡλικιωμένο ἀξιωματικὸ, ὤρμησε στὴν αἴθουσα, μὲ τ' αὐτόματα προτεταμένα καὶ τὰ δάχτυλα στὶς σκανδάλες...

Γύρω ἀπ' τὸ κτήριο, καὶ μέσα στὴ μεγάλη αὐλὴ τοῦ στρατοδικείου, οἱ πολυβολισμοὶ κ' οἱ τουφεκιεῖς τῆς μάχης, μαζὶ μὲ τὶς κραυγὲς καὶ τὰ οὐρλιαχτὰ τῶν πληγωμένων, σήκωναν ἓναν τρομερὸ θόρυβο, σὲ βαθμὸ ποῦ ὁ γραμματέας ἀναγκασθῆκε νὰ διακοπτεῖ κάθε τὸσο τὴν ἀνάγνωση καὶ νὰ ρίχνῃ μ' ἀνυπομονησία μιὰ ματιὰ ἔξω ἀπὸ τὰ μεγάλα καγκελλόφραχτα παράθυρα, πρὸς τὴν μεριὰ τοῦ δρόμου. Μιὰ μυῖγα, ποῦ ἐπέμενε νὰ κάθεται στὴ μύτη του, τὸν δυσκόλευε ἐπίσης ἀρκετὰ, ἔτσι ποῦ ὁ πρόεδρος ἐπενέβη τελικὰ καὶ βγάζοντας τὸ μαντίλι του ἄρχισε ν' ἀερίζῃ τὸ πρόσωπο τοῦ γραμ-

ματέα, προσέχοντας ωστόσο νὰ μὴ ρίξη τὰ γυαλιὰ πού προεξεῖχαν ἀρκετὰ ἔξω ἀπὸ τὴ μύτη του. Οἱ λοιποὶ στρατοδίκες, πάντοτε ὄρθιοι, ἄκουγαν προσεκτικὰ τὴν ἀπόφαση, ὑπογραμμίζοντας κάθε τόσο, μὲ μιὰ κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ, τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς κατηγορίας, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες, πού εἶχαν πλησιάσει στὴν ἔδρα, στέκονταν ἀκίνητοι, σὲ στάση προσοχῆς, μὲ τὸ χέρι στὸ πηλὴκιο καὶ τὶς κἀννες τῶν ὄπλων στραμμένες καταγῆς.

...Μόνον ὁ κατηγορούμενος ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένῃ καθισμένος στὴν καρέκλα του, κοιτάζοντας συνεχῶς τὸ πᾶτωμα.

“Ὅταν τέλειωσε πιά ἡ ἀνάγνωση τῆς ἀποφάσεως, οἱ στρατοδίκες κατέβηκαν ἕνας-ἕνας ἀπὸ τὴν ἔδρα καί, διασχίζοντας τὴν αἴθουσα, ἀνάμεσ’ ἀπ’ τοὺς στρατιῶτες πού παραμέριζαν μὲ σεβασμό, βγῆκαν στὴν αὐλή, καὶ χάθηκαν, στρίβοντας ἀριστερά, πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ δρόμου

Ἡ μάχη εἶχε τελειώσει, καὶ μιὰ βαθεῖα ἡσυχία βασίλευε σ’ ὁλόκληρη τὴν πολιτεία.

— *Τί θὰ γίνῃ μ’ αὐτὸν ἐδῶ ;* ρώτησε ἕνας στρατιώτης, καὶ σκούνηξε τὸν κατηγορούμενο στὸν ὦμο

— *Θὰ ἐφαρμοστῇ ἡ ἀπόφαση τοῦ στρατοδικείου, ἀπάντησε ὁ ἀξιωματικός, ἀνάβοντας τὸ τσιγάρο του. . Σὲ τί καταδικάζεται ;*

— *Δὲν ἄκουσα καλά, εἶπε ὁ στρατιώτης - κ’ ἔσκυψε πάνω στὸν κατηγορούμενο, σὰ νάθελε νὰ τὸν ρωτήσῃ γιὰ τὴν ἀπόφαση.*

— *Μὰ αὐτὸς εἶναι κιάλας νεκρὸς !* ἔκαν’ ἔντρομος, καὶ πετάχτηκε πέρα σκουπίζοντας μὲ σιγασιὰ τὸ χέρι του στὸ καταματωμένο ἀμπέχωνό του.

— *Τόσο τὸ καλύτερο,..* μουρμούρισε ὁ ἀξιωματικός. Ὑστερα πῆγε κοντὰ στὸν κατηγορούμενο καί, πιάνοντάς τον ἀπ’ τὰ μαλλιά, τοῦ ἀνάστρεψε ἀπότομα τὸ κεφάλι...

Ναί, εἶναι νεκρὸς,.. βεβαίωσε - κ’ ἔσβησε τὸ τσιγάρο του στὸ δεξί του μάτι...

Καθὼς ἔγειρε κ’ ἔπεσε τὸ πᾶτωμα, δὲν ἀκούστηκε θόρυβος.

Σὰ νάταν ἀπὸ αἰῶνες κούφιο.

ΦΘΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΛΨΙΝΘΟΥ¹

ἤ:

Και κάποιες σκέψεις ακόμα για την «'Αναφορά περιπτώσεων»

Τὸ δεύτερο «πεζὸν» τοῦ Σχινᾶ — Ἐνώπιον πολυβολητοῦ² — εἶναι καθαρὴ *μανιέρα*. Σπ ο υ δ ῆ, γιὰ τὴν ἀκρίβεια, κι ἀρκετὰ πρόχειρη συχνά, τῶν «δυνατοτήτων» αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ τρόπου ἀφηγηματικοῦ πεζοῦ λόγου

Τὸ σκοπούμενο ἐπιδιώκεται ὑπὸ τῆ συνθήκη μιᾶς φανταστικῆς ἀφηγηματικῆς συσκευῆς AS38F, πὸν παριστᾶ τὴν ὑποχώρησιν ἀκριβῶς τοῦ τόσο κοπτόμενου μπᾶς καὶ δὲν εἶναι «μὲ τὴ μόδα», «μὲ τὴν τελευταία λέξη» — καὶ δὴ τῆς Γερμανίας [ἰ: παλιὸς ἔρωτας, κατοχικὸς, μέχρις ἐμμανοῦς (κι ἀκριτῆς ὅσο «αἰσθητικῆς») χιτλεροφιλίας, ὡς χτές] — καὶ πὸν φέρει, ὅπως εἶπα³, τ' ἀρχικὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Σχινᾶ — AS — μαζὶ μὲ τοῦ τόπου ὅπου γράφεται — F: Frankfurt — καὶ τὸ νούμερο (ἀπὸ μανία πρὸς τὰ νούμερα⁴) τῆς ἡλικίας του «ὄταν γράφῃ»: 38 χρονῶ (γεννήθηκε τὸ '24, «γράφει» τὸ '62). Ἐχομεῖ ἔτσι τὸ φαινομενικὰ «μυστηριῶδες» — ἢ «τοῦ Αἰῶνος τούτου» («τῶν μηχανῶν» κ.λ.), δῆθεν «irrational» καὶ τὰ ρέστα — «ὄνομα» μιᾶς συσκευῆς, πὸν πολὺ λογικὰ ὠστόσο, παιδικὰ περίπου, ἔχει σκαρωθῆ: σὰν ἀπὸ παιδί — ἢ παιδίζοντα (τὸ ἴδιο κάνει) — πὸν π λ ῆ τ τ ε ι σ τ ε ἶ ρ ο μπρὸς σ' ἓνα χαρτὶ καὶ σκαρώνει «γρίφους» μιᾶς τυπικᾶς ρομαντικῆς προσωπικῆς παρασημαντικῆς.

Καὶ βέβαια «γρίφους» συχνὰ κάνουν πολλοὶ δημιουργοὶ — μὰ δημιουργοὶ — στὸ «στάδιο» τῆς ἐτοιμασίας: τῆς πρώτης πυρηνώσεως μέσα τους μιᾶς ἐμπνεύσεως ἢ ἐνὸς ρυθμοῦ, ἐνὸς μύθου κ' ἐνὸς τόνου ἢ μιᾶς στάσης ἀντίκρου στὰ πράγματα, πὸν ὑπὸ τὸν εἰδικὸ μεταβολισμὸ τῆς, σὺ λίγο, καὶ μῦθο καὶ τόνο καὶ ρυθμὸ καὶ ὕφος συμμαγῆ, συγγενῆ ἢ παράγου, πεζὸ ἢ στίχο, πίνακα ἢ γλυπτὸ ἢ μουσικὴ... Ἄλλ' οἱ «γρίφοι», τότε, τῆς προσωπικῆς παρασημαντικῆς, «παιδικοὶ» ἐπίσης, ὅσο θέλετε, — ἢ καὶ λογικοὶ κατ' ἀρχὴν —, ἔχουν (ἢ λαβαίνουν) τὴν ἀξία περίπου μαγικῶν (στὸ χῶρο τῆς προσωπικῆς μυθολογίας), μοχλῶν ἀπελευθερώσεως καὶ πρώτης ποιητικῆς μορφοπλασίας συνωθούμενων ἐμπνευστικῶν ρευμάτων, πὸν ἀξαφνα κεντρώνονται γύρω στὰ σινιάλα τους — γιὰ καὶ πῶς «τέτοια», ἓνας θεὸς ξέρει, τῆς ἐσώτατης προσωπικῆς ἐμπειρίας! — κ' ἐνορμοῦν, πυργώνονται, ὀργανώνουν, διαθέουν, ἐποπτεύουν — μῦθοι πιά, συναρπαστικοὶ — τὸ Χάος ὡς τώρα μὰ ἤδη Κόσμο ἐν γενέσει τικτούσης συνειδήσεως.

Δὲν ἔχει τέτοια ἀξία, δὲ λαβαίνει τιμὴ τέτοια κέν τῆ ἐπιλύσει» τοῦ ὀ γ ρ ῖ φ ο ς - ἔ ξ ἰ - σ ω σ η AS38F: περίπου τὸ ἅπαντο δηλαδὴ τῆς συνειδήσεώς του — αὐτὸ σημαίνει! — στὸ «στίγμα» ἐκεῖνο «χώρου» καὶ «χρόνου» τοῦ «σύμπαντος», ὅπου «λειτουργεῖ» ἐνώπιον πολυβολητοῦ ὀ Σχινᾶς. Ὅλο τὸ «παραγόμενο» ἀπ' τὴν ἀφηγηματικὴ τάχα συσκευὴ του στερεῖται ἴσα-ἴσα — καὶ στερεῖται παντελῶς — ἀκόμα καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἐμπνευστικοῦ ρεύματος.

Ἦπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια, ἢ «ὑπόθεσις» τῆς συσκευῆς εἶναι τυπικώτατα ρεαλιστικὴ — σὰν ἀναφορὰ στὸ γιὰ τρὸ ἢ ἐξομολόγησιν στὸν τεχνοκρίτη τοῦ «κειμένου» πὸν ἀφοδεύεται — καὶ διόλου «ὑπερρεαλιστικὴ»: Δηλώνει «ἐντίμως» τὴν ἀνυπαρξία οἰ-

1 Βλ τὸ προηγούμενο TNE 13, 976-9.

2 Ἐναφορὰ περιπτώσεων, 39-132

3 TNE 13, 977-8

4 Ὅπ, § 2 καὶ 7

ουδήποτε έμπνευστικοῦ τινός, πίσω ἀπ' ὄλες τὶς σπασματικὲς — καὶ σπασμωδικὲς, κλοουνίστικες — *μανιέρες* ποὺ ἀραδιάζει ὁ δῆθεν *χειριστὴς* τῆς.

Κ' ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι τὸ κυριώτερο κεφάλαιο κατηγορίας - κ' εἶν' ὁ Ἄψινθος ἴσα ἴσα, τῆς *Διαλύσεως*, τῆς καθολικῆς συνειδησιακῆς ἀποσυνθέσεως, ποὺ ξετυλίγει τὸ οὐδέν τῆς σὲ τόσους «*podus*»⁵, ἄνευ τῆς παραμικρᾶς «*essentia*»⁶ - γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ λίγο τὸν ἔρμο Σπινόζα!

Ἄς μείνουμε σ' αὐτὸ τὸ *Τί*⁶. Εἶναι θέμα οὐσίας — καί, δυστυχῶς· ἀποουσίας — ποὺ ξεπηδαεὶ διαρκῶς, ἐκκωφαντικὰ καὶ ὄλο ἐκκωφαντικώτερα μπρὸς μας, ἀπὸ κάθε ὀθόνῃ ἢ σελίδα «*έργου*» *μανιέρας* — καὶ μόνον *μανιέρας*, ἀκατάπαντα (ἢ *τεχνικῆς*, ἢ *εἰδικῶν ἐμφῶν* καὶ τὰ παρόμοια) — τὰ χρόνια αὐτά! Νέοι γύρω ζητᾶν ἐναγώνια τὸ *νέο* - καὶ ἀπὸ τῆ δίψα πίνουν θάλασσα, φλούδια κοκταίηλ μὲ λασπόνερα (ἢ ἀπόνερα τῆς Εὐρώπης), ἢ καὶ τὰ οὔρα τοῦ ἔσχατου μωροσκηνοθετάκου, ποὺ «φιλολογεῖ», ἀσυμμάζευτα καὶ ἀθεράπευτα, ἐκ Γαλλίας, Σουηδίας, Ἀγγλίας, τῶν βαράγγων-κρυπτοσεξολάγγων-ὀμοφυλοφίλων πάσης παρακμιακῆς καὶ ὄλο παρακμιακώτερης Ἐσπερίας ποὺ ψοφάει, τινάζοντας ἀποφορὲς τῆς Σήψεως ὡς δῆθεν «*ποιότητες*» («μόνο ποιότης» ὅ,τι ἐξ Ἐσπερίας, γιὰ τοὺς ξενομανεῖς μας) στὰ πέρατα τοῦ Κόσμου, καὶ εἰδικάτατα τοῦ λιμασμένου καὶ ὄλο χάσκοντος «*ὑπανάπτου*» - ποὺ ὅσο πιὸ ὑπανάπτουκτος πράγματι, τόσο πιὸ χάσκων καὶ πιὸ ἄκριτα χάρβων ὅ,τι τοῦ σερβίεται ἀπ' τοὺς *ἀνώτερο*ς τοῦ συστηματικῶς συμπλεγματοποιούς του, ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ τὸν καθιστοῦν *καταναλωτικώτερο* τῶν ἀποφορῶν καὶ τῶν ἀπεκκριμάτων τους!..

Κ' «*ἐκτιμοῦν*» λοιπὸν οἱ *νέοι* τὶς ὀφθαλμαπάτες, τὶς «*μαρμαρυγές*», τοὺς *τρόπους* τοὺς ἀναρίθμητους — ποὺ ποτὲ δὲν *τρέπουν* πάντως τὸ *μηδὲν* σὲ *κάτι* — τὶς ἀντανაკλάσεις, τοὺς *φθορισμοὺς* ἴσα-ἴσα τοῦ Ἄψινθου, καὶ μὲ τὸ στόμα πικρότατο μένουν, τῆ *γεύσῃ* ὀριστικὰ θανατωμένη - τὸ *Κενό*, τὸ χῶμα στὸ στόμα σὰ νεκροί!... Εἶναι τὸ *Τί* ποὺ λείπει ἀπ' ὅλ' αὐτά, καὶ δὲν τὸ γνώρισαν τὸ *Τί* ποτὲ *ἀκόμα* — ἐδῶ εἶν' ἡ ἀπουσία *παιδείας*, *καλλιέργειας* — καὶ δὲν ξέρουσαν τῆ *γεύσῃ* του, τὴν *εἰδοποίησή* του, τὸν *κραδασμὸ* ποὺ τὸ προμηνάει, τὸ ἐξαγγέλλει, καὶ στήνει ἀτόφου μὲς στῆ συνείδηση, κ' ἐκεῖ *χαράζει*, κ' ἐφεξῆς δὲ σβῆνει, πέρα καὶ ἄσχετα ἀπὸ *μανιέρες* καὶ *τρόπους*, «*κόλπα*», «*μόδες*» καὶ «*εἰδικὰ ἐμφῶν*»!

Ἡ νόσος ἔχει τὰ ἐξῆς στοθερὰ συμπτώματα. Ὑπερτίμησις τῶν *τρόπων*, τῶν *μέσων*, τῆς *τεχνικῆς*, τοῦ *στύλ*, τοῦ *μοντάζ*, τῆς *ἀτμοσφαιρας* — καὶ ὄλων τῶν *περί τι* γενικῶς (τοῦ *Τινός* ὅμως ἀπόντος, ἀπολύτως) — καὶ ἀδιαφορία, παραγνώριση, ἀπουσία (καὶ παραμικρὴ σκοτούρα γιὰ τὴν ἀπουσία) κάθε οὐσίας, πράγματος, *πλάσεως*, *κόσμου*, *ὄντος*, *Ζῶντος*!..

Αὐτὸς εἶν' ὁ Ἄψινθος! Θέλετε νὰ τὸν δεχτοῦμε *ἀκόμα* καὶ ὡς... τὸ *δίκτυο* τῶν *σιδηροδρόμων* τῆς *Εὐρώπης*; (καθὼς ὁ ἥρωας τοῦ Ντοστογιέβσκι⁷). Κι ἀπὸ κεῖ «*βγαί-*

5 Εἰσαγωγικὰ στοὺς ἄλλους, ἀφοῦ ἐκτὸς συντάξεως. Γιατὶ μόνον κατ' ὄνομαστικὴ λειτουργοῦν ἄμεσα - καὶ δὲ θέλω περιττὲς ἀναστολὲς στὸ λόγο μου. Φτάνουν οἱ ἀναπόφευκτες!

6 Γιατ' εἶναι καὶ κάποιοι ποὺ μοῦπαν πῶς «*δὲν κατάλαβαν*» — αὐτὸ ἢ «*ἐκείνο*» (λχ τὴν τόσο σαφῆ πρώτη παράγραφο!) ἢ καὶ «*τίποτε*!» — ἀπ' τὴν εἰσηγήσή μου στὴν *περίπτωσιν* Σχινᾶ. Καὶ καλὰ ὁ Σπύρος Γεωργαντᾶς (σὲ γράμμα του ἀπ' τὸ Παρίσι, τοῦ περασμένου μηνός) καλόπιστα αὐτός, κ' ἴσως ἀπὸ ἀπροσεξία (ἢ κ' ἔλλειψη πείρας στοὺς ἴδιους συνειδησιακοὺς δρόμους). Ἄμ ἡ *Μαντῶ Ἀραβαντινοῦ*, [Τῆς ἀνάξιας *Γραφῆς Α* καὶ τῆς ἀκόμ' ἀναξιώτερης *Β*, στὴν παρέλτα τοῦ λαθρόβιου — ἢ *μακαρίᾳ τῇ λήξει*, — *Πάλι*] «*Δὲν κατάλαβεν*», λέει, καὶ αὐτῇ, «*τίποτε*!» Σὰ νάταν *τάχα* προσδοκώμενο ἀπὸ κανέναν τὸ νὰ καταλαβαίη ἢ *Μαντοῦ* μας ὀτιδήποτε ἀπ' τὰ οὐσιώδη καὶ τὰ εἰλικρινῆ! Μὰ τί ποτε, ἀσφαλῶς — καὶ πολὺ φυσικὸ! — πέρα ἀπὸ φραστικὸς σαλτιμπαγισμοὺς, κατὰ *πιθηκιστικώτατη* καὶ ἄθλια *μίμησιν* τῆς *παρωχημένης* ἤδη *Ναταλί Σαρὸτ* (ἢ ὅποιου «*τῆς μόδας*», ποὺ ἀπὸ «*δεύτερα*» καὶ «*τρίτα*» κριτικὰ χέρια προλαβαίνει νὰ *μυριστῇ* - *ἔστω* καὶ *ἀργά*, γιὰ νὰ «*ὑπάρχουμε*», νὰ «*ὑπάρχουμε*», κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο *τελοσπάντων*!)

7 *TNE* 13, 976, 1. Βλ καὶ *Κατηγορῶν*, «*Μῦθος καὶ αὐτοπαιδεία τῆς ἐφηβείας*» (ὅπου καὶ γιὰ τὸν Σχινᾶ, διάφορα *καταβολικά* του), 230

νει!»! Τὸ δίκτυο τῶν σιδηροδρόμων — καὶ τῶν πλοίων καὶ τῶν αὐτοκινήτων καὶ τῶν ἀεροπλάνων καὶ τῶν πυραύλων καὶ τῶν διαστημοπλοίων — ποῦ τί κουβαλάει; ποιοὺς κουβαλάει;. Ποιοὺς κενούς, σὲ ποιοῦ κενό, γιὰ ποιοῦ κενό κι ἀπὸ ποιοῦ κενώτερο;. Γιατί τρέχουν ὅλοι αὐτοί; Ποιές «δουλειές» νὰ «κλείσουν», ποῦ τὴ μόνη ποῦ τοὺς καίει, τοὺς σφραγίζει τὸ στόμα πικρὸ, τὴν ἔχουν ὄχι «δουλειά», «δουλίτσα», δουλεία, παρὰ Πληγὴ τρισθεόρατη, ἀνοιχτή, χαίνουσα κατὰμεσα στὸ στῆθος καὶ στὸ νοῦ: τὸ Κενὸ - τὸ Κενό τους!..

Καὶ αὐτὸ ποιῶν! Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνουν, ἀναδιπλώνουν, ζετυλίζουν καὶ ξανακουβαριάζουν — πυρέσσοντες τῆς ἴδιας νόσου καὶ στὸ πρᾶγμα καὶ στὴν ἀπόπειρα «παράστασης» τοῦ πρᾶγματος — μ' ἄλλεπάλληλες μανιέρες, ἀναρίθμητες ὅσο θέλετε, ὅσο τ' ἀναρίθμητα μηδενικά, ποῦ θὰ «προστίθενται» μὰ μονάδα δὲν θὰ κάνουν μ' ἐγκαθιδρυμένο τὸν Ἄψινθο στὸν Κόσμο, στὴ Συνείδηση, στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά!

«Παράγει», «παράγει» ἡ ἀφηγηματικὴ συσκευή τοῦ AS - καὶ τί παράγει;

Ἐκεῖνη τὴν ἄχρηστη τροφικὴ γκρίζα σκόνη ποῦ κατακλύζει τὸν πλανήτη Μέλτς!

Εἶν' ἓνα διήγημα ποῦ διάβασα πρὶν ἀπὸ χρόνια, ἐνὸς τρελλοαμερικανοῦ ἀπὸ κείνους τῶν ἐπιστημονικοφανῶν: Δυὸ χασομέρηδες, ὑπερμελλοντικοῦ αἰῶνος, ἀνακαλύπτουν κάποια μέρα σ' ἓνα παλιατζήδικο μιὰ συσκευὴ μὲ κομβίον, ποῦ ἐπὶ τῆ πίεσει, ἀκριβῆς σὰν τὸ Σχινᾶ, ἀρχίζει — γροῦ-γροῦ-γροῦ! — νὰ χύνη μιὰ χρωματῆ γκρίζα σκόνη, ἄγευστη κι ἄοσμη.. Τὴν παράγει κι αὐτὴν ἡ συσκευὴ τζάμπα καὶ βερεσέ - σὰν τοῦ Σχινᾶ! Λοιπὸν οἱ χασομέρηδες ἀποφασίζουν νὰ τὴν «έκμεταλλευτοῦν» μὰ δὲν πουλιέται οὔτε γιὰ ζωοτροφή — Ἐργκόνα ζωοτροφές κι ὁ Σχινᾶς ἀπεπειράθη κάποτε νὰ πουλήσῃ* — οὔτε γι' ἄμμος κἂν δὲν κάνει σὲ κανένα συνθετικὸ κονίαμα, γιὰ τίποτα, κ' ἔρχονται ἀποπάνω κ' οἱ σκυθρωποὶ εἰσπράκτορες τῆς Γενικῆς Ἐταιρίας Κινητηρίου Ἐνεργείας, καὶ χρεώνουν τοὺς δυὸ χασομέρηδες μὲ δὲν ξέρω πόσες «κιλοβατῶρες», ἄς ποῦμε, ποῦ ἡ συσκευὴ τοὺς κλέβει μυστηριωδῶς, δίχως σύρμα, λειτουργῶντας κιόλας ἡ ἀναθεματισμένη ἀκατάπαυτα, χωρὶς κλειδί πουθενὰ νὰ σταματήσῃ!

Μεγάλῃ σπατάλῃ ἐνεργείας δηλαδή — σὰν τοῦ Σχινᾶ, τάλε κουάλε, μ' αὐτὸν τὸν Ἀμεδαῖο ἐνώπιον πολυβολητοῦ, ποῦ εὐρέθη καὶ ξαναεὐρέθη ἐνώπιον καὶ πάλι ἐνώπιον, γιὰ νὰ πολυβοληθῇ καὶ νὰ ξαναπολυβοληθῇ ἐπαναληπτικώτατα σὲ μᾶκρος 92 σελίδων περσότερο κι ἀπὸ χίλιες μία φορές (γιὰ νὰ μὴ μὲ πιάσῃ τῶρα κ' ἐμένα ἢ τρέλλα νὰ μετράω «ἐπακριβέστερα» κι ἀπὸ... ἀριθμομηχανῆ-Σχινᾶς* πόσες φορές ἐπανέρχεται τὸ πολυβολ- στὸν ἐξωφρενικὸ καταιονητικὸ σωρείτη του), μ' ἓνα «λόγο» πολυβλητικώτερο ἀσφαλῶς κι ἀληθινοῦ πολυβόλου (ποῦ δὲ λειτουργεῖ πάντως μὲ τάσεις ἔτσι βραχυκυκλωμένων νευρικῶν κυττάρων!), σὲ μανιέρες παρανοίας ἄλλεπάλληλες, κατακλυστικές, πολυβλητικώτατες τοῦ καθαροῦ ἐκκωφαντικοῦ κενοῦ πρᾶγμα τῶν ἀπ' τὸ ἐκκωφαντικώτερο πολυλόγο κενὸ μιᾶς ἐμμανῶς κ' εὐσυνειδήτως ποδοκροτοῦσης τὸ ἐξουθενωτικὸ μηδέν τῆς ἀπο-συνειδήσεως [ποῦναι πιά γιὰ

8 Τὸ '56 -'58, ἂν δὲν κάνω λάθος Νά καὶ διαβλαστικὴ ἀναφορά του, στὸ πρῶτο «πεζὸ» ποῦ δημοσεύσα — *Μὲ κόκκινο φῶς* — *TNE* 13, 987, 28-30 (ἐπειδὴ ἔγραψα πῶς εἶναι αὐτὸ βιογραφικὸ, καὶ κάποιοι-κάποιοι τάχα «παραξενεύτηκαν») *νικητῆς σκληρῶν ἀντιπάλων* — λ χ: τοῦ πεθεροῦ του — θριαμβευτῆς ἐπικίνδυνων διαβάσεων — ἀλληγορικά μπορεῖ καὶ μεταχιμῶν «ἐπιχειρηματικῶν σταδίων», ἀπὸ πρώτης τινὸς οἰκονομικῆς στενότητος, ἄς ποῦμε, σὲ κατοπινὴ εὐροια καὶ θριαμβευτικὸ ἔξουρημα (μὲ τὴν Ἐργκόνα ἢ καὶ μ' ἄλλες ζωοτροφές, δὲν ἔχει σημασία τὸ μέσο) — στὸ ἐπίκεντρο τοῦ θανμασμοῦ συγγενῶν καὶ φίλων — τῆς γυναίκας του, ἐπὶ παραδείγματι, ποῦ βεβαίως τὸν ἤθελε «καλὸν ἐπιχειρηματία» (σὰν αὐτοῦ γιὰ τὸν «μπαμπὰ» καὶ τὴν τάξῃ τῶν ἐχόντων) ἔστω καὶ μὲ σκόνη Ἐργκόνα στὰ κουτάκια — ὄλων τῶν ἀνθρώπων γύρω του — ποῦ τοὺς λογαριάζει, νὰ πάρῃ ὁ διάολος, τοὺς παρὰ λογαριάζει μάλιστα, ὅλο καὶ περισσότερο μὲ τὰ χρόνια (καὶ γιὰ «γαλαρία», μὰ καὶ γιὰ «γνώμη», στὰ σοβαρὰ) — *ζωντανὸ παράδειγμα* (ὅπως «θὰ τὸν ἤθελαν», ὅσοι κατεξοχῆν καὶ δὲν τὸν ἀγάπησαν καὶ δὲν τὸν κατάλαβαν, δὲν τὸν ἐξετίμησαν σὲ ὅ, τι ἀξιώτερό του, πληγῶνοντάς τον βαθύτατα, γιὰ νὰ τὸν θάψουν ἐντέλει - καὶ νὰ βρῆσκουν τῶρα «καλογραμμένο», «έκφραστικὸ», «μοντέρνο» τὸ σῆμα καὶ τὸ πτόμα του)

νά γελάη κανείς - μά ναι; ἤ γιά νά γελάη, μπάς καί σοβαρευτῆ καμμιά στιγμή, καί κλαίη ἐφεξῆς, σπαραχτικά, μαζί μέ τὸ Σχινά (καί γιά τὸ Σχινά) τῆ διάλυση τοῦ προσώπου (ἀφοῦ κ' ἔνα μόνο διαλύθηκ' ἔτσι ἀνάμεσά μας, σάν κι αὐτόν) — κ' ἤ γκρίζα σκόνη ὥστόσο ἔχει γεμίσει τὸ πάτωμα, οἱ εἰσπράκτορες ἀγριεῖουν, γυρεῖουν ἀστρονομικά ποσά — ἡ σπατάλη εἶναι πελώρια (ἐνεργείας πού θά μποροῦσε νάταν γόνιμη, κινητήρια πλάσης, ὄχι περιδινητική τοῦ κενοῦ) — κ' ἡ σκόνη ἀνεβαίνει,.. ἀνεβαίνει,.. ξεπερνάει τὰ καθίσματα, τὰ γραφεῖα, τὰ περβάζια τῶν παραθύρων, κ' ἡ συσκευὴ ὀλοένα — γροῦ-γροῦ-γροῦ! γροῦ-γροῦ-γροῦ! — «παράγει» ἡ δαιμονισμένη, «παράγει»!..

Στὸ τέλος, τῆ φορτώνουν, ἄρον-ἄρον, σὲ διαστημόπλοιο — μὴ πολυβολούμενοι ἀκόμα! — καί πλέουν γραμμῆ γιά τὸν ἀπόμακρο πλανήτη Μέλτς, ὅπου μάθαν ἀπὸ διαστημικὸ Μπαίντεκερ πὼς ἡ γκρίζα σκόνη εἶναι τροφὴ τῶν κατοίκων του!..

Σὲ πυρετὸ «δημιουργίας» (δηλαδή ὑπερ-«ἐπιχειρήσεως» μὲ «μυθώδη κέρδη») ζοῦν οἱ χασομέρηδες — ἀκριβῶς σάν τὸν Σχινά, γράφοντα ἐν Φρανκφούρτη ἐπὶ τοῦ Μοίνου τῷ '62, μέ τὰ κομβία — τσαλαβουτώντας μέσ στη γκρίζα σκόνη τοῦ Ἀμεδαίου, πού ἡ συσκευὴ ἐξακολουθεῖ νά παράγη, ἀκατάσχετα, καί μέσ στοῦ διαστημόπλοιο, ἐνῶ τὸ κοντέρ πού τῆς κόλλησαν οἱ εἰσπράκτορες γράφει, γράφει, γράφει ἐπίσης, κ' ἡ σκόνη ζυγώνει πιά τὰ φιλιστρίνια!.. Ἄν ἀπέχη κάμποσο ἀκόμα ὁ πλανήτης, θά τοὺς πνίξῃ ἀσφαλῶς τέτοιος «θησαυρός», πρὶν τοὺς «πλουτίσῃ»!..

Μά κάποτε σῶνουν καί φτάνουν!.. Διασχίζουν τίς τελευταῖες χιλιάδες μίλλια, κι ἐτοιμάζονται γιά τὴ θριαμβευτικὴ.. προσμελτισίωση!

...Ὁ ἄγνωστος πλανήτης ἀπ' τὰ φιλιστρίνια φαίνεται γκρίζος, κατάγκριζος. Πασπαλισμένος, πέρα ὡς πέρα, σάν ἀπὸ γκρίζο σκυθρωπὸ χιόνι... Κι ὅταν ἀπ' τὸν ἀσύρματο ἀναγγέλλουν οἱ χασομέρηδες πὼς φέρνουν συσκευὴ πού λύνει τὸ πρόβλημα «δημιουργίας» τῆς βασικῆς τροφῆς τῶν Μελτσιανῶν, καί τολμᾶν πιά ν' ἀνοίξουνε τὴν πόρτα — μέ τὸ φαρδύτερο χαμόγελό τους ὅσο πιὸ δισταλμένο μποροῦν γιά τοὺς φωτογράφους — εὐρίσκονται ἐνώπιον ὄχι ἀπλῶς πολυβολητῶν καί πολυβόλων πολυλόγων — σάν τὸν ἀτυχεστάτο Ἀμεδαῖο, μιὰ ὥραία πρῶια παρφηγμένου αἰῶνος — ἀλλ' ἐνώπιον σκυλομούρικων τάνκς, πολὺ μούρτζουφλων — καί κατάγκριζων ἐπίσης, ἀπ' τὴν ἴδια καταραμένη σκόνη (πού πασπαλίζεται, ἀδιάκοπα, ὡς «μάννα ἐξ οὐρανοῦ», στὸν πλανήτη) — μέ τίς μπουῦκες τῶν κανονιῶν καταπάνω τους!:

— Πίσω μασκαρεῖδες, «δολιοφθορεῖς» τοῦ πλανήτου!.. Οὔτε τὸ ἔνα σας πέλημα μὴν ψαχουλέψῃ σκαλι νά κατέβῃ τῆς διαστημόσκαλας — —

ἐνῶ τὸ ἄλλο σας θά ἐφάπτεται ἀκόμα τοῦ κεφαλόσκαλου, μέ τῆ σαφῆ ὅμως πρόθεση ν' ἀκολουθήσῃ κι αὐτὸ παράλληλη «καθοδική» πρὸς τὸ ἄλλο, ἀπλωνόμενο πρὸς τὰ κεῖ ὅπου ὑποθέτει — ἐξ ἐνστίκτου (κι ἀπὸ καμπόσες πού δὲν κουτροβάλησε ὀλότελα σκάλες τοῦ Κόσμου) πὼς θά συναντήσῃ νά προσεπερεισθῇ ὡσαύτως τοῦ ἄλλου, καί τὸ ἄλλο πάλι τοῦ ἄλλου, καί οὕτω καθεξῆς — τ' ἄλλο καί τ' ἄλλο, τ' ἄλλο καί τὸ παράλλο καί τὸ παρακάτω (κι ὄλ' ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, ἀνασοῦμπαλα καί μπουρδουκλωτά, σὲ ραγδαῖες ἔτσι «καθοδικές», ἀλλάνταλλα καί καταθάνατα πάνω μας) — ὅσο νά τελειώσῃ (πού δὲν ἔχει καλὸ τελειωμὸ) ἡ «σημειωτὸν» αὐτῆ διαστημόσκαλα στὸν ἄδειο οὐρανό, πρὸς ἀποπνιγμὸ ἐντέλει τοῦ πλανήτου μ' αὐτὰ καί μέ δαῦτα τέτοιων συσκευῶν κ' ὑπερκεκομβιωμένων λογοπάλαβων καί λογωπολυβόλων «χειριστῶν» τους, πού τῆ διεύθυνση πράγματι κατάφεραν τοῦ οἰσοφάγου τους — παράλληλη ὄντως πρὸς τὸν γῆινον ἄξονα, ἐπὶ τοῦ πόλου (βορείου ἢ νοτίου), καί κάθετη συνάμα πρὸς τὸν ἴδιο [σπουδαῖα στίγματα αὐ-

τὰ (σ' ὄλες τίς σημασίες τῆς λέξης)] ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ — νὰ *τέμνη* [ᾧ τοῦ θαύματος] *καθέτως* ἐπίσης, κι ἀποπνικτικά τους στὴν ἐντέλεια, τὸ κατὰ τὴν ἰδεατὴ προέκταση τοῦ *Βῆτα* εἰδικῶς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Κενταύρου* ἐκτάδην κείμενο-χύμενο κι ἀποφράσσον-φράζον τὰ πάντα διὰ μηδενὸς *τυμπανιαῖο πτώμα ναυαγοῦ* τοῦ Ἀψίνθου τῆς Καταγενέσεως, ὅπου — ὡς γνωστὸν — οὐρεῖ (ἢ ὅ,τι ἄλλο) ἓνας Ἔρουλος — γιατί ἔτσι αὐτὸς συνήθισε νὰ οὐρῇ: οὐρῶν μετὰ πολλὰ ρῶ στὴ σειρά (καὶ στὸ κείμενο) — κι ἀφοδεύει ὡσαύτως ἓνας καλόγερος, καὶ βελάζει ἀκόμα κ' ἓνα πρόβατο, ποὺ τὸ βόσκει — ἢ θὰ τόβοσκε (ἴσως) — ἓνας *Τούρκος*, στὸ «ὑπόστρωμα», ἂν στὸ «ὑτέρστρωμα» δὲν ἄγγιξε μελλοντικώτερου αἰῶνος τίς *μύτες σφριγηλῶν ποδιῶν* σεμνῆς παρθένου χιλίων ἀνοίξεων, ποὺ ἐτοιμάζεται ὑψισχνος — ἢ καὶ ὑψίσχνος, κατὰ κορυφήν, τῶν *πνευμόνων* (τοῦ *Τούρκου*) — νὰ *βουτήξῃ* ἀπὸ ἐπάλλξεις μετὰ σκιστὰ ἰώδη *μάτια κρυσταλλοειδῶν ἐλασμάτων* — ἢ *πτητικῶν συσκευῶν*, ἢ *σελαγισμῶν ἀναπάλσεως* σιωπῆς κοσμικοῦ θερέτρου ἐνδὸς *ἀντικόσμου* — στίς *γαληνιαῖες ρυτιδώσεις* μιᾶς λίμνης κατὰ δρόσου ὑδραργύρου — ἢ *κοβαλτίου*, ἢ *ρευστοῦ βαναδίου*, ἢ ὑδροκυανίου — ἐπὶ τῆς ν ὕ ν πυρκαυστοῦ ἀσφάλτου!..⁹

«Κόλπα», «κόλπα», «κόλπα» τοῦ ὑπερτετανομένου νὰ «ἐκπλήξῃ» — νὰ οἰωνισθῇ καὶ νὰ «αἰωνισθῇ», νὰ «συντονισθῇ» δῆθεν στὴν πυρηνενέργεια, νὰ ἐκκαυθῇ μετὰ πολιτικά σέλαα ἢ νὰ «κρυσταλλωθῇ» πέρα κι ἀπὸ τάχα ἐκρήξεις «χιλίων ἡλίων» — «λόγου»!

Ποῦ εἶν' οἱ *πυροσβέστες* τοῦ *Φαρενάι*; Πίσω, τσαρλατᾶνοι! Μαζεύετε τὰ δλ' αὐτὰ — κι ὅποια *καλειδοσκοπικώτερα* τους τῶν «μοντέρνων» φασματοπλασιῶν τοῦ ἀνεμπνεύστου σας — γιατί ὄχι *πολυβολεῖσθε*, *τωραδὰ*, *κατενώπιον*, ἀλλὰ *κανονιοβολεῖσθε*, *καταπυραυλώνεστε*, *ἀτομοδιαλύεστε* ὅσο νὰ πῆτε *κύμινο* - ναί, ναί! γραφικώτατο καὶ παμπάλαιο ἐξορκιστικώτατο *κύμινο* (κυμινάκι - δέ σὰς ἀρέσει!)

Ὁ *πλανήτης* πνίγεται σ' αὐτὴ τῆ σκόνῃ τῆς *Διαλύσεως ἴσα ἴσα* - κι ἀπὸ καιρὸ!.. *Κανεῖς* πιά δὲν τὴν «τρώει», δὲν τὴν «καταπίνει», *παρῶχη μένοιο μου!* Γυρεύουμε ἀκριβῶς νὰ τὴν ξεράσουμε, νὰ τὴν ἐγκεφαλεκπλύνουμε κι ἀπ' τὴν *Ἐκταση* κι ἀπ' τὴ *Νόση* — ἀπὸ μέσα μας! — ἔστω καὶ μετὸν σκελετό μας ἐν ἀνάγκῃ - ἂν ἀπόμεινε σκελετὸς πουθενὰ *κανεῖς!*..

«Λίβελλος»;.. Ὁχι, γιὰ τὸ θεό! Κάθε ἄλλο! Ἀπλῶς: Ἀναφορὰ καὶ πολλῶν ἀκόμῃ ἀντιπεριπτώσεων - ἢ *παραβολή*, ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον, καὶ πολλὰς ἀντιστοιχίας τῆς γκρίζας ἐκείνης σκόνης τῶν ἀμερικανῶν *χασομέρηδων*, μ' αὐτὲς τίς ἀκατάσχετες τῶρα *μανιέρες* τοῦ *Ἀμεδαίου*, ποὺ «ἔτσι» ἐπολυβολήθη, καὶ «ἀλλιῶς» ἐπολυβολήθη, καὶ «παραλλιῶς» ἐπολυβολήθη, καὶ «ἀντιπαραλλιῶς» εὐρέθη ἐνώπιον, καὶ «ἀντιπαρατρισαλλιῶς» ἐπανευρέθη *κατενώπιον* τοῦ *πολυβολητοῦ*, καὶ ξανά τοῦ ἴδιου *πολυβολητοῦ*, «ἀλλεοτρόπως» καὶ «παραλλεοτρόπως» *πολυβολοῦντος* κ' ἐπαναπολυβολοῦντος κι ἀνθυπερ-

9 Imitation Schinas — γιὰ νὰ θυμηθῶ κ' ἐγὼ τοὺς φιλολογικοὺς μου ὄρους (μιά καὶ μοῦ τόδωσαν, οἱ ἄθλιοι, τὸ δίπλωμα τῆς *Φιλοσοφικῆς* μας) — ὅλο τὸ πιδ στενὸ κείμενο, ὅπου μετὰ *Λειψίας*. ὅσα τοῦ *Σχινᾶ* — *Με κόκκινο φῶς*, ἀπὸ διάφορα σημεῖα — καὶ τὰ *ρέστα* κατ' ἀλιώτευση, ποὺ θάλεγε κι ὁ ἴδιος, *λογῆς-λογῆς ἀναποτέτοιον* του, ἀναμῆ μετὰ «collage» — *μπορεῖ* κι ἀδέξιο! — ποὺ τόσο τὸ συνηθίζει ὁ *AS* τελευταῖα (μπὰς καὶ ξεμείνη ἀπ' ἄλλους «τῆς μόδας»), ἔτσι, γιὰ νὰ ἐξασκουῖμαι κ' ἐγὼ στὰ «νέα σέστα» τοῦ *Καιροῦ* — τοῦ Ἀψίνθου — χωρὶς τὰ ὅποια «πῶς νὰ ὑπάρξω, » ὁ ἔρμος ὁ *ΒλαχοΚάφκα*, ὅταν κ' ἡ *Μαντοῦ* μας ἀκόμα, ἢ *παλαιοντολογικῆ*, τόσο *ἐκσυγχρονίζεται* — ἢ *1a* *Σαπίνη* μας — μετὰ τέτοια κι ἀναποχεριρότερα στίς *βατταρίζουσες* *Γραφές* κι ἀσύστολες ἀντιγραφές τῆς!..

επαναπολυβολούντος - και τελειωμό να μην έχη πιά τέτοιο πολυβολητό, ποδοβολητό λόγου κλόουν, λόγου παιδιοῦ, πού χτυπάει τὰ πόδια γύρω-γύρω «περίδρομο» στὸ σπίτι, πυρέσσοντας τὴν ἀνία του και σφυροκοπώντας τὴν ἀνοικὴ φράση-τίχη. πού κατὰ τυπικώτατο σχιζοειδὲς σύμπτωμα παρήγαγε σὰ σφῆνα στὸ νοῦ (και τοῦ καρφώθηκε) ἢ ἀποκοπή του ἴσα-ἴσα ἀπ' τὸν κόσμο! Ὁ Ἀμεδαῖος εὐρέθη ἐνώπιον πολυβολητοῦ, και διὰ τί εὐρέθη ἐνώπιον πολυβολητοῦ; και πῶς εὐρέθη ἐνώπιόν του;.. και πρὸς τί, και ὑπὲρ τίνοσ ἐνώπιον; - και ἵνα τί ἐγκαταλελειμμένος πρὸ πολυβολητοῦ, μίαν [δχι «ώραίαν» ἀλλά] ψυχρὰν πρῶϊαν; - και οὐκ ἔσται τέλος (ὅπως οὔτε κι ἀρχή, ἢ ἀρχή, ἢ Ἀρχή, καμμιά)!

Κ' ἡ σκουνα τοῦ στραβοῦ τοῦ Ἀνέστη | πάει βελανίδι στὸ Τριέσι! ἐποίει πρὸ 55 χρόνων ἐμπνευσμένα, στὴ Σάτιρά του, ὁ παμπάλαιος ἐκεῖνος Γρυπάρης, χωρὶς ἀξιώσεις» διάβολο και «προωθημένης τέχνης»! Τώρα τὸ ξαναζοῦμε — διωγκωμένο, οἰδηματώδες, ἐκτεταμένο στὰ μὴ περαιτέρω, ἀναγόμενο κιόλας σὲ «θεμελιώδες» τάχα μιᾶς ἀνέας Αἰσθητικῆς» και «Κοσμοθεωρίας» ἢ, αὐτὸ τοῦτο, και «ειδικῆς» λέει «Κρίσεως τοῦ Λόγου, εἰς τὸ» — και. «πρὸς τὸ» — «an sich», με χίλιες ἀλλεπάλληλες — και βαρέτες, και μὴ ἐμπνευσμένες, μὴ πλαστικὲς οὔτε κατ' ἐλάχιστον — ἀνθυποπαραλλαγές. «ὕπὸ συνθήκην» ἐνὸς Ἀμεδαίου ἐγκεφαλικώτατου, πού ἐνέπεσε στὸ βεληνεκὲς και στὴν ἀκτίνα παρανοικῆς δράσεως ἐνὸς ἄλλο τόσο ἐγκεφαλικοῦ πολυβολητοῦ!.. Καὶ δὲν τὸ ποδοκροτεῖ κἂν — χορευτικὰ ἐπιτέλους — κανένα διονυσιακὰ οἰστηλατημένο (και κοινούμενο ἔτσι) μέθυσο πλῆθος — ὁπότε γίνεταί ἴσως (ἂν εὐτυχήσῃ) και δημιουργία: ρυθμὸς αἵματος, ἀνάσα συνόλου — παρὰ τὸ κοπαναίνει ἔρμο ἕνα τραγικὰ ξεμοναχισμένο παιδί, πειστωμένο, ἀποτυχημένο, νευρωμένο, ἄρρωστο, πού γεωγραφεῖ μέσα του — μόνον μέσα του [στὸ ἔξω, στὸν κόσμον ποτὲ δὲ φτάνει (οὔτε τὰ τοιχώματα κἂν τοῦ ἔξω, τὰ θερμά, τὰ κραδαινόμενα, δὲν ἀπραγγίζει, ἔντρομο τὸ τί θ' ἀκούσῃ, τί θ' ἀνακαλύψῃ!)] — και καταγράφει ὡστόσο παράφορα ὅσο κ' «εὐσυνειδήτα» στὸ χαρτί του κατεβατὰ τίς ἐπιμέρους περιπτώσεις ὅπου ἡ υποτυπώδους ἀμοφολιθώματος τυχὸν συναπαντᾷ — «μπορεῖ ἐδῶ μιὰ πέτρα κ' ἐκεῖ ἀπὸ τὸ σὰν ξεράγκαθο, ἴσως αὐτὸ ἕνα κόκκαλο κι ἄς ποῦμε αὐτὴ μιὰ φρυμένη ρωγμὴ (μὰ μπορεῖ κ' ἡ ἀγάπη πού «θὰ θέλαμε» νάχαμε, μπορεῖ και ὁ πού λέγονταν ἀπὸ ἄλλους «ἔρωτας») — στίς τέλεια ἄνδρες κι ἀπὸ τὴν πιὸ στοιχειώδη ἐμπνευστικὴ ὀρμὴ — ἢ ἄρδευση ἔστω κ' ἑτερογενῆ, μιᾶς σταγόνας — στέππες τῆς ὀλότελα ξεχρωμένης ἀπο-συνειδήσεως κι ἀπό-γνώσης του!

Γιατὶ αὐτὸ εἶναι «ψυχογραφικὰ» — με τὸν παλιὸν ὄρο — ἢ Ἀναφορὰ περιπτώσεων ὅλη: Συμπτωματολογία και σχολαστικὴ καταγραφή τῆς ἀνεμπνεύσεως, τῆς παντελοῦς ἀπουσίας Τινὸς — οἰουδήποτε τινὸς, πού νὰ κινῆ, νὰ ὠθῆ, νὰ γυρεύῃ, νὰ ἐρᾶται ὀτιδήποτε [ἔστω κ' ἕνα ἄνθος, πού κι ἂν βρεθῆ κατατρῶγεται (ἄσε πού δὲν ἦταν κι ἄνθος, ἀλλὰ σκορπιὸς μαῦρος!)] — στὴν «ψυχὴ» και ἀπὸ τὴν «ψυχὴ» τοῦ AS!

Κοιτάξτε πόσο εὐκόλα, πόσο ἀπ' τὸ κενὸ προκαλοῦνται αὐτὰ τὰ γέλοια, και στὸ κενὸ ἤχοῦν ἐκκωφαντικὰ (για νὰ σᾶς δώσω κι αὐτούσιον «κείμενον» τοῦ Ἀμεδαίου¹⁰, νάχετε νὰ κρίνετε και μόνοι σας - ἐνώπιον κ' ἐσεῖς τοῦ λογοπολυβόλου του):

Τί ἔγινε, λέει, Τὸν πολυβόλησαν, Ποιὸν μορέ,
Τὸν Ἀμεδαῖο, Τὸν Ἀμεδαῖο τὸν λογιστή, Μὰ
αὐτὸς δὲν ἦταν ἠλικιωμένος, Δὲν ἦταν και εἰρη-
νόφιλος, Και ποιὸς τόκανε αὐτὸ, Ποιὸς, Ὁ πολ-
υβολητής, Ὁ ἴδιος ὁ πολυβολητής, Και πῶς
τόκανε αὐτὸ δηλαδὴ, Τί, Μὲ πολυβόλο, Καλά,
κι ὁ Ἀμεδαῖος τί ἔκανε, Ἀπὸρρησε, Μὰ εἶναι

κάτι τέτοιο γιὰ ν' ἀπορῆ κανεὶς μόνο, Τίποτ' ἄλλο
δὲν ἔκανε, Ἐφριξε, Μὰ εἶναι κάτι τέτοιο γιὰ
νὰ φρίττῃ κανεὶς μόνο, Τίποτ' ἄλλο δὲν ἔκανε,
Ὅχι, Δὲν πρόλαβε, Ἐφριξε πολὺ τοῦλάχιστον;
Πάρα πολὺ, Και πότε γίναν ὅλ' αὐτὰ, Ἐνα πρῶι,
Τί πρῶι, Μὲ λίγη ψύχρα, Γιατὶ ψύχρα, Ἦταν
ἀκόμα χειμῶνας, Δηλαδὴ τί «ἀκόμα» - τελείωνε

ὁ χειμώνας, ¹¹ Αὐτὸ δὲν ἔχει καὶ τόση σημασία, Πιὸ μεγάλη σημασία ἔχει τὸ πῶς, Πῶς τελείωσε λοιπὸν ὁ Ἀμεδαῖος, Πιὸ μεγάλη σημασία ἔχει τὸ πῶς τόπαθε, Ἀλήθεια, πῶς τόπαθε αὐτὸ ὁ Ἀμεδαῖος, Βρέθηκε ἐνώπιόν του, Ἐνώπιον ποιανοῦ, Τοῦ πολυβολητοῦ, Ὁ Ἀμεδαῖος ἐνώπιον πολυβολητοῦ, μ' ἄλλα λόγια, Τί, Δέν μποροῦσε

νὰ γίνη ἀλλιῶς, Ἦταν ἀπαραίτητο, Τί ἦταν, λέει, Ἐ, Ἀναπο - τί, Ἀνα-πό-φευ-κτό, Καὶ γιατί ἦταν ἀναπό-ἀναποτέτειο, Γιατί ἔτσι, Κα-νεὶς δὲν ξέρει ἀκόμα ἀκριβῶς, Ὑπῆρχε φαίνεται σοβαρὸς λόγος, Ὁλη ἡ ὑπόθεση ἦταν ση-μένῃ ἀπὸ πολὺ πρίν, Ἀπὸ ποιόν; Ἀπὸ ποιόν,

Καὶ κανέννας δὲ θὰ πῆ ὅτι δὲ διάλεξα τὸ πιὸ ἀποσπασίμο — μὲ τὴ λιγώτερη πι-θανὴ «βλάβη» ἐκ τῆς ἀποσπασέως του — καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ «ἐπιτυχῆ» τοῦ Ἀμεδαίου.

Ἄς μὴν κάνουμε ὅμως σύγχυση μεταξύ διασκεδαστικοῦ — μάλιστα: τῆς πλήξεως, τῆς τόσης ἀνυδρίας μας (ἀπὸ σαμαρογουμαράγκαθα κι ἄοσμοι βασιλικοὺς ἢ μαντζου-ράνες μας!) — καὶ τοῦ οὐσιώδους!.. Μέγας κωμικὸς — ὁ Coquelín (ainé) — ἔδωσε παράσταση μόνῃ, τὸν παρελθόντα αἰῶνα, προβάς στὴ σκηνὴ καὶ ἀπαγγέλλων — ἀφοῦ μάλιστα εἶχε προείπει καὶ ὅ,τι θ' ἀπήγγελλε! — «*En Dúo... Tría... ὡς τὸ Μηδέν!*». Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Δύο ἤδη τὸ κοινὸ εἶχε ξεκαρδιστῆ! Στὸ Τρία κυλιόν-τουσαν χάμα! Στὸ Τέσσερα κόντευαν καρδιακὲς προσβολές! Καὶ βέβαιο εἶναι μιὰ φο-ρά, πῶς τὸ ἀστείωτατο ὄλων Μηδέν κανεὶς δὲν κατάφερε νὰ τ' ἀκούσῃ!..

Καὶ ὁ μὲν ἠθοποιὸς πῆρε ἄριστα - καθὸ ἡθοποιὸς (καὶ τίποτ' ἄλλο ἐν προκει-μένῳ)· καθὸ ἡθοποιός, καὶ κάμνων ἀποκλειστικῶς ἐπίδειξι ν τῆς ἡθοποι-ίας του! Ἀλλὰ περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται ἐδῶ; Τί ἔκανε τὸ κοινὸ νὰ σκάση στὰ γέλοια;.. Βέβαια ὄχι τὰ νούμερα!.. Μὰ τί ἀκριβῶς - πέστε το λοιπόν!:

Ὁ τρόπος! Ἡ μαριέρα ἴσα-ἴσα!.. Ὑπάρχει, ἄρα, τρόπος παντελῶς ἄσχετος οὐσίας. «Ἐκρέμαστος» τελείως· «αὐτόνομος»! Καὶ εἶναι τὸ *ιδίωμα* τῶν κλόουν ἀ-κριβῶς!.. Καὶ εἶναι διασκεδαστικώτατο *ιδίωμα* — καὶ θυμηθῆτε τὸ «idiot» (ἀπ' τὸν *ιδιώτη*) — καὶ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ οὐσία! Κι ὅ,τι δὲν ἔχει σχέ-ση μὲ Οὐσία, δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ Δημιουργία. . Σχεδὸν θὰ μπορούσα νὰ πῶ: Ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν Κόσμο - κι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ὁ Σατανὰς ἄρχισε κορυβαντιῶντας μὲ τὴν οὐρὰ του νὰ τοῦ «ἐπιθέτῃ» τρόπους!.. Καὶ ἦταν ἀκόμα μὲς στὸ ρόλο του - ὥσπου ἤχθη ἐς Ὑβρον καὶ μεθυσμένος ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν τρελλὸ χορὸ του εἶπεν ὁ Ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, πῶς μπορούσε νὰ ἐπιθέτῃ τρόπους κι ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ Πρῶ γ μ α!.. Ἐξεδιῶχθη διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ Κόσμου, κατεβλήθη ἐν Ρωγμῇ βαθεῖα — διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐξέπεσεν ὁ Πρῶτος Ἄγγελος — κ' ἔκτοτε κεῖ, στὴ Ρωγμῇ του, «ποιεῖ» διαρκῶς μόνος καθαυτὸν ὁ Αὐτάν· *τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρό-πους, τρόπους, τρόπους!*..

Τὸν Σατανὰ καλοῦν, αὐτὸν ἐπικαλοῦνται οἱ ἄνθρωποι, γιὰ νὰ διασκεδάσουν. Κ' οἱ τρόποι εἶν' οἱ μαρμαρυγές του, οἱ σελαγισμοὶ - οἱ φθορισμοὶ τοῦ Ἀψίνθου!.. Θὰ γελάσετε, ἀσφαλῶς, μὲ τὸν ἐνώπιον πολυβολητοῦ Ἀμεδαῖο τοῦ Σχινᾶ Κι ὅσο κι ἂν δὲν εἶν' ἐντελὲς παιγνίδι — θὰ μπορούσα σ' ὅλες τὶς παραγράφους του νὰ τὸ διορθώ-σω, πρὸς τὸ... ἀμεδαιότερο καὶ πολυβλητικώτερο — εἶν' ὅπως οἴμαι «ποιοτικὸ» παι-γνίδι. «Ποιοτικὸ» τοῦ Ἀψίνθου - ὅπως εἶναι καὶ τοῦ Ἀψίνθου ὁ Καιρὸς μας. «Δη-λωτικὸ», ἄρα, τοῦ Καιροῦ μας - ἀφοῦ εἶναι κι αὐτὸ ὁ Καιρὸς μας. Συνθετικὸ διό-λου, ἐποπτικὸ διόλου, πλαστικὸ διόλου - ἀφοῦ διόλου δὲν εἶναι μόνὸ αὐτὸ ὁ Καιρὸς μας. Αὐτό, μόνον, εἶν' ὁ Σχινᾶς. Κι ὁ Σχινᾶς ὄχι ὄλος. Ὁ Σχινᾶς, ἀπλῶς, τοῦ '62, στὴ Φρανκφούρτη ἐπὶ τοῦ Μοίνου, ὅταν τοῦ μπῆκε κ' ἔγραφε αὐτό!.. Εἶπα: Σπατάλη ἐνεργείας μεγάλη! Κ' ἐμεῖς γελάμε μὲν — «ποιοτικὰ» τοῦ Ἀψίν-

11 Τέλος Μαρτίου — 30, ἂν δὲν κάνω λάθος — πούχει γενέθλια ὁ AS, εἶναι τέλος χειμῶνα. Πιθα-νὸς τότε «γράφει» (ἢ ἀρχίζει νὰ «γράφῃ»), τὸ '62, στὴ Φρανκφούρτη, ἔτάν 38, ἢ τότε «τοποθε-τεῖ» τὸ «γραφτὸ τῆς ζωῆς του» Ἐνώπιον πολυβολητοῦ δηλαδὴ «ἐνώπιον θανάτου» (ἄρα «λό-γος περὶ πάντων», «λόγος ὀριστικός», περίπου «ἀπολογία ἐνώπιον θεοῦ» κ λ) Βγαίνουν κι ἀπὸ δῶ, πάνω-κάτω, οἱ «διαστάσεις» ποὺ ὁ AS «ἀξιοῖ», ἐμμεσα καὶ κεκαλυμμένα - γιὰ νὰ μὴν κρι-θῇ κιάλας μὲ «μέτρα» τέτοιων «ἀξιώσεων» τὸ γραφτὸ του

θου μας γελᾶμε — ἀλλ' αὐτός, πού ἐγώ τὸν ξέρω πόσο γιὰ τὴν πλάση ὠρ-
μοῦσε, στὰ κοινὰ μας νιάτα, ἄς τελειώῃ τώρα μὲ τὰ «λαγούμια» τῆς Ρωγμῆς ὅπου
«κατέπεσε» καί... τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους!..
Ἐπιτέλους ἄς θυμηθῆ ὄχι τί ἐδιάβασε ἀπὸ Λάμπνιτς — πού δὲν ἐδιάβασε — μὰ τὸ
τί μπορεῖ νὰ λέγαμε ἴσως κάποτε (μπορεῖ κι αὐτὸ νὰ τὸ λέγαμε, μὲς στὰ τόσα πού
ἔχουμε πῆ): Πὼς ἡ δημιουργία εἶναι χωρισμὸς ὑδάτων! Δημιουργία ξηρᾶς, μὲ μορ-
φή στέρεα - ἐντέλει καὶ περιγεγραμμένη (γι' αὐτὸ καὶ δεσμεύει, καὶ παύει
νὰ δρᾷ κάποτε, ἀκόμα καὶ τὸ πιδ ζωντανὸ δημιούργημα - «θνήσκει»). Καὶ κυνηγᾶμε
μὲν τὸ ἀεὶ δυνάμει — ὅπως ἄλλοι κυνηγᾶν τὴ φτωχο-«αθνασιούλα» τους, στὴ
«μνήμη» τῶν κατοπινῶν τους καὶ στὰ σκονισμένα ράφια τῶν δημοσίων ἢ ιδιωτικῶν
βιβλιοθηκῶν [Σεφέρης, λ.χ., δίπλα στὸ Σαίξπηρ, λόγῳ σίγμα, ἢ καὶ Ἀραβαντινοῦ ἀ-
κόμα (ἢ Μαντοῦ μας, καλέ!) δίπλα στὸν Αἰσχύλο!] — ἀλλ' οἱ «δυνατοὶ» Κόσμοι εἶν'
ἄπειροι — κι ἄρα κανεὶς ὑποχρεωτικὸς (σὰν πρᾶγμα κι ὄχι σὰ λόγος) — ἐνῶ
ὁ πραγματικὸς [πού διόλου δὲν ἀστειεύεται (καὶ δὲ χαμογελᾷ κἂν πιά, παρελθούσης
ἀνεπιστρεπτί ὅποιος ἐφηβείας)] εἶν' Ἐνας! Κι ἀξίζει ἡ ἐμπειρία τοῦ ἄντρα
πὼς ἔνας εἶν' ὁ πραγματικὸς - παραπάνω, πολὺ παραπάνω ἀπ' τοὺς κρόδι-
νους οὐρανοὺς ὅποιος «αὐγῆς»!..

Ἐγώ, τοῦλάχιστον, ἀγαπῶ αὐτὸ τὸ καταμεσήμερο τῆς ζωῆς, μὲ σκεπαριὰ στ'
ἀμόνη τὴν κόψη τοῦ ἡλίου πᾶν ἀπ' τὸ κεφάλι μας, μὲ τὸ Χρόνο νὰ κόβῃ αὐριο
τὸ κεφάλι μας — σὰν τὸν πελώριο λεπτοδείκτη σφάχτη τοῦ Ἐδιμβούργου στὸ διή-
γημα τοῦ Πόε (π' ἀποκεφαλίζει, ἀναπότρεπτα κι ἀτάραχα, τὴ Σινιόρα Ψυχῶ μας, τὴ
φλύαρη!) — μὲ τὸ Χρόνο-Κρόνο πού συλλάβαμε, μὲ τ' ἀτσάλι στὰ χέρια καὶ γιὰ
τὸ θάνατο ἔτοιμοι... Δὲ θέλω νὰ φεύγω τὸν Κόσμο. Αὐτός εἶν' ὁ Κόσμος -
καὶ δὲ θέλω νάμαι λιγώτερο ἄντρας, λιγώτερο κόσμος ἀπ' αὐτόν!.. Ἄπειροι οἱ «δυ-
νατοὶ» Κόσμοι, γιατί ἄπειροι οἱ τρόποι. Μὰ ὁ Ἐρωτας ἔνας, κ' οἱ Αὐᾶνες μιλλιού-
νια! Τὸ παιδί πού γεννιέται, ἔχει μιὰ μορφὴ τὰ «παιδιά» πού «θὰ γεννιόντουσαν»,
ἀπ' ὅλα τὰ σπέρματα ὅλων τῶν ἐκσπερματώσεων στὸ κενὸ — ἂν δέν... » κ.τ.λ. —
«ἄπειρες μορφές», ναί, «θὰ μποροῦσαν» νὰ λάβουν, μὰ ἴσα-ἴσα γιὰ τὶ οὔτε μιὰ
πραγματικὴ δὲν ἔχουν, ἀφοῦ δὲν εἶναι κἂν - οὔτε σὰ «ζωντανὰ δυνάμεις»,
μετὰ παρέλευση ἡμιώρου!

Καὶ τέλος: Ποιὰ «μορφὴ»; Ποιὰ «ποιικιλία»; Ποιοὶ «τρόποι» - «αὐτόνο-
μοι», τάχα, καὶ «ξεκρέμαστοι», «ἄσχετοι μὲ οὐσία»;.. Ποιὰ «μορφὴ» ἔχει τὸ νερό,
ἂν δέν εἶναι σὲ ποτήρι, δέν τινάζεται ἀπὸ βρύση, δέν κυλάῃ σὲ ρυάκι; . Καμμιά!
Κι ὁμως τὸ Νερό μᾶς ξεδιψάει - ὄχι τὸ ποτήρι, ὄχι ἡ στερεμένη βρύση, ὄχι τὸ
φρυμένο ρυάκι!.. Ὅλη ἡ Σύλληψη, κ' ἡ Γένεση, καὶ τὸ Πλάσμα, καὶ τὸ Πρᾶγμα, κι
ὁ Κόσμος εἶν' Ἐνας! Τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρόπους, τρό-
πους, στὴ φρυμένη του Ρωγμῆ, μόνον ὁ Στεῖρος - ἀκριβῶς γιατί οὗτ' ἔνα
Παιδί!

Θέλω νὰ πῶ: Ὅλ' αὐτὰ «καλὰ» ἔστω - ἀλλὰ πλάση: Μηδέν!

Κ' ἔνα γραφτό, βέβαια, πού τόσα μᾶς κάνει νὰ ποῦμε, δέν εἶν' ἀσφαλῶς... Σαμα-
ράκης, καὶ Βασιλικὸς σὰς ἄνοστος καὶ κλεψίφυλλος! Ἀναμφισβήτητα ὄχι!.. Μὰ
θὰ χρειαστῆ ἴσως καὶ πάλι νὰ ἐπανέλθω, ὄχι μόνον γι' ἀρνητικὰ στοιχεῖα - ἂν τὸ
καταφέρω...

ΠΕΤΡΑ Κ' ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Τόπος καὶ Μορφή - Τὸ Σούλι κ' ἡ Μόσκω

ΑΝ ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ ΕΙΝ' Η ΘΥΣΙΑ — καὶ τί ἄλλο στάθηκε, παρὰ τὸ φλογερὸ ξετύλιγμα μιᾶς ἕως θανάτου ἀπόγνωσης γιὰ Ἐλευθερία, — τὸ Σούλι εἶναι τ' ὀλοκαύτωμα. Ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας ρίζα του ταγμένο γιὰ τέτοιον τρομερὸ προορισμό, ἀφοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος κατέφευγον ἅπαντες οἱ λίθον ξηρὸν ἀντὶ δούλου θανάτου ἀσμένως προαιρούμενοι, γνωρίζοντάς το, θέλοντάς το, κ' ἔτσι πάντα θραμμένοι, αἰστηρά, μὲ γευση ἀφευκτοῦ θανάτου, ἐκειπᾶνω στὰ βράχια τοῦ Ἐδῆ ὅπου ἐκούριασαν, τρεῖς αἰῶνες ἔτσιμοι γι' ἀφανισμό· καὶ στὸ τέλος βέβαια — πῶς ἄλλιώς, — μὲ δωρικὴ ἔμμομη στὸ πεπρωμένο, ἀπὸ προσώπου γῆς ὀλοκληρωτικὰ ξεριζωμένοι· ἂν ἀλήθεια ἐστάθηκε ποτὲ στὴ γῆς ὁ φοβερός τοῖς τόπος! Δὲν ἐστάθηκε.

...Τὸ καὶ *Κακοσούλι* λεγόμενον ἐκτείνεται ἐπὶ τῶν βραχιδῶν καὶ ἀποκρήμων κλιτύων τῆς Μούργκας, πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένον ὑπὸ φυσικῶν ὀχυρωμάτων, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰμὴ ἀπὸ τῶν διαβάσεων τῆς *Καλόγυρας*, παρὰ τὸ χωρίον *Σεριζιανά*, εἰς τὸν οὐδὸν τῆς ἀποκρήμνου καὶ δασώδους φάραγγος τοῦ Ἀχέροντος καὶ τῆς *Σκάλας τῆς Τζαβέλαινας*, ἀτραποῦ δυσπροσίτου μᾶλλον ἢ δυσβάτου, ἐπὶ χάσματος αὐτόχρημα κρεμαμένης ὑπὲρ τὸν Ἀχέροντα, τὸν εἰς Ἀιδὴν ἔκπαλαι — Ἀιδονά τὸ νῦν (οὐχὶ «Ἄι Δονά») — οἶνεϊ διὰ σκότους φέροντος. Αἱ ἐφ' ὧν τὸ ὑπέρδοξον τοῦτο ἠρπάσθη, οὐδ' ὀμαλὰς κλιτύς οὐδὲ βατόν τι κυρίως ἢ βιοτόν συνιστῶσιν, ἀλλ' αἰεὶ βραχῶδεις τινὰς καταπτῶσεις, ὧν ἀναμέσον — πυριφλεγεῖς δι' εὐδίας, πολικαὶ διὰ νυκτός — λεκάναι λίθος ὄλαι, περικλειστοὶ πάντι...

Ἐκεῖ, ἅμα θέλετε — κι ἅμα βασταῖτε τὴ σκληρὴ τροφή της — διαλέγετε τὴν Ἐλευθερία! *Εἰς ἄνεσιν Ἄδου!*

Ἐκεῖ πάντως αὐτοί. Λίθον ξηρὸν προελόμενοι...

Ἄλλ' ἄς ἀφήσουμε τὴν παλαικὴ περιγραφὴ νὰ ὀλοκληρωσῇ. Ὁ τόπος στὸ Σούλι κλείνει ὄλο τὸ νόημα. Τὸ νόημά του στάθηκε μόνο λουλούδι τοῦ τόπου· ἄλλο δὲν ἄνθισε κεῖ. Κι ἄλλου τόπος δὲν ἔκλεισε τόσο τὸ φέγγος ὄλο τῆς ἱστορίας του:

Ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τούτων ἐκφύονται δύο λόφοι δύσβατοι καὶ ἀπόκρημνοι: ὁ τῆς *Κιάφας*, ἀπολήγων εἰς ἄκραν ἀπότομον, τὴν *Ντάπιαν* τοῦ *Νότη* καλουμένην, καὶ τὸ *Κούγκι*, ὅπου τὰ ἔρειπια τοῦ ναοῦ τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*.

Εἰς τὴν δυσπρόσιτον ταύτην περιοχὴν ἔκειντο τὰ χωρία τοῦ Σουλίου, ἦτοι τὸ *Σούλι*, ἡ *Σαμονίβα*, ἡ *Κιάφα* καὶ ὁ *Ἀβαρίκος*, κατὰ σειράν, εἰς ἡμίωρον ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν. Εἰς τὸ μέσον τοῦ Σουλίου καὶ τῆς *Κιάφας* ὑψοῦται ἀπόκρημνος ὁ λόφος τοῦ *Κουγκίου*, μόνην εἴσοδον ἔχων ἀπὸ Σουλίου, φύσει ὀχυρὸς καὶ ἀδιέξοδος, ὑπαγορευῶν οἶνεϊ τὸ τοῦ *Σαμουήλ*: «—Ἐδῶ πού φθάσαμε, νὲ μπρός, νὲ πίσω! Ἐπάνω μόνο ἔχει!..» Αὐτοῦ ὁ καλόγηρος ἀνετινάχθη.

Ἄλλ' εἰς τὸ Σούλι δύναται τις νὰ φθάσῃ καὶ διὰ τῆς *Πάργας*, κατόπιν ὀκταώρου πορείας παρὰ τὴν λίμνην Ἀχερουσίαν...

Ὁ χώρος τοῦ Ἐδῆ λοιπὸν εἶν' ὁ χώρος τῆς λίθινης Ἐλευθερίας, πού προτιμοῦσαν ἀσμένως ἀντὶ δούλου θανάτου ὅλοι οἱ ἀτίθασοι τοῦ Γένους, ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος. Κι ὅ,τι τὸ ἴδιο Γένος τρεῖς χιλιάδες χρόνια πρὶν μυθολόγησε ζοφερώτατα σὰν Κράτος τοῦ Θανάτου — διὰ τοῦ Ἀχέροντος μόνο, καὶ τῆς Ἀχερουσίας, προσοῖτο μὴ ἀφορὰ, ὅχι δευτέρη, μὲ πορθμέα τὸ Χάροντα, ὅχι ἄλλον, καὶ μὲ φύλακα τὸ μαῖορο Κέρβερο — δὲν ἐστάθηκε στὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας παρὰ τὸ Σούλι, τὸ *Κακοσούλι!*

Αὐτὸ μάλιστα, ἔτσι θαρρετά, τὸ *Κακοσούλι*, πόσα δὲ λείει! Οἱ λαοὶ πάντα εἶναι

αϊδήμονες· σέβουν τὸ Καλό, τρέμουν τὸ Κακό, τὸ ἀρνοῦνται. Μὰ ἐδῶ, μὲς στὸ δημοτικὸ κιόλας τραγούδι: τὸ Κακὸ μὲ κατάφαση! Ἡ ἄρνηση βιοτικῆς ζωῆς, καὶ μοίρας στὸν ἥλιο, ναί, μὲ ἀπόφαση! Μιὰ ἀγερωχία τρομερή, μιὰ ἔλλειψη ὅποιου δέους - ποῦ μόνο μελλοθάνατοι (καὶ συνειδητὰ μελλοθάνατοι) μποροῦν ἔτσι ἀνεβδoίαστα νὰ προβάλλουν:

*Δέν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόρμοβο, δέν εἶν' ἡ Λαμποβίτσά,
ἐδῶ εἶν' τὸ Σούλι τὸ κακό, ἐδῶ εἶν' τὸ Κακοσούλι,
ποῦ πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ, γυναικὲς σὰν τοὺς ἄντρες,
ποῦ πολεμαίει ἡ Τζαβέλαινα σὰν ἄξιο παλληκάρι!*

*Ἔλα, πασά, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲ μενζίλι;
Γύρισ' ἐδῶ στὸν τόπο μας, στὴν ἐρημὴ τὴν Κιάφα,
ἐδῶ νὰ στήσης τὸ θρονί, νὰ γένης καὶ σουλτάνος!*

Τὸ ἐδῶ τὸ ἀκοῦτε; Ἐδῶ στὸν τόπο μας... Ὁ τόπος ἔτσι βροντοφωνάει τὸ ἦθος: Ἐδῶ νὰ στήσης τὸ θρονί. [Τί ἀξία ἔχει ἐκεῖ ὅποιο θρονί, Κι ὅμως! Πόσο κοστίζει!..] Στὴν ἐρημὴ τὴν Κιάφα!

Ὁλος ὁ ἀσκητισμὸς τῆς Ἐλευθερίας εἶν' ἐδῶ παρῶν, στὶς λίγες λέξεις. Ὁ τόπος σκλήρυνε - ἐξωμοίωσε, πέτρωσε σὰν τοὺς βράχους του, τὰ ὄντα ἐκεῖνα ποῦ τὸν κατόικησαν (κ' οἱ χαλκογραφίες τοὺς ἔσωσαν ὡς ὄρνεα ἀνήμερα, ὡς αἰλουρους ἄγριους, μ' ἀτίθασο βλέμμα)... Σὲ τόπο τέτοιο θανάτου, μόνο γιὰ Ἐλευθερία φτάνει κανεὶς ἐκούσια' μὰ καὶ σὰ φτάση, καὶ μείνη, καὶ πάλι αὐτὴν καὶ τὸ ξηρὸ λιθάρι τῆς χίλιες φορὲς ξαναστέρξη, κάθε ἄλλη ἠθικὴ — τοῦ «Καλοῦ», τοῦ «Βιοτοῦ», τοῦ «Καλύτερου» — καταργεῖται!. Τότε τὸ «Κακὸ» — ναί, τὸ «Κακὸ» (γιὰ τοὺς «σιγουρεμένους») — βρίσκει πλήρη κατάφαση ἀπὸ τοὺς τέλεια ξήσκαπους μὲς σ' αὐτὸν τὸν κόσμο!.. Τότε, μὲ δαιμονισμό — καὶ ὕβρι σχεδὸν — αὐτοκτόνων, πούκαμε ἕναν Αἰτωλὸ Κοσμὰ νὰ φορηθῆ γιὰ τὴν ὑπεροψία τους, αὐτοὶ τὸ τραγουδοῦν:

Ἐδῶ εἶν' τὸ Σούλι τὸ κακό, ἐδῶ εἶν' τὸ Κακοσούλι!

Εἶν' ἡ θέωση τῆς πέτρας! Εἶν' ἡ Σπάρτη τοῦ Βορρᾶ, δυόμιση χιλιάδες χρόνια ξανὰ ἴδια! Εἶν' ἡ σιδηρὰ Συμπολιτεία τοῦ Σουλίου, ποῦ κάρφωσε βαθειὰ — καὶ καλά τόπραξε — μὲς στὴ νοπὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους τὸ τρομερὸ μπαιράκι τῆς: Ὅτι σ' αὐτὸν τὸν τόπο ἐδῶ, ἐκεῖνο πούναι μοῖρα, καὶ ἄρνηση τῆς γῆς, καὶ ξηρὸ λιθάρι ἀπρόσιτο, ἐκεῖνο εἶναι καὶ κλήρα ἔλευθερίας, εἶναι ταμπούρι ἀνήμερης ψυχῆς, μέλι καὶ ἀκρίδες ἀσκητῶν τοῦ ἀσυμβίβαστου — κ' εἶναι γκρεμὸς καὶ χάος, καὶ Ζάλογγο — μὰ εἶν' ἀπάνω ὄχι κάτω, μὰ εἶν' ὀρθὰ ὄχι σκυφτά, μὰ εἶναι φλόγα, μπαρούτι, Κούγκι καὶ τοῦ Σαμουήλ, ὄχι προσκύνημα ποτὲ γιὰ τὸ «σιγουρεμένο»!

Εἶναι μετὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ Ζάλογγο, Εἶναι ν' ἀπορήσουμε, Νὰ θαυμάσουμε... Ἡ εἶναι μέσα στὴν καρδιά μας, μπαιράκι ἔσαει στημένο - ἢ ὁ λόγιος «θαυμασμός» σημαίνει πὼς δὲν ἀντιληφθῆκαμε τίποτε!

Μόνο νάρκισσοι μιλοῦν γιὰ ὅτι τοὺς συνιστᾶ - ἢ κλονισμένοι. Καὶ γιὰ τὰ θεμέλια, ὁ λόγος εἶναι θράσος καὶ ὁ «θαυμασμός» ἀπόσταση!. Θὰ σημαίνει πὼς δὲν ἀντιληφθῆκαμε, ἀν ποῦμε τὸ ἐλάχιστο πέρα ἀπ' τὸ πρᾶγμα.

Ε ΠΙΑΣΑΝ ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΑΡΡΙΕΑΝ ΣΤΟΝ ΚΑΙΑΔΑ! Ζωντανά, ζεστὰ τὰ κορμιά τους - καὶ τάρριξαν στὸ γκρεμὸ!. Οἱ μάνες οἱ ἴδιες — οἱ λύκαινες, οἱ παναγίες — τὰ παιδιὰ τους τὰ ἴδια στὸ βυθὸ τοῦ Ζαλόγγου!.. Καὶ πέσαν πάνω

1 *Μενζίλι*: Ταχυδρομικὸ ἀπόσπασμα, μὲ πολὺ σβέλτα ἄλογα. (Παναπῆ. *Τρέχεις, πασά μου, τρέχεις* - καὶ ἀκόμα τρέχεις!)

ἀπ' τὰ μικρὰ σώματα, στὰ ἴδια τὰ βράχια πάνω, στὸν ἴδιο καταπάνω φριχτὸ θάνατο τὰ μικρὰ παιδιά νὰ προλάβουν - κομμάτια κι αὐτὲς στὸν οὐρανὸ νὰ τὰ προλάβουν!
 .. Κ' ἔπεσαν ὅλες, τάριξαν ὅλα - δὲν ἔμεινε μιά τρυφερὴ ψυχὴ ἀπ' τὸ Κακοσοῦλι!
 Τρία κλωνιά χωρίστηκαν - καὶ τὰ τρία ἀφανίστηκαν! Κ' οἱ Τζαβελαῖοι, κ' οἱ Μποτσαραῖοι, κι ὁ Σαμονήλ ὁ καλόγερος!.. Κι ὅλες οἱ φάρες τοῦ Σουλιοῦ - πᾶνε ὅλες!
 Κ' ἕνας δὲν ἔσκυψε - ὅλοι πέθαναν!.. Κ' ἡ Δέσπω μὲ τὶς ἄλλες, στοῦ Δημουλά τὸν πύργο, σὰν τὸν Σαμονήλ!.. Κι ὁ Κουτσονίκας μὲ τοὺς ἄλλους, πρὶν πιάσει τὸ Λουῖρο!.. Κι ὁ Κίτσος Μπότσαρης, στὸ Σέλτσο!.. Κ' ἡ Λένω Μπότσαρη, ἡ ἀδερφὴ τοῦ Γιάννη!.. Κ' οἱ Μπουσμπάιοι ὅλοι, κ' οἱ Φωτομαραῖοι, κ' οἱ Σεχαῖοι, κ' οἱ Καλογεραῖοι, κ' οἱ Κασκαραῖοι, κ' οἱ Καραμαναῖοι, κ' οἱ Ζαυρπαῖοι, κ' οἱ Δαγκλαῖοι τῆς Σαμονίβας, κ' οἱ Μπεκαῖοι, κ' οἱ Ζερφαῖοι τῆς Κιάφας, κ' οἱ Φωταῖοι, κ' οἱ Νικαῖοι, κ' οἱ Πανταζαῖοι, κ' οἱ Μπενουκαῖοι τοῦ Ἀβαρίκου, κ' οἱ Μπουσαῖοι, κ' οἱ Δρακαῖοι, κ' οἱ Μαλαμαῖοι τοῦ Σουλιοῦ..- ὅλοι, ὅλοι ἀφανίστηκαν, κ' ἔμειν' ἔρημη ἡ Κιάφα, ἔρημη ἡ Σαμονίβα κι ὁ Ἀβαρίκος, ἔρημο κι ἀραχλο ὅλο τὸ Κακοσοῦλι!..

Καὶ μόνο ἕνας Τόκας, τάχα, ἔμεινε στὸ Σούλι, κ' ἔλαβε γυναῖκα ἀπ' τὸ Περχάτι, κ' ἔσωσε νὰ κάμῃ ἑπτὰ γιουὺς καὶ δυὸ κορίτσια - κ' ἔτσι σώζονταν ὡς τὶς μέρες μας κάτι Τόκηδες στὴ Σαμονίβα, κάπου δεκαπέντε φαμίλιες...

Σώζονται καὶ τὰ ἐρείπια : τῆς Ἁγία-Παρασκευῆς στὸ Κούγκι, τοῦ κάστρου στὴν Κιάφα...

Ἔλα τὰ σπίτια ἦταν χτισμένα ὁμοια : θολογύριστο κατῶι, κι ἀπάνω ἕνας ὄντας ὅλο πολεμιστρα...

ΕΡΡΙΞΕ, ΕΡΡΙΞΕ ΤΟ ΣΟΥΛΙ, ΑΠ' ΤΙΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΡΕΣ ΤΟΥ, μὰ κάποτε ἔσωσε κ' ἔπεσε... Δὲν ἐγονάτισε - ὀρθὸ ἔπεσε! "Ἰσαμε τὸν τελευταῖο! Ἔνα φύτρο φυτεύοντας μονάχα, στὴ νωπὴ καρδιά τοῦ Νεοελληνικοῦ - κι ἄλλο δὲν ἀνθίσει σ' ἐκεῖνο τὸν Ἄδη :

...Λίθον ξηρὸν προελόμενοι ἀντὶ δούλου θανάτου...

ΣΤΗ ΒΡΥΣΗ ΓΙΑ ΝΕΡΟ, ΣΤΟ ΚΑΚΟΣΟΥΛΙ, ἡ γυναῖκα τοῦ ἀναντροῦ σειρὰ δὲν εἶχε. "Ἡ στὸ σκοτάδι, νύχτα, κρυφὰ θάπαιρνε" ἡ σκυφτὴ ἐκεῖ θὰ πρόσμενε — μὲ τὶς ὥρες — νὰ γιομίσει ὅποια ἄλλη πρῶτα, πούχε ἀντρα παλληκάρι - κ' ὕστερα αὐτῆ, πούχε δειλό!

"Ἔτσι μοναχὴ καὶ καταφρονημένη! "Ὅσο νὰ δείξη κι ὁ δικὸς της ὁ ἀντρας, πάνω σὲ μάχη, πὼς εἶν' ἀντρας κι ὄχι δειλός! "Ὅσο «νὰ τὴν τιμήσῃ» - ἢ νὰ λείψῃ!..

"Ἄλλος νόμος στὸ Σούλι δὲν κρατοῦσε' τέτοιος νόμος, τῆς παλληκαριάς, ἀλύγιστος καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες : Νερό, τὰ παλληκάρια! Κ' οἱ γυναῖκες πρῶτες, τῶν πιὸ παλληκαριῶν, στὴ βρύση! Οἱ ἀναντροι, μήτε καὶ νερό! Κ' οἱ γυναῖκες τους — γυναῖκες ἀναντροῶν — τελευταῖες στὴ βρύση ἀπ' ὅλες!.. Φταῖγαν!

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΟΥ ΕΣΤΑΘΗ ΠΡΩΤΗ στὴ βρύση πάντα, μὲ τὸ δικαίωμά της, ἡ Μόσκω τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα, τοῦ πιὸ παλληκαριοῦ μέσα στὸ Κακοσοῦλι εἶναι πού κι ἀπομόνη της, ἡ ἴδια, μὲ τὴν παλληκαριά της, ἔγινε ἄξια καπετάνισσα, μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ τοὺς καπετανέους τοὺς ἄλλους τοῦ Σουλιοῦ, κ' ἔδωξε αὐτὴ μὲ τὸ καριοφίλι της τὸν Ἄλῃ καὶ τὶς δεκαπέντε χιλιάδες του, ροβολῶντας σὰν ἀγρίμι πάνω ἀπὸ τὴν Κιάφα, καὶ παίρνοντας φαλάγγι — γυναῖκα, λέει, μὲ τετρακόσες γυναῖκες πίσω της καὶ βόλια στὴν ποδιά! — τοὺς διαλεχτοὺς Σκιπετάρους, τ' ἀπομνημεροῦ ἐκεῖνο τῆς 20ῆς Ἰουλίου τοῦ 1792!

... Τὸ ντουφεκίδι εἶχε ἄξαφνα κοπάσει.. Νέκρα τέλεια. Μόνο τὰ τζιτζίκια τρυπα-

νίζανε τὴ λαύρα, πάνω στὴ ράχη τῆς Κιάφας... Ἄχὸς πιά ἀπ' τὴ μάχη διόλου. Ὅλα εἶχανε λουφάξει κάτω στοὺς «πύργους». Οὐδ' ἓνα μετερίζι δὲν ἔρριχτε πιά .. Τί γίνηκαν, λοιπόν, οἱ Σουλιῶτες, Πολληῶρα οἱ ὀχτροὶ τοὺς εἶχανε ζυγώσει. Πῶς ἔπαψε ἔτσι ἄξαφνα ὁ βρόντος, Πῶς καὶ δὲ ρίχτει κανεὶς, Τί σημαδιὰ εἶν' ἐτούτη, Μὴν τοὺς ἔσφαζαν κιάλας τοὺς Σουλιῶτες ... Τί γίνονταν στὴν Κιάφα,

Καὶ τότε ἡ Μόσκω ὀρθώθηκε στοὺς βράχους·

— Γυναῖκες! Οἱ ἄντρες μας σφάζονται! Ἐπαψ' ὁ ἄχὸς· τ' ἀκοῦτε, Σφάζονται κάτω!.. Τί κάνουμε μεῖς δωπάνου, Ζωντανὲς θὰ πέσουμε στὰ χέρια τῶν ὀχτρῶν... Ἀδράχτε ὅλες τ' ἄρματα! Μπρός, ἴσα, πάνου τους!.. Ἐκλουθᾶτε μ' οἱ νιὲς - πίσ' ἀπ' τὴ Χάιδω!.. Κ' οἱ γριὲς νὰ μείνουν δῶθε, νὰ σκοτώσουν τὰ παιδιὰ· σὲ Τουρκῶνες χέρι μὴν πέσουν τὰ παιδιὰ μας! Νὰ τὰ γκρεμίσουν κάτω ἀπ' τὰ βράχια, ἃ δὲ μᾶς ματαδοῦνε!.. Πάμετε γυναῖκες! Ἐλα Χάιδω!

Καὶ ροβολαίει ξέφρενη ἡ Τζαβέλαινα, πάνου ἀπ' τὴ ράχη, κατὰ τοὺς «πύργους» πούχουνε σωπάσει...

Λέγεται ὅτι ἠκούσθη φοβερὰ κραυγὴ — γράφει ἡ Ἀλιμπέρτη² — ὡσεὶ προάγγελος κινδύνου .. Κ' οἱ ἀτρόμητοι ἄντρες τοῦ Σουλιῶ ἀνατρίχισαν μὲς στὰ μετερίζια καὶ τοὺς «πύργους», ὀπούχαν πάψει νὰ ρίχνουν, κι αὐτοὶ κ' οἱ ὀχτροὶ τους, γιατί ἀναψαν τὰ καριοφίλια κ' ἦταν ἡ λαύρα ἀσῆκωτη, κ' ἦταν ἡ δίψα ἀβάσταγη (πολέμα-γαν ἀπ' τὴν αὐγὴ). . Γι' αὐτὸ ἡ σιγὴ, κ' ἡ νέκρα ἐκείνη .. Λαχάνιασαν τὰ παλληκάρια· κἀχαν οἱ παλάμες, ἀναψαν πάνω στὶς πυρωμένες κάννες, πούριχναν γραμμὴ, δὺο δὺο ταμπουρωμένοι, νὰ γιομίζη ὁ ἓνας, νὰ ρίχνη ὁ ἄλλος, ἀδιάκοπα, συναλλάζοντας γοργὰ τὰ καριοφίλια .

Κ' οἱ Σκιπετάρου τοῦ Ἀλῆ, ἀπόστασαν κι αὐτοί. Κ' ἔμειναν ἐκεῖ, βομβοὶ ἀντιμέτωποι οἱ ὀχτροί, τῆς λαύρας καὶ τῆς δίψας ἔρμαιοι μὲς στ' ἀπομεσήμερο, νὰ ξανα-σάνουν...

(Γίνεται αὐτὸ. Ἄνθρωποι εἶναι· κι ἃς εἶν' ἀνήμερο τὸ μῖσος Κ' ἡ λαύρα εἶναι λαύρα, πάνω κι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. .)

Ἦταν, ὡς φαίνεται, τῆς Μόσκως ἡ κραυγὴ ἐκείνη, σὰν ἀγριμοῦ πού ρίχτηκε πάνω ἀπ' τὰ βράχια τῆς Κιάφας, κ' ἔσκισε ἔτσι τὸν ἄερα, κ' ἔκανε τοὺς ἄντρες στὰ μετερίζια ν' ἀνατριχιάσουν. . Κι ὅπου νάτο ἄξαφνα τὸ γυναικεῖο ἀσκέρι πάνου ἀπ' τὰ κεφάλια τους!.. Φτάνει ἔξαλλη στοὺς «πύργους» ἡ Μόσκω, βλέπει ζωντανούς τοὺς Σουλιῶτες - ζωντανούς καὶ τοὺς Σκιπετάρους:

— Τί τοὺς τηρᾶτε, ὀρέ τοὺς σκύλους!.. Τί τοὺς φυλᾶτε, ..

Καὶ χύνεται ἡ λιόντισσα καταπάνου μόνη της, καὶ τοὺς ντουφεκᾶει ἀράδα - καὶ ξοπίσω της ὄλες, μὲ τὴν Χάιδω! Καὶ τὰ χάνουν οἱ Ἀρβανίτες, κλονίζονται τὰ χάνουν κ' οἱ Σουλιῶτες, ντροπιάζονται τρέμουν γιὰ τὶς γυναῖκες, πηδᾶν ἀπ' τὰ ταμπύρια - ὀρμᾶν κι αὐτοί!

Μὰ μπροστὰ ἡ Μόσκω πάντα ἀβάσταχτη! Κι ἄλλες ἀπὸ ψηλότερα κυλᾶν κοτρώνια πάνου τους, καὶ τοὺς ρίχνουν σὶδὸ ψαχνὸ μὲ τὰ καριοφίλια, καὶ γυρνᾶν τὴ ράχη οἱ Σκιπετάρου, καὶ κουτροβαλᾶνε στοὺς γκρεμοὺς καὶ κατατακίζονται!

... Τέτοιο πρᾶμα δὲν τόχαν ματαδῆ ἄντρες σὲ μάχη, ἀπὸ γυναῖκες ἔτσι ἄγριες τέτοια νὰ πάθουν!.. «Μπῶ, μπῶ! Μεντὲ Ἀλλάχ!» κράζει ἀρβανίτικα ὁ Τεπελενλῆς — «Ἄχ! ἄχ! Ἐλεος θε' μου!» — καὶ χτυπάει τὰ μπούτια του, τὸ κακὸ πούπαθε, καὶ μαδιέται!..

Μὰ ἡ Μόσκω τοῦ Τζαβέλα δὲ σταματᾶ, δὲν κρατιέται!.. Παίρνει φαλάγγι μπρὸς ἀπ' τὸν πρῶτο «πύργο» τῆς Κιάφας, τοὺς Σκιπετάρους, καὶ τοὺς κυνηγάει, ὡς κἀ-

² Σωτηρία Ἰ. Ἀλιμπέρτη. *Αἱ ἡρωίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, 61.

τω! Φτάνει αὐτοῦ πού 'ταν μ' ἄλλους δεκάξη ὁ Κίτσος ὁ Τζαβέλας, τ' ἀνίψι της, καὶ τὸν βρίσκει σκοτωμένο! «—» Ἀ, μορὲ Κίτσο, δέ σέ πρόλαβα! Μὰ γώ θὰ πάρω τὸ αἷμα σου πίσω, Κίτσο μου!..» Καὶ σκύφτει, τὸν φιλά, ρίχτει πάνω του τὴν κάπα της, κι ὁρμαίει πάλι ξωπίσω στοὺς Ἀρβανίτες!..

Τοῦτοι φεύγανε κατὰ τὸ Σούλι τώρα - καὶ πετοῦσαν τ' ἄρματά τους, νάν' ἀλαφρότεροι! Μὰ σὰν ἔφτασαν ἐκεῖ πού τοὺς παραφύλαγε ὁ Γιωργάκης ὁ Μπότσαρης μὲ τοὺς ἐδικούς του, καὶ παραπέρα, πού 'ταν μανιασμένοι ὁ ἴδιος ὁ Λάμπρος Τζαβέλας, μ' ἄλλους τόσους, πάθανε τὸ τελειωτικὸ κι ἀποδεκατίστηκαν!

ΔΥΟ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΤΟΥΡΚΑΛΒΑΝΟΙ ΣΚΟΤΩΘΗΚΑΝ ΤΗ ΜΕΡΑ ΚΕΙΝΗ στὰ κακοτράχαλα καὶ τὰ φαράγγια τῆς Κιάφας, ὅπου τοὺς πῆρε σβάρνα μιὰ γυναικα-στοιχειό, μ' ἄλλες τειρακόσες ξωπίσω της! Σ' αὐτὴν, τὴν ἀντρειωμένη Μόστω τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα, χρωστιέται ἡ νίκη ἐκείνη τῆς 20ῆς Ἰουλίου. Κι ἀπὸ τοὺς δεκαπέντε χιλιάδες τ' Ἀλήπασα, οἱ δέκα μόνο γύρισαν στὰ Γιάννενα. Ἄλλες τρεῖς χιλιάδες ἀποδεκατίστηκαν δεξιά κι ἀριστερά, ἢ διαλύθηκαν στοὺς πέντε ἀνέμους καὶ δὲν ξαναγύρισαν στὴ δούλεψή του.

Ὁ Ἀλῆς, ὁ ἴδιος, καθάλλησε ἓν ἄλογο, κ' ἔφυγε παρευθὺς ἀπ' τὴν Μπογορίτσα, τὸ βουνὸ ἀντικρὺ στὴν Κιάφα, ἀπ' ὅπου μὲ τὰ μάτια του εἶδε κ' ἔφριξε τὸ κακὸ πούπαθαν οἱ διαλεχτοὶ του!

Κ' ἐκλείστη τότε μισὸ μῆνα στὸ σαράι του, καὶ δὲν ἔβλεπε κανένα! Καὶ διάταξε, μὲ ποινὴ θανάτου, νὰ σφαλίσουνε τὰ παραθύρια τοὺς ὅλα τὰ Γιάννενα, μὴν ξεμυτίση οὐδεὶς, ὅσο θὰ μπαίνουνε τ' ἀπολειψάδια καὶ τὰ τσακίδια κείνα τοῦ στρατοῦ του, στὰ κακὰ τοὺς χάλια!

ΜΑ ΠΩΣ ΑΡΧΙΣΑΝ ΟΛΑ ΤΟΥΤΑ, Γιὰ τὸν Ἀλῆ· τόσο «λαμπρὰ»! Πιάνει καὶ γράφει, λέει, τὴν Ἄνοιξη τοῦ χρόνου ἐκείνου, μιὰ παμπόνηρη γραφὴ στὸ Μπότσαρη καὶ στὸ Τζαβέλα: *Φίλοι μου, Καπετὰν Βότσαρη καὶ Καπετὰν Τσαβέλλα, ἐγὼ ὁ Ἀλῆ Πασὰς σὰς χαιρετῶ καὶ σὰς φιλῶ τὰ μάτια...*³

Κι οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, τοὺς προσκαλεῖ, μαζί μ' ὅλους τοὺς Σουλιῶτες, νὰ πολεμήσουνε κοντὰ του, μὲ διπλὸ λουφὲ ἀπ' τοὺς Ἀρβανίτες του — *διὰτὶ καὶ ἡ παλληκαρία σας ξέρω πὼς εἶναι πολλὰ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἐδικήν τους* — γιὰ νὰ ὑποτάξῃ, τάχα, τοὺς ὀχτροὺς του στὸ Δέλβινο καὶ στ' Ἀργυρόκαστρο.

Ἡ γραφὴ τοῦ Ἀλῆ διαβάστηκε προσεχτικὰ στὸ Σούλι Κ' οἱ Σουλιῶτες μυριστήκαν τὴν παγίδα: Ὁ Ἀλῆς σχεδίαζε τὴν ἐξόντωσή τους, μὲ κάποια μπαμπεσιά.

Δὲν τόδειξαν ὡστόσο. Στεῖλαν, ἴσα ἴσα! Ἀλλὰ μόνο ἑβδομῆντα, μὲ τὸν ἴδιο τὸ Λάμπρο Τζαβέλα ἐπικεφαλῆς.

Ὅπου ξεκινᾶν μὲ τὸν Ἀλῆ — τάχα γιὰ τὸ Δέλβινο καὶ τ' Ἀργυρόκαστρο — κι ἄμα φτάσανε στὸ ποτάμι, τὸ Θύαμι, στρατοπεδεύουνε ὅλοι μαζί.

Διάταξε ὁ Ἀλῆς γυμνάσματα· καὶ καλεῖ καὶ τοὺς Σουλιῶτες νὰ πάρουνε μέρος, ἂν θένε. Κείνους τὸ φιλότιμο δὲν τοὺς ἀφήνει, καὶ πετᾶνε τ' ἄρματα, οἱ καλοὶ σου, καὶ τὸ ρίχνουν στ' ἄλματα!.. Ὅπου τοὺς ζώνουνε ἄξαφνα οἱ Σκιπετάροι, καὶ τοὺς πιάνουν ὅλους! Κ' εὐθὺς ὁ Ἀλῆς τραβάει γραμμὴ γιὰ τὸ Σούλι!

Μὰ ἓνας σουλιώτης, πού ἔξφυγε ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες σφαιρες κατὰ τὸν Περραιβό, τάχε προλάβει κιόλας στοὺς Σουλιῶτες, κι ὁ Μπότσαρης ἔχει καταστρώσει μάνι-μάνι τὸ «σχέδιό» του: Βάζει ἓνα «τισσοῦρο» στὰ στενά, πᾶν' ἀπ' τὸ Ἐφταχώρι, νὰ φέρῃ

3 Περραιβός, *Ἱστορία Πάργας καὶ Σουλίου*, Ζ'. «Πόλεμος ἑνατος τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασά», § 2

τάχα αντίσταση γερή στην αρχή, κ' ὕστερα νὰ ὑποχωρῇ ὑπολογισμένα, ὥσπου νὰ παρασύρη στις κλεισοῦρες τῆς Κιάφας ὄλο τὸ στρατὸ τοῦ Ἄλῃ...

Φτάνει ὁ Ἄλῃς στὸ Ἑφταχώρι, καὶ τὸ βρῖσκει ἔρμο, παρατημένο... Μόνο τὰ σκυλιὰ τῶν Σουλιωτῶν, πού τοῦ ρίχνουντ' ἄγρια... «Σκυλιὰ σκυλιῶν - τί περιμένεις!..» ἀκούστηκε νὰ λέῃ ὁ Ἄλῃς, καθὼς ἔβλεπε τὰ μαντρόσκυλα νὰ ρίχνονται στ' ἄλογα τῶν Σκιπετάρων του, κ' εἶδαν κ' ἔπαθαν νὰ γλυτώσουν ἀπὸ δαῦτα ἐκεῖ!

Τὸ Φῶτο, τὸ γιὸ τοῦ Λάμπρου, τὸν εἶχε στὰ Γιάννενα, στὸ Κάστρο, φυλακισμένον μὲ τοὺς ἑβδομηῆντα. Μὰ τὸ Λάμπρο τὸν εἶχε μαζί του. Ἐκεῖ λοιπόν, στὰ πρῶτα στενὰ τοῦ Σουλιοῦ, ἀν' ἀπ' τὸ Ἑφταχώρι, ὅπου, ἀπ' τὰ πρῶτα βόλια, ἔνωσε ὁ Ἄλῃς πῶς ἦταν δύσκολη ἡ δουλειά, φώναξε καὶ τοῦ ἔφεραν τὸ Λάμπρο:

— Ἄπὸ σέ, Τζαβέλα θέλω νὰ λάβω σήμερα τὸ Σούλι!.. τοῦ λέει. Ὅσα γρόσα θές σου τάζω... τὸ ἐναντίο, ζωντανὸ θὰ ψήσω τὸν ὑγιό σου, καὶ σένανε, καὶ τοὺς Σουλιῶτες ὄλους!..

— Στὰ σίδερα ὅσο μ' ἔχης, Πασά μου, Σούλι δὲν πατᾶς. Ἄμα μὲ λευτερώσης, μπορεῖ καὶ νὰ τὸ λάβης - γιὰ τὸν ὑγιό μου!.

— Πά! Καὶ πῶς νὰ σέ πιστέψω, ὀρέ Τζαβέλα;

— Κρατᾶς τὸ Φῶτο μου!

Ὅπου πείθεται ὁ Ἄλῃς, καὶ λευτερώνει τὸ Λάμπρο!

ΑΛΗ ΠΑΣΑ, ΧΑΙΡΟΜΑΙ ΟΠΟΥ ΕΓΕΛΑΣΑ ΕΝΑ ΔΟΛΙΟΝ, τοῦ γράφει ἀπὸ τὸ Σούλι, ὡς ἔφτασε, ὁ Λάμπρος Τζαβέλας. Εἶμ' ἐδῶ διὰ νὰ διαφεντεύσω τὴν Πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέπτῃν· ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσω πρὶν ἀποθάνω· κάποιοι Τοῦρκοι, καθὼς ἐσύ, θέλουν εἰπῆ ὅτι εἶμαι ἄσπλαγχνος πατέρας, μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἰδικόν μου λυτρωμόν· ἀποκρίνομαι, ὅτι ἐὰν ἐσύ πάρῃς τὸ Βουνόν, θέλεις σκοτώσῃ καὶ τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελίας μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου. Τότε δὲν θὰ μπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν μου. Ἄμμη ἂν νικήσωμεν, θέλει ἔχω καὶ ἄλλα παιδιὰ· ἡ γυναῖκα μου εἶναι νέα. Ἐὰν ὁ υἱός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μείνῃ εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν Πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζηται ὡς υἱός μου. Προχώρησε λοιπόν, ἀπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ.

— Ἄλλ' ὁ Φῶτος, εἶπε κάποιος, πού ἀκουσε τὴ γραφὴ στὸ Σούλι, πρὶν σταλῆ.

— Δὲν εἶναι πιά καιρὸς νὰ συλλογαῖσαι τὸ παιδί μου, εἶπε ὁ Λάμπρος. Τὸ Σούλι μόνο...

Κ' ἡ Μόσκω τότε:

— Τὸ παιδί μου εἶναι παιδί τοῦ Σουλιοῦ· καὶ σὰν γλυτώσῃ τὸ Σούλι, γλυτώνει καὶ τὸ παιδί μου· καὶ σὰν χαθῆ τὸ Σούλι, ἄς χαθῆ καὶ τὸ παιδί μου κ' ἐγὼ ἡ ἴδια!

ΜΟΝΟ ΕΤΣΙ ΓΛΥΤΩΣΕ ΤΟ ΣΟΥΛΙ. Κι ἀπὸ τὴ Μόσκω τούτῃ γλύτωσε. Καὶ μαζί γλύτωσε καὶ τὸ παιδί της. Καὶ μαζί κ' οἱ ἑβδομηῆντα ἀκόμα τοῦ Σουλιοῦ, πού γύρισαν πίσω ἄνιχτοι, ὅταν ὁ Ἄλῃς ἔκλεισε συνθήκη μὲ τοὺς Σουλιῶτες, κι ἀντάλλαξε τοὺς αἰχμαλώτους, κ' ἔδωσε πίσω ὅ,τι εἶχε ἀρπάξει τοῦ Σουλιοῦ· καὶ τοὺς πλήρωσε κ' ἓνα χαράτσι, χρόνια ὀχτώ, κ' ἦταν ἐλεύτεροι οἱ Σουλιῶτες, νὰ κινουῦνται στὰ περὶ γυρα, δίχως τὴν ἀδεια κανενοῦ πασᾶ!

Ἡ Μόσκω Λάμπρου Τζαβέλα ἔμεινε ἔκτοτε *καπετάνισσα*, ἰσόβαθμη μὲ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς καὶ καπεταναίους στὸ Σούλι. Καὶ μαζί τους ἀγωνίστηκε, σ' ὄλους τοὺς μετὰ πολέμους: μὲ τὸ Φῶτο, τὸ γιὸ της· μὲ τὸ Δῆμο Δράκο, καὶ τὸν Τζήμα Ζέρβα, καὶ τὴ Χάιδω, καὶ τὸ Σαμουήλ, ἴσαμε τὸ 1803, ὅπου ἔπεσε τὸ ἔρμο τὸ Σούλι, κι ἀκολούθησε, ὡς φαίνεται, κι αὐτὴ τοὺς ἄλλους, μὲ τὸ Φῶτο, σὴν Πάργα, καὶ σὴν Κέρκυρα ὕστερα.

Κανεὶς δὲν ξέρει πού πέθανε. Ἄν τάχα στοῦ Σουλιοῦ τὰ χῶματα, ἢ μακριὰ ἀπ' τὰ χῶματα — τί χῶματα... τὰ βράχια ἐκεῖνα — πού ἔτσι ὑπερασπίστηκε, σ' ὅλη τὴ σκληρῇ ζωῇ της.

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΑΥΤΟΙ, Κ' ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΚΕΙΝΕΣ, ἦταν στὸ λίθο πελεκημένοι. Πολλοὶ σημερνοί, ἐξευγενισμένοι, εὐκόλα «ἐλεύθεροι», θὰ τοὺς βρῖσκουν ἴσως ἄγριους. Καὶ τὶς γριές, τὶς μανάδες ἐκεῖνες, ἄγριες, πετρωμένες στὴν καρδιά. Μὰ ἂς μὴν ξανασκεφτοῦν τὰ λόγια μόνο, τὰ σκληρὰ καὶ τρομερὰ, τῆς Μόσκας: ...Τὸ παιδί μου εἶναι παιδί τοῦ Σουλιῦ. Ἄς ξανασκεφτοῦν τὰ λόγια μαζί με τὴν πράξη. Καθὼς μαζί με τὴν πράξη ἦταν πάντα τὰ λόγια - τὰ λίγα λόγια, πάντα, σ' ἐκεῖνες τὶς μορφές.. Ἄς ξανασκεφτοῦν τὴν π ρ ὶ ξ ῆ π οὐ ἀκουλούθησε τὰ λόγια τὴν πράξη, πού πῆρε σβάρνα, ἀπὸ τὴν Κιάφα πάνω, τοὺς πιὸ φοβεροὺς Σκιπετάρους τοῦ Ἄλῃ .

Καὶ ποιός, Μιὰ γυναῖκα!

Μὰ τέτοιες μόνο θὰ μπορούσαν νὰ βυζάσουν γάλα Ἐλευθερίας τοὺς πρώτους ἡ-ρωες ἑνὸς Λαοῦ στὴν πρώτη Ἐλευθερία του

Κουτάξτε ὁ Λάμπρος ... Ἡ γυναῖκα μου εἶναι νέα... Ἄν νικήσωμεν, θέλει ἔχω καὶ ἄλλα παιδιά!.

Ἡ γυναῖκα του ἦταν νέα. Ναί, τίποτ' ἄλλο! Γυναῖκα νέα, στὴν αὐγὴ νέου λαοῦ.

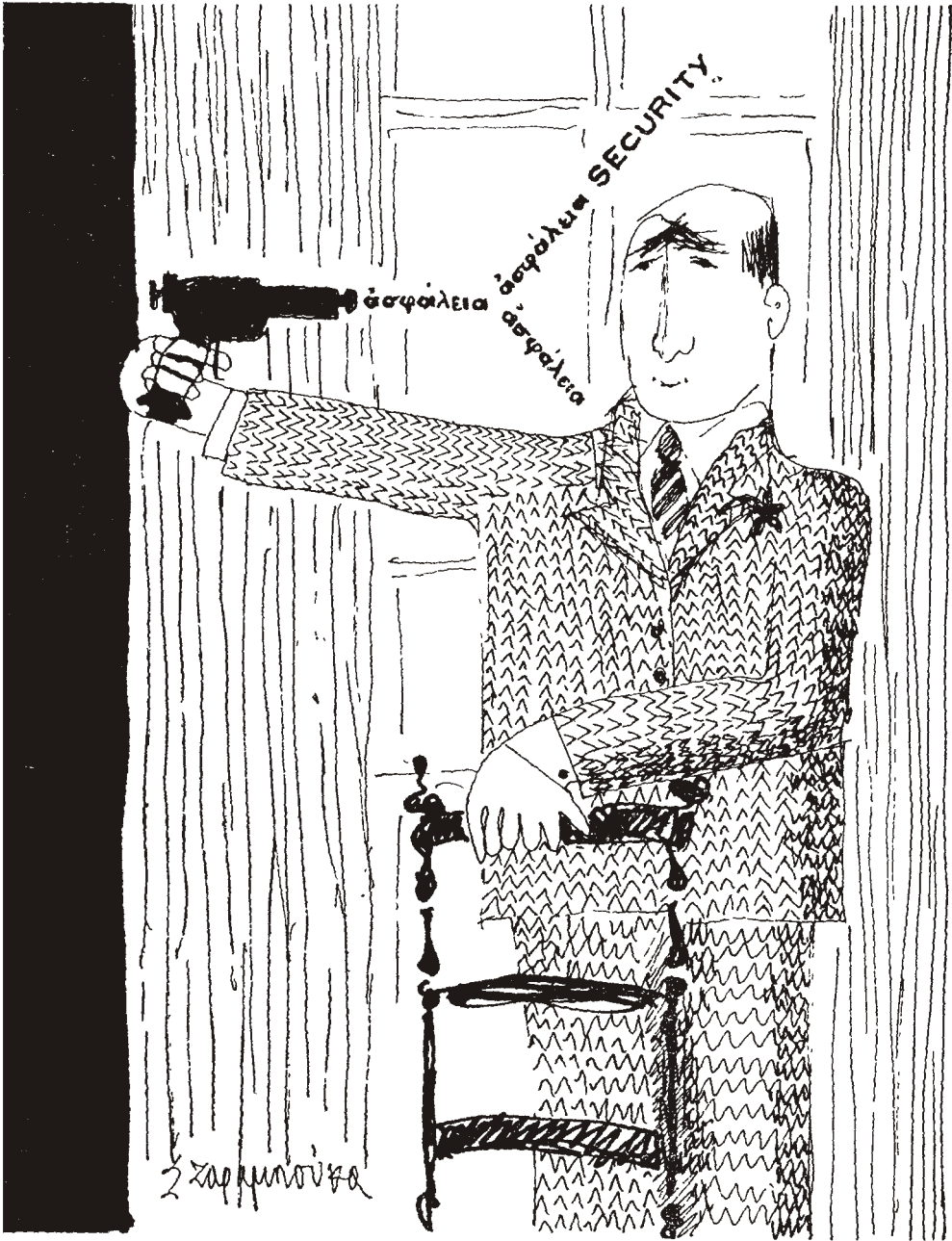
Εἶναι λίγο, ... Ἡ εἶναι, τάχα, τόσο μακρυνό, πού νὰ μοιάζῃ «θρούλος» σήμερα,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
 «ΜΑΝΟΥΤΙΟΣ»
 ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΑΝΟΥΣΑΡΙΑΔΗ

ΕΜΠΕΙΡΟΣ, ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΙ ΑΚΡΗΣ ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΤΟΣ
 ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ.
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΔΕΙΞΕΣ. ΠΛΗΡΗΣ ΟΠΛΙΣΜΟΣ.
 ΚΥΛΛΕΤΤΗ 24 (ΕΞΑΡΧΕΙΑ) 628-263.

Τὸς τὰ τόσο ἀπαιτητῶν ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
 στοιχειοθετῶν ὁ «Μανούτιος» καὶ αὐτὸ
 θὰ πρέπει νὰ εἶπ' ἄρα!

Ρενοῦ

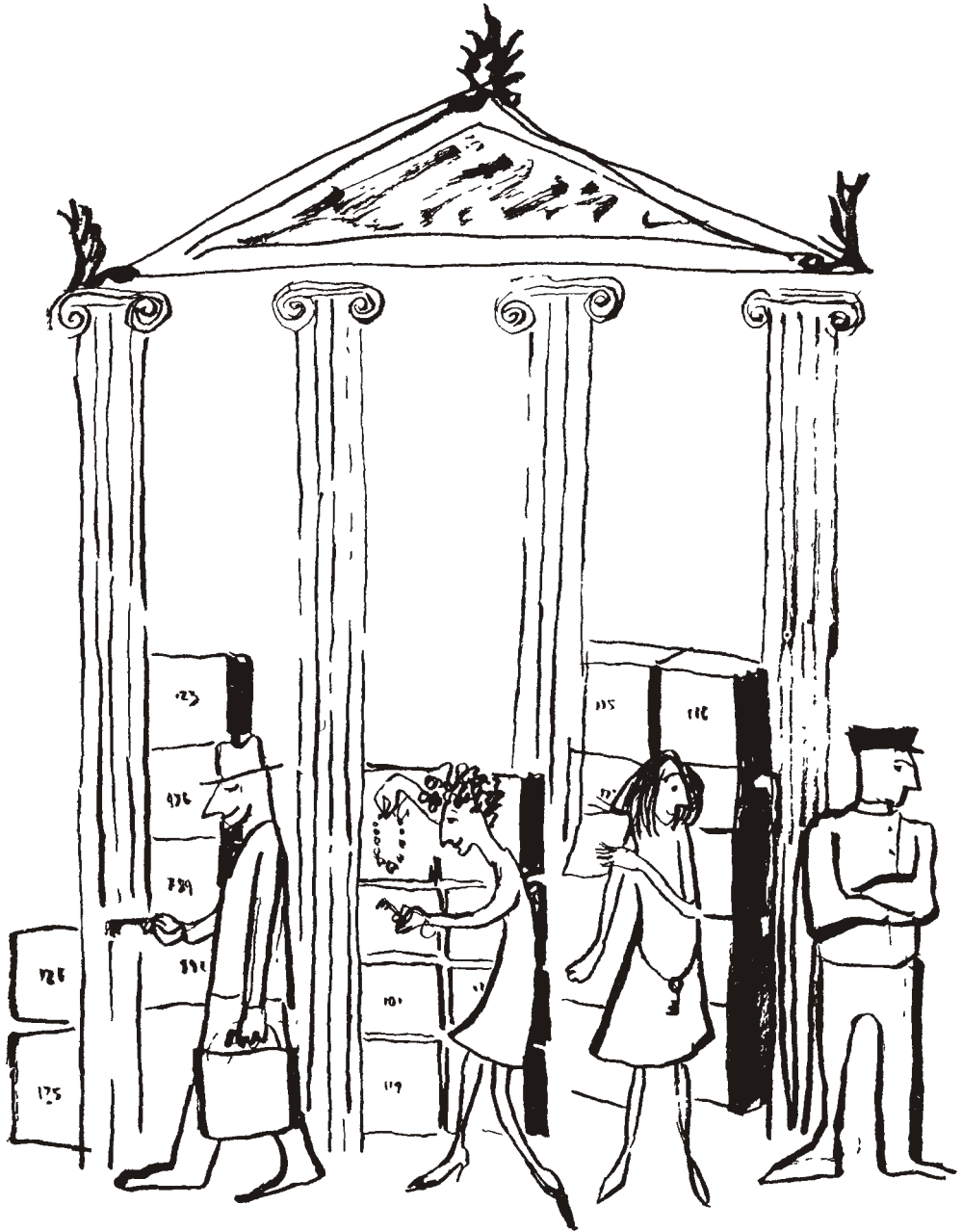

ΜΕ ΕΝΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ

<< SECURITY >>

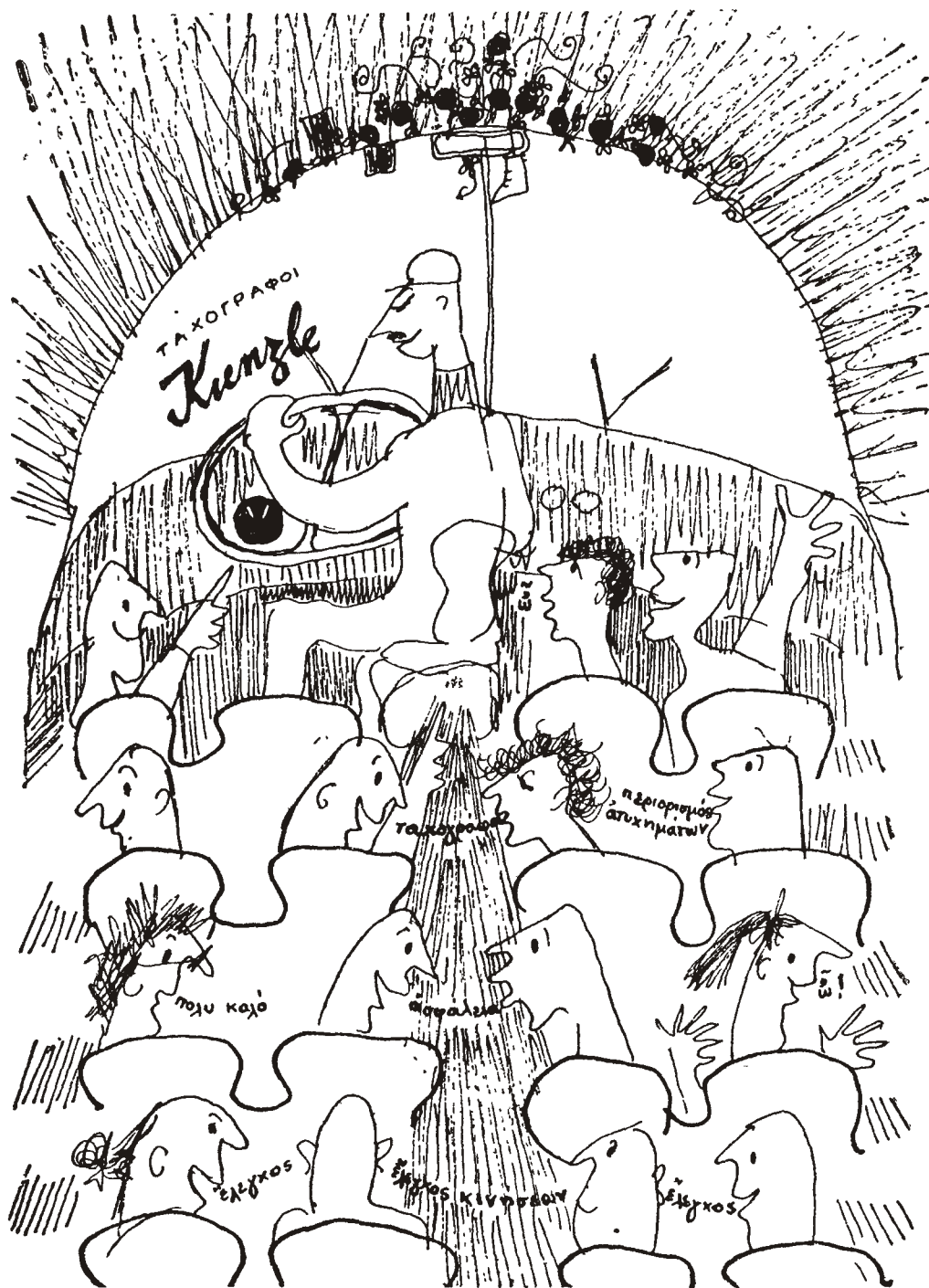
ΑΠΟΚΤΑΤΕ ΣΙΓΟΥΡΙΑ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΝ

Ν. Α. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ — ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α. Ε.
'Ασφαλιστικά και έμπορικά επιχειρήσεις. Δραγατσανίου 8. 'Αθήναι (122). 237-651

Στό προσωπικό σας χρηματοκιβώτιο, με κάθε άνεση κ' εύκολια, μπορείτε να φυλάξετε ό,τι θέλετε, και να τὸ πάρετε ὅποια ὥρα θέλετε, με τὴν ἐγγύηση ἀπολύτου ἀσφαλείας πὺ ὅς παρέχει τὸ ὑποκατάστημά μας Κολωνακίου (Ἡροδότου καὶ Πατριάρχου Ἰωακείμ), ὅπου ἄλλωστε μπορείτε νὰ ἀνοίξετε, ἀμέσως, καὶ λογαριασμὸν ταμιευτηρίου.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΙ ΤΑΧΟΓΡΑΦΟΙ KIENZLE

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ: «Α. Ε. ΑΞΩΝ» — ΟΜΗΡΟΥ 8, 632-711 | 5

ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ: ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΘΗΝΩΝ 90, 534-696, 538-129

Έργα στην βιβλιοδεσία
ΤΑΚΗ ΚΟΡΚΟΛΗ

* καλόβουρα δέματα βιβλία
 * δώρα ποιότητας (διαφημιστικά και μη)
 * βαρύτιμα δερμάτινα είδη

εόλωνος 22 (και βουκουρεστίου)
 τηλ 633 462-4- ώρες 8-1 και 6-8

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 Β' ΕΚΔΟΣΙΣ
 ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
 ΑΔΕΤΟΝ: 80. ΠΑΝΟΔΕΤΟΝ: 110. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ· ΚΟΛΛΑΡΟΣ

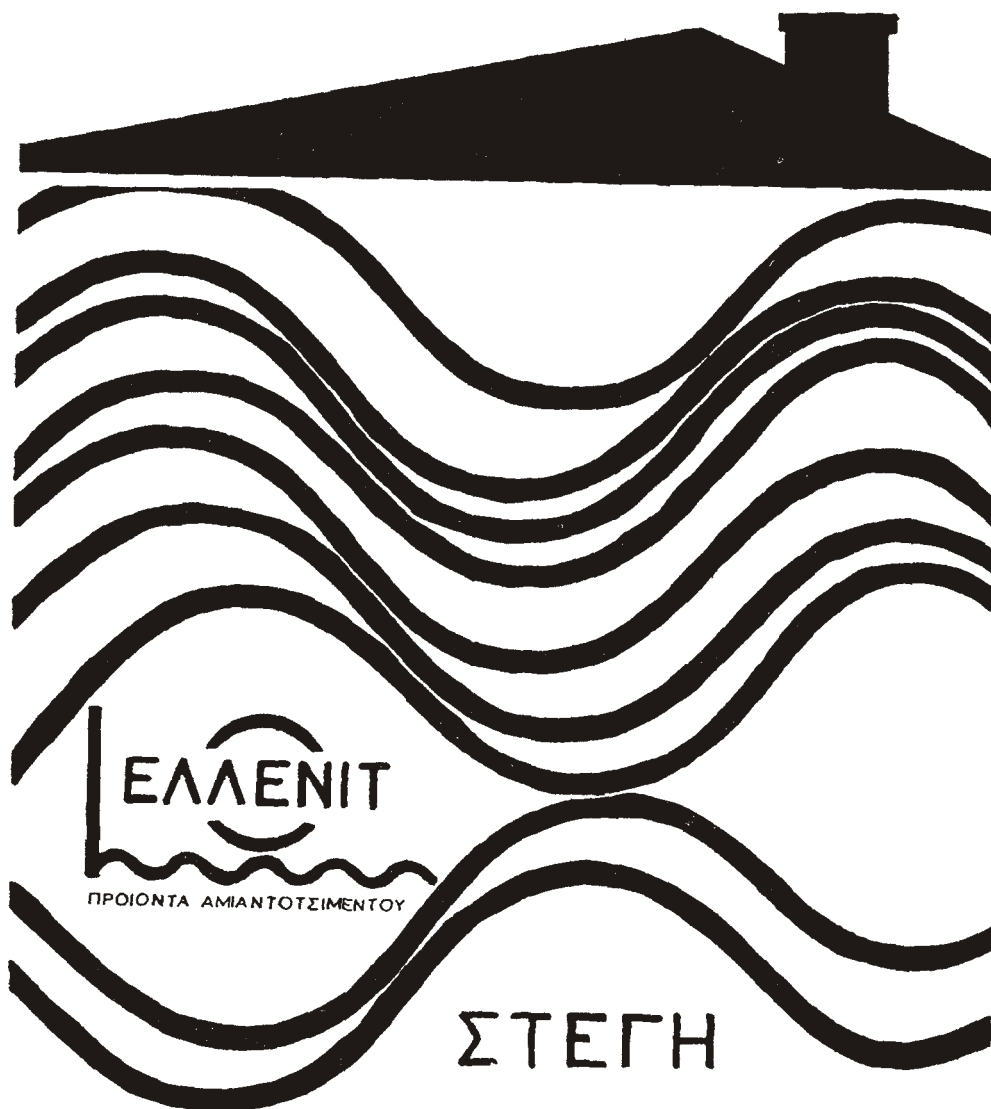
**ΑΓΓΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ
 ΛΕΞΙΚΟΝ
 ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ**

ΔΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
 ΜΕΡΟΠΗΣ ΝΙΚΟΛ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΗΜ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΔΑΒΪΑΣ

τυπογραφικό
 εργαστήριο
 για ώριμες
 δουλειές

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ Α.Ε.

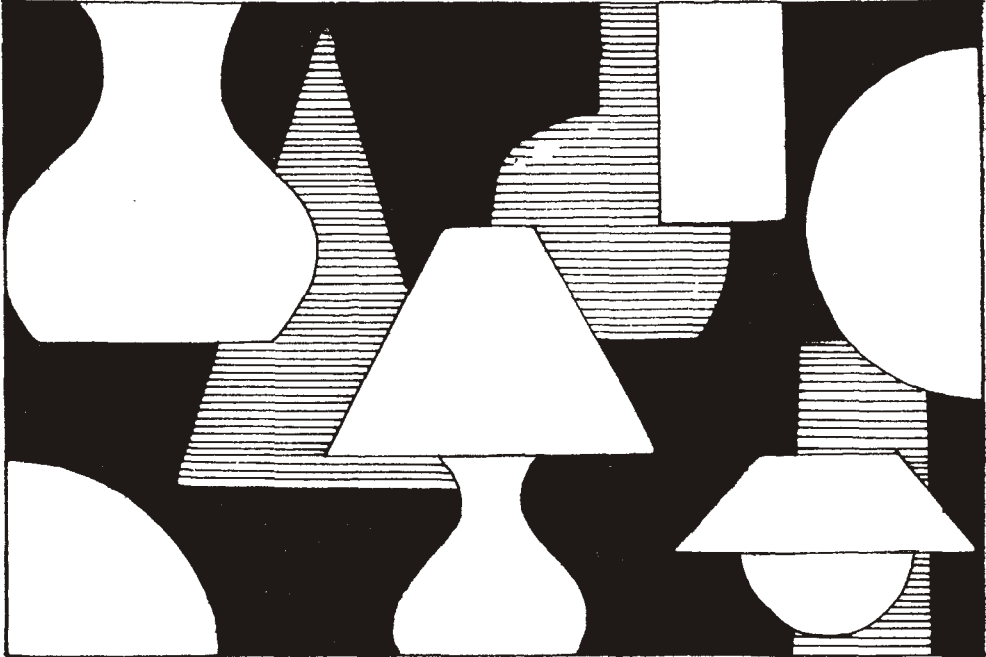
*Ομήρου 8, Αθήναι Τηλ 231-244,
231-246. *Εργοστάσιον Χαλκίδος
Τηλ. 21 67, 34 54 - *Αποθήκη εις
*Ασπρόπυργον Έλευσίνος 073-269
*Αποθήκη Αθηνών Μιχαήλ Βόδα
26, 821-710 Πρατήρια, Έκθεσεις·
*Αθηνών Μάρνη 12β Τηλ 812-275
Πειραιώς· 6, Λεωφόρος Βασιλέως
Κωνσταντίνου Τηλέφ 425 - 427.

ΑΠΟ
ΚΥΜΑΤΟΕΙΔΕΙΣ ΠΛΑΚΕΣ
ΑΜΙΑΝΤΟΤΣΙΜΕΝΤΟΥ

ΕΛΛΕΝΙΤ

ΗΛΙΑΣ ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ - ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 20
ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΥΛΗΣ
ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΦΩΤΙΣΤΙΚΑ - ΤΗΛ.: 625-110, 616-451

ΟΙΚΟΣ ΕΠΙΠΛΩΣΕΩΝ

Δ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ
ΚΑΙ
Κ. ΚΑΡΑΪΩΣΗΦ

Με τὸ πιὸ φίνο γοῦστο γιὰ κάθε ρυθμό!
Με τὸ πιὸ παλιὸ μεράκι καὶ μαστοριά!

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ: ΒΕΪΚΟΥ 33 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 910-451

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ - ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ
ΙΑΤΡΙΚΗΣ - ΓΕΩΠΟΝΙΚΗΣ

Κ. ΜΑΝΩΛΚΙΔΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΑ : 624-614, 613-500

ΚΩΛΕΤΤΗ 21

Ο ΓΑΛΛΟΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ
HENRI MONDOR

*Δυὸ φορές πιὸ ἄξιος - ὅποιος μιλάει
γλῶσσες δυὸ!*

...θάλεγε ἡ λαϊκὴ σοφία μας, γιὰ ν' ἀποδώσῃ τὸ être bilingue c'est être bivalent, τοῦ Ἄνρι Μοντόρ, ἐπίλεκτου γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ καὶ μέλους τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Μιλῶντας γιὰ τὴ γνώση τῶν ξένων γλωσσῶν, ὁ Μοντόρ τονίζει πὼς ὅποιος ἀμελεῖ νὰ μάθῃ μιὰ ξένη γλῶσσα, θὰ τὸ μετανοῇ σὲ ὅλη του τὴν ζωὴ. Μάθετε λοιπὸν καὶ σεῖς μιὰ ἢ

καὶ περισσότερες ξένες γλῶσσες, γρήγορα, εὐκόλα, τέλεια, μὲ Linguaphone, ποὺ σᾶς φέρνει στὸ σπίτι σας τοὺς διασημότερους καθηγητὰς τοῦ κόσμου καὶ ποὺ μὲ τὸ συγχρονισμένον καὶ ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀσύγκριτο σύστημά του δίκαια ἔχει ἐπιβληθῆ στὴν ὑφήλιο ὡς τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον γιὰ τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν. — Γιὰ πληροφορίες, ζητήστε μας τὸ 26ο ἐπίδο εἰκονογραφημένον ἀναλυτικὸ τεύχος. Θὰ τὸ ἔχετε δωρεάν. Ἐπισκεφθῆτε μας ἢ γράψτε μας : Ἴνστιτούτον Linguaphone. Ἀθῆναι : Πανεπιστημίου 10, τηλέφωνον : 623 - 880. — Θεσσαλονίκη : Τσιμισκῆ 68, τηλέφωνον : 32 - 370.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΩΝ

ΤΖΩΡΤΖ 14 — ΡΕΚ Ε.Π.Ε. — 632-923, 631-743

**Βάλετε
ένα φραγμό
στις περιττές
δαπάνες.**

Καταθέσατε τα χρήματά σας στην Έμπορική Τράπεζα, θα τα εξασφαλίσετε
και θα αποκτήσετε ένα άφορολόγητο εισόδημα

ΚΚ

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ